

Fredagen den 15 december

Kl. 9.00

§ 1 Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

§ 2 Meddelande ang. höstsessionens avslutning

Herr TALMANNEN yttrade:

Om debatten angående regional utveckling och hushållning med mark och vatten inte kan slutföras i morgon kommer den såsom tidigare meddelats att fortsättas tisdagen den 19 december kl. 11.00. De talarlistor som utdelats till kammarens ledamöter upptar taletider på sammanlagt ca 20 timmar. Därtill kommer tid för replikskiften. Den mycket omfattande voteringen i detta ärende kan inte lämpligen ta sin början senare än omkring kl. 23.00. Skulle det på lördagen finnas omöjligt att avsluta överläggningen före kl. 23.00 avses debatten skola avbrytas senast vid nämnda tidpunkt för att fortsättas på tisdagen.

§ 3 Föredrogs och hänvisades Kungl. Maj:ts proposition nr 147 till skatteutskottet.

§ 4 Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

Föredrogs

inrikesutskottets betänkande nr 28 i anledning av propositionen 1972:111 angående regional utveckling och hushållning med mark och vatten, såvitt propositionen hänvisats till inrikesutskottet, jämte motioner samt

civilutskottets betänkande nr 35 i anledning av propositionen 1972:111 angående regional utveckling och hushållning med mark och vatten, såvitt propositionen hänvisats till civilutskottet, jämte motioner.

Herr TALMANNEN anförde:

Inrikesutskottets betänkande nr 28 och civilutskottets betänkande nr 35 föredras och debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden framställs under den gemensamma överläggningen.

Inrikesutskottets betänkande nr 28

I propositionen 1972:111 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över inrikes- och civilärenden för den 29 september 1972 och för den 20 oktober 1972,

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

dels föreslagit riksdagen

att godkänna de riktlinjer för regionalpolitiken och för hushållningen med mark- och vattentillgångarna, för vilka statsministern lämnat en redogörelse till statsrådsprotokollet för den 29 september 1972,

dels föreslagit riksdagen

1. att godkänna de förslag till

a. uttalande om de allmänna regionalpolitiska målen,

b. ramar för planeringen av verksamheten i länen och

c. plan för utveckling av den regionala strukturen,

om vilka Kungl. Maj:t enligt utdrag av statsrådsprotokollet för den 29 september 1972 fattat beslut (bilaga 1, punkterna 1–3),

2. att besluta om ett regionalpolitiskt handlingsprogram i enlighet med det av Kungl. Maj:t enligt utdrag av statsrådsprotokollet för den 29 september 1972 fattade beslutet (bilaga 1, punkt 4),

dels berett riksdagen tillfälle

att avge yttrande över det förslag till riktlinjer för hushållningen med mark och vatten, om vilket Kungl. Maj:t enligt utdrag av statsrådsprotokollet för den 29 september 1972 fattat beslut (bilaga 2),

dels föreslagit riksdagen

att godkänna det förslag till riktlinjer för organisationen för en fysisk riksplanering, om vilket Kungl. Maj:t enligt utdrag av statsrådsprotokollet för den 29 september 1972 fattat beslut (bilaga 2),

dels föreslagit riksdagen

att anta de på de angivna riktlinjerna grundade lagförslag, om vilka Kungl. Maj:t enligt bilagda utdrag av statsrådsprotokollet fattat beslut

dels berett riksdagen tillfälle

att avge yttrande över de förslag till

a. kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612) och

b. kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956:617), om vilka Kungl. Maj:t enligt bilagda utdrag av statsrådsprotokollet fattat beslut.

Propositionen hade hänvisats till inrikesutskottet beträffande regionalpolitiken och till civilutskottet beträffande den fysiska planeringen.

Inrikesutskottet hade behandlat propositionen såvitt angick första dels-satsen i fråga om regionalpolitiken och andra dels-satsen. I övrigt hade propositionen behandlats av civilutskottet.

I den återopade bilagan 1, som tillhörde den av inrikesutskottet behandlade delen av propositionen, hemställdes att riksdagen skulle

1. godkänna vad chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Holmqvist, uttalat i fråga om de allmänna regionalpolitiska målen,

2. godkänna vad departementschefen förordat i fråga om ramar för planering av verksamheten i länen för tiden t. o. m. år 1980,

3. godkänna att den plan för utveckling av den regionala strukturen som departementschefen förordat tills vidare lades till grund för planeringen av samhällsutbyggnaden,

4. besluta att ett regionalpolitiskt handlingsprogram av det huvudsakliga innehåll som departementschefen förordat tills vidare lades till grund

Fredagen den
15 december 1972

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:
”I propositionen läggs fram förslag om ett regionalpolitiskt handlingsprogram för hela landet och riktlinjer för hushållningen med mark och vatten.

Det *regionalpolitiska handlingsprogrammet* grundas på länsprogram 1970, som länsstyrelserna har upprättat i samverkan med kommunerna och som lades fram i slutlig form vid årsskiftet 1971-1972. Insatserna för att förverkliga de långsiktiga och ambitiösa mål för regionalpolitiken som ställdes upp av 1964 och 1970 års riksdagar måste fortsätta för att de regionala obalansproblemen skall få godtagbara lösningar. Propositionens utgångspunkt är därför att arbetet på att tillförsäkra människorna i olika delar av landet så långt möjligt likvärdiga levnadsbetingelser måste fullföljas med all kraft.

I propositionen preciseras de *regionalpolitiska målen* mer än som skett tidigare. Sammanfattningsvis uttalas att våra successivt ökade resurser målmedvetet skall utnyttjas för att i länen bygga upp orter av olika karaktär som inbördes kompletterar varandra så att de i möjlig mån kan ge människorna samtidig tillgång till yrkesarbete, god service och en positiv yttre miljö. Till ledning för planeringen i länen och för fördelningen av de samhälleliga resurserna mellan dessa föreslås ramar i form av befolkningstal för tiden t. o. m. år 1980. Planeringstalen anger det intervall inom vilket utvecklingen förutsätts ligga. I länen inom det allmänna stödområdet, vilka nu har uttalade regionala obalansproblem, bör planeringen grundas på en i stort sett oförändrad befolkning år 1980. Utanför stödområdet bör planeringen inriktas på vad en rimlig prognos för utvecklingen kan innebära utan insats av speciella tillväxtfrämjande åtgärder. I fråga om storstadsområdena förutsätts någon dämpning av tillväxttakten.

I huvudsaklig överensstämmelse med förslag som lagts fram i länsprogrammen förordas i propositionen en *plan för utveckling av den regionala strukturen*. I denna beskrivs vilka funktioner olika Orts- och regiontyper bör fullgöra i regionala sammanhang. Följande ortstyper anges: storstadsområden, primära centra, regionala centra och kommuncentra. Vid sidan av de tre storstadsområdena redovisas 22 primära centra och ett sjuttiototal regionala centra. Övriga huvudorter i kommunerna enligt den snart genomförda kommunindelningen betecknas kommuncentra.

Regionalpolitiken arbetar med ett brett register av åtgärder. Åtgärderna berör många olika former av samhällsaktivitet som har betydelse för den geografiska fördelningen av näringsliv och befolkning. Regionalpolitiken arbetar därför inte enbart med medel som direkt syftar till att påverka den regionala utvecklingen — lokaliseringsstöd — utan i lika hög grad med effekterna av den offentliga sektorns expansion och regionala utveckling. En rad *konkreta åtgärder inom olika samhällssektorer* förutskickas i propositionen för att förverkliga den förordade regionala strukturen. Åtgärderna berör bl. a. reformerad skatteutjämning, utlokalisering av statlig verksamhet, industripolitiska åtgärder, åtgärder på

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

trafikområdet, förbättrat regionalpolitiskt stöd och särskilda åtgärder i glesbygderna. I fråga om vissa regionala centra och kommuncentra, främst inom inre stödområdet, förutsätts särskilda åtgärder efter hand bli nödvändiga för att människorna där skall få tillgång till en tillfredsställande service.

Övervägandena om *hushållningen med mark och vatten* innefattar vissa allmänna riktlinjer för lokal och regional planering i sådana fall då anspråken på naturresurser från olika *verksamhetsområdens* sida står i konflikt med varandra. De verksamheter som behandlas är främst de areella näringarna, friluftsliv, fritidsbebyggelse, vetenskaplig naturvård, kulturminnesvård och sådan industri som har särskilda behov av naturresurser eller förorsakar betydande miljöstörningar. Vidare anges riktlinjer anknutna till *geografiska områden*, främst kusterna, fjällen och älvdalarna. Genom dessa riktlinjer avgränsas för det första områden vilkas vetenskapliga och rekreativa värde i riksperspektiv bedöms vara sådant att större miljöstörningar, t. ex. genom lokalisering av miljöstörande industri, inte bör få komma till stånd. Dessa riktlinjer bör bli långsiktigt bestämmande för naturresurshushållningen och inte frångås utan att synnerliga skäl föreligger. För det andra anges vissa riktlinjer för lokalisering av den behandlade industrin. Dessa riktlinjer måste kunna revideras bl. a. med hänsyn till den tekniska utvecklingen.

Riktlinjerna skall detaljeras och preciseras i ett fortsatt planeringsarbete inom län och kommuner. Väsentliga avsteg från riktlinjerna bör inte kunna göras utan riksdagens hörande. I propositionen anges huvuddragen i *organisationen* av det fortsatta arbetet med att dels fullfölja planeringsriktlinjerna, dels vidareutveckla den fysiska riksplaneringen inom ramen för en mera integrerad samhällsplanering. Ett fortlöpande samarbete mellan stat och kommun förutsätts.

I propositionen läggs också fram förslag till *lagstiftning* som skall säkra att planeringsriktlinjerna fullföljs i den kommunala planeringen och vid beslut om lokalisering av viss industri. I detta syfte föreslås att regeringen skall kunna lämna direktiv rörande en kommunal översiktsplanering och att regeringen skall överta avgörandet i frågor om var sådan industri får förläggas.

Vidare föreslås lagändringar för att stärka samhällets, i synnerhet kommunernas, ställning i den lokala planeringen. Enligt förslaget skall i fortsättningen all bebyggelse föregås av en prövning av var och när den från allmän synpunkt bör få komma till stånd. För att motverka markspekulation och opåkallad markvärdestegring föreslås att vid bl. a. generalplanering och förordnanden enligt naturvårdslagen ersättning i framtiden skall utgå för faktiska intrång som kan förorsakas av planeringen men inte, som f. n. är fallet, för bortfall av förväntningsvärdet."

I detta sammanhang hade behandlats motionerna
1972:1759 av herr Nygren m. fl. (s),

1972:1772 av herr Arne Geijer i Stockholm m. fl. (s),

1972:1773 av herrar Henmark (fp) och Petersson i Röstånga (fp),

1972:1774 av herr Hjorth m. fl. (s),

1972:1776 av herr Nilsson i Stockholm m. fl. (s),

1972:1777 av herr Nordgren (m) vari hemställt att riksdagen som sin mening skulle ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten att i tilltänkta regioncentra behålla och vidareutveckla befintlig lasarettsvård,

1972:1778 av herrar Petersson i Nybro (s) och Nilsson i Kalmar (s),

1972:1779 av herr Signell m. fl. (s) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om att Vara kommun upptogs som s. k. regionalcentrum,

1972:1780 av herrar Winberg (m) och Nordgren (m),

1972:1781 av fru Åsbrink (s),

1972:1783 av herr Björk i Gävle m. fl. (c) vari hemställt att riksdagen beslutade

1. att allmänna stödområdet skulle omfatta även Gästrikland,
2. att avslå propositionen i vad gällde förslaget att statsmakterna centralt skulle fastställa en klassificering av orterna inom länen,
3. att planeringen inom länen och fördelningen av samhällsresurser mellan olika delar av länen skulle göras av länsmyndigheter,

1972:1784 av herr Brännström m. fl. (s) vari hemställt att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition 1972:111 beslutade hänföra Skellefteå till gruppen "primära centra",

1972:1785 av herr Elmstedt (c) vari hemställt att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 111

1. beslutade avslå propositionen i vad gällde förslaget att statsmakterna centralt skulle fastställa en klassificering av orterna inom länen,
2. beslutade att planeringen inom länen och fördelningen av tillgängliga samhällsresurser mellan olika delar inom länen skulle göras av länsmyndigheter,

1972:1787 av herrar Green (s) och Mellqvist (s) vari hemställt att riksdagen skulle besluta att hela Kopparbergs län skulle ingå i det allmänna stödområdet,

1972:1789 av herr Hugosson m. fl. (s),

1972:1790 av herrar Hyltander (fp) och Richardson (fp) vari hemställt att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:111

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

uttalade att Vara kommun klassificerades som regionalt centrum och att såväl det utvidgade Habo som Mullsjö tillförsäkrades den service som tillkom kategorin kommuncentra,

1972:1791 av herr Jonsson i Mora (fp),

1972:1792 av fru Laag m. fl. (s),

1972:1793 av herr Larsson i Umeå (fp) vari hemställt att riksdagen vid sin behandling av proposition 1972:111 beslutade

1. att Skellefteå hänfördes till primära centra,
2. att Storuman hänfördes till regionala centra,
3. att Bjurholm och Dorotea klassades som kommunala centra,

1972:1794 av fru Lundblad m. fl. (s),

1972:1796 av herr Nilsson i Agnäs (m) vari hemställt att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition 1972:111 beslutade

1. att i Västerbottens län jämte Umeå Skellefteå skulle vara primärt centrum,
2. att Bjurholm klassificerades som kommunal servicebasort och att Bjurholms kommun räknades till inre stödområdet samt
3. att Sorsele skulle vara regionalt centrum,

1972:1797 av herr Nilsson i Tvärålund (c),

1972:1799 av herr Nordgren (m),

1972:1801 av herr Westberg i Hofors (s),

1972:1802 av herr Westberg i Ljusdal (fp) vari hemställt

1. att riksdagen beslutade att hela Gävleborgs län skulle ingå i det allmänna stödområdet,
2. att riksdagen beslutade att Hofors skulle hänföras till gruppen regionala centra,
3. att riksdagen beslutade att Söderhamn skulle ingå i den grupp beträffande vilken Kungl. Maj:t uttalat att särskilda insatser kunde bli aktuella för att upprätthålla regional service,
4. att riksdagen uttalade sig för särskilda regionalpolitiska åtgärder i Ljusdals kommun, däribland inrättandet av ett industricentrum,

1972:1803 av herr Öhvall m. fl. (fp, c, m) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. att förslag till 1973 års riksdag framlades om intensifierad skogsvård i Norrbottens län,
2. att förslag till 1973 års riksdag framlades om uppförande av industricentraanläggning i östra Norrbotten redan i en första utbyggnads-etapp,

1972:1806 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställda att riksdagen skulle besluta

A. att uppskjuta behandlingen av propositionen 1972:111 till nästföljande riksdag,

B. att hos Kungl. Maj:t anhänga

1. om tilläggsdirektiv till jordbruksutredningen i syfte att få ett utökat regionalpolitiskt jordbruksstöd,

2. om förslag till ett norrländskt skogsvårdsprogram till 1973 års riksdag,

3. om tilläggsdirektiv till den trafikpolitiska utredningen i syfte att väg- och trafikpolitiken i dess helhet så långt möjligt inordnades under de regionalpolitiska strävandena,

4. om utredning i syfte att åstadkomma generella medel för en sänkning av arbetskraftskostnaderna inom stödområdet,

5. att en utjämning av teletaxorna skedde i enlighet med vad som anförts i motionen,

6. att snarast möjligt en förbättring skedde av möjligheterna till flygförbindelser och flygpriser, främst avseende Norrland och Gotland,

7. att hänsyn i övrigt togs till vad i motionen anförts vid utformningen av de regionalpolitiska åtgärderna,

1972:1808 av herr Carlström (fp),

1972:1810 av herr Ekinge (fp),

1972:1811 av herr Ekinge m. fl. (fp),

1972:1812 av herr Fälldin m. fl. (c) vari, såvitt nu var i fråga, hemställda att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 111 skulle

1. godkänna vad som för en utveckling till en så långt möjligt decentraliserad bebyggelse föreslagits i motionen beträffande

a. allmänna målsättningar och riktlinjer för regionalpolitiken,

b. ramar för planering av verksamheten i länen,

c. plan för utveckling av den regionala strukturen,

d. regionalpolitiskt handlingsprogram,

2. a. uttala att den regionala utvecklingsplaneringen skulle handhas av länskommunalt organ,

3. besluta att hela Kopparbergs län skulle ingå i det allmänna stödområdet.

Det under punkten 1 d angivna handlingsprogrammet hade i motionen i nedannämnda punkter redovisats på följande sätt:

”3. Den trafikpolitiska planeringen skall inriktas på ett decentraliserat samhälle. Kommunikationerna måste snabbt upprustas i områden där trafikförsörjningen är otillfredsställande, så att befolkning och näringsliv får goda kommunikationsmöjligheter i alla regioner i landet.

4. Järnvägsnätet måste upprustas för att kunna tillgodose de krav ett decentraliserat samhälle ställer. Målsättningen skall bl. a. vara att förbättra förutsättningarna för att långväga godstransporter skall kunna ske med järnväg. Nuvarande järnvägsnät måste alltså bibehållas.

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

5. Vägnetet måste utvecklas så att så långt möjligt likvärdiga kommunikationsmöjligheter kan uppnås i olika delar av landet. Ökade insatser krävs för upprustning av länsvägarna och bidraget till enskilda vägar måste förstärkas.

10. Ett system med maximitaxa måste införas för kollektivresor med tåg och flyg. För tåg bör avgiften maximeras till vad som nu gäller för resa om 500 km.

11. Det regionala transportstödet bör förstärkas bl. a. genom slopande av minimiviktgränsen på 500 kg och genom generösare avståndsgränser. Stödet bör utsträckas till att även gälla transporter av vissa råvaror och halvfabrikat in till stödområdet. Flygtransporter måste infogas i stödet. På sikt bör ett system med maximitaxa eftersträvas även för godsbefordran.

12. Stödet till trafikväsendet bör baseras på samhällsekonomiska helhetsbedömningar och inriktas på upprätthållande av god trafikservice i landets olika delar.

13. Särskilda åtgärder måste vidtas t. ex. inom beskattningen för att möjliggöra att ett för hela landet enhetligt pris på bensin och olja kan hållas.

25. Särskilt lokaliseringsstöd bör kunna utgå till företag som vid utvidgning eller nyetablering är berett att lokalisera verksamhet till område med svagt utvecklat näringsliv. Stödet bör efter särskild prövning kunna beviljas i olika former (bidrag, lån, räntebefrielse, sysselsättningsstöd) till ett sammanlagt belopp som kompenserar företaget för de kostnadshöjningar, som lokaliseringen medför. De lokaliseringspolitiska organen bör genom uppsökande verksamhet medverka till att sådana etableringar kommer till stånd.

28. Särskilt i glesbygder som har stora sysselsättningssvårigheter måste möjligheterna till kombination av jordbruk och skogsbruk med andra sysselsättningar som industri, servicenäringar och turistnäringar effektivt tillvaratas. Jordbrukspolitiken måste skyndsamt ändras så att detta möjliggörs. Ökade insatser för skogsvård och miljövard är också av stor regionalpolitisk betydelse.

29. Ett förstärkt glesbygdsstöd är nödvändigt för ökade sysselsättningsmöjligheter och förbättrad service i glesbygdsområden med stora sysselsättningsvårigheter.

33. Den allmänna arbetsgivaravgiften bör differentieras så att bördan lättas för företag inom de sysselsättningssvaga områdena. Det är också angeläget att pröva förbättrade avskrivningsmöjligheter för anläggningar i sådana områden.

34. Energiskatten bör differentieras så att styrmedel erhålles för regionalpolitiskt önskvärd lokalisering av främst energikrävande industri.

35. Investeringsfonderna bör i ökad utsträckning användas för aktiv lokaliseringspolitik i sysselsättningssvaga områden. För mindre företag som inte kan utnyttja systemet med investeringsfonder måste möjligheter ges att göra skattefria avsättningar i annan form, t. ex. på investeringskonton i bank eller annan penninginrättning, på villkor som svarar mot vad som gäller för investeringsfonderna.

36. Den ekonomiska politiken måste anpassas till den regionalpolitiska

ka målsättningen, bl. a. så att kreditgivning till investeringar i lokaliseringsområden så långt möjligt undantas från kreditrestriktioner i åtstramningslägen.

40. Det är av stor regionalpolitisk betydelse att uppgifter decentraliseras från den statliga centralförvaltningen till länskommunala organ.”,

1972:1814 av herr Gustafson i Göteborg m. fl. (fp),

1972:1815 av herr Gustafsson i Byske (c) vari hemställt

A. i första hand att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 111 beslutade

1. avslå propositionen i vad gällde förslaget att statsmakterna centralt skulle fastställa en klassificering av orterna inom länen,

2. att planeringen inom länen och fördelningen av tillgängliga samhällsresurser mellan olika delar av länen skulle göras av länsmyndigheterna,

B. i andra hand, därest yrkandet enligt 1 och 2 ovan ej bifölls, att riksdagen beslutade att Skellefteå klassificerades som primärt centrum,

1972:1816 av herrar Gustafsson i Stenkyrka (c) och Nilsson i Visby (s),

1972:1818 av herr Helén m. fl. (fp) vari, såvitt nu var i fråga, hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:tt begärde

1. att de i motionen framförda riktlinjerna för utfärdande av en statlig servicegaranti för servicen i närcentra och kommuncentra blev föremål för vidare bearbetning och att förslag därom förelades riksdagen,

2. att stödåtgärderna i ökad utsträckning gavs en generell utformning som främjade ett företagsvänligt klimat i enlighet med i motionen angivna riktlinjer,

3. att allmänna stödområdet utvidgades med Avesta och Ludvika planeringsregioner och därmed omfattade hela Kopparbergs län,

4. att åtgärder vidtogs för att trygga en bättre samordning av statliga verks och myndigheters organisation och verksamhet med avseende på regionalpolitiska hänsyn,

5. att en utredning tillsattes för att klarlägga förutsättningarna för en kontinuerlig spridning av beslut och arbetsuppgifter inom den statliga centrala förvaltningen och att beslut om expansion av denna förvaltning regelmässigt förlades utanför Stockholm,

6. att den allmänna arbetsgivaravgiften slopades i inre stödområdet och i yttre utgick med lägre procent än i landet i övrigt,

7. att företagen gavs rätt att av vinstmedel avsätta till en särskild lokaliseringsfond för investeringar inom stödområdet enligt samma regler som gällde för nuvarande investeringsfonder,

8. att högre avskrivningsprocent på anläggningstillgångar tilläts för företag inom stödområdet,

9. att förslag om reduktion av tåg-, flyg- och teletaxor på längre avstånd förelades riksdagen,

10. att lokaliseringspolitiskt stöd i större omfattning än för närvaran-

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

de ställdes till förfogande för företag inom servicesektorn och turistnäringen.

11. att förslag förelades riksdagen om ökat stöd till företagarföreningar,

12. att initialkostnader för marknadsföring inräknades i det underlag på vilket statligt lokaliseringstöd beräknades,

13. att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om utbyggt transportstöd,

1972:1819 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga, hemställdes att riksdagen — i enlighet med vad som anförts i motionen samt med avslag på propositionen 1972:111 i motsvarande delar — hos regeringen begärde förslag till ny region- och planpolitik innefattande följande principer och förslag:

1. huvudmålsättningen för regionpolitiken skulle vara att åt varje län skapa full och effektiv sysselsättning utan flyttningsförluster,

2. kommunblocken skulle som regel garanteras mot långsiktig folkminskning och försämrad service,

3. planmässig styrning av alla investeringar i produktionsapparaten,

4. total samhällelig kostnadskalkyl — profiten fick ej vara styrningsfaktor,

5. ett näringspolitiskt och teknologiskt utvecklingsprogram som förmodade skapa den tillväxttakt i sysselsättningen, vilken var nödvändig för att åt landet i dess helhet samt åt regionerna skapa full och effektiv sysselsättning,

6. som led i det näringspolitiska programmet en mobilisering av såväl AP-fonderna som andra kapitalkällor för att i regionerna skapa statliga basindustrier, vilka kunde utgöra stommen i den regionala sysselsättningsexpansionen,

8. nettotillväxten i befolkningen till andra regioner än storstädernas tätbebyggelseområden,

9. ett särskilt uppbyggnadsprogram för att lösa storstädernas bristproblem, plan- och miljösituation och för att råda bot på deras strukturella sysselsättningsproblem och arbetslöshet,

11. omedelbar statlig kontroll av all kapitalutförsel från Sverige till utlandet,

1972:1822 av herrar Leuchovius (m) och Virgin (m) vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1972:111 skulle besluta att Vara klassificerades som regionalt centrum,

1972:1823 av herr Lundberg (s) vari, såvitt nu var i fråga, hemställdes att gränserna för stödområden utgick och utflyttningen av redan utbyggda och fungerande institutioner och ämbetsverk upphörde och att miljonbesparingarna därav överläts till sysselsättningsökande kommuner för att skapa ny industriell verksamhet eller stöd till redan existerande sådan,

1972:1827 av herr Nordgren m. fl. (m) vari hemställt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle som sin mening ge till känna att större krav ställdes på etablering inom stödområdet när företagen utnyttjade avsatta investeringsfondsmedel,

1972:1828 av herr Nordgren m. fl. (m),

1972:1829 av herr Nordgren m. fl. (m) vari hemställt att riksdagen skulle besluta att den allmänna arbetsgivaravgiften ej skulle omfatta företag belägna inom det allmänna stödområdet,

1972:1830 av herr Oskarson (m), såvitt nu var i fråga,

1972:1831 av herr Petersson i Gäddvik m. fl. (m),

1972:1833 av herrar Schött (m) och Krönmark (m),

1972:1835 av herr Winberg (m),

1972:1836 av herr Winberg m. fl. (m) vari hemställt att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna dels att som kvalifikation för det regionalpolitiska transportstödet skulle även räknas transportsträcka i Norge och Finland, dels vad i motionen anförts om översyn av viktgränser och varuslag samt

1972:1837 av herrar Åsling (c) och Stjernström (c).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande uppskov med behandling av ärendet skulle avslå motionen 1972:1806, yrkande A,

2. att riksdagen beträffande avslag på propositionen och uttalande för en ny regionalpolitik skulle avslå motionen 1972:1819,

3. att riksdagen beträffande de allmänna regionalpolitiska målen med avslag på motionen 1972:1812, yrkande 1 a, godkände vad departementschefen uttalat i bilaga 1 till propositionen 1972:111,

4. att riksdagen beträffande ramar för planering av verksamheten i länen för tiden t. o. m. år 1980 med avslag på motionen 1972:1812, yrkande 1 b, godkände vad departementschefen anförde i bilaga 1 till propositionen,

5. att riksdagen beträffande allmänna frågor rörande plan för utveckling av den regionala strukturen skulle avslå motionerna 1972:1783, yrkandena 2 och 3, 1972:1785, 1972:1812, yrkandena 1 c och 2 a, och 1972:1815, yrkandena A 1 och A 2,

6. att riksdagen beträffande statlig servicegaranti i anledning av motionen 1972:1818, yrkande 1, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde i den berörda frågan,

7. att beträffande lasarettsvården i regionala centra motionen 1972:1777 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

8. att riksdagen beträffande regional service i Söderhamn skulle avslå

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

motionen 1972:1802, yrkande 3,

9. att riksdagen beträffande samordning av statlig verksamhet m. m. i regionalpolitiskt hänseende i anledning av motionen 1972:1818, yrkande 4, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i den berörda frågan,

10. att beträffande allsidig näringslivsstruktur i Stockholmsregionen motionerna 1972:1772 och 1972:1776 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

11. att beträffande industrisysselsättningen i storstadsområdena främst Göteborgs- och Malmö/Lund-regionerna motionen 1972:1789 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

12. att beträffande näringslivsutvecklingen i Göteborgsregionen motionen 1972:1814 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

13. att beträffande långsiktig planering av bostadsbyggandet m. m. motionen 1972:1812, yrkande 1 d, punkterna 1 och 2, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

14. att riksdagen beträffande främjande av utflyttning av enskild förvaltning m. m. från storstadsområdena skulle avslå motionen 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 37,

15. att riksdagen beträffande bostadsplaneringen i storstadsområdena skulle avslå motionen 1972:1812, yrkande 1 d, punkterna 38 och 39,

16. att riksdagen beträffande beteckning av Flen och Vingåker som regionalt centrum skulle avslå motionen 1972:1810, yrkande 2 i motsvarande del,

17. att riksdagen beträffande hänförande av Emmaboda till Kalmar/Nybro som primärt centrum skulle avslå motionen 1972:1778,

18. att beträffande beteckning av Gotland/Visby som primärt centrum motionen 1972:1810, yrkande 2 i motsvarande del, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

19. att beträffande regionalpolitiska åtgärder på Gotland motionerna 1972:1816 och 1972:1833 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

20. att riksdagen beträffande beteckning av Olofström och Sölvesborg som regionala centra skulle avslå motionen 1972:1808,

21. att riksdagen beträffande beteckning av Kungsbacka som regionalt centrum skulle avslå motionen 1972:1830, yrkande 1,

22. att riksdagen beträffande beteckning av Skara som regionalt centrum skulle avslå motionen 1972:1781,

23. att riksdagen beträffande beteckning av Vara som regionalt centrum skulle avslå motionerna 1972:1779, 1972:1790, den sistnämnda i motsvarande del, och 1972:1822,

24. att riksdagen beträffande serviceförsörjningen i Habo och Mullsjö skulle avslå motionen 1972:1790 i motsvarande del,

25. att beträffande beteckning av Hofors som regionalt centrum motionerna 1972:1799, 1972:1801 och 1972:1802, yrkande 2, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

26. att riksdagen beträffande regionalpolitiska insatser i Sollefteå och Ånge skulle avslå motionen 1972:1835,

27. att beträffande beteckning av Åre som regionalt centrum motionen 1972:1780 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

28. att beträffande Skellefteå riksdagen med bifall till motionerna 1972:1784, 1972:1793, yrkande 1, 1972:1796, yrkande 1, och 1972:1815, yrkande B, samt med avslag på Kungl. Maj:ts förslag i motsvarande del beslutade att Skellefteå skulle betecknas som primärt centrum,

29. att beträffande beteckning av Storuman som regionalt centrum motionerna 1972:1759 och 1972:1793, yrkande 2, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

30. att riksdagen beträffande beteckning av Sorsele som regionalt centrum skulle avslå motionen 1972:1796, yrkande 3,

31. att riksdagen beträffande klassificering av Bjurholm skulle avslå motionerna 1972:1793, yrkande 3 i motsvarande del, och 1972:1796, yrkande 2 i motsvarande del,

32. att riksdagen beträffande klassificering av Dorotea skulle avslå motionen 1972:1793, yrkande 3 i motsvarande del,

33. att riksdagen beträffande regionplanering enligt bandstads- eller bandlandskapsprincipen skulle avslå motionen 1972:1810, yrkande 1,

34. att riksdagen — i den mån frågorna inte behandlats under punkterna 5–33 — godkände att den plan för utveckling av den regionala strukturen som föredragande departementschefen i bilaga 1 till propositionen förordat tills vidare lades till grund för planering av samhällsutbyggnaden,

35. att riksdagen beträffande skatteinstrumentets och investeringsfonders användning i regionalpolitiskt syfte skulle avslå motionerna 1972:1812, yrkande 1 d, punkterna 13, 33–35, 1972:1818, yrkandena 6–8, 1972:1827 och 1972:1829,

36. att riksdagen beträffande kreditpolitikens användning i regionalpolitiskt syfte skulle avslå motionen 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 36,

37. att riksdagen beträffande decentralisering av statlig verksamhet m. m. i anledning av motionerna 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 40, och 1972:1818, yrkande 5, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i den berörda frågan,

38. att riksdagen beträffande lokalisering av nyttillkommande statlig verksamhet med hänsyn till regionalpolitiska målsättningar m. m. skulle avslå motionen 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 41,

39. att riksdagen beträffande upphörande med omlokalisering av statlig verksamhet skulle avslå motionen 1972:1823, yrkande 6 i motsvarande del,

40. att riksdagen beträffande tilläggsdirektiv till jordbruksutredningen och förslag om skogsvårdsprogram m. m. i anledning av motionerna 1972:1803, yrkande 1, 1972:1806, yrkandena B 1 och B 2, och 1972:1812, yrkande 1 d, punkterna 28 och 29, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

41. att beträffande företagarföreningarnas verksamhet motionerna 1972:1792, 1972:1794, 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 32, och 1972:1818, yrkande 11, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

42. att beträffande statliga företag m. m. motionen 1972:1812, yrkande 1 d, punkterna 27 och 31, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

43. att riksdagen beträffande generella medel inom regionalpolitiken skulle avslå motionerna 1972:1806, yrkande B 4, och 1972:1818, yrkande 2,

44. att riksdagen beträffande avskaffande av det allmänna stödområdet m. m. skulle avslå motionerna 1972:1774 och 1972:1823, yrkande 6 i motsvarande del,

45. att motionen 1972:1830, yrkande 3 b, beträffande flexibel tillämpning av bestämmelserna om lokaliseringsstöd inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

46. att riksdagen beträffande utvidgning av det allmänna stödområdet till att omfatta sydöstra Skåne skulle avslå motionen 1972:1773,

47. att riksdagen beträffande utvidgning av det allmänna stödområdet till att omfatta hela Gävleborgs län skulle avslå motionerna 1972:1783, yrkande 1, och 1972:1802, yrkande 1,

48. att riksdagen beträffande utvidgning av det allmänna stödområdet till att omfatta Ludvika och Smedjebackens kommuner skulle avslå motionerna 1972:1787 i motsvarande del, 1972:1812, yrkande 3 i motsvarande del, och 1972:1818, yrkande 3 i motsvarande del,

49. att riksdagen beträffande utvidgning av det allmänna stödområdet till att omfatta Avesta och Hedemora kommuner med bifall till motionerna 1972:1787 i motsvarande del, 1972:1812, yrkande 3 i motsvarande del, samt 1972:1818, yrkande 3 i motsvarande del, beslutade att berörda kommuner skulle ingå i det allmänna stödområdet,

50. att riksdagen beträffande utvidgning av det inre stödområdet till att omfatta Malungs och Vansbro kommuner skulle avslå motionen 1972:1791,

51. att riksdagen beträffande utvidgning av det inre stödområdet till att omfatta Bjurholms kommun skulle avslå motionen 1972:1796, yrkande 2 i motsvarande del,

52. att beträffande tillämpningen av bestämmelserna om sysselsättningsstöd motionerna 1972:1797 och 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 24, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

53. att riksdagen beträffande förstärkning av lokaliseringsstödet i fråga om belopp och utgivande av förstärkt stöd i vissa områden m. m. skulle avslå motionen 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 22 i motsvarande del, samt punkterna 23 och 25,

54. att beträffande lokaliseringsstöd till serviceföretag, marknadsföring m. m. motionen 1972:1818, yrkande 10 i motsvarande del och yrkande 12, samt motionen 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 22 i motsvarande del, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

55. att riksdagen beträffande lokaliseringsstöd till turistnäringen skulle avslå

a) motionen 1972:1818, yrkande 10 i motsvarande del,

b) motionen 1972:1830, yrkande 2,

56. att beträffande främjande av utbildning motionen 1972:1812 yrkande 1 d, punkt 30, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

57. att riksdagen beträffande administrationen av lokaliseringsstödet skulle avslå motionen 1972:1811,

58. att riksdagen beträffande industricentra skulle avslå motionerna

1972:1802, yrkande 4, 1972:1803, yrkande 2, 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 26, och 1972:1837, yrkande 2,

59. att beträffande nya styrmedel i regionalpolitiken motionen 1972:1812, yrkande 1 d, punkterna 42 och 43, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

60. att riksdagen beträffande kommunal skatteutjämning skulle avslå motionen 1972:1812, yrkande 1, punkt 21,

61. att riksdagen beträffande utbildningsväsendet och kulturområdet skulle avslå motionen 1972:1812, yrkande 1 d, punkterna 15–20,

62. att riksdagen beträffande inriktningen på trafikpolitiken skulle avslå motionen 1972:1812, yrkande 1 d, punkterna 3 och 12,

63. att riksdagen beträffande tilläggsdirektiv till den trafikpolitiska utredningen skulle avslå motionen 1972:1806, yrkande B 3,

64. att riksdagen beträffande en parlamentarisk beredning för transportpolitiska reformer inom stödområdet skulle avslå motionen 1972:1837, yrkande 1,

65. att riksdagen beträffande tvärförbindelser till grannländer skulle avslå motionerna 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 9, och 1972:1837, yrkande 3,

66. att beträffande trafikservice för ö- och skärgårdsbefolkning motionen 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 8, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

67. att riksdagen beträffande utvecklingen av vägnätet och järnvägsnätet samt taxefrågor vid järnvägstrafik i anledning av motionerna 1972:1812, yrkande 1 d, punkterna 4, 5 och 10 i motsvarande del, och 1972:1818, yrkande 9 i motsvarande del, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

68. att riksdagen beträffande utbyggnad av motorväg längs Västkusten skulle avslå motionen 1972:1830, yrkande 3 c,

69. att beträffande flygtrafikens roll inom regionalpolitiken motionerna 1972:1806, yrkandena B 6 och B 7, 1972:1812, yrkande 1 d, punkterna 6 och 10, den sistnämnda i motsvarande del, samt 1972:1818, yrkande 9 i motsvarande del, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

70. att beträffande avgifterna för telefonsamtal motionerna 1972:1806, yrkande B 5, 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 14, 1972:1818, yrkande 9 i motsvarande del, och 1972:1828 inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

71. att riksdagen beträffande frågor om isbrytare skulle avslå motionerna 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 7, och 1972:1831,

72. att riksdagen beträffande det regionalpolitiska transportstödet och transportstödet till Gotlandstrafiken skulle avslå motionerna 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 11, 1972:1818, yrkande 13, samt 1972:1836,

73. att riksdagen beträffande bidrag till samernas anläggningar för fiske och turism skulle avslå motionen 1972:1826,

74. att riksdagen – i den mån frågorna inte behandlats ovan – beslutade att ett regionalpolitiskt handlingsprogram av det huvudsakliga innehåll som föredragande departementschefen förordat tills vidare lades till grund för utveckling av den regionala strukturen,

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

75. att riksdagen godkände de riktlinjer för regionalpolitiken, för vilka statsministern lämnat en redogörelse i propositionen, till den del riktlinjerna inte behandlats genom vad utskottet ovan anfört och hemställt.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande uppskov med behandling av ärendet av herrar Nordgren (m) och Oskarson (m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1806, yrkande A, beslutade att till 1973 års vårriksdag uppskjuta behandlingen av propositionen 1972:111, såvitt den hänvisats till inrikesutskottet, jämte de i anledning av densamma väckta motionerna, såvitt de hänvisats till inrikesutskottet,

2. beträffande avslag på propositionen och uttalande för en ny regionalpolitik av herr Lorentzon (vpk), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1819, såvitt nu var i fråga, dels skulle avslå propositionen, såvitt den hänvisats till inrikesutskottet, dels i skrivelse till regeringen begärde förslag till ny region- och planpolitik innefattande följande principer och förslag i fråga om regionalpolitiken:

1. huvudmålsättningen för regionpolitiken skulle vara att åt varje län skapa full och effektiv sysselsättning utan flyttningsförluster,

2. kommunblocken skulle som regel garanteras mot långsiktig folkminskning och försämrad service,

3. planmässig styrning av alla investeringar i produktionsapparaten,

4. total samhällelig kostnadskalkyl – profiten fick ej vara styrningsfaktor,

5. ett näringspolitiskt och teknologiskt utvecklingsprogram som förmodade skapa den tillväxttakt i sysselsättningen, vilken var nödvändig för att åt landet i dess helhet samt åt regionerna skapa full och effektiv sysselsättning,

6. som led i det näringspolitiska programmet en mobilisering av såväl AP-fonderna som andra kapitalkällor för att i regionerna skapa statliga basindustrier, vilka kunde utgöra stommen i den regionala sysselsättningsexpansionen,

7. nettotillväxten i befolkningen till andra regioner än storstädernas tätbebyggelseområden,

8. ett särskilt uppbyggnadsprogram för att lösa storstädernas bristproblem, plan- och miljösituation och för att råda bot på deras strukturella sysselsättningsproblem och arbetslöshet,

9. omedelbar statlig kontroll av all kapitalutförsel från Sverige till utlandet,

3. beträffande de allmänna regionalpolitiska målen av herrar Nilsson i Tvärålund, Stridsman och Mattsson i Skee (samtliga c), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av propositionen 1972:111, i motsvarande del, och med bifall till motionen 1972:1812, yrkande 1 a, godkände vad reservanterna anför i berörda avsnitt,

4. beträffande ramar för planering av verksamheten i länen av herrar Nilsson i Tvärålund, Stridsman och Mattsson i Skee (samtliga c), som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen med avslag på propositionen i motsvarande del samt med bifall till motionen 1972:1812, yrkande 1 b, godkände vad reservanterna anför i berörda avsnitt,

5. beträffande allmänna frågor rörande plan för utveckling av den regionala strukturen av herrar Nilsson i Tvärålund, Stridsman och Mattsson i Skee (samtliga c), som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med avslag på propositionen i motsvarande del samt med bifall till motionerna 1972:1783, yrkandena 2 och 3, 1972:1785, 1972:1812, yrkandena 1 c och 2 a, och 1972:1815, yrkandena A 1 och A 2, godkände vad reservanterna i sin motivering anför,

6. beträffande allmänna frågor rörande plan för utveckling av den regionala strukturen av herrar Eriksson i Arvika (fp), Nordgren (m), Peterson i Linköping (fp) och Oskarson (m), som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

7. beträffande statlig servicegaranti av herrar Fagerlund, Nilsson i Östersund, Andersson i Billingsfors, Fridolfsson i Rödeby och Johansson i Simrishamn, fru Ludvigsson samt herr Nilsson i Kalmar (samtliga s), som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att motionen 1972:1818, yrkande 1, inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

8. beträffande lasarettsvården i regionala centra av herrar Nordgren (m) och Oskarson (m), som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1777 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför,

9. beträffande storstadsområdena av herrar Nilsson i Tvärålund, Stridsman och Mattsson i Skee (samtliga c), som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

10. beträffande skatteinstrumentets och investeringsfonders användning i regionalpolitiskt syfte av herrar Eriksson i Arvika (fp), Nilsson i Tvärålund (c), Nordgren (m), Peterson i Linköping (fp), Stridsman (c), Oskarson (m) och Mattsson i Skee (c), som ansett att utskottet under 35 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:1812, yrkande 1 d, punkterna 13 och 33-35, 1972:1818, yrkandena 6-8, 1972:1827 och 1972:1829 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför,

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

11. beträffande kreditpolitikens användning i regionalpolitiskt syfte av herrar Eriksson i Arvika (fp), Nilsson i Tvärålund (c), Peterson i Linköping (fp), Stridsman (c) och Mattsson i Skee (c), som ansett att utskottet under 36 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 36, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en allsidig utredning av kapitalmarknadens funktioner och kreditpolitikens effekt på den regionala balansen,

12. beträffande decentralisering av statlig verksamhet m. m. av herrar Fagerlund, Nilsson i Östersund, Andersson i Billingsfors, Fridolfsson i Rödeby och Johansson i Simrishamn, fru Ludvigsson samt herr Nilsson i Kalmar (samtliga s), som ansett att utskottet under 37 bort hemställa,

att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 40, och 1972:1818, yrkande 5,

13. beträffande tilläggsdirektiv till jordbruksutredningen och förslag om skogsvårdsprogram m. m. av herrar Fagerlund, Nilsson i Östersund, Andersson i Billingsfors, Fridolfsson i Rödeby och Johansson i Simrishamn, fru Ludvigsson samt herr Nilsson i Kalmar (samtliga s), som ansett att utskottet under 40 bort hemställa,

att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:1803, yrkande 1, 1972:1806, yrkande B 1 och B 2, och 1972:1812, yrkande 1 d, punkterna 28 och 29,

14. beträffande statliga företag m. m. av herrar Nordgren (m) och Oskarson (m), som ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

15. beträffande generella medel inom regionalpolitiken av herrar Eriksson i Arvika (fp), Nilsson i Tvärålund (c), Nordgren (m), Peterson i Linköping (fp), Stridsman (c), Oskarson (m) och Mattsson i Skee (c), som ansett att utskottet under 43 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:1806, yrkande B 4, och 1972:1818, yrkande 2, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde,

16. beträffande förstärkning av lokaliseringstödet i fråga om belopp och utgivande av förstärkt stöd i vissa områden m. m. av herrar Nilsson i Tvärålund, Stridsman och Mattsson i Skee (samtliga c), som ansett att utskottet under 53 bort hemställa,

att riksdagen

a) med bifall till motionen 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 25, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde,

b) lämnade punkterna 22 och 23 i berörda motionsyrkande utan åtgärd,

17. beträffande inriktningen på trafikpolitiken av herrar Nilsson i Tvärålund, Stridsman och Mattsson i Skee (samtliga c), som ansett att utskottet under 62 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1812, yrkande 1 d, punkterna 3 och 12, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

18. beträffande tilläggsdirektiv till den trafikpolitiska utredningen av herrar Eriksson i Arvika (fp), Nordgren (m), Peterson i Linköping (fp) och Oskarson (m), som ansett att utskottet under 63 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1806, yrkande B 3, hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om tilläggsdirektiv till den trafikpolitiska utredningen i enlighet med vad reservanterna anfört,

19. beträffande utvecklingen av vägnätet och järnvägsnätet samt taxefrågor vid järnvägstrafik av herrar Fagerlund, Nilsson i Östersund, Andersson i Billingsfors, Fridolfsson i Rödeby och Johansson i Simrishamn, fru Ludvigsson samt herr Nilsson i Kalmar (samtliga s), som ansett att utskottet under 67 bort hemställa,

att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:1812, yrkande 1 d, punkterna 4, 5 och 10 i motsvarande del, och 1972:1818, yrkande 9 i motsvarande del,

20. beträffande det regionalpolitiska transportstödet och transportstödet till Gotlandstrafiken av herrar Eriksson i Arvika (fp), Nilsson i Tvärålund (c), Nordgren (m), Peterson i Linköping (fp), Stridsman (c), Oskarson (m) och Mattsson i Skee (c), som ansett att utskottet under 72 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:1812, yrkande 1 d, punkt 11, 1972:1818, yrkande 13, och 1972:1836 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden beträffande allmänna frågor rörande plan för utveckling av den regionala strukturen

1. av herrar Eriksson i Arvika (fp), Nordgren (m), Peterson i Linköping (fp) och Oskarson (m),

2. av herrar Nilsson i Tvärålund, Stridsman och Mattsson i Skee (samtliga c),

3. beträffande lokaliseringsstöd till marknadsföring av herrar Eriksson i Arvika (fp), Nilsson i Tvärålund (c) Nordgren (m), Peterson i Linköping (fp), Stridsman (c), Oskarson (m) och Mattsson i Skee (c) samt

4. beträffande regionalpolitiskt handlingsprogram m. m. av herrar Nilsson i Tvärålund, Stridsman och Mattsson i Skee (samtliga c).

Civilutskottets betänkande nr 35

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1972:111
dels föreslagit riksdagen

att godkänna de riktlinjer för regionalpolitiken och för hushållningen med mark- och vattentillgångarna, för vilka statsministern lämnat en

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

redogörelse till statsrådsprotokollet för den 29 september 1972,
dels föreslagit riksdagen

1. att godkänna de förslag till
 - a. uttalande om de allmänna regionalpolitiska målen,
 - b. ramar för planeringen av verksamheten i länen och
 - c. plan för utveckling av den regionala strukturen,om vilka Kungl. Maj:t enligt utdrag av statsrådsprotokollet för den 29 september 1972 fattat beslut,
2. att besluta om ett regionalpolitiskt handlingsprogram i enlighet med det av Kungl. Maj:t enligt utdrag av statsrådsprotokollet för den 29 september 1972 fattade beslutet,
 - dels berett riksdagen tillfälle att avge yttrande över det förslag till riktlinjer för hushållningen med mark och vatten, om vilket Kungl. Maj:t enligt utdrag av statsrådsprotokollet för den 29 september 1972 fattat beslut,
 - dels föreslagit riksdagen att godkänna det förslag till riktlinjer för organisationen för en fysisk riksplanering, om vilket Kungl. Maj:t enligt utdrag av statsrådsprotokollet för den 29 september 1972 fattat beslut,
 - dels föreslagit riksdagen att anta de på de angivna riktlinjerna grundade lagförslag, om vilka Kungl. Maj:t enligt bilagda utdrag av statsrådsprotokollet för den 20 oktober 1972 fattat beslut,
 - dels berett riksdagen tillfälle att avge yttrande över de förslag till
 - a. kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612) och
 - b. kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956:617),om vilka Kungl. Maj:t enligt bilagda utdrag av statsrådsprotokollet för den 20 oktober 1972 fattat beslut.

Propositionen hade hänvisats till inrikesutskottet beträffande regionalpolitiken och till civilutskottet beträffande den fysiska planeringen.

Civilutskottet hade behandlat propositionen såvitt angick första dels-satsen i fråga om hushållningen med mark och vattentillgångarna samt de fyra sista dels-satserna. I övrigt hade propositionen behandlats av inrikesutskottet.

Redogörelse för det huvudsakliga innehållet i propositionen hade lämnats i sammanfattningen ovan vid inrikesutskottets betänkande nr 28.

I detta sammanhang hade civilutskottet behandlat

dels den under allmänna motionstiden väckta motionen 1972:781 av herr Magnusson i Grebbestad m. fl. (s),

dels de i anledning av propositionen väckta motionerna

1972:1775 av herr Johanson i Västervik (s) vari hemställtts att riksdagen beslutade att industri med begränsad nedsmutsningseffekt

kunde prövas bli lokaliserad till sådan del av Kalmar läns kustområde som på grund av oläglighet icke kunde beräknas tas i anspråk för bad- eller friluftsverksamhet,

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

1972:1782 av herr Andersson i Örebro m. fl. (fp, c, m) vari hemställdts

1. att förslaget om lagstiftning angående lokalisering av viss industri (byggnadslagen 136 a § med åtföljande följdändringar i bl. a. miljöskyddslagen) skulle avslås,

2. att riksdagen, därest yrkandet ovan inte skulle bifallas, beslutade att ersättning skulle utgå när etableringstillstånd vägrades inom planlagt område och hinder mot anläggningen inte förelåg enligt miljöskyddslagens normala tillåtlighetsregler,

1972:1786 av herr Eriksson i Bäckmora m. fl. (c, fp, m, vpk) vari hemställdts att riksdagen i sitt yttrande över det av civilministern anmälda förslaget till riktlinjer för "Hushållning med mark och vatten" skulle i fråga om älvdalarna i södra Norrland uttala sig i enlighet med vad i motionen anförts,

1972:1788 av herr Hamrin (fp) vari hemställdts att riksdagen skulle besluta att vid utarbetandet av riktlinjer för det fortsatta planeringsarbetet inom län och kommuner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:111 hänsyn skulle tagas till i motionen framförda synpunkter rörande lokalisering av icke miljöstörande industri,

1972:1795 av herr Magnusson i Grebbestad m. fl. (s) vari hemställdts att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t framhålla att Kungl. Maj:t i samverkan med berörda kommuner skulle vidta särskilda åtgärder för att kompensera uteblivna arbetstillfällen från företag som haft för avsikt att etablera verksamhet till s. k. bevarandeområden men som till följd av riksdagens beslut i anledning av proposition 1972:111 ej kunde fullfölja sina planer,

1972:1798 av herr Nordgren (m),

1972:1800 av fru Sundberg (m),

1972:1805 av herrar Karl Bengtsson i Varberg (fp) och Källstad (fp),

1972:1807 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställdts att riksdagen skulle

1. besluta om uppskov med behandlingen av propositionen 1972:111 bilaga 2 och 3 Hushållning med mark och vatten,

2. ge Kungl. Maj:t till känna vad som anförts i motionen under punkt 1 angående riktlinjer rörande hushållning med mark och vatten och under punkt 2 angående den fortsatta riksplaneringens uppgifter och organisation,

3. avslå de i propositionen föreslagna ändringarna av 18 a, 22, 83, 137–139 och 142 §§ byggnadslagen, 25–28 och 36 §§ naturvårdslagen,

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

55, 61–62 §§ väglagen, 102 § lagen om enskilda vägar, 2, 6, 9, 14, 33 och 35 §§ miljöskyddslagen och 5, 7, 11 och 12 §§ byggnadsminneslagen samt avslå förslaget såvitt avsåg 136 a § byggnadslagen,

4. besluta att 11 § första stycket i förslaget till lag om ändring i byggnadslagen skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att kostnaderna för upprättande av generalplan skulle läggas på statsverket, då plan upprättades endast för att skydda riksintressen,

1972:1309 av herr Ekinge (fp),

1972:1812 av herr Fäldin m. fl. (c) vari – såvitt motionen hänvisats till civilutskottet (yrkandet 2 b) – hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 111 skulle anhålla hos Kungl. Maj:t att förslag till länsdemokratireform snarast möjligt förelades riksdagen, så att i motionen föreslaget uttalande av riksdagen om att den regionala utvecklingsplaneringen skulle handhas av länskommunalt organ kunde realiseras,

1972:1813 av herr Fäldin m. fl. (c) vari hemställts

1. att riksdagen godkände de riktlinjer för den fysiska planeringen som angavs i motionen,

2. att riksdagen i sitt yttrande över av civilministern angivna planeringsriktlinjer m. m. som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad som angavs i motionen beträffande

a. att alla kommuner skulle kunna bli föremål för prövning vid val av lokaliseringsort för den i den fysiska riksplaneringen behandlade industrin,

b. vikten av att i det fortsatta planeringsarbetet för fritids- och rekreationsområden tillmäta jordbruket större betydelse,

c. angelägenheten av att lokalisera bebyggelse, såväl i form av fritidsbebyggelse som för fast boende, i anslutning till befintlig jordbruksbebyggelse,

3. att riksdagen för sin del skulle anta förelagda lagförslag och motiveringar med de ändringar som angivits i motionen beträffande

a. kommunernas ökade roll i det fortsatta planeringsarbetet,

b. kommunernas rätt att själva bedöma vilken omfattning i de olika fallen generalplanen eller annan översiktlig plan borde ha för att utgöra tillräcklig grund vid lämplighetsbedömning av bebyggelseutvecklingen,

c. byggnadsnämndernas rätt att bevilja dispens från detaljplanekravet för viss tätbebyggelse,

d. främjande av bebyggelse under den period som åtgick för kommunerna att åstadkomma generalplaner eller andra översiktliga planer,

e. beräkning av inlösen- och ersättningsrätt i övergångsbestämmelserna till byggnadslag och naturvårdslag utifrån 1972 års taxeringsvärde med avdrag för restvärde i vissa fall,

1972:1817 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställts

1. att riksdagen beslutade att till grund för den fysiska riksplaneringen borde ligga de riktlinjer, som angavs i motionen, varvid särskilt borde

understrykas

- a. att grundläggande för riksplaneringens utformning skulle vara ett ekologiskt betraktelsesätt,
 - b. att de stora nationella värden som vår fjällvärd representerade blev föremål för en aktiv planering i bevarande syfte,
 - c. att vattenkraftsutbyggnad ej borde tillåtas i hittills oexploaterade älv- och sjösystem,
 - d. att lokalisering av särskilt miljöfarlig industri på Västkusten borde tillåtas endast i undantagsfall,
 - e. att riksplanearbetet i inlandet nu prioriterades,
2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att en parlamentarisk nämnd tillsattes med uppgift att följa det fortsatta riksplanearbetet och delta i beredningen av riksplanebeslut i enlighet med vad som angivits i motionen,
3. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en årlig information om riksplanearbetets fortgång,
4. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde
- a. att en fortsatt naturvårds- och kulturvårdsinventering genomfördes,
 - b. att landets vattentillgångar inventerades och en plan för vattenhushållningen upprättades,
 - c. att landets samlade grustillgångar inventerades och klassificerades samt att en plan för grusexploateringen upprättades med utgångspunkt i att sten och berg kunde utnyttjas som ersättningsmaterial,
5. att riksdagen uttalade att de ekologiska storprojekten Energiflöde och dynamik i Östersjöns ekosystem respektive Barrskogslandskapets ekologi, vilka kunde ge kunskapsunderlag av avsevärd betydelse för riksplanearbetet, borde genomföras,
6. att riksdagen uttalade att prövningen av glesbebyggelse skulle ske i sådana former att den ej blev betungande för den sökande och att rättssäkerheten garanterades,
7. att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts om koncessionsprövning av industrilokalisering,
8. att riksdagen beslutade att ersättnings- och inlösenrätten borde anknytas till hinder i markens tillåtna användning,
9. att riksdagen uttalade att en översyn av taxeringsvärden som var baserade på förväntingsvärden genomfördes,

1972:1818 av herr Helén m. fl. (fp) vari -- såvitt motionen hänvisats till civilutskottet -- hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde (14.) att riksdagen uttalade att landstingens förvaltningsutskott fick förstärkt ställning som remissinstans vid fördelningen av resurser inom länen,

1972:1819 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari -- såvitt motionen hänvisats till civilutskottet -- hemställts att riksdagen -- i enlighet med vad som anförts i motionen samt med avslag på proposition 1972:111 i motsvarande delar -- hos regeringen begärde förslag till ny region- och planpolitik innefattande följande principer och förslag:

- (7.) en prioritering i det teknologiska utvecklingsprogrammet samt en

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

skärpning av lagstiftningen i syfte att framtvinga hinder mot miljöskadliga produktionsmetoder och skapande av förutsättningar för regional spridning av tunga och hittills miljöfarliga industrier,

(10.) nya huvudprinciper för den fysiska riksplaneringen i enlighet med vad som anförts i motionen,

1972:1820 av herr Hörberg (fp) vari hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om påskyndande av pågående utredningar så att riksdagen snarast möjligt fick tillfälle ta ställning till frågan om

1. länsstyrelser helt bestående av lokalt valda förtroendepersoner,
2. län som var rimligt stora och näringspolitiskt anpassade,

1972:1821 av herrar Hörberg (fp) och Jonsson i Alingsås (fp),

1972:1823 av herr Lundberg (s) vari — såvitt motionen hänvisats till civilutskottet — hemställts att riksdagen i anslutning till proposition 1972:111 om regional utveckling och hushållning med mark och vatten skulle besluta

1. att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att regeringen snarast möjligt skulle förelägga riksdagen förslag till att kronan vid bruk som nedlagts skulle återkräva kronans egendom, och eventuell ersättning för senare uttagna nyttigheter, på ett liknande sätt som skedde i det av landshövdingen Curry Treffenberg den 22 april 1873 undertecknade betänkandet om socialisering av två fastigheter i Norrland, omfattande ett område om ca "160 mils längd och 1,5—2,5 mils bredd",

2. att regering och myndigheter ålades att bevaka kronans äganderätt till älvar och vattendrag, som i landslag och grundlag föreskrevs, och att allmogens av ålder gällande urminnesrätt av myndigheter och rättsväsende uppmärksammades och respekterades, och att bolagens utbyggnad av vattenfallen i Ljusnan och Dalälven förbjöds, eftersom äganderätten låg hos kronan,

3. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde om utredning och förslag att hindra markvärdestegring för all mark och allt vatten, och, om sådan skedde, markvärdestegringen skulle tillfalla kronan och kommunerna, och att markpriserna åsattes ett grundpris ej överstigande det markpris som betalats för god jordbruksjord, att beträffande grustäkterna, f. d. impediment som tillhörde kronan, om de från naturvårdssynpunkt skulle fredas, ersättning icke skulle utgå, och i övrigt, om ersättning skulle utgå, samma ersättning som för mark ovan angavs utgick,

4. att 1950 års lag om gräns mot vatten, fiskerättslagen, ersättning för s. k. intrång i fiskerätt reviderades, med hänsyn till gamla, allmogen tillkommande urminnesrätter, och att det undersöktes hur miljonrullningen för s. k. intrång i fiskerätt kunnat utgå samt om äganderätten till de överbetalade och till 1950 av kronan ägda vattnen nu var klarlagd och kunde redovisas,

5. att Kungl. Maj:t nu utredde och kom med förslag om ett nedläggande av kammarkollegiet och att dess akter överläts till annan museal institution, och att all remissverksamhet upphörde,

(7.) att utskottet vid behandlingen av propositionen skulle beakta de i motionen framförda synpunkterna,

1972:1824 av herrar Mattsson i Skee (c) och Mattsson i Lane-Herrestad (c) vari hemställts att riksdagen vid behandling av proposition 1972:111 bilaga 2 och 3 skulle uttala att planeringsprincipen om ett obrutet kustområde i norra Bohuslän samt förslaget om att inga nya industriområden skulle öppnas på Västkusten inte utgjorde hinder för att som industrimark reserverades ett område vid Idefjorden,

1972:1825 av herr Nilsson i Agnäs (m),

1972:1830 av herr Oskarson (m), såvitt nu var i fråga,

1972:1832 av herrar Schött (m) och Krönmark (m) vari hemställts att riksdagen vid utarbetandet av riktlinjer för riksplanearbetet och för regionalpolitiken tog hänsyn till de särskilda skäl som förelåg för att vissa områden av Kalmar län skulle behandlas positivt när det gällde stimulans åt miljövänlig industri m. m. samt

1972:1834 av herr Tobé m. fl. (fp, m) vari hemställts att riksdagen för sin del skulle anta ändringar i byggnadslagen och naturvårdslagen som inte knöt inlösenskyldighet endast till hel fastighet.

Utskottet hemställde

1. beträffande uppskov med behandling av ärendet att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1807, yrkandet 1,

2. beträffande allmänna riktlinjer för hushållningen med mark- och vattentillgångarna att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen 1972:1819, yrkandet 10 i denna del, godkände vad statsministern anförde till statsrådsprotokollet,

3. beträffande ett ekologiskt synsätt att riksdagen lämnade motionen 1972:1817, yrkandet 1 a, utan ytterligare åtgärd och som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde,

4. beträffande prioritering av ett teknologiskt utvecklingsprogram m. m. att riksdagen med avslag å motionen 1972:1819, yrkandet 7, som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde,

5. beträffande konflikter mellan miljömässiga och regionalpolitiska motiv att riksdagen med avslag å motionerna 1972:1807, yrkandet 2 i denna del, och 1819, yrkandet 10 i denna del, som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde,

6. beträffande samordning av fysiska och ekonomiska överväganden, m. m., att riksdagen lämnade motionerna 1972:1813, yrkandet 1 i denna del, och 1817, yrkandet 1 i denna del, utan ytterligare åtgärd och som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde,

7. beträffande inriktningen av miljöinsatserna att riksdagen lämnade motionen 1972:1813, yrkandet 1 i denna del, utan ytterligare åtgärd och som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde,

8. beträffande sambandet med tätortsutvecklingen att riksdagen

Nr 144

Fredagen den

15 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

lämnade motionen 1972:1819, yrkandet 10 i denna del, utan ytterligare åtgärd och som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till kännä vad utskottet anfört,

9. beträffande jordbrukets och skogsbrukets intressen att riksdagen lämnade motionen 1972:1800 utan ytterligare åtgärd samt med avslag å motionen 1972:1825 som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till kännä vad utskottet anfört,

10. beträffande fritidsboende och rörligt friluftsliv att riksdagen med avslag å motionerna 1972:1807, yrkandet 2 i denna del, och 1819, yrkandet 10 i denna del, som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till kännä vad utskottet anfört,

11. beträffande konflikter mellan fritidslivets och de areella näringarnas intressen att utskottet lämnade motionerna 1972:1807, yrkandet 2 i denna del, och 1813, yrkandet 2 b, utan ytterligare åtgärd och som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till kännä vad utskottet anfört,

12. beträffande lokalisering av visst byggande i anslutning till jordbruksbebyggelse att riksdagen lämnade motionen 1972:1813, yrkandet 2 c, utan ytterligare åtgärd och som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till kännä vad utskottet anfört,

13. beträffande markbehov för exkursioner att riksdagen med avslag å motionen 1972:1821 lämnade motionen 1972:1805 utan ytterligare åtgärd och som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till kännä vad utskottet anfört,

14. beträffande lokalisering av viss industri till ett begränsat antal orter, m. m., att riksdagen lämnade motionen 1972:1813, yrkandet 1 i denna del samt yrkandet 2 a, utan ytterligare åtgärd och som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till kännä vad utskottet anfört,

15. beträffande effekter från sysselsättnings- och arbetsmarknads-synpunkt att riksdagen lämnade motionerna 1972:1775 i denna del, 1788, 1795, 1813, yrkandet 1 i denna del, och 1832 utan ytterligare åtgärd samt som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till kännä vad utskottet anfört,

16. beträffande vissa statsbidrag till kommuner att riksdagen skulle avslå motionen 1972:781,

17. beträffande olika kustvattens känslighet, m. m., att riksdagen lämnade motionen 1972:1819, yrkandet 10 i denna del, utan ytterligare åtgärd och som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till kännä vad utskottet anfört,

18. beträffande reservation av mark för industri vid Idefjorden att riksdagen med avslag å motionen 1972:1824 som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till kännä vad utskottet anfört,

19. beträffande lokalisering av viss industri till Kalmar läns kust att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1775 i vad den inte behandlats under punkten 15,

20. beträffande allmänna riktlinjer för industrilokalisering vid Väst-kusten att riksdagen lämnade motionerna 1972:1817, yrkandet 1 d, och 1819, yrkandet 10 i denna del, utan ytterligare åtgärd och som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till kännä vad utskottet anfört,

21. beträffande lokalisering av industri till Nyköping-Oxelösund samt

utbyggnad av Marvikens kraftverk att riksdagen lämnade motionen 1972:1809 utan ytterligare åtgärd och som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

22. beträffande fortsatt planering av fjällvärlden att riksdagen lämnade motionen 1972:1817, yrkandet 1 b, utan ytterligare åtgärd och som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

23. beträffande utbyggnad av Kalix älv att riksdagen med avslag å motionen 1972:1817, yrkandet 1 c i denna del, som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

24. beträffande de södra huvudälvarna samt oexploaterade älv- och sjösystem i övrigt i vad de inte behandlats under 23 ovan att riksdagen med avslag å motionerna 1972:1786, 1817, yrkandet 1 c i denna del, och 1823, yrkandet 2 i denna del,

a. som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört om underställning av vattendomstols beslut i tillståndsfrågor,

b. som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet i övrigt anfört,

25. beträffande riksplanarbetet i inlandet att riksdagen lämnade motionen 1972:1817, yrkandet 1 e, utan ytterligare åtgärd och som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

26. beträffande parlamentarisk insyn i riksplanarbetet, m. m., att riksdagen med avslag å motionerna 1972:1807, yrkandet 2 i denna del, och 1817, yrkandena 2 och 3, som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

27. beträffande huvudmannaskapet för planeringen på länsnivå, m. m., att riksdagen med avslag å motionerna 1972:1807, yrkandet 2 i denna del, 1812, yrkandet 2 b, 1817, yrkandet 1 i denna del, 1818, yrkandet 14, och 1820 som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

28. beträffande vidareutveckling av en fortlöpande fysisk planering att riksdagen lämnade motionerna 1972:1807, yrkandet 2 i denna del, 1813, yrkandet 1 i denna del, samt 1817, yrkandena 4 och 5, utan ytterligare åtgärd och som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

29. beträffande riktlinjer för hushållningen med mark och vatten i vad de inte behandlats under 3–25 samt 28 ovan att riksdagen som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

30. beträffande riktlinjer för organisationen för en fysisk riksplanering i vad de inte behandlats under 26 och 27 ovan att riksdagen godkände vad i statsrådsprotokollet anförts,

31. beträffande den föreslagna lagstiftningens allmänna lämplighet att riksdagen godkände vad utskottet anfört,

32. beträffande val av planmedel m. m. att riksdagen lämnade motionen 1972:1813, yrkandet 3 a och yrkandet 3 b i denna del, samt 1830, yrkandet 3 a, utan ytterligare åtgärd,

33. beträffande omfattning av generalplan att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och avslag å motionen 1972:1813, yrkandet 3 b i denna del, godkände vad utskottet anfört,

34. beträffande utredning om samordningen mellan byggnadslagstift-

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

ningen och naturvårdslagen att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1819, yrkandet 10 i denna del,

35. beträffande bidrag till viss översiktlig planering att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförde,

36. beträffande kostnader för upprättande av vissa generalplaner m. m. att riksdagen med avslag å motionen 1972:1807, yrkandet 4 i denna del, godkände vad utskottet anförde,

37. beträffande grunderna för reglering av glesbebyggelse att riksdagen godkände vad utskottet anförde,

38. beträffande omfattning av översiktlig planbedömning att riksdagen lämnade motionen 1972:1813, yrkandet 3 b i denna del, utan ytterligare åtgärd,

39. beträffande krav på översiktliga bedömningar i ett övergångsskede att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1813, yrkandet 3 d,

40. beträffande formerna för planmässig bedömning av marks lämplighet för glesbebyggelse att riksdagen lämnade motionen 1972:1817, yrkandet 6, utan ytterligare åtgärd,

41. beträffande grunderna för ersättningsreglerna att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1807, yrkandet 3 i denna del,

42. beträffande anknytning av ersättningsrätt m. m. till intrång i pågående markanvändning att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1817, yrkandet 8,

43. beträffande inlösen av del av fastighet att riksdagen med avslag å motionen 1972:1834 godkände vad utskottet anförde,

44. beträffande viss vidgning av ersättningsrätt enligt övergångsbestämmelser att riksdagen med avslag å motionen 1972:1813, yrkandet 3 e, godkände vad utskottet anförde,

45. beträffande översyn av fastighetstaxeringen att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1817, yrkandet 9,

46. beträffande lokaliseringsprövning för viss industri m. m. att riksdagen med avslag å motionerna 1972:1782, yrkandet 1 i denna del och yrkandet 2, 1807, yrkandet 3 i denna del, 1817, yrkandet 7, och 1819, yrkandet 10 i denna del, godkände vad utskottet anförde,

47. beträffande dispensreglerna att riksdagen med avslag å motionen 1972:1813, yrkandet 3 c, godkände vad utskottet anförde,

48. beträffande uttalande i fråga om kommunsammanläggningar att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1798,

49. beträffande vissa fastighetsfrågor att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1823 i vad den inte behandlats under 24 ovan,

50. beträffande förslaget till lag om ändring i byggnadslagen (1947:385) i vad det inte behandlats under 51 nedan att riksdagen med avslag å motionerna 1972:1782, yrkandet 1 i denna del, och 1807, yrkandena 3 och 4 i denna del, skulle anta Kungl. Maj:ts förslag,

51. beträffande förslaget till lag om ändring i byggnadslagen (1947:385) i vad avsåg p. 5 i övergångsbestämmelserna att riksdagen med avslag å motionen 1972:1807, yrkandet 3 i denna del, för sin del skulle anta förslaget med visst tillägg enligt av utskottet föreslagen lydelse,

52. beträffande förslaget till ändring i naturvårdslagen (1964:822) att riksdagen med avslag å motionen 1972:1807, yrkandet 3 i denna del,

skulle anta Kungl. Maj:ts förslag,

53. beträffande förslaget till ändring i väglagen (1971:948) att riksdagen med avslag å motionen 1972:1807, yrkandet 3 i denna del, skulle anta Kungl. Maj:ts förslag,

54. beträffande förslaget till lag om ändring i lagen (1939:608) om enskilda vägar att riksdagen med avslag å motionen 1972:1807, yrkandet 3 i denna del, skulle anta Kungl. Maj:ts förslag,

55. beträffande förslaget till lag om ändring i miljöskyddslagen (1969:387) att riksdagen med avslag å motionen 1972:1782, yrkandet 1 i denna del, och 1807, yrkandet 3 i denna del, skulle anta Kungl. Maj:ts förslag,

56. beträffande förslaget till lag om ändring i lagen (1960:690) om byggnadsminnen att riksdagen med avslag å motionen 1972:1807, yrkandet 3 i denna del, skulle anta Kungl. Maj:ts förslag,

57. beträffande förslagen till lag om ändring i fastighetshjldningslagen (1970:988) och lag om ändring i lagen (1956:618) om allmänna sammankomster att riksdagen skulle anta Kungl. Maj:ts förslag,

58. beträffande förslagen till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612) och kungörelse om ändring i allmänna ordningsstadgan (1956:617) att riksdagen som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande uppskov med behandling av ärendet av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som — under förutsättning av bifall till den vid inrikesutskottets betänkande nr 28 fogade reservationen nr 1 — ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1807, yrkandet 1, beslutade att till 1973 års riksdag uppskjuta slutlig behandling av propositionen 1972:111, motionen 1807, i vad ej avsåg uppskovsyrkandet, och övriga i anledning av propositionen väckta motioner ävensom motionen 1972:781, allt i vad propositionen och motionerna föll under civilutskottets beredning,

2. beträffande allmänna riktlinjer i vad avsåg hemställan av herr Claeson (vpk), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

beträffande allmänna riktlinjer för hushållningen med mark- och vattentillgångarna att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972:1819, yrkandet 10 i denna del, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

3. beträffande allmänna riktlinjer i vad avsåg motiveringen

a. av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som — under förutsättning av bifall till utskottets hemställan under 2 — ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

b. av herr Claeson (vpk), som — under förutsättning av bifall till reservationen 2 — ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanten angiven lydelse,

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

4. beträffande prioritering av ett teknologiskt utvecklingsprogram m. m. av herr Claeson (vpk), som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1819, yrkandet 7, som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anför,

5. beträffande konflikter mellan miljömässiga och regionalpolitiska motiv

a. av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1807, yrkandet 2 i denna del, och med avslag å motionen 1972:1819, yrkandet 10 i denna del, som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför,

b. av herr Claeson (vpk), som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1819, yrkandet 10 i denna del, och med avslag å motionen 1972:1807, yrkandet 2 i denna del, som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anför,

6. beträffande inriktningen av miljöinsatserna av herrar Grebäck och Andersson i Knäred samt fru Olsson i Hölö (samtliga c), som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1813, yrkandet 1 i denna del, som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anför,

7. beträffande sambandet med tätortsutvecklingen i vad avsåg hemställan av herr Claeson (vpk), som ansett att utskottet under 8 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1819, yrkandet 10 i denna del, som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anför,

8. beträffande sambandet med tätortsutvecklingen i vad avsåg motive-
ringen

a. av herrar Grebäck och Andersson i Knäred samt fru Olsson i Hölö (samtliga c), som — under förutsättning av bifall till utskottets hemställan under 8 — ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanterna angiven lydelse,

b. av herr Claeson (vpk), som — under förutsättning av bifall till reservationen nr 7 — ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanten angiven lydelse,

9. beträffande fritidsbebyggelsens karaktär och konflikter med rörligt friluftsliv

a. av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 10 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1807, yrkandet 2 i denna

del, och med avslag å motionen 1972:1819, yrkandet 10 i denna del, som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde,

b. av herr Claeson (vpk), som ansett att utskottet under 10 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1819, yrkandet 10 i denna del, och med avslag å motionen 1972:1807, yrkandet 2 i denna del, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförde,

10. beträffande effekter från sysselsättnings- och arbetsmarknads-synpunkt av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 15 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:1775 i denna del, 1788, 1795, 1813 i vad gällde yrkandet 1 i denna del och 1832 som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde,

11. beträffande olika kustvattens känslighet m. m. av herr Claeson (vpk), som ansett att utskottet under 17 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1819, yrkandet 10 i denna del, som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anförde,

12. beträffande reservation av mark för industri vid Idefjorden av herr Grebäck (c), fröken Ljungberg (m), herr Andersson i Knäred (c), fru Olsson i Hölö (c) och herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 18 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1824 som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde,

13. beträffande utbyggnad av Kalix älv av herrar Grebäck (c) och Tobé (fp), fröken Ljungberg (m), herrar Andersson i Knäred (c) och Ullsten (fp), fru Olsson i Hölö (c) samt herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 23 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1817, yrkandet 1 c i denna del, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde,

14. beträffande utbyggnad av de södra huvudälvarna m. m. i vad avsåg hemställan av herrar Grebäck (c) och Tobé (fp), fröken Ljungberg (m), herrar Andersson i Knäred (c) och Ullsten (fp), fru Olsson i Hölö (c) samt herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 24 bort hemställa,

beträffande de södra huvudälvarna samt oexploaterade älv- och sjösystem i övrigt i vad de inte behandlats under 23 ovan att riksdagen i anledning av motionerna 1972:1786, 1817, yrkandet 1 c i denna del, och 1823, yrkandet 2 i denna del, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna att som riktlinje för planeringsarbetet borde gälla att vattenkraftsutbyggnad inte borde tillåtas i hittills oexploaterade älv- och sjösystem,

15. beträffande utbyggnad av de södra huvudälvarna m. m. i vad avsåg motiveringen

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

a. av herrar Grebäck (c) och Tobé (fp), fröken Ljungberg (m), herrar Andersson i Knäred (c) och Ullsten (fp), fru Olsson i Hölö (c) samt herr Wennerfors (m), som — under förutsättning av bifall till reservationen nr 14 — ansett att utskottets yttrande i viss del skulle ha av reservanternas angiven lydelse,

b. av herr Claesson (vpk), som — under förutsättning av bifall till utskottets hemställan under 24 — ansett att utskottets yttrande skulle erhålla av reservanten angivet tillägg,

16. beträffande parlamentarisk insyn i riksplanarbetet m. m. av herrar Grebäck (c) och Tobé (fp), fröken Ljungberg (m), herrar Andersson i Knäred (c) och Ullsten (fp), fru Olsson i Hölö (c) samt herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 26 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1972:1807, yrkandet 2 i denna del, och 1817, yrkandena 2 och 3, som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anfört,

17. beträffande huvudmannaskapet för planeringen på länsnivå, m. m. av herrar Grebäck (c) och Tobé (fp), fröken Ljungberg (m), herrar Andersson i Knäred (c) och Ullsten (fp), fru Olsson i Hölö (c) samt herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 27 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:1807, yrkandet 2 i denna del, 1812, yrkandet 2 b, 1817, yrkandet 1 i denna del, 1818, yrkandet 14, och 1820 som sitt yttrande gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anfört,

18. beträffande kostnader för upprättande av vissa generalplaner m. m. av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 36 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1807, yrkandet 4 i denna del, godkände vad reservanternas anfört,

19. beträffande krav på översiktliga bedömningar i ett övergångsskede av herrar Grebäck (c) och Tobé (fp), fröken Ljungberg (m), herrar Andersson i Knäred (c) och Ullsten (fp), fru Olsson i Hölö (c) samt herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 39 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1813, yrkandet 3 d, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anfört,

20. beträffande formerna för planmässig bedömning av marks lämplighet för glesbebyggelse av herrar Grebäck (c) och Tobé (fp), fröken Ljungberg (m), herrar Andersson i Knäred (c) och Ullsten (fp), fru Olsson i Hölö (c) samt herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 40 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1817, yrkandet 6, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anfört,

21. beträffande grunderna för ersättningsreglerna av fröken Ljungberg

(m) och herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 41 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1807, yrkandet 3 i denna del, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

22. beträffande anknytning av ersättningsrätt m. m. till intrång i pågående markanvändning av herrar Grebäck (c), Tobé (fp), Andersson i Knäred (c) och Ullsten (fp) samt fru Olsson i Hölö (c), som ansett att utskottet under 42 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1817, yrkandet 8, godkände vad reservanterna anfört,

23. beträffande inlösen av del av fastighet av herrar Grebäck (c) och Tobé (fp), fröken Ljungberg (m), herrar Andersson i Knäred (c) och Ullsten (fp), fru Olsson i Hölö (c) samt herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 43 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1834 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

24. beträffande viss vidgning av övergångsvis ersättningsrätt av herrar Grebäck (c), Tobé (fp), Andersson i Knäred (c) och Ullsten (fp) samt fru Olsson i Hölö (c), som ansett att utskottet under 44 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1972:1813, yrkandet 3 e i denna del, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

25. beträffande lokaliseringsprövning av viss industri m. m.

a. av herrar Tobé (fp) och Ullsten (fp), som ansett att utskottet under 46 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1817, yrkandet 7, samt med avslag å motionerna 1972:1782, yrkandet 1 i denna del och yrkandet 2, 1807, yrkandet 3 i denna del, och 1819, yrkandet 10 i denna del, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

b. av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 46 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1807, yrkandet 3 i denna del, i anledning av motionen 1972:1782, yrkandet 1 i denna del och yrkandet 2, samt med avslag å motionerna 1972:1817, yrkandet 7, och 1819, yrkandet 10 i denna del, godkände vad reservanterna anfört,

c. av herr Claeson (vpk), som ansett att utskottet under 46 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1819, yrkandet 10 i denna del, samt med avslag å motionerna 1972:1782, yrkandet 1 i denna del och yrkandet 2, 1807, yrkandet 3 i denna del, och 1817, yrkandet 7, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört,

26. beträffande ändring i byggnadslagen utom i vad avsåg punkt 5 i

övergångsbestämmelserna av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som – under förutsättning av bifall till reservationerna nr 18, 21 och 25 – ansett att utskottet under 50 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1972:1782, yrkandet 1 i denna del, och 1807, yrkandena 3 och 4 i denna del,

a. ej skulle anta förslaget såvitt avsåg 18 a, 22, 83, 136 a, 137–139 och 142 §§,

b. för sin del skulle anta 11 § första stycket, ingress och övergångsbestämmelser till lagförslaget med av reservanternas föreslagen lydelse,

c. hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsam översyn av här till anknäytande lagstiftning,

27. beträffande ändring i byggnadslagen såvitt avsåg punkt 5 i övergångsbestämmelserna av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 21 – ansett att utskottet under 51 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1807, yrkandet 3 i denna del, ej skulle anta förslaget,

28. beträffande ändring i naturvårdslagen av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 21 – ansett att utskottet under 52 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1807, yrkandet 3 i denna del,

a. ej skulle anta förslaget såvitt avsåg 25–28 och 36 §§,

b. för sin del skulle anta ingress och övergångsbestämmelser till lagförslaget med av reservanternas föreslagen lydelse,

29. beträffande ändring i väglagen av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 21 – ansett att utskottet under 53 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1807, yrkandet 3 i denna del,

a. ej skulle anta förslaget såvitt avsåg 55, 61–62 §§,

b. för sin del skulle anta ingress och övergångsbestämmelser till lagförslaget med av reservanternas föreslagen lydelse,

30. beträffande ändring i lagen om enskilda vägar av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som – under förutsättning av bifall till reservationen nr 21 -- ansett att utskottet under 54 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1807, yrkandet 3 i denna del,

a. ej skulle anta förslaget såvitt avsåg 102 §,

b. för sin del skulle anta ingress till lagförslaget med av reservanternas föreslagen lydelse,

31. beträffande ändring i miljöskyddslagen av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som – under förutsättning av bifall till reservationerna nr 21 och 25 -- ansett att utskottet under 55 bort

hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:1782, yrkandet 1 i denna del, och 1807, yrkandet 3 i denna del, ej skulle anta lagförslaget,

32. beträffande ändring i byggnadsminneslagen av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m), som — under förutsättning av bifall till reservationen nr 21 — ansett att utskottet under 56 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1807, yrkandet 3 i denna del,

- a. ej skulle anta 5, 7, 11 och 12 §§,
- b. för sin del skulle anta ingress till lagförslaget med av reservanternas föreslagen lydelse.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. beträffande den föreslagna lagstiftningens allmänna lämplighet av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m),

2. beträffande omfattning av generalplan av herrar Grebäck och Andersson i Knäred samt fru Olsson i Hölö (samtliga c),

3. beträffande utredning om samordningen mellan byggnadslagstiftningen och naturvårdslagen av herr Claeson (vpk),

4. beträffande viss vidgning av ersättningsrätt enligt övergångsbestämmelser av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m) samt

5. beträffande översyn av fastighetstaxeringen av herrar Tobé (fp) och Ullsten (fp).

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Riksdagen har nu att ta ställning till mycket omfattande förslag som förberetts under flera år. Besluten får stor betydelse för vårt samhälles framtid. Det stora intresset för debatten vittnar om att detta är ting som engagerar människorna. Talarnas rad blir lång. Många synpunkter kommer att framföras. Det är helt naturligt. Jag skall inleda debatten med några principiella synpunkter — för övrigt enligt den modell som lades upp hos herr talmannen den 22 november.

Nobelpristagaren i ekonomi, Simon Kusnetz, har i sina undersökningar konstaterat att Sverige under en 100-årsperiod haft en snabbare produktionsstegring än något annat land.

Detta har inneburit en standardförbättring som människorna i det gamla fattiga Bondesverige inte vågade drömma om. Det finns ibland en tendens att se ekonomiska framsteg över axeln. Låt mig bara konstatera, att de allra flesta människor i vårt land inte haft någon som helst svårighet att uppskatta de materiella framstegen.

Det fanns de som i början var emot en omvandling av Sverige. En svensk ekonomisk historiker har påpekat hur dessa hyste "en överdrivet optimistisk uppfattning om det rådande jordbrukarsamhällets förmåga att klara de problem, som en ständigt växande befolkning ställde. För

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vattnen

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

godsägare och välbeställda bönder ägde lantlivet onekligen sitt behag. De kunde förverkliga drömmen om den ädle odalbonden, den självständiga, hederlige lantmannen, men de fattiga torparna, backstugusittarna, inhysseshjonen, de kringflackande säsongarbetarna, fanns inte med i denna bild – och de utgjorde ungefär hälften av jordbruksbefolkningen.”

Industrisamhället växte fram. Det byggde på rika naturtillgångar, yrkeskunniga arbetare, skickliga företagare, duktiga tekniker. Framstegen skapades under hårt slit – i gruvor och i skogar, i fabriker och i verkstäder. Det rådde fattigdom och nöd. Arbetsvillkoren var hårda, bostadsförhållandena dåliga, den sociala tryggheten obefintlig.

Men man ville förändra samhället. Det har lyckats. Och vi vill inte ha det gamla samhället tillbaka. Den svenska arbetarrörelsen har tveklöst bejakat den utvecklingstanke som varit samhällsomdaningens drivkraft.

Men denna utveckling har också medfört påfrestningar och problem för samhället och enskilda. Ty Sverige har omvandlats.

Människor har flyttat. De har lämnat landsbygden därför att där var de i det gamla bondesamhället dömda till fattigdom. Tätorterna har växt. Människor har bytt sysselsättning, gått till nya yrken i industri och tjänstesektor. Det var en omvandling som tog fart långt innan man hade börjat tala om arbetsmarknadspolitik och lokaliseringspolitik, långt innan samhället började gripa in för att stödja människorna.

Vårt land har blivit öppet mot omvärlden i ekonomiskt avseende. Det ger oss möjlighet att delta i en internationell arbetsfördelning. Men det utsätter oss också för den internationella konjunkturons växlingar och en hård konkurrens.

I stort sett har förändringarna varit nödvändiga. Utan den s. k. strukturiomvandlingen skulle vi ha förblivit ett fattigt land. Människorna skulle ha bundits i näringsgrenar med vikande sysselsättning och dålig lönebetalningsförmåga med väldiga inkomstklyftor och andra välfärds-skillnader som följd. De som längtar tillbaka bör ha det perspektivet klart för sig.

Det finns heller inget land – oavsett samhällssystem – som varit oberört av strukturiomvandlingen. Den har varit nödvändig i alla ekonomier. De svårigheter och påfrestningar som förändringen innebär har varit en realitet även i statssocialistiska ekonomier. Den har i kommunistiska diktaturer drivits fram med utomordentligt brutala metoder som vi här i landet står helt främmande inför.

Förändringen har i hög grad styrts av marknadsekonomiska krafter, dvs. kapitalet har investerats där det kan ge största möjliga avkastning åt ägaren. En av anledningarna är uppenbar. Vi har varit och är hänvisade till att sälja vår produktion utomlands och konkurrera med de industrialiserade länderna. Något annat alternativ utöver isolering i fattigdom har inte funnits. Men den internationella ekonomin kännetecknas inte av någon planhushållning. Därmed är en av orsakerna till marknadskrafternas genomslag i vår strukturiomvandling angiven.

Marknadsekonomi innehåller en stark strävan till effektivitet. Men marknadskrafterna innebär ingen garanti för att väsentliga samhällsmålsättningar uppfylls eller för att den enskildes trygghet garanteras.

På många områden har man numera allmänt accepterat att marknads-

ekonomin inte löser problemen. När det gäller den sociala tryggheten, sysselsättningen och inkomstfördelningen krävs offentliga ingripanden som innebär en styrning av marknadskrafterna. Allmännyttan måste ta över.

I dag diskuterar vi två områden där marknadskrafternas negativa verkningar givit utslag. Det gäller den regionala balansen och skyddet av väsentliga miljövärden. Marknadskrafterna har i dessa hänseenden den avgörande svagheten att de enbart tillgodoser ett snävt lönsamhetskrav på kort sikt. Då kommer hänsynen till naturresurser som inte kan förnyas och till kravet på en jämn regional utveckling lätt i kläm.

Insatserna för att jämnare fördela sysselsättning och service i landet är redan i dag betydande. Det var till att börja med genom de statliga företagen, Norrbottens järnverk och Statens skogsindustrier, som satsningarna gjordes. Så kom de statskommunala beredskapsarbetena. Steg för steg har de olika instrumenten utvecklats och nya medel byggts upp.

En avgörande förutsättning har varit utbyggnaden av den offentliga sektorn, dvs. samhällets produktion av tjänster. Den offentliga sektorn styrs väsentligen av sociala mål, inte av marknadskrafternas lagar och vinstmotiv. Om vi hade låtit den produktion av varor och tjänster som den offentliga sektorn utför i stället ske på marknadens villkor, skulle den ha blivit mycket hårt centraliserad enligt marknadsekonomens lagar.

Men vi har inte bara sett till lönsamheten. Vi har försökt se till människornas önsningar och behov och låtit dessa bestämma utbyggnaden. Därför har vi t. ex. i dag ofantligt mycket mera likvärdiga vårdmöjligheter för sjuka människor och för gamla människor i olika delar av landet.

Det finns numera en nioårig grundskola över hela landet. Den gamla realskolan och det gamla gymnasiet var inte särskilt decentraliserade. Sanningen är ju att man i dag kan få gymnasieutbildning på dubbelt så många orter och högskoleutbildning på tre gånger så många orter som 1945. En betydande decentralisering av utbildningsmöjligheterna har alltså blivit möjlig.

Eller ta det regionalpolitiska och lokaliseringspolitiska stödet till skogslänen som på ett budgetår uppgår till nära 1 200 miljoner kronor. Det syftar till att hålla sysselsättningen uppe och göra det möjligt för människor att bo kvar i sin hembygd. De 33 miljonerna i flyttningsbidrag är mycket blygsamma vid en sådan jämförelse, särskilt om vi tänker på att hälften eller fler av dem som flyttar stannar kvar i hemlänet.

Skatteutjämningsbidragen är ett annat uttryck för vad samhället betyder för möjligheterna att skapa likvärdiga levnadsbetingelser i olika delar av landet. 2 000 miljoner kronor om året förs över från de stora kommunerna, främst i Syd- och Mellansverige. I fattiga kommuner i Norrbotten betyder skatteutjämnningen 1 200 – 1 300 kronor per invånare och år. Det har kunnat ske därför att riksdagen som folkets representanter haft känsla för solidaritet i alla delar av landet.

Så har samhällets utbyggnad och samhällets insatser betytt mer likvärdiga levnadsvillkor i olika delar av landet.

Det steg som vi nu står i beredskap att ta har förberetts i många år genom grundliga utredningar där länen och kommunerna engagerats. Det

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

har i hög grad varit fråga om ett decentraliserat planerings- och utredningsarbete som nu förs samman till en helhetsbild. Det är verkligen inte fråga om att ta ifrån någon beslutanderätten. Det är fråga om att ge fler något viktigt att besluta om. Det måste vara en styrka för våra kommuner att veta att det finns ett större sammanhang att utgå ifrån. Men det förutsätter naturligtvis politisk vilja och handlingskraft ute i kommuner och län.

Målsättningen är att bygga upp sådana regioner i landet att människorna skall kunna erbjudas likvärdiga sysselsättningsmöjligheter, tillgång till olika slag av service och en god miljö.

Men är vi beredda att sätta upp denna målsättning då skall vi också vara medvetna om att de demokratiskt valda församlingarna tar på sig ett ökat ansvar. Det betyder att man måste vara beredd att väga mellan olika alternativ, väga samman olika önskemål, bestämma sig.

Vi skall försöka lösa problem som i alla länder upplevs som mycket svårbenästrade. Då får vi vara väldigt aktsamma, så att vi inte inger människorna felaktiga föreställningar. Man skall visa sina medmänniskor den hänsynen att man talar om vad som är möjligt att uppnå med de medel man är beredd att använda.

Vi har undvikit att inge sådana felaktiga föreställningar om möjligheterna att skapa expansion i alla orter i landet. Vi har ärligt försökt redovisa vilka avvägningar som realistiskt måste göras och inte dragit oss för att påpeka de svårigheter som alltjämt kommer att möta.

Vi kan inte fixera oss vid en enda entydig befolkningssiffra, som vi lovar att uppnå. Befolkningstal ger inte sysselsättning åt någon. Det är arbete och rimliga levnadsvillkor som vi skall söka skapa.

Vi vill försöka undvika en ytterligare folkminskning i länen fram till 1980. Redan det är för skogslänen en ambitiös målsättning. Där har vi en snabb rationalisering av basnäringarna, jorden och skogen. Dessa län har i dag en hög undersysselsättning och en stor andel av arbetslösheten. Det betyder att redan för att hålla en oförändrad befolkning så måste vi få ett betydande tillskott av arbetstillfällen i dessa delar av landet.

Vi har i regeringsförslaget inte vågat lova en väldig folkökning i de län där vi redan har svårigheter att bibehålla befolkningens mängden.

Vi kan inte heller splittra upp arbetstillfällena och samhällsinsatserna alltför mycket. Då skulle vi skapa ytterligare ett antal små och ensidiga arbetsmarknader. Om vi vill undvika en orimlig koncentration till storstadsområdena måste vi bygga stabila bastioner med väl utvecklad arbetsmarknad i alla län.

De orter som finns i olika regioner skall inbördes komplettera varandra så att människor inom länen kan få allsidiga möjligheter till arbete, utbildning, vård och annan social service liksom andra tjänster. Orterna skall stödja varandra, inte slå ut varandra.

Avvägningarna måste göras på många olika håll -- i varje kommun, i varje län och i sista hand i riksdagen. Det går inte att skjuta ifrån sig avgörandet till någon annan. Man kan inte tänka bort riksdagen ur detta. Ty det är bara regering och riksdag som kan omfördela resurser mellan landets olika delar och hjälpa de eftersatta landsdelarna. Det är där det yttersta ansvaret för solidariteten måste tas.

Vårt ansvar gäller också miljön. En bättre miljö är en väsentlig del av levnadsstandarden.

Vi började se en händelseutveckling framför oss där konflikterna skärptes mellan en effektiv produktion och full sysselsättning å ena sidan och miljöhänsyn å den andra.

Det är denna högst påtagliga problematik som gjorde det nödvändigt med en planmässig hushållning med mark och vatten. Också här är det alltså praktiska problem som drivit samhället till handling.

Hushållningen med mark och vatten har stor social betydelse. På egen hand har den som saknar ekonomiska resurser små möjligheter att skaffa sig garantier för att han har tillgång till mark, frisk luft och rent vatten. Det måste ske genom gemensamma ansträngningar.

Vi skall hushålla med mark och vatten också därför att vi skall ta hänsyn till kommande generationer. Vi skall inte skaffa oss fördelar i nuet på efterkommande generationers bekostnad. Det är en problematik som starkt engagerar ungdomen.

Därför skall värdefull natur skyddas. Attraktiva rekreationsområden skall göras tillgängliga för alla medborgare. Spekulation i mark- och naturtillgångar skall motarbetas.

De förslag riksdagen nu skall ta ställning till bygger på en långsiktig planering på demokratisk grund. Alternativet är fritt spelrum för anonyma marknadskrafter, handlingsoförmåga, växande svårigheter både ekonomiskt och socialt. Detta vore förödande i en tid när människorna med rätta frågor sig vart den tekniska och ekonomiska utvecklingen leder och är oroade inför framtiden. Människorna kräver att samhället i demokratisk ordning skall styra utvecklingen i enlighet med sociala krav.

Gemensamt för de förslag vi utarbetat och som riksdagen nu skall ta ställning till är en helhetssyn.

Vi säger inte nej till förändring och till en fortsatt teknisk och ekonomisk utveckling. Industrisamhället, en rationell arbetsfördelning och en högt utvecklad teknik måste förbli grundvalen för samhällsutvecklingen. Vi längtar inte tillbaka, romantiserar inte det förflutna.

Regeringsförslaget innebär en utsträckt planering, större möjlighet att i demokratisk ordning styra utvecklingen. Detta är väsentligt för att vi skall kunna motverka anonyma ekonomiska krafter som människorna upplever som ett hot och i stället ge förändringen ett socialt innehåll.

Regionalpolitiken är ett uttryck för solidaritet med de delar av landet som genom strukturförändringarna drabbats av svårigheter. Men vi vill att regionalpolitiken skall binda samman landets olika delar. Den solidaritetskänsla som vuxit sig stark i detta samhälle skall man inte slå sönder genom att driva fram motsättningar mellan olika landsdelar, mellan stad och land eller genom att försämma villkoren för de större tätorternas invånare.

De större tätorterna och framför allt storstäderna skildras ibland närmast som en belastning för vårt samhälle.

Men där kommer människor att bo och arbeta även i framtiden. I Stockholm, Göteborg och Malmö. Men också i Karlstad och Örebro, i Halmstad och Luleå, i Västerås och Växjö och många andra större tätorter. De kommer att fortsätta att gå till sina arbeten i fabriker och på

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

kontor, på byggen och i sjukhus. De har arbetat samman en stor del av det välstånd som vi nu genom samhällets insatser kan fördela till andra delar av vårt land. Deras aktiva medverkan är nödvändig även i fortsättningen om vi skall kunna ha en bra regionalpolitik och en bra miljöpolitik. Det når man inte genom att ständigt utmåla de större tätorternas invånare som närmast dömda och förtappade, genom att försämra utbyggnaden av samhällets tjänster när det gäller bostäder, äldreomsorg, sjukvård, fritidsmöjligheter. Solidariteten når man genom att hålla samman stad och land.

Den socialdemokratiska partikongressen diskuterade ingående regionalpolitik och miljö. Jag uttalade vid kongressens avslutning en förhoppning om samarbete kring den förnyelse av det svenska samhället som vår politik siktar till. Regionalpolitiken och den fysiska riksplaneringen är några av de mest betydelsefulla inslagen i denna strävan.

Våra förslag på dessa områden har mött ett positivt gensvar ute hos människorna. Glädjande nog ser det ut som om de skulle få stöd av en bred majoritet i Sveriges riksdag.

Det är ett pionjärarbete som utträttats. Många har varit engagerade innan förslagen kom på riksdagens bord. Därefter har utskotten arbetat intensivt och skickligt. Jag skulle vilja rikta ett tack till alla dem som på olika sätt konstruktivt medverkat i arbetet med riktlinjerna för regionalpolitiken och hushållningen med mark och vatten. De har alla gjort ett utmärkt arbete.

Herr talman! Jag har försökt spara något av den mig tillmätta tiden för att vara ett gott föredöme. Jag vill sluta med att säga att det nu förefaller sannolikt att vi skall få en bred uppslutning kring de mycket stora och omfattande förslag som riksdagen i dag och de närmaste dagarna skall ta ställning till. Det väsentliga är emellertid icke i och för sig den breda majoriteten. Det väsentliga är att dessa förslag, om de förverkligas, blir till gagn för människors trygghet och välfärd.

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Det beslut vi nu har att fatta är ett av de viktigaste i riksdagen under mycket lång tid. Vi står för första gången inför uppgiften att göra prioriteringar vad beträffar den regionalpolitiska utvecklingen, och vi skall skapa instrument för att reglera konflikter i mark- och vattenanvändningen. De riktlinjer som här dras upp kommer att ha avgörande betydelse för vårt lands utveckling.

Koncentrationen har blivit alltmer markerad. Marknadskrafterna har härvid fått styra på bekostnad av sociala, kulturella och miljömässiga målsättningar. Koncentrationen har upphöjts till något av en naturlag, och samhällets politik har inte bara varit denna naturlag underdänig — man har också velat tjäna den genom ytterligare stimulans. Koncentrationspolitiken har varit särskilt påtaglig under 1960-talet.

1964 fattades beslut om försöksverksamhet med lokaliseringspolitik. Av beslutet då framgår klart att det viktigaste inte var att skaffa nya jobb i avfolkningsbygderna — att sätta upp maskinerna där människorna fanns. Det viktigaste var att flytta människorna från avfolkningsbygderna. Denna huvudsakliga inriktning har lokaliseringpolitiken haft sedan dess.

Resultatet av den utvecklingen finns ganska bra beskriven i propositionen 111, som vi nu behandlar, där statsministern bl. a. säger: "Folkomflyttningen har gått från norr till söder, från inland till kuster och från landsbygd till större tätorter. De problem som dessa förändringar har skapat har att göra med sysselsättningen och fördelningen av välfärden mellan olika grupper av befolkningen och olika delar av landet men också med miljön på arbetsplatserna, i bostadsområdena och i naturen." På ett annat ställe säger statsministern att "bristfälliga miljöer och uppskruvade prestationskrav gör att många slås ut ur arbetslivet. Framför allt äldre och handikappade löper risken att bli ställda vid sidan av välfärden. I de större tätorterna är trängseln och köerna ofta besvärande. Många människor känner främlingskap i snabbt framväxande nya bostadsområden."

Det betyget har statsministern satt på regeringens egen politik. Jag har ingen anledning att protestera mot det betyget.

Målsättningen för regionalpolitiken måste vara att skapa goda och likvärdiga förutsättningar för att få sysselsättning, kulturell och social service, och en god miljö över hela landet.

För att uppnå centerns målsättning anvisar vi i princip fem olika vägar som måste beträddas samtidigt.

1. Samhällets bas- och serviceorganisation, dvs. fördelningen av kommunikationsmöjligheter, utbildningsmöjligheter, kultur- och fritidsaktiviteter, vårdinrättningar, social service etc. måste inriktas på decentralisering av bebyggelse och näringsliv. Speciellt när det gäller kommunikationssidan är det angeläget att snabbt vidta åtgärder för att avståndsproblemen skall kunna bemästras.

2. Genom en effektivare skatteutjämning måste en väsentligt förbättrad resursutjämning ske mellan kommunerna för att likvärdiga förutsättningar skall kunna skapas i olika områden.

3. Avvägningen mellan lokaliseringpolitiken och den arbetsmarknads-mässiga flyttningpolitiken måste ändras så att lokaliseringpolitiska åtgärder i första hand kommer till användning och flyttningpolitiska åtgärder endast i den mån lokaliseringspolitik inte är möjlig. Flyttningspolitik får inte användas för fortsatt storstadskoncentration.

4. Lokaliseringsstödet för nya arbetstillfällen i sysselsättningssvaga områden måste förstärkas väsentligt och differentieras så att det kan utgå med kraftig förstärkning i områden som främst behöver stöd, t. ex. Norrlands inland och motsvarande områden.

5. I stockningsområdena kan ytterligare koncentration motverkas genom att vid behov åtgärder i form av investerings- eller etableringsavgifter eller ett system med etableringstillstånd sätts in.

Detta är den principiella uppläggningsen av regionalpolitiken i centerns riksplan och vår motion. Dessa åtgärder bör också användas för att få till stånd en successiv omlokalisering och decentralisering av arbetstillfällena inom storstadsområdena till bostadsbebyggelsen i ytterområdena.

Vi har i centerns riksplan och i den motion som vi har väckt konkretiserat våra handlingslinjer i 43 punkter. Först nästa år kommer regeringen med sina förslag. Det finns anledning att återkomma till dessa punkter då, och vi kommer att följa upp våra krav i dessa avseenden. Jag

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

vill emellertid betona att det är synnerligen angeläget att snabbt vidta åtgärder på kommunikationssidan för att avståndsproblemen skall kunna bemästras.

Herr talman! Får jag tillägga att för oss alla gäller att avgörande för hur vi kommer att lyckas med regionalpolitiken är hur den ekonomiska politiken och näringspolitiken utformas. Det är helt klart att det är de nya arbetstillfällena som vi framför allt har att lita till i strävandena att åstadkomma en bättre regional balans.

Vår riksplan har utsatts för en häftig och osaklig kritik från olika håll. I mycket grundar sig denna kritik på att vederbörande antingen inte läst planen eller också inte velat förstå den. Jag noterade t. ex. med förvåning att statsministern i höstremissdebatten sade sig inte ha läst planen utan att den häftiga kritiken grundade sig på vad han läst i tidningar. Jag skall här något kommentera den kritik som presterats.

Socialdemokraterna bygger upp sin kritik på två generella påståenden – vår riksplan skulle vara orealistisk och icke trovärdig.

I båda fallen "tycker" socialdemokraterna så – *mer* är det egentligen inte. Sedan hoppas man på att ett upprepande av detta tyckande skall smitta av sig. Anledningen till att socialdemokraterna påstår att vår plan är orealistisk är att vi vill vända utvecklingen, att vi vill inrikta samhällsbyggandet på ett decentraliserat samhälle. Kort uttryckt anger vi detta så att storstadsområdena, skogslänen och landet i övrigt skall ha en *oförändrad andel* av befolkningen år 1980.

Att detta inte är några tillyxade tal framgår av en jämförelse med vad man föreslagit från de olika länen. Tittar vi på skogslänen finner vi att de gavs tillstånd att under arbetet med Länsprogram 70 planera för en befolkning som gör det möjligt att klara miniminivån för service inom *hela länet*. Så var deras uppgift som den hade kommit till uttryck från regeringen. Det kan med fog sägas att man i skogslänen gjort bedömningar av vad som måste ses som en absolut miniminivå för att klara de här serviceuppgifterna över hela länet.

I propositionen har regeringen konsekvent frångått dessa miniminivåer. I bara två av de sju skogslänen, Norrbottens och Värmlands län, når regeringens övre ramvärden upp till den miniminivå som angivits i länsprogrammen. I samtliga sju län ligger regeringens *medeltal* under länsprogrammets målsättningar. I och med att planeringen i stort sett har utgått från en minimimålsättning i dessa län rycks därmed grunden för hela länsprogramarbetet undan. Möjligheterna att upprätthålla servicen i de olika länsdelarna försämras och vi permanentar ojämlikheten mellan människorna.

Nu frågar jag statsministern: Kan statsministern med äran i behåll säga till människorna i Jämtlands län eller varför inte till människorna i mitt eget län – Västernorrlands län – att regeringens ramar rymmer förutsättningar för service i hela länen? Jag skall bespara statsministern besväret att svara, för det svaret måste bli ett entydigt och klart *nej*.

Jag skulle vilja fråga företrädare för dessa län som finns här i kammaren: Blir dessa länsprogram orealistiska därför att statsministern och andra regeringsledamöter står upp och gör detta gällande?

Vad är det som skiljer centern och de övriga stora partierna när det

gäller storstäderna? Det är enklast att se detta när det gäller Stockholms län. För vår del har vi angett en ökning av befolkningen med 65 000 personer fram till 1980 som riktpunkt. Inte heller den siffran är höftad. Den stämmer rätt väl med den befolkningsökning som kan väntas av födelseöverskottet. In- och utflyttningar tar då ut varandra.

Utskottsmajoriteten – som i detta fall utgörs av socialdemokrater, folkpartister och moderater – anger klart och tydligt i utskotts-betänkandet att Stockholms län med ”den av utskottet förordade befolkningsramen för länet beräknas få en befolkningstillväxt under 1970-talet om cirka 200 000 invånare”.

Den målsättningen – alltså en ökning med 200 000 personer fram till 1980 – skall jämföras med uttalanden så sent som i måndags i TV från företrädare för dessa partier om angelägenheten att *dämpa* tillväxten i storstadsområdena. Hur stämmer detta egentligen?

Om jag jämför den föreslagna tillväxten med den som ägt rum under t. ex. 1960-talet, så finner jag

1) att Stockholms län fram till 1980 måste öka med *i genomsnitt* 24 000 personer om året,

2) att endast under två år – 1961 och 1970 – hade man en så kraftig befolkningsökning under det senaste decenniet,

3) att 1970-talet blir decenniet med den hittills snabbaste folk-ökningen i länet.

Nu vill jag fråga: Anser kammarens ledamöter att den av utskotts-majoriteten förordade folkökningen är förenlig med deklarationer om nödvändigheten av en *dämpad* befolkningstillväxt i samma område?

Är det ett uttryck för en realistisk politik att förorda denna folkökning, när den hittillsvarande har lett till de kö- och miljöproblem som ständigt anmäler sig i Storstockholm – de kö- och miljöproblem som statsministern själv i propositionen har betecknat som besvärande och som jag citerade här i inledningen av mitt anförande? Om man inte har klarat dessa problem med hittillsvarande ökningstakt av befolkningen, så kan man väl rimligen inte klara problemen bättre genom att förorda att denna befolkningsökning skall ske ännu snabbare. Och, herr stats-minister, under denna förutsättning kan det mycket väl vara så att människorna i de områdena känner sig dömda och förtappade – eller vilket omdöme det nu var som statsministern använde.

Men, herr talman, den avgörande frågeställningen måste naturligtvis vara: Skall koncentrationen få fortsätta och t. o. m. förstärkas, eller skall målet vara att nå ett decentraliserat samhälle med bättre regional balans? För vår del har vi valt väg, och vi känner tillförsikt inför mötet med väljarna när denna fråga skall diskuteras.

Det finns en viktig sida till när det gäller de regionalpolitiska besluten, och det är avvägningen mellan centrala och lokala beslut. Vi säger att statsmakterna, regering och riksdag, skall avgöra fördelningen av resurserna mellan länen. Det är ofrånkomligt och nödvändigt. Men hur dessa resurser sedan skall användas inom länen skall enligt vår mening avgöras av länsorgan. Bäst sker detta i de länsdemokratiska former som riksdagsmajoriteten i våras förordade och som kommer till uttryck i en reservation i civilutskottet nu i dag från centern, folkpartiet och

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

moderaterna. Under ett övergångsskede kan dessa beslut tas av de nuvarande länsstyrelserna om kontakterna med landstinget är goda, t. ex. genom ett vidgat remissförfarande.

Enligt vår mening hör frågan om resursfördelningen nära samman med den s. k. ortsklassificeringen. Det är nödvändigt att i varje län ha ett system av orter som ger alla invånare möjlighet till service. Det kan gälla vård, utbildning, kulturaktiviteter, fritid och kommunikationer.

Men dessa beslut skall inte tas här i riksdagen, och detta därför att man ute i länen har bättre beslutsunderlag än vi har här i riksdagen. För det gäller oss alla som ledamöter av riksdagen att vi har goda kunskaper om förhållandena i hemlandet men mycket ytliga kunskaper om motsvarande saker i de övriga länen. Är vi anhängare av realistiska lösningar bör vi låta de besluten tas av länsorganen, eftersom dessa helt naturligt känner problemen bättre.

Så bara några ord om trovärdigheten. Vi kommer att fortsätta med att föra ut vår riksplan till allmänhetens kännedom, och vi gör det, som jag sade, med tillförsikt. Statsministerns och andras omdöme har hittills bara ökat intresset för och efterfrågan på vår riksplan. Och det fina med en fungerande demokrati är att det inte är statsministerns utan väljarnas omdöme som är det avgörande.

På grund av tidsbrist hann jag inte svara herr Hermansson med anledning av en fråga som han ställde under den allmänpolitiska debatten, men jag lovade återkomma nu. Jag vill säga att vänsterpartiet kommunisterna bygger sitt regionalpolitiska resonemang på att det fordras en socialistisk ekonomi, och det gör en diskussion om mål och medel i detta sammanhang oss emellan meningslös. Sedan vill jag bara tillägga att grunden för centerns regionalpolitik, liksom för vår politik i dess helhet, är vad vi säger i vårt partiprogram: "Alla människors lika värde och rättigheter är grunden för centerpartiets politik."

Vår riksplan är resultatet av ett omfattande arbete inom center rörelsens alla led, och hur storföretagen ser på denna riksplan skall herr Hermansson fråga storföretagen om och inte mig.

När det gäller den fysiska riksplaneringen har regeringen lyckats bättre än beträffande regionalpolitiken. Det finns emellertid en del skönhetsfläckar även i detta förslag.

Till att börja med vill jag hälsa med tillfredsställelse att den fysiska riksplaneringen, som länge har varit starkt eftersatt, äntligen blivit föremål för en omfattande uppmärksamhet. Urbaniseringen och koncentrationsprocessen har lett till ökade konflikter om mark- och vattenanvändandet. De övergripande besluten i dessa avseenden måste falla på riksdag och regering, och det underlag vi har för detta vad gäller inventeringar och sammanställningar bedömer jag vara ett värdefullt pionjärbete. Det är emellertid synnerligen allvarligt att ett så betydelsefullt arbete skett helt utan parlamentarisk förankring. Detta förhållande och den korta remisstiden har avsevärt försvärat möjligheterna till en bred debatt och våra möjligheter att granska förslagen.

Industrialisering och urbanisering har fått ske utan tillräckligt hänsynstagande till ekologiska faktorer, vilka egentligen borde ha varit centrala moment i samhällsplaneringen, då sambanden i naturen utgör en

förutsättning för att vi skall kunna klara miljöproblemen och vår existens i ett längre perspektiv. Det som skett hittills har inneburit svåra störningar i naturens kretslopp – störningar som vi ansett vara en förutsättning för vår välfärd, men som egentligen är ett lärande på kommande generationers tillgångar och alltså en direkt kapitalförstöring.

I denna del av den fysiska planeringen behandlas främst konflikter mellan industriexpansion och fritidsintressen i våra kustområden. Jag vill för min del mycket starkt understryka att människorna i tätorterna måste beredas möjligheter till rekreation. Det är viktigt att skapa goda fritidsområden, vilka i miljöhänseende skiljer sig från storstadsmiljön. För att rekreations- och fritidsintressena skall bli effektivt tillgodosedda krävs att där finns en bofast ortsbefolkning och ett jordbruk, som kan hålla arealerna öppna och utgöra ett permanent underlag för servicen.

Vi har i vår motion pekat på vikten av att kunna uppföra nybebyggelse i anslutning till befintlig jordbruksbebyggelse. Detta bör vara en normal bebyggelseutveckling. Jag vill understryka utskottets mening att en sådan lösning är fördelaktig. Det gäller såväl fritids- och permanentbostäder.

När det gäller lagstiftningen för att hävda den fysiska riksplaneringen vill jag understryka betydelsen av att man valt generalplaneinstitutet som planeringsinstrument. Det är och måste vara en kommunal fråga att avgöra bebyggelseutveckling och markanvändning inom kommunen. Riksentressena drar upp vissa gränser för denna självständighet, men detta är på det stora hela taget – i betraktande av landets hela yta – marginella områden och inkräktar därför inte på den principiella synen om kommunernas suveränitet. I det sammanhanget vill jag gärna ge en eloge till civilministern, som tagit intryck av Kommunförbundets starka kritik mot ett större centralt inflytande över den kommunala planeringen och förbättrat det ursprungliga förslaget.

Från centerns sida har vi krävt att kommunerna skall få avgöra hur pass detaljerade planer som behövs för att få ett tillräckligt grepp över utvecklingen. De ökade planeringsresurser som kommunerna nu har skaffat sig gör att vi kan anförtro dem denna uppgift. Dessutom bör det ankomma på kommunerna att själva avgöra när dispens från detaljplanekravet skall kunna lämnas. Det här klarar kommunerna bäst själva inom de ramar som byggnadslag, byggnadsstadga och den fysiska riksplaneringen anger.

Som jag tidigare hävdade måste samhället kunna tillförsäkra sig en viss användning av mark för att miljövärdsintressena skall kunna tillgodoses. Den principiella inställningen får emellertid inte ta bort markägarens rätt till viss ersättning för inskränkningar i markanvändandet. Det är med stor förvåning jag tagit del av de övergångsbestämmelser i ersättningshänseende som propositionen föreslår. För att ersättning skall utgå måste påtagliga åtgärder ha vidtagits för markens bebyggande. Detta innebär att det endast är den som haft råd att bygga vägar, gräva brunnar eller liknande som kan få ersättning – då inte bara för de åtgärder han vidtagit utan också för det förväntningsvärde som ligger i denna mark – och den grupp som haft råd och möjlighet till detta är oftast identisk med den grupp som använt marken enbart som ett spekulationsobjekt. Däremot

blir småbrukaren, som kanske ämnar sälja en eller annan tomt för att klara sitt livsuppehälle, utan ersättning för förlorad bebyggelserätt, därför att han inte varit likvid och därför att han inte haft råd att vidta dessa förberedelser. Det är en märklig jämlikhetspolitik, och uppriktigt sagt känner jag inte igen socialdemokratin när den börjar värna om mark-exploatörer men glömmer de små i samhället.

Vi har från centerns sida föreslagit en konstruktion, som skulle omfatta även småbrukarna när det gäller att få ersättning. Jag kan, herr talman, inte begripa varför det skulle vara så motbjudande att ge också dessa en ersättning i ett sådant fall.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! De förslag till regionalpolitisk planering och hushållning med mark och vatten som vi nu här i kammaren skall diskutera visar vad planering bör vara men också vad den inte bör vara. En god planering får inte vara detsamma som dirigering, inte att styra i detalj, inte att ge order till företag och enskilda om hur de i varje ögonblick skall handla. En god planering är raka motsatsen till detta. Det är att dra upp ramar som företag och enskilda får handla inom. Det är att tala om vad de politiska beslutsfattarna har för avsikter för ett antal år framåt, vad de tänker satsa på samt var och hur de tänker satsa. På så sätt får företag och enskilda besked. De vet vad de har att rätta sig efter. De behöver inte i lika hög grad som hittills riskera att drabbas av hastigt påkomna och dåligt genomtänkta improvisationer. Med en sådan planering kan flera beslut fattas nära människorna – ute i bygderna lika väl som i städerna – av dem som känner förhållandena, eftersom planeringen drar upp riktlinjerna för samhällets långsiktiga utveckling.

De förslag som nu har kommit fram visar också att vi sannerligen inte bör överge marknadsekonomin därför att det behövs mer av social styrning. Folkpartiet har under många år krävt en fysisk riksplanering för miljön. Vi har inte velat vara med om att planlöst förstöra den ena värdefulla kustremsan eller älvdalen efter den andra med tung industri eller ytterligare kraftverksutbyggnad. Miljö- och fritidsintressena måste hävdas planmässigt och med större kraft. Folkpartiet har också under många år begärt en regionalpolitisk planering av den typ jag beskrivit. Det duger inte att plöttra bort det vi satsar i regionalpolitiskt stöd utan tillräcklig samordning av de olika insatserna. Det går inte att acceptera en utveckling, där människor i växande antal på grund av brist på arbete tvingas bort från regioner där de trivs. Därför behövs det en god planering; en socialt styrd ramhushållning med våra nationella tillgångar – det gäller befolkning lika väl som naturresurser.

Men det är bara med en ekonomi, som har kraft att skapa nya resurser och åstadkomma mer av företagande och självständiga initiativ, som det blir meningsfullt att planera. Planeringen skall nämligen skapa en grund för att företagens verksamhet kommer människorna till godo i form av höjd välfärd och bättre miljö. Utan nya resurser och nytt företagande blir regionalpolitiken bara en fråga om att flytta problem från den ena orten till den andra, kanske från Boden till Hudiksvall, från Vilhelmina till Huskvarna eller från Nykroppa till Kungsbacka.

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Detta uttrycks riktigt av statsministern i hans inledning till regeringens förslag och stryks ytterligare under av inrikesutskottet: "Ett expansivt näringsliv är den säkraste garantin för ökad sysselsättning i de underför-sörjda områdena. All erfarenhet visar att det är tillväxten i näringslivet som är lättast att lokalisera." Tyvärr har inte den svenska statsmaktens politik i praktiken levt upp till de fina deklarationerna.

Varför behöver vi regionalpolitik? Den som har lyssnat till de senaste veckornas debatt och de inlägg som redan har hållits här kan möjligen ha fått intrycket att regionalpolitikens mål skulle vara att låsa utvecklingen precis där den nu befinner sig och dess innehåll en evinnerlig sifferexercis kring frågan hur folkökningen skall fördelas i landet. Så får det inte vara.

Regionalpolitiken bör, som vi ser det, ha två väsentliga mål: att vidga människors valfrihet och att åstadkomma en bättre hushållning med landets tillgångar, både de mänskliga och de materiella.

Valfriheten finns i dag i den meningen att alla har formell rätt att bosätta sig var de vill i landet. Men den valfriheten räcker inte. Många har genom åren tvingats bort från bygder där de trivs och tycker sig höra hemma, därför att de inte kunnat få sin utkomst där. Ungdomar har alltför länge tvingats flytta från t. ex. Norrlands inland till Uppsala och Stockholm — därför att de vid den tiden annars inte hade kunnat få universitetsutbildning. Kvinnor har känt sig låsta — därför att det inte funnits jobb att få där de bor och också i fortsättningen vill bo. Vad de här människorna begär — och har rätt att begära — är inte sifferexercis från oss politiker. Det är konkreta åtgärder för att ge dem också valfriheten att stanna kvar i sin egen region. De begär att få svar på frågan: Kräver en trygg framtid att vi flyttar — ju förr dess bättre? Eller kan vi räkna med målmedvetna insatser för att trygga servicen och skapa nya arbetstillfällen? Kommer det att finnas förskola för våra barn? Kommer de när de växer upp att få möjligheter till högre utbildning i den här regionen? Kommer det att finnas jobb på rimligt avstånd? Också för kvinnor?

De bör äntligen få besked — så långt det står i politikernas makt att ge dem. Riksdagen bör besluta nu om en fastare regionalpolitisk planering. Den osäkerhet för framtiden som är den värsta fienden i ansträngningarna att skapa en positiv utveckling i glesbygder måste vi bryta. Det gör vi inte genom att blunda för problemen eller nöja oss med att ställa upp fina mål. Vi måste ha modet att ta itu med problemen, tala om hur de medel som kan satsas bör fördelas för att ge verklig effekt och också tala om att den näringspolitik som skall kunna vidga människors valfrihet kräver vissa befolkningsomflyttningar även i framtiden. Vi bör också klart säga ut att någon fullständig, någon total valfrihet aldrig går att skapa, men det är strävan i den riktningen som är så viktig.

Om valfriheten skall bli mer reell än i dag måste det i den egna regionen finnas orter med tillräckligt bred service och differentierad arbetsmarknad. Inrikesutskottet utvecklar detta än mer energiskt än regeringspropositionen. Det är inget självändamål att ha en viss befolkning på en viss ort. Det viktiga är vilka möjligheter man därigenom kan ge människorna som bor i den regionen.

Kvinnorna måste ges större möjligheter till ett jobb också i glesbefol-

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

kade regioner. Bara för att de kvinnor som bor i övre Norrland skall kunna förvärvsarbeta i lika stor utsträckning som de som bor i Stockholmsregionen, behöver sysselsättningstillfällena där uppe ökas med ungefär en fjärdedel.

Handikappade får inte förvägras ett så långt möjligt normalt liv ute i samhället.

De som pensionerats bör få möjligheter till deltidarbete.

Utbildningsmöjligheterna måste bli mer jämnt fördelade mellan människor i olika delar av landet.

Också de som arbetar i regioner som nu har dåligt med sysselsättning skall kunna få jobb med hyggliga inkomster, och de skall helst ha mer än ett jobb att välja på.

Det här ser vi som viktiga välfärds mål för 1970-talet. Det finns ingen möjlighet att klara de här målen, om man inte systematiskt satsar på att bygga ut och stötta upp orter runt om i landet som är tillräckligt stora för att kunna konkurrera med storstäderna om sysselsättning och service och för att kunna erbjuda de möjligheter som jag här beskrivit. Men då får man inte motarbeta eller försvåra för sådana orter som Luleå, Skellefteå, Umeå, Östersund, Sundsvall, Gävle, Falun—Borlänge, ja, jag kunde gå långt vidare i uppräknigen. Människorna vet att inte *alla* orter kan ges dessa möjligheter. De vet att det för en sådan här utveckling fordras orter av en viss storlek och bärkraft som kan ge den sociala, kulturella och ekonomiska servicen. De vet att det inte är värt att ta på allvar om man försöker inbilla dem att det här skulle kunna finnas på varenda plats.

De har lärt sig att sådana löften som inte kan infrias ingenting är värda. De vet att det inte går att säga ja till målen om regional balans, vidgad valfrihet och jämlikhet utan att samtidigt anvisa den planering och de insatser som gör det möjligt att förverkliga målen.

Den egna regionen skall kunna erbjuda sådana möjligheter att man inte tvingas att flytta därifrån. Den här satsningen på livskraftiga orter skall samtidigt kompletteras med att man inte sviker de något mindre orterna och de människor som lever där. Det är den avvägningen som kan vara så svår att göra.

Vi kan inte bevara allt som det är nu. Solidariteten kräver att de som bor i den rena glesbygden får stöd för att behålla sin butik, för att i rimlig utsträckning kunna ha kvar den lilla skolan och för att få möjlighet att besöka en tätort som kan ge den övriga nödvändiga servicen. Men det betyder inte att varenda liten ort går att rädda.

Det är över huvud taget nödvändigt att tänka på att regionalpolitiken gäller individer, enskilda människor, deras reella frihet att skapa den framtid de vill skapa. Det har funnits en benägenhet att inte tillräckligt mycket tänka på det, när man har diskuterat den geografiska fördelningen av de 400 000 människor som befolkningen i Sverige väntas växa med fram till 1980. Dessa 400 000 är individer, enskilda människor med egna självständiga önskemål. De är ingen gemensam tillgång eller någon sorts förhandlingspott som vi kan sitta här i riksdagen och fördela allt efter vårt eget tyckande.

Många av dem föds och växer upp här i Stockholm. De har samma

rättmätiga krav som andra att få service och en varierad arbetsmarknad där de bor. Många av dem ser andra och mer positiva sidor av den här staden än de avgasspridande bilar som via TV förmedlas ut till landet som det mest typiska för huvudstaden. Man skall inte av denna ensidiga propaganda lockas att tro att det övriga landets befolkningssvårigheter utslutande beror på Stockholmsregionens dragningskraft, för då skulle dessa svårigheter ha upphört under de två senaste åren. 1971 och 1972, de svåraste åren i svensk ekonomi på mycket länge, har Stockholms län i förhållande till övriga landet haft en nettoförlust i omflyttning, år 1971 på 1 000 invånare och fram till 31 oktober i år på 4 300 invånare. Det som bestämmer de sviktande befolkningstalen i glest bebyggda regioner är ju i hög grad en ogynnsam åldersfördelning. Människor dör och det föds inte människor i samma utsträckning.

För många enskilda människor har flyttning från en ort till en annan helt enkelt lett till bättre levnadsvillkor och ett trivsammare jobb. Geografisk rörlighet behöver inte vara av ondo. Den är av ondo bara när den sker mot den enskilda människans önskan. Det är det vi måste göra någonting åt. Att ge enskilda människor som vill flytta till en annan region för att få jobb, ekonomiskt stöd, borde aldrig få sättas i motsatsställning till att på längre sikt söka skapa nya jobb i sysselsättningsvaga områden.

Det andra mål för regionalpolitiken som jag pekade på i början är att den skall medverka till en bättre hushållning med landets tillgångar. Det finns runt om i landet stora resurser i form av duktiga och initiativrika människor, där finns råvaror, kommunikationsleder, småföretag, skolor, butiker och bostäder som vi inte har råd att bara låta försvinna. Genom en vettigt utformad regionalpolitik kan man ta bättre vara på dem. Å andra sidan leder självklart en alltför stark expansion i storstadsområdena sådan den tog sig uttryck i tidigare utveckling till negativa effekter som det är samhällsekonomiskt fördelaktigt att undvika. Därför bör regionalpolitik som jag ser det aldrig vara allmosor utan raka motsatsen till allmosor; regionalpolitiken bör vara ett välfärdshöjande inslag i den ekonomiska politiken.

I detta ligger då självklart en realistisk medvetenhet om de gränser som sätts av den svenska ekonomins starka internationella beroende liksom av de demokratiska grundprinciper som vårt samhälle bygger på. Det är ingen mening med att ställa upp mål för regionalpolitiken som kräver mer medel än vi är beredda att sätta in, antingen därför att andra insatser kräver sin del av resurserna, eller därför att medlen skulle leda till en centraldirigering som vi – från liberal utgångspunkt – inte kan acceptera.

Det här betyder inte att man nu skulle sakna medel för en vettig regionalpolitik. Vi har fört fram viktiga förslag till regionalpolitiska åtgärder i medvetande om att de kan leda till konkreta resultat. Karl-Erik Eriksson kommer här senare i debatten att utförligare redovisa dem. Jag vill bara peka på fyra saker. Först vårt envetna krav på decentralisering av beslut och arbetsuppgifter från centrala verk och myndigheter till regionala organ som den bästa vägen att ordna den sortens utlokalisering. Jag vill för det andra peka på förslagen om särskild lokaliseringsfond för investeringar i områden med långvarig undersysselsättning, för det tredje

på det viktiga att få en lägre arbetsgivaravgift i stödområdet och för det fjärde en taxe- och trafikpolitik som skapar ett rundare Sverige. Jag ser inte kommunikationsministern här i dag, men jag tyckte att det var litet rörande när han för några veckor sedan gick över till att överta den formulering från oss som han bara för ett par år sedan hånade så hjärtligt. Det här går ut på att minska avståndens ekonomiska och sociala betydelse.

Jag vill upprepa: Regionalpolitiken får aldrig ses fristående från näringspolitiken i stort. Det finns mängder med idéer och initiativkraft, t. ex. bland dem som bor i Norrlands inland. Den kan bara tas till vara genom en rätlinjig näringspolitik. Den kan aldrig ta sig fram genom en snårskog av selektiva insatser och stödåtgärder. Det är därför centrala planeringsmyndigheter inte ser alla möjligheter som finns till företagande och jobb och det är därför det blir så stor risk att en alltför specialinriktad stödpolitik snedvrider konkurrensen och skapar nya hinder för initiativrika människor.

Grunden för en effektiv regionalpolitik skall ju vara att näringspolitiken direkt stimulerar nyföretagande och ger goda livsbetingelser för näringslivet över huvud taget. Man kan inte få fler jobb och allmän expansion om man fördubblar skatten på arbete. Politiken måste i stället inriktas på att med mer av generella medel hjälpa fram nya satsningar i de delar av landet där arbetslösheten är svårast. Då måste regionalpolitiken och näringspolitiken stimulera just tillkomsten av nya jobb.

Planering utan effektiva medel blir ett tomt skal, men de medlen skall syfta till att skapa det näringsvänliga klimatet. Planering utan tillräckligt het vilja att hävda de hänsyn som gör planeringen angelägen blir också ganska verkningslös. Den fysiska riksplaneringen — som Erik Tobé senare i debatten talar utförligare om — ger exempel på det. Det har kommit fram ett underlag som skulle kunna göra det möjligt att planera Sverige så att de områden skyddas som vi sätter störst värde på. Ambitiösa kartor har ritats. Men hur blir det med viljan och handlingskraften på litet sikt? Blir de nya planeringsformerna någonting mer än former, och kommer det ökade kunskapsunderlaget att användas till att hävda miljökraven? Det är inte givet. Regeringen hade på sin tid alla formella möjligheter att förhindra en utbyggnad av både Ritsem och Kaitum. Riksdagen sade ifrån om Kaitumöverledningen. Men i Kaitum och Teusadalen hörs nu sprängskotten och motorbullret från Ritsembygget. Det är också en sorts riksplanering.

Och nu ger oss Ljusnan den nya riksplaneringen i ett nötskal. Det gäller en avvägning mellan handfasta materiella värden och naturvärden. Frågan är: Vad säger regeringen till den stora grupp människor som ser vattenkraftsutbyggnaderna som ett överhängande hot? Det är mer än 22 000 människor som skrivit på protestlistorna och drygt 60 politiska och ideella organisationer har sagt nej till en utbyggnad av Mellanljusnan. De får inget klart besked från det socialdemokratiska partiet.

Vi är beredda att ge besked. Vi säger nej till en fortsatt kraftutbyggnad i de återstående orörda älv- och sjösystemen. I den mån vi får bestämma skall Ljusdalsborna även i fortsättningen från Kolsvedjeberget kunna se en levande älv, turisterna fortfarande kunna njuta av utsikten över forsar och stränder, fritidsfisket fortfarande ha en chans. Det är här

inte bara fråga om att spara ett av de sista vackra outbyggda äldvdspartierna. För dem som lever längs Ljusnan är det så mycket mer. För dem är Ljusnan livsnerven i en underbart vacker bygd.

Vad det här — på samma sätt som när det gällde Ritsem och Kaitum — gäller är själva värderingen av denna miljö. Det är därför planeringen skall användas som underlag för beslut med tillräcklig politisk vilja och handlingskraft. Riksdagen kan säga ifrån redan nu. Den trepartireservation som fogats vid civilutskottets betänkande innebär ett klart nej till vattenkraftsutbyggnad i Mellanljusnan.

Till sist, herr talman, tycker jag att den gula bok som har lagts på våra bänkar är något av det mest glädjande i riksdagsarbetet på senare tid. Utskotten har givit oss ett i viktiga delar bättre region- och riksplaneförslag än regeringspropositionen. Jag vill lyckönska utskotten till ett i stort sett utomordentligt skickligt arbete under ganska svåra omständigheter. Det betyder inte att jag kan skriva under vartenda ord som står i denna bok. Det finns t. o. m. en del som jag tycker är helt galet. Man kan bara ta s. 36, där det förs ett näringspolitiskt resonemang som jag nog tror att socialdemokratin vid närmare eftertanke beklagar. Människor med nära erfarenhet av Tjorven vill där smeta ut nya Tjorvar över hela landet, som om det skulle innebära någon räddning.

Men bortsett från sådana detaljer har jag det intrycket att många ledamöter av kammaren upplever det arbete som civil- och inrikesutskottet nu har uträttat som mycket tilltalande, och det gäller över partigränserna. Jag kan självfallet bara tacka utskotten å folkpartiets vägnar, men jag har i varje fall velat göra det.

Riksdagen bör nu visa mod och handlingskraft nog att besluta både om en fysisk riksplanering och om en regional planering, som bättre än hittills samordnar de regionalpolitiska insatserna. Vi skall inte smita ifrån det ansvaret.

Människor har rätt att få besked om insatser för att vidga valfriheten och ge ökad säkerhet för framtiden. Det gäller säkerheten i fråga om den egna regionens utveckling. Även om den aldrig kan bli total, måste den förbättras. Och det gör vi inte genom att fastna i dag och i morgon i en ofruktbar debatt om befolkningstal. Den fasta planeringen är viktig. Men den får innehåll och mening först när vi talar om vilka åtgärder som skall sättas in och när regeringen börjar föra en politik, som ger fler nya jobb och ökade resurser. Löften löser i sig inga problem. Det är först när löftena förpliktar till konkret handling som saker och ting börjar hända.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Liksom föregående talare vill jag stryka under hur betydelsefull den fråga är som riksdagen nu handlägger. Propositionen rör problem som ur både saklig och principiell synvinkel är nya. De påverkar landets utveckling under kommande årtionden. De rör enskilda människors arbetsmöjligheter och livsbetingelser. De rör förhållandet mellan stad och land, om dessa gamla begrepp fortfarande får användas. Vår natur — våra mark- och vattentillgångar — och den landskapsbild över huvud taget som hör morgondagen till kommer att präglas av riksdagens beslut.

De demokratiska partierna har i stort sett samma grundsyn på denna

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

komplicerade problematik. Men lagförslagen rör också ämnen, där de politiska meningarna bryter sig. Att regeringen har tillmätt propositionen stor politisk betydelse framgår bl. a. av det sätt, på vilket den har presenterats. Med underhandsmaterial i förväg till socialdemokratiska tidningsorgan, med en övergripande proposition – en "kapprock" – utarbetad av statsministern själv och med en brådska, som står i helt orimlig proportion till ämnets kvantitativa och kvalitativa vikt.

Riksdagen har en egen konstitutionell funktion att fylla. Det är riksdagens skyldighet att sätta sig in i regeringsförslagen, bedöma deras innebörd och konsekvenser för nuet och för morgondagen. Det är mot den bakgrunden som vi moderater har yrkat att riksdagsbehandlingen skulle uppskjutas till vårriksdagen.

Om det här förslaget har den utomordentliga betydelse för det framtida Sveriges utveckling, som regeringen påstår och som även jag menar att det har, då är det orimligt att kräva att en så hårt arbetstyngd riksdag som höstens skall på några få veckor nagelfara de nära 2 000 sidor tryck som propositionen omfattar.

Att regeringens egen behandling inte varit så noggrann som den borde ha varit, det är regeringens ansvar. Och regeringen får ta åt sig den kritik, som bl. a. många kommuner och lagrådet har fört fram. Men riksdagen har ett eget ansvar. Riksdagen är inte regeringens serviceorgan. Och de få veckor som vederbörande utskott har haft till sitt förfogande bekräftar kritiken. Utskotten har arbetat nära nog dag och natt – och de skall självfallet ha beröm för det. Man har mot gällande bestämmelser haft utskottssammanträden under pågående plena. Många som velat framföra synpunkter till utskotten har inte kunnat tas emot. Skrivelser som inkommit har inte hunnit behandlas. Och det material som utskotten presterat – som herr Helén nyss med rätta berömde – förelåg i tryck först i förrgår.

Men utskottsmajoriteterna har avvisat kraven på uppskov. Det ena utskottet åberopar att dess ledamöter under sina resor inhämtat kunskaper "som varit till stor nytta och underlättat behandlingen av ärendet". Men vi andra riksdagsledamöter då, som inte deltagit i dessa resor? Och civilutskottets ledamöter, som i varje fall inte åberopat några under resa inhämtade kunskaper? Att riksdagen varit medveten om att en proposition skulle avlämnas kan väl inte rimligen åberopas som skäl för att riksdagen skall berövas möjligheten att ordentligt granska propositionen, då den väl kommer ledamöterna till handa.

Nej, herr talman, förfaringssättet vittnar enligt min mening om en upprörande ringaktning, inte bara för riksdagen utan också för de människor och de bygder, som berörs av de ställningstaganden som riksdagen nu står inför.

Jag yrkar alltså uppskov med frågans behandling till nästa års riksdag. I sak kan det sägas innebära att propositionen återförvisas till berörda utskott för ytterligare behandling. Den praxis som här i riksdagen tillämpas då det gäller sådana yrkanden gör emellertid att även högst berättigade och högst välmotiverade förslag i denna riktning kan förefalla helt orealistiska. De kan nästan få en tragikomisk innebörd.

I stället för att göra, som man gör i många andra parlament, nämligen

att till omedelbart beslut ta upp yrkande om uppskov och låta kammarens ledamöter bestämma sig för om de vill uppskjuta frågan eller ta en fortsatt debatt på det underlag som finns, skall vi alltså nu i två dagar och två nätter – allra minst – diskutera propositionen och först därefter – då hela den debatt ägt rum som bort uppskjutas – ta ställning till om ett uppskov skall äga rum eller inte.

Jag kan förstå, att herr talmannen inte kan frångå den praxis som tillämpas och de bestämmelser som gäller. Men detta ärende borde väl i alla fall utgöra ett motiv för oss här i riksdagen att se över dessa bestämmelser så att återremiss- och meningsfulla uppskovskrav kan framställas och inte skall behöva uppfattas som helt meningslösa demonstrationer.

Herr talman! Att det regionalpolitiska handlingsprogrammet och vår miljöpolitik i vidsträckt mening, dvs. hushållningen med mark och vatten, har ett inbördes samband har ingen bestritt. Ytterst gäller det ju – som jag nyss framhöll – hur det svenska landskapet skall gestaltas under kommande årtionden. Vad som avses är att forma människornas miljö. Men den miljögestaltningen kan inte ske isolerat. Den äger rum och måste äga rum under hänsynstagande till och i direkt beroende av vad som händer i vår omvärld, i första hand ute i Europa.

I herr Palmes egen i och för sig välskrivna proposition kan man i varje fall mellan raderna, och ibland direkt på raderna, utläsa kontrasterna mellan de önskemål och behov en framåtsyftande regionalpolitik skall tillgodose och de givna begränsningarna i möjligheterna att nå målen. Jag återger: "Det är industrialiseringen som har öppnat möjligheter till en förbättring av ekonomisk standard och social välfärd, som tidigare generationer inte kunde drömma om." För att bevara den välfärd vi uppnått är vi "helt beroende av att våra företag kan hävda sig i den internationella konkurrensen". Vi kan inte "avstå från industriell expansion. Stagnation är liktydig med tillbakagång." Man skulle kunna tro att det inte var Olof Palme utan Gunnar Sträng som sagt det här, men nu är det statsministern själv.

Starkt komprimerat tecknar dessa meningar de givna förutsättningarna för att uppfylla regionalpolitikens målsättning. Och vad är målsättningen enligt propositionen, kort uttryckt? Jo, den är:

Att åstadkomma en rättvis regional fördelning av sysselsättning och service.

Att erbjuda både välbetald och säker sysselsättning.

Att ge goda möjligheter för den enskilde att välja arbete efter yrkesinriktning och utbildning.

Att ge alla vuxna personer tillgång till yrkesarbete i hemorten.

Att målmedvetet rätta till nuvarande ojämnheter, olikheter och orättvisor mellan olika grupper av människor i olika regioner.

Om en sådan målsättning kan vi alla vara överens. Men ställd i relation till förutsättningarna innefattar den naturligtvis risk för målkonflikter. Att ge olika delar av landet tillfredsställande ekonomiska, sociala och kulturella möjligheter måste samstämmas med kravet på att främja hela landets ekonomiska framåtskridande. Det ena syftet kan alltså inte tillgodoses på bekostnad av det andra. De måste med andra ord

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

harmoniera. Annars blir ekvationen olöslig.

Vilka slutsatser kan man dra härav? Låt mig peka på några.

1. De miljö- och regionalpolitiska program som riksdagen godtar — nu eller nästa år, om riksdagsmajoriteten följer våra yrkanden — förutsätter en tillfredsställande ekonomisk utveckling i landet. Att vi har ett näringspolitiskt klimat med hög tillväxttakt och god sysselsättning.

Den stagnation som präglat vår samhällsekonomi under de senaste åren försvårar regionalpolitiska satsningar. Det är framför allt näringslivet i landsdelar med svag konkurrenskraft som drabbas av konjunktursvackor. Det är framför allt där det bristande etableringsintresset får konsekvenser. Vi har kunnat konstatera en vikande tendens i en för några år sedan mycket tillfredsställande utveckling, där företag i Mellansverige och Sydsverige etablerade tillverkningsenheter inom stödområdet. Sambandet mellan den allmänna ekonomiska politiken och regionalpolitiken är alltså påtagligt.

2. Statliga företag kan icke lösa regionalpolitikens problem. Företagen måste — oavsett om de är statliga eller enskilda — kunna hävda sig på sikt och ge de anställda en meningsfull sysselsättning, något som Krister Wickman på sin tid som industriminister starkt strök under.

3. De förtjänstfulla utredningar ERU (Expertgruppen för regional utvecklingsverksamhet) bedrivit om orsakerna till den näringspolitiska obalansen bekräftar att de regionalpolitiska medlen i första hand måste inriktas på att *utjämna* konkurrensolikheter mellan företagen i skilda delar av landet. De högre kostnader som företag i glesbygderna belastas med — de kan sammanhålla med de långa avstånden, med kontaktproblemen, svårigheter att få yrkesutbildad arbetskraft, högre byggnadskostnader, högre taxor — måste utjämnas för att skapa konkurrensjämlighet. Om så sker kan hindren för företagsetablering brytas ned.

4. Driftkostnaderna är helt avgörande. Under större delen av 1960-talet var den socialdemokratiska lokaliseringspolitik, som det hette då, inriktad på kapitalstöd och kapitalsubventioner. Driftsidan sköts i bakgrunden. Nu har skett ett visst omtänkande. Alltjämt råder emellertid alltför stor obalans mellan drift- och kapitalsidan.

5. De regionalpolitiska medlen skall vara av allmän natur. De punktvisa insatser — selektiva som det heter — som den tidigare lokaliseringspolitik från 1964 arbetade med och vilka vi moderater konsekvent kritiserat, ledde icke till åsyftat resultat. De punktvisa åtgärdernas politik är administrativt omständlig, den är tidskrävande och den är dyrbar. Den är också ägnad att skapa svårigheter för andra företag inom och utom stödområdet. En analys av lokaliseringspolitikens resultat med hänsyn tagen till det bortfall av företag eller till de initiativ som icke förverkligats därför att några företag, men inte andra, har fått subventioner, skulle med allra största sannolikhet bekräfta vad jag här påstår. Lika bestämt som vi kritiserar regeringens övertro på och favorisering av punktåtgärder då det gäller den svenska näringspolitiken i dess helhet, lika övertygade är vi om att även de regionalpolitiska medlen måste ges en i huvudsak generell inriktning.

Herr talman! Dessa krav har vi konsekvent hävdad. De går igen i vår motion. De syftar bl. a. till ett generellt jordbruksstöd som, om det hade

insatts på ett tidigare stadium, med allra största sannolikhet skulle ha bidragit till att förhindra utflyttningen från Norrland och möjliggjort ett bibehållande av servicefunktioner, som sedan fallit bort. Utskottens majoritet har ställt sig bakom dessa krav. Det är bra, liksom också att utskottsmajoriteten godtagit vårt yrkande om ett nytt skogsvårdsprogram.

I linje med det generella tänkandet ligger förslaget att bortta löneskatten inom stödområdet. Den är en skatt på arbetskraft. Med en genomsnittslön av omkring 30 000 kronor nästa år skall till staten för varje anställd inbetalas 1 200 kronor. Hur kan man tala om att föra en sysselsättningsfrämjande politik när man så beskattar själva sysselsättningen?

I samma riktning pekar våra förslag om utjämning av taxor och en bättre anpassad trafikpolitik, liksom också tanken att bygga ut det nuvarande sysselsättningsstödet genom någon form av sysselsättningspremier, ägnade att sänka arbetskraftskostnaderna. De centrala löneuppgörelserna – vilka positiva konsekvenser de än i övrigt må ha haft – har försvårat en lokal lönesättning grundad på varierande produktionsbetingelser på olika orter.

Sysselsättningspremier skulle vara ägnade att förebygga den snabba utslagningen av företag som är starkt beroende av lönekostnaderna. De skulle också attrahera arbetskraftsintensiva industrier. Det positiva förord för en utredning av sådana premier, som utskottsmajoriteten gjort, är tillfredsställande.

Statsministern går i sin "kapprocksproposition" inte in på vilka åtgärder som skall kunna ge den nu redovisade planeringen ett verkligt innehåll. Han kan ursäkta sig med att utredningen om de regionalpolitiska medlen ännu inte avslutats – ett skäl för övrigt så gott som något för ett uppskov med den här propositionen. Bristen på konkretion vattnar emellertid också ur innehållet i herr Palmes resonemang. Det blir abstrakt och domineras av de allmänpolitiska värderingar som brukar färga den socialdemokratiska näringspolitiska debatten i stort.

"Marknadsekonomin har inget socialt innehåll", heter det i herr Palmes inledning. Lönsamhetstänkandet "utgör inte något värn för människor och miljö". Sådant kan låta bestickande men tecknar inte desto mindre en felaktig bild av den svenska blandekonomin marknads-hushållning, som verkligen präglas av ett socialt ansvar – lyssna på Bertil Olsson! Och den måste verkligen ta ett sådant ansvar om den inte skall gräva sin egen grav. Och, heter det vidare i herr Palmes inledning, den fulla sysselsättningens regionalpolitik kan förverkligas "endast" genom en politik som ger samhället och löntagarna möjligheter att "i högre grad än hittills" påverka besluten och "styra den ekonomiska utvecklingen i stort".

Detta får man alltså läsa i ett ekonomiskt läge då stagnationen i den svenska ekonomin är uppenbar och arbetslösheten högre än någonsin. I en politisk situation då människorna har smärtsamma erfarenheter av hur kastningarna i den socialdemokratiska politiken och de konjunkturpolitiska felbedömningarna har kantat vägbanan.

Det är också mot den bakgrunden som vi skall bedöma kraven på nya

och utvidgade "styrmedel" — möjligheter att dirigera. Samhället — dvs. de olika statliga myndigheternas administratörer och planerare — skall ges ökade maktmedel att ingripa, reglera och bestämma. Den här "kapprockspropositionen" präglas över huvud av den övertro på förmåga att förutse framtiden och planera för den som så drastiskt har dementerats av verkligheten under de senaste åren. Det talas i den här propositionen om statlig samordning av den regional- och miljöpolitiska planeringen samtidigt som flertalet områden — i varje fall glesbygden — inregistrerar fortsatt avfolkning. Det talas om ekonomisk planering, samtidigt som LO-ekonomerna klagar över ekonomisk stagnation och felbedömningar. Det talas om näringspolitisk branschplanering, samtidigt som antalet konkurser slår rekord och etableringsintresset ligger på bottenivå. Det talas om trafikplanering, samtidigt som kommunikationsministern underkänner regeringens egen trafikpolitik. Det talas om utbildningsplanering, samtidigt som överskottet på akademiker är ett av de stora samhällsproblemen och bristen på yrkeskunnig arbetskraft utgör en av industrins flaskhalsar.

Visst behövs planering — men något mindre bokstäver och något större ödnjukhet skulle nog ändå ha varit klädsamt, om inte annat så mot bakgrunden av dagens erfarenheter.

Herr talman! En stor del av höstens debatt har ägnats — och förmodligen kommer en stor del även av dagens debatt i kammaren att ägnas — åt befolkningsramar och ortsklassificering, två element i den nya regionalpolitiken. Det kan emellertid diskuteras och allvarligt ifrågasättas, om det inte är fråga om en skendebatt. Skilda meningsriktningar har i begreppen inlagt olika innebörd och dessutom utgått från att det gällt termer som är möjliga att klart definiera och mål som är möjliga att uppnå med vissa bestämda insatser. Då inrikesutskottet — för övrigt i likhet med propositionen — framhåller att det inte finns "något annat underlag för den långsiktiga planeringen" än de angivna befolkningstalen för de skilda regionerna, måste det bygga på antagandet att det skulle föreligga något slags absolut samband mellan sådana befolkningstal och de medel med vilka dessas målsättning skall kunna uppnås. Befolkningstalen kan naturligtvis aldrig bli annat än riktpunkter för utvecklingen och tjänar som *stöd* för de regionalpolitiska åtgärder och beslut som kan komma i fråga.

Mot den bakgrunden är det svårt att se någon större skillnad mellan propositionens "planeringstal" och centerns "befolkningsramar". I båda fallen är det ett uttryck för en viljeinriktning eller — om man skall vara mera exakt — helt enkelt en förhoppning inför framtiden och icke om bindande utfästelser. Den träta som har uppkommit om dessa begrepp är ofruktbar. Den underlättar inte de gemensamma satsningar som vi nu är beredda att vidta för att åstadkomma en mer tillfredsställande miljö- och regionalpolitik.

I viss mån delar jag också deras uppfattning som hyser farhågor för en alltför långt driven ortsklassificering. Farhågorna bekräftas indirekt av utskottets redovisning av olika motioner och den debatt som förs rörande olika centra, exempelvis inom Västerbotten — debatten har rört även andra områden. Att det behövs analys och vägledning för den

lokalisering som både samhället och näringslivet skall bedriva är naturligt. Det behövs ett så fullständigt beslutsunderlag som möjligt för de satsningar man gör för att åstadkomma ett näringspolitiskt klimat som ger förutsättningar för vidareutveckling inom landets olika regioner. Men det måste strykas under att det är fråga om en *vägledning* och inte om något slags negativ klassning av orter som inte uttryckligen nominerats i det hierarkiskt uppbyggda systemet.

Den näringsstruktur som vi har i dag i vårt land utgör inte resultatet av en målmedveten klassificering av olika orters mer eller mindre givna förutsättningar. Kan det då sägas att det är ett skäl för att införa den? Vi skall komma ihåg att slumpen väldigt ofta har varit styrande och att den ändå har lett till mycket positiva resultat. Enskilda initiativ, tillfälligheter av olika slag och från ekonomiska synpunkter kanske helt ovägbara faktorer har faktiskt lagt grunden till en utveckling, som resulterat i en livskraftig näringsstruktur. Så är t. ex., som vi vet, fallet med åtskilliga näringskoncentrationer i Småland, i Västergötland och på många andra håll inom landet. Många initiativ som bidragit till den utvecklingen skulle med säkerhet aldrig ha kommit till stånd, om berörda orter på förhand hade klassificerats positivt eller negativt, om de hade bedömts som icke utvecklingsbara eller om andra hinder hade rests. Ju mer vittgående planeringsfunktioner som tilläggs samhället och ju mer punktinsatser som samhällets olika organ arbetar med för att nå resultat, desto större måste självfallet riskerna bli för sådana negativa konsekvenser. Jag har ansett det vara nödvändigt att understryka det här, inte minst mot bakgrunden av den mycket stora oro som har kommit till uttryck i många orter i vårt land, som känt sig drabbade av den negativa utpekning som de menar att ortsklassificeringen utgör.

Herr talman! Grundtanken bakom de miljöpolitiska avsnitten — hushållning med naturtillgångarna — är i grunden konservativ. Att bevara det bestående, det är grundläggande för vår ideologi. För socialdemokraterna var miljövard länge en mycket sekundär fråga, herr statsminister. När de nu rycker fram med initiativ och gör anspråk på att vara föregångsmän, bör det inte fördöljas att den miljöförstöring som man nu med rätta angriper pågått under de år då vi har haft en socialdemokratisk regering. Detta bör sägas samtidigt som jag vitsordar att regeringen varit beredd att vidtaga åtgärder, när den väl vaknat till insikt om vad det är fråga om och vilka risker som ligger i utvecklingen.

Det görs ibland i debatten gällande, att den förstörda miljön är en följd av det som kallas det kapitalistiska systemet. Ingenting är felaktigare. Vad det är fråga om är att länder som befinner sig i ett utvecklingsskede och genomgår en snabb industrialisering för att öka sitt välstånd inte börjat inse nödvändigheten att ta vara på miljön, förrän de nått en bra bit upp på välfärdsstegen. I många socialistiska länder är fattigdomen så stor, att en rykande fabriksskorsten betraktas som en skönhetsupplevelse. En tidningsartikel berättade för en tid sedan hur en grupp kineser på besök i Förenta staterna fallit i stum beundran inför ett sotigt industriområde. Den sociala realismen — den i öst dominerande konstriktningen — skildrar lyckan att arbeta i den tunga industrins ofta omänskligt hårda miljö. De av oss som har besökt de här ländernas

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

industriområden kan bekräfta de destruktiva intryck som både den yttre och den inre miljön förmedlar.

Det må vara hur som helst med historieskrivningen. I dag råder enighet mellan alla partier om vår generations skyldighet att tillvarata våra miljövärden och att bota de senaste årtiondenas försummelser. Det råder inte heller några delade meningar om att miljöskyddsintressen måste avvägas mot andra intressen. Därför ligger det i sakens natur att de riktlinjer för mark- och vattenhushållningen som riksplanen drar upp kan råka i konflikt med andra intressen. Både kommunernas och enskilda individers handlingsfrihet och ekonomi kan beröras.

Propositionen redovisar åtskilliga sådana konflikter och anger också riktlinjer för hur de skall lösas. I många hänseenden finns ingen anledning att rikta erinran mot de avvägningar som görs, i andra är de mer diskutabla. Andra moderata talare kommer att ta upp dessa frågor till debatt.

Herr talman! Jag har här strukit under den enighet bakom meningsmotsättningarna som i stort föreligger om den framtida miljö- och regionalpolitiken. Men på *ett* område bryter meningarna definitivt mellan oss och regeringspartiet. Och tyvärr är skiljelinjen inte så tydlig som vi hade önskat mellan de borgerliga partierna å ena sidan och de socialistiska å den andra. Jag tycker det är beklagligt. Vad jag syftar på är, som kammarans ledamöter förstår, ersättningsfrågorna när man tar i anspråk mark eller annat.

När man tar del av det här digra materialet — det lilla man har hunnit läsa — får man lätt det intrycket att regeringen utnyttjat den stora enigheten om den regional- och miljöpolitiska målsättningen och det intresse som möter dessa frågor inom olika folkgrupper för att flytta fram sina marksocialistiska gränspålar. Det givna samband mellan en aktiv miljöpolitik och nya intrång i äganderätten som regeringen vill göra gällande finns inte. Det går mycket väl att förverkliga de intentioner propositionen bygger på utan att fördenskull bryta med hittillsvarande rättsgrundsatser då det gäller ersättning åt människor, som går miste om rätten till sin mark eller som får finna sig i långtgående begränsningar däri till folkflertalets nytta. Gällande rättsprinciper bygger som bekant på att den enskilde som part i egendomstvister — civilrättsliga tvister — är likställd med samhällets representanter. Generellt gäller att ingen skall behöva berövas sin egendom eller vidkännas intrång i utnyttjandet utan ersättning för sina förluster — i princip. Alla skall behandlas lika. Om *en* berövas sin egendom, skall han inte försättas i sämre läge än den som får behålla sin. Om någon tvingas avstå någonting för gemensamt nyttjande är det alla samhällsmedlemmar — dvs. skattebetalarna i gemen — som skall ersätta vederbörande för det.

Mycket sent i natt — vid spöktimmen som herr Grebäck sade — klev statsrådet Carl Lidbom upp i talarstolen och utvecklade sina och socialdemokraternas synpunkter på enskild äganderätt till mark. Jag kan inte inom den angivna tidsramen bemöta honom i detalj — tiden är väldigt begränsad — och jag skall bara framhålla några allmänna synpunkter.

Det var en delvis skrämmande syn på förhållandet mellan den enskilde

och det allmänna som vi fick ta del av. Den präglades av en utmejslad politisk teknokrati – om jag får använda det uttrycket – och en ideologi som vi är helt främmande för på den moderata sidan. Jag är glad över att Carl Lidbom så klart deklarerade hur oförenliga de socialdemokratiska synpunkterna är med våra. Hans anförande var som vanligt, eller i varje fall som när vi senast diskuterade den här frågan, bekransat med misstänkliggöranden av våra bevekelsegrunder – vi vill hjälpa markspekulanter, det var fastighetsjobbarnas intressen vi förfäktade – och med en felaktig beskrivning av våra politiska ståndpunkter i sak. Det är klart att sådant underlättar herr Lidboms debatt, men det är dåligt ägnat att klarlägga var meningarna i själva verket bryter sig.

Så sökte herr Lidbom genom en utförlig historieskrivning bevisa att utvecklingen nästan obönhörligt lett fram till en fortgående urholkning av äganderätten, fram till dagens situation, där man alltså inte ens ger vederbörande ersättning för att han går minste im det lilla han kan ha kvar. Men herr Lidbom underlät att framhålla att utvecklingen har utgjort resultatet av målmedvetna politiska strävanden från en socialdemokrati i vars ideologi det inte finns stort utrymme för enskild äganderätt.

Och herr Lidbom bortsåg helt från att motsättningarna mellan oss och socialdemokraterna ytterst bottnar i olika grundsyn i stort då det gäller förhållandet mellan den enskilda människan och kollektiven, dvs. stat och kommun. Vår samhällssyn bygger ju på den enskilda människans frihet, självständighet och förmåga att ta ansvar. Hon skall inte behöva stå med hatten i hand inför en stark stats makts myndighetspersoner. Hon skall inte i alla skiften vara helt beroende av eller hänvisad till det allmänna, dvs. myndigheternas beslut. Hon skall ha en vid frihetssfär att handla inom.

Det är alltså inte äganderätten som sådan, herr Lidbom, som vi slår vakt om, utan det är vad den representerar, ytterst i form av trygghet, oberoende och självkänsla för den enskilda människan. Och det är dess betydelse för demokratin som vi starkt understryker. Kommun och stat skall alltså inte, annat än i speciella fall och under garantier för rättvisa och trygghet, kunna tvinga den enskilde att avstå från vad honom tillhör. Och allra minst skall det ske utan ersättning eller bara mot halv ersättning. Och alla människor skall behandlas lika – såväl markägare som inte markägare. Det skall inte vara fråga om något lotteri där slumpen avgör vad den ena får och vad den andra får och vilken som får förmögenhetsökning eller förmögenhetsminskning.

Det var alltså bra, vill jag bara säga, att herr Lidbom i natt så klart redovisade hur långt från oss socialdemokraterna står när det gäller sådana här principer.

Såväl propositionen, herr talman, som utskottet bollar friskt, och det gjorde herr Lidbom i natt också, med begreppet "förväntningsvärden". Det kan väl inte vara rimligt, sade herr Lidbom – och andra har sagt likadant – att en markägare skall ersättas för ett värde som beror på kanske helt orealistiska förväntningar om markens framtida användbarhet. Men det är ju inte fråga om det nu. Vad det gäller är att vederbörande inte skall förorsakas en *förlust* därför att allmänintresset

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveckling och hushållning
med mark och vatten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

kräver att han skall avstå sin mark eller sin förfoganderätt. S. k. förväntningsvärden i samband med glesbebyggelse uppstår för övrigt bara i undantagsfall genom samhällets åtgärder. Ofta kan rent av sådan mark förlora i värde på grund av samhällsnärhet. Taxeringsvärden av obebyggd mark har hittills åsatts med hänsyn till den befintliga bebyggelserätten. Den mark det här gäller saknar ju egentligen värde, om den inte får bebyggas. Fastigheter har köpts och sålts mot köpeskillingar som bestämts med hänsyn till denna rätt att bygga. Att genom en lagstiftning över en natt beröva människor värden som legat till grund för de skatter de har betalat till stat och kommun är något som man inte gör i ett rättssamhälle. Vad som skall ersättas är vad ägaren *förlorar* genom de nya krav samhället ställer, och det hör till det västerländska rättssamhällets grundläggande principer att en övermäktig statsmakt inte skall beröva någon vad honom tillhör.

Utskottet polemiserar mot detta. En ersättningsrätt enligt den argumentering som förs i den moderata motionen skulle innebära, säger utskottet — lyssna nu, herr Lidbom — ”en fördelningspolitiskt inte godtagbar förmögenhetsöverföring av sådan storleksordning, att syftet med reformen möjligen skulle helt omintetgöras — något som utskottet har tagit kraftigt avstånd ifrån. Ersättningen skulle dessutom genom sin anknytning till förväntningsvärden och därmed skapade karaktär av generell vinstgaranti vid markspekulation strida mot allmän rättsuppfattning.”

Herr talman! Hur kan ett riksdagsutskott klämma ur sig någonting så otroligt som detta? Den omständigheten att vi inte accepterar att man upphäver den rätt som markägare i dag har att bygga glest — jag tror att det var herr Fälldin som påvisade att det i det helt avgörande antalet fall är fråga om småfolk — och att man dessutom berövar dem rätten till ersättning för att de inte längre får bygga, skulle alltså innebära att vi godtar en ”förmögenhetsöverföring” från samhället till den enskilde. Om det är fråga om en ”förmögenhetsöverföring” är det väl tvärtom fråga om en överföring i den *andra* riktningen — från den enskilde till det allmänna. Det blivande riksdagsbeslutet innebär ju att den enskildes egendom eller del därav konfiskeras med hjälp av nya lagregler. Det är det det är fråga om, ingenting annat.

Och, herr talman, är utskottets skribenter helt okunniga om att vad vi har yrkat motsvarar de ersättningsregler som hittills gällt enligt byggnadslagen, strandlagen och naturvårdslagen? Menar utskottet verkligen att ersättningsreglerna i dessa lagar, som ju alla har tillkommit under socialdemokratisk regeringsutövning, har syftat till att utgöra ”en generell vinstgaranti vid markspekulation i strid mot allmän rättsuppfattning”? Skulle alltså en socialdemokratisk regering ha kunnat tänkas lägga fram sådana lagförslag? Hade det varit möjligt?

Och vidare. De ersättningsbelopp som enligt hittillsvarande lagstiftning har utgått har varit så obetydliga, sedda i relation till samhällets omslutning, att utskottets påståenden om de ekonomiska konsekvenserna framstår som nästan groteska. Hur kan, frågar jag mig, centerpartiets och folkpartiets representanter ställa sig bakom så förvirrade formuleringar? Jag tycker verkligen att herrar Helén och Fälldin borde ta avstånd från i

varje fall dessa fem rader på s. 39 i utskottsbetänkandet. Att socialdemokraterna trampar vidare på marksocialiseringens väg är väl inte så besynnerligt. Men nog borde herrar Helén och Fälldin betacka sig för att följa dem och den vådliga vandringen genom att i varje fall ta avstånd från de här av mig citerade raderna.

Herr talman! Jag vill till sist ytterligare understryka hur betydelsefull vi anser just den här frågan vara. Jag upprepar än en gång att personlig äganderätt, enskild företagsamhet och en utspridning av ägandet på så många människor som möjligt — ett mål att sträva efter — utgör en viktig förutsättning för de enskilda människornas och landets materiella välbefinnande. De enskilda människornas rätt och möjligheter att äga och förvalta fast egendom, sitt eget hus, är väsentliga faktorer i en demokrati. Det allmänna måste självfallet ha möjlighet — jag upprepar det än en gång, lyssna nu herr Lidbom! — att även genom tvång förvärva sådan egendom som absolut behövs för att tillgodose vissa bestämda och angelägna syften. Men sådana förvärv skall betraktas som undantagsfall. De skall inte vara regel. Och de måste då ske under betryggande garantier för rättssäkerhet. Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna bygger på dessa grundprinciper. Det vet herr Lidbom lika bra som jag. Och det gör faktiskt t. o. m. den utomordentligt radikala expropriationslag som vi kritiserade i går kväll och som riksdagen då fattade beslut om. Men det gör inte de nya regler, som vi just nu diskuterar. Det miljö- och regionalpolitiska paketet, som syftar till att skapa en bättre miljö för kommande generationer och goda livsbetingelser för människor och bygder, har genom detta förslag försetts med en mycket störande skönhetsfläck.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det finns ingen fråga där avståndet är så långt mellan de allmänna talesätt som vissa politiska partier använder och den faktiska politik som kapitalmakt och statsmakt tillsammans bedriver som just den regionala frågan och markanvändningen. Det avgörande är därför inte att granska vad företrädarna för de olika partierna säger utan den faktiska utveckling som blivit en följd av deras ställningstaganden. Detsamma gäller om framtiden. Det avgörande är inte här de många löftena utan vad som faktiskt kan förutses på grundval av vad vi vet om den hittillsvarande utvecklingen och de krafter som drivit den.

Vad har hänt under det senaste årtiondet när det gäller befolkningens arbete och bosättning i olika delar av landet? Koncentrationen till storstadsområdena och avfolkningen av övriga län, framför allt skogslännen, har fortsatt. Detta har skett ungefär i den omfattning som förutsattes i 1964 års regeringsförslag och i Länsplan 67. En dämpning i omflyttningen har inträtt under de senaste åren jämfört med perioden 1960–1965, men detta beror på att den försämrade tillväxten och lågkonjunkturen nu drabbar även storstädernas arbetsmarknad. Men taget i stort är bilden klar: koncentrationen och avfolkningen fortsätter.

Regionpolitiken har alltså varit "framgångsrik" i den meningen att den fullföljt den ursprungliga målsättningen. Syftet med den statliga politiken har helt enkelt varit att befordra och följa upp koncentrationsprocessen

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

inom det kapitalistiska näringslivet. Lokaliseringsstödet och de arbetsmarknadspolitiska insatserna skulle inte vända tendensen till avfolkning i skogslänen. De skulle endast möjliggöra en smidigare omvandling av dessa regioner och förhindra att avflyttningen blev så katastrofal att grundvalen för den förda politiken rubbades.

Regionpolitiken har däremot *inte* varit framgångsrik, om man på den ställt kravet att den skulle garantera människorna arbete i deras hembygd. Men detta var heller aldrig de politiskt dominerande krafternas avsikt.

Det måste alltså fastslås att den förda statliga regionpolitiken inte har skapat regional balans. Skogslänens andel av antalet anmälda arbetslösa har sedan 1965 i stort sett legat omkring 40 procent. Lönestatistiken visar inga tendenser till utjämning mellan regionerna. Snarast har klyftan tenderat att växa något. Stockningseffekterna i storstäderna har förstärkts. Trafiksituation, stadsmiljö, klasskillnad mellan bostadsområdena har icke förbättrats utan i allmänhet förvärrats.

Vad vill de politiska partierna göra nu? Oppositionen mot avfolkningen och koncentrationspolitiken har tillväxt snabbt under de senaste åren. Under trycket härav har socialdemokraterna något gett avkall på den koncentrationsvänliga regionpolitiken. De går nu med på att ställa upp befolkningsramar för varje län såsom målsättning för utvecklingen fram till 1980, där för skogslänen ställs som mål oförändrad befolkning. Man räknar med fortsatt tillväxt i de tre storstadsområdena, dock en dämpad sådan.

Detta är en något bättre målsättning än man tidigare haft, men den förutsätter att utflyttningen från skogslänen skall fortsätta. Skogslänen har nämligen en naturlig befolkningstillväxt – födelsetalen är högre än dödsetalen. Även målet oförändrad befolkning förutsätter därför utflyttning. Skogslänen skall alltså enligt regeringens planer inte heller i fortsättningen få behålla sin naturliga befolkningstillväxt. Den vill regeringen flytta till storstadsområdena. I sin huvudlinje skiljer sig alltså 1972 års socialdemokratiska regionpolitik inte från 1964 och 1970 års.

Centerpartiet har ju framfört en i ord skarp kritik av koncentrationspolitiken och den officiella regionpolitiken. Man har lagt fram en egen riksplan enligt vilken alla län skall ha del av den framtida folkökningen. Storstadslänen skall enligt centerns målsättning ha en mindre folkökning än enligt regeringens.

Men det avgörande kan ju inte vara att ställa upp s. k. befolkningsramar – vilket både regeringspartiet och centern gör – utan vilka åtgärder som partierna kan anvisa för att nå de uppställda målen. Det måste då konstateras att varken socialdemokraterna eller centerpartiet kunnat anvisa de medel med vilka man kan nå de befolkningstal för länen som uppställs. Och det gäller såväl regeringspartiets blygsammare målsättning som centerpartiets mera långtgående.

Vad är nämligen det avgörande för att en befolkning av viss storlek skall kunna bo och leva inom ett område, t. ex. ett län? Jo, det måste ju vara att det inom länet finns tillräcklig sysselsättning. Brister det i fråga om sysselsättningstillfällena då kommer området också förr eller senare att förlora befolkning.

Nu finns det redan en stor arbetslöshet i Sverige, och den är relativt störst i skogslänen. För att uppnå målsättningen om en i stort sett oförändrad befolkning i skogslänen 1980 måste en stor mängd nya arbetstillfällen tillföras dessa områden. För att motverka den fortgående tendensen till minskningen av arbetstillfällena, för att göra slut på arbetslösheten, för att bereda heltid åt de nu deltidsarbetande och för att öka förvärvsfrekvensen bland kvinnorna åtminstone i samma takt som gällt de senaste åren inom landet måste mellan 1970 och 1980 sammanlagt 120 000 nya arbetsplatser skapas i skogslänen.

Ett sådant tillskott vad beträffar arbete och sysselsättning kan omöjligt skapas med de åtgärder regeringen föreslår. Regeringens målsättning för skogslänen är därför ett propagandistiskt sken.

För att klara centerpartiets målsättning behövs det ett ännu större tillskott av nya arbetsplatser. Det kan centerpartiet inte klara med de åtgärder partiet föreslår. Men bägge dessa partiers målsättningar för regionpolitiken i skogslänen blir därmed irrbloss, som är avsedda att leda vilse. Vad socialdemokraterna och centerpartiet säger om bevarande av befolkningen i skogslänen och t. o. m. ökning av den kan låta radikalt jämfört med verklighetens avflyttningsspolitik under 1960-talet, men det är i så fall fraseradikalism. Det är ord utan täckning i de praktiska åtgärder man vill gå med på.

Bägge dessa partier — och det gäller givetvis även folkpartiet och moderaterna — har missat det som är det helt väsentliga, om man vill genomföra en riktig regionalpolitik, en politik som skapar regional balans, en politik som kan ge människorna arbete och utkomst i deras hembygd. Och detta helt väsentliga är att skapa sysselsättning, att skapa en tillräcklig ekonomisk tillväxt.

Det nya i situationen är ju att kapitalismen inte längre förmår att skapa denna tillväxt, att ge människorna full sysselsättning. Ekonomiska kriser med åtföljande arbetslöshet har det alltid funnits så länge kapitalismen existerat. Men den nuvarande arbetslösheten beror inte enbart på den akuta krisen, den beror till stor del också på långsiktiga, på vad som brukas kallas strukturella förändringar inom näringslivet. Dessa sammanhänger med koncentrationen, med monopoliseringen, med det minskade utrymmet för kapitalistisk utveckling.

Kampen mot arbetslösheten och kampen för en riktig regionalpolitik hänger därför ihop. De förutsätter bägge att man vidtar åtgärder för att bryta monopolens och storfinansens maktställning. De förutsätter att man tar steg mot planhushållning och socialism.

Från socialdemokratiskt håll brukar hävdas att man inte kan spika fasta befolkningsramar för de olika länen. Man kan bara ställa upp s. k. planeringstal. För vår del menar vi att det är både möjligt och nödvändigt att ställa upp bestämda målsättningar för hur stor befolkningen bör vara inom en viss större region år 1980. Detta förutsätter ju inte alls, som det brukar heta i den socialdemokratiska agitationen, att man vill hindra folk från att flytta mellan länen. Verkligheten är ju att storkapitalets, regeringens och de borgerliga partiernas regionalpolitik har tvingat människor att flytta från skogslänen till storstadsområdena. Detta tvång måste bort. De människor som vill stanna i sin hembygd måste

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

beredas arbete och utkomst där.

Det krav vänsterpartiet kommunisterna ställer – att ingen utflyttning skall behöva förekomma från skogslänen – är ett försvar för människorna mot tvånget från kapitalmakt och statsmakt. Det innesluter inget tvång mot skogslärens människor, det uttrycker tvärtom de intressen dessa anser vara deras egna.

Samtidigt som centerpartiet inte anvisar tillräckliga medel för att genomföra de målsättningar man uppställer, vill man ha en ytterligare decentralisering så att länsorganen har hand om hela den regionala utvecklingsplaneringen. Centrala organ skall fastställa ramar och riktlinjer för resursfördelning, säger man, men sedan skall lokala organ bestämma fördelningen inom länen.

Detta är naturligtvis riktigt på vissa områden, och så tillämpas det ju också. Men som en allmän regel för regionpolitiken och näringspolitiken är centerns paroll ohållbar. Det kan förenklat sägas att det finns två olika maktapparater som i det nuvarande samhället har det avgörande inflytandet över lokaliseringen av företag, sysselsättning och därmed människor. Den ena är den statligt-kommunala maktapparaten. Den andra är det kapitalistiska näringslivets maktapparat. Om man vill en decentralisering, måste man bl. a. söka använda den statligt-kommunala maktapparaten för att motverka besluten inom den privata kapitalistiska maktapparaten. Besluten om industriinvesteringar, t. ex. i nya stålverk, nya kemiska industrier, nya verkstadsindustrier, träffas inom storfinansens maktssfär. Länsorgan har ännu svårare än centrala statliga organ att motverka sådana beslut, att söka få ändringar till stånd, att träffa beslut i annan riktning.

Att följa centerpartiets linje om en total decentralisering av de regionpolitiska besluten till länsorganen innebär därför att ge storfinansens ännu större makt än den har för närvarande. Landstinget och länsstyrelsen i herr Fälldins hemlän kan inte rå på Svenska cellulosa-koncernen, som dirigeras av Handelsbanken och dess finansintressen. Därför läggs fabriken i Svartvik ner, därför läggs fabriken i Kramfors ner. En riktig statlig politik har större utsikter att rå på dessa krafter. Centerpartiets linje är alltså inte till fördel för folket. Den är till fördel för storfinansens.

Sedan måste tilläggas att det avgörande när det gäller såväl statens som de länskommunala organens handlande är det inflytande som folket kan tillkämpa sig över dem. Men ingen planering i enbart lokal skala kan lösa frågorna om sysselsättning och regional balans. Det krävs beslut i nationell skala. För att motverka de stora s. k. multinationella företagens verksamhet och den koncentration de bedriver krävs det också samverkan internationellt mellan arbetarna, mellan folken.

Vad som behövs är på en gång ökad central planering och ökat folkligt inflytande om full och effektiv sysselsättning i länen skall kunna klaras, om regional balans skall kunna vinnas, om människorna skall kunna garanteras arbete och utkomst i sin hembygd, om miljöproblemen skall kunna lösas.

För att säkra ett meningsfullt och produktivt arbete åt alla, män och kvinnor, krävs det fram till 1980 ett tillskott på flera hundra tusen

arbetstillfällen i Sverige. Det visar den väldiga uppgift som måste lösas. För detta krävs ett brett upplagt näringspolitiskt och teknologiskt utvecklingsprogram, som planmässigt syftar till att bygga ett avancerat och framtidsbetonat näringsliv grundat på modernaste teknik. De totala kostnaderna för det beräknade antalet nya arbetstillfällen som behövs kan uppskattas till inte mindre än 120 miljarder kronor.

Det privatkapitalistiska näringslivet och den nuvarande statliga regionpolitiken klarar inte problem av denna omfattning. Det krävs sådana ingrepp i den rådande maktstrukturen i samhället, att hittills dominerande grupper av kapitalägare finner dem helt oacceptabla. Planhushållning och socialism är nödvändiga för att klara dessa problem som är det svenska folkets stora framtidsfrågor för det närmaste årtiondet.

”Nu gäller det sysselsättningen, nu skall vi inte tala om socialism”, sade en ledande socialdemokrat häromdagen i riksdagen. I dag kommer kanske socialdemokraterna att säga: ”Nu gäller det landets framtid, nu skall vi inte tala om socialism.” Men både ekonomiska kriser och massarbetslöshet, koncentration och avfolkning, regional obalans och förslummade miljöer är produkter av det kapitalistiska produktions sättet. Socialismen skapas inte över en natt, inte över den här vintern heller i Sverige. Men man kan inte föra kampen effektivt mot arbetslösheten, mot avfolkning och koncentration, om man inte tar upp kampen mot storfinansens maktställning och mot kapitalismens ekonomiska system.

De åtgärder som vidtas i dag måste leda fram till samhällsförändringar — får inte konservera de lagar, mekanismer och maktgrupper som skapat missförhållandena. Från den utgångspunkten har vänsterpartiet kommunisterna utformat de konkreta förslag om regional- och planpolitiken, som framlagts i motion nr 1819. Dessa förslag inbegriper bl. a. planmässig styrning av investeringarna, att man gör en total samhällelig kostnads-kalkyl och inte låter profiten vara styrningsfaktor, att ett näringspolitiskt och teknologiskt utvecklingsprogram utarbetas, att såväl AP-fonderna som andra kapitalkällor mobiliseras för att i regionerna skapa statliga basindustrier, vilka kan utgöra stommen i den regionala ökningen av sysselsättningen, att miljöskadliga produktionsmetoder förhindras och att man skapar förutsättningar för spridning av tunga och hittills miljöfarliga industrier samt att nya huvudprinciper för den fysiska riksplaneringen utarbetas. Riktningen för åtgärderna måste vara att kapitalmakt skall ersättas med folkmakt. Detta förutan finns ingen varaktig lösning av de stora frågor som vi i dag diskuterar.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Jag inledde debatten här i dag med ett principiellt anförande där jag inte fann anledning att polemisera mot något annat parti utan snarare fast mer uttryckte min glädje över den breda uppslutning som regeringens förslag om regionalpolitik och hushållning med mark och vatten hade fått.

Knappt hade jag lämnat talarstolen, förrän herr Fäldin anträdde upp och höll ett till ton och innehåll mycket aggressivt anförande riktat mot socialdemokratin men där måltavlan ju delvis var även andra partier. Jag återkommer så småningom med anledning härav till herr Fäldin.

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Herr Hermansson gör det lätt för sig på ett sätt. Han säger: För att genomföra en god regionalpolitik måste man ha ett helt annat samhällssystem – ett socialistiskt samhällssystem. Men det har vi inte i dag, utan vi har dagens ekonomiska system. Socialdemokratins väg har alltid varit att angripa de problem som vi har här och nu.

En annan sak som jag vill säga är att detta herr Hermanssons socialistiska system tror jag inte vore ett bra system. Det har enligt min mening alltför mycket stalinistiska förtecken och skulle leda till en helt otymplig byråkrati, som vore ineffektiv och som skulle innefatta allvarliga risker för människors frihet. Men genom att herr Hermansson företräder de uppfattningarna riktar han ju samtidigt en förödande kritik mot centerns hela idébild, som en motsättning mellan å ena sidan den väldiga centraldirigering som skulle behövas för att förverkliga centerns mål och å andra sidan centerns tal om decentralisering och länsdemokrati, som inte skulle vara ett tillräckligt effektivt instrument för att ingripa mot svårigheter av t.ex. typen nedläggningar av storföretag i herr Fälldins eget hemlän.

Herr Heléns anförande, som väsentligen följde samma linje som regeringspropositionen, har jag ingen anledning att polemisera mot. Det var på många punkter mycket väl formulerat. Man kan möjligen beklaga att herr Helén inte talade om för svenska folket mot vem han riktade sin förödande kritik – det var alltså egentligen mot centerpartiet – jag får alltså stå för den efterkommande varudeklarationen – delvis i formuleringar som överträffar vad vi har kunnat prestera. Men vi är så snälla och beskedliga och har inte den polemiska skärpa som folkpartiet ibland kan uppbåda, inte minst mot mittenbrodern.

På en punkt tror jag att herr Helén i sitt, som jag säger, utmärkta anförande var offer för en missuppfattning. Det var när han talade om Ljusnan. Han höll en engagerad betraktelse om att man nu skulle spara Ljusnan, att man skulle stödja befolkningen där uppe. Men ser man litet närmare på vad folkpartiet har föreslagit, finner man att det inte har föreslagit någonting annat än att ärendet skall avgöras av vattendomstolen. Och vattendomstolen dömer efter lag och förordning och kan inte ta hänsyn till uttalanden av olika slag – den är inte bunden av det. Ärendet kommer helt enkelt att överlämnas till vattendomstolen, och sedan får det bli utbyggnad eller inte. Men då bör man inte förespegla de människor uppe vid Ljusnan, som inte vill ha någon utbyggnad av älven, att deras önskemål därigenom har blivit tillgodosedda. Det är tvärtom så, att de som vill ha utbyggnad har gett sig till känna under de senaste dagarna och sagt att det skulle vara bra om de borgerliga vann voteringen, eftersom det då blir vattendomstolen som får avgörandet, och vattendomstolen kanske ger tillstånd att bygga ut älven.

Jag kan inte bedöma detta, eftersom vattendomstolen är en domstol, och en sådan kan man inte påverka, men om majoritetens förslag går det att säga att det är rimligt att man skall tillämpa numera gällande lagstiftning när det här ärendet skall gå vidare till regeringen, och då får man göra en allsidig bedömning.

Men regeringen har inte haft någon som helst möjlighet att ta ställning till ärendet, helt enkelt därför att det är ett privat bolag som vill bygga ut

och därför att bolagets ansökan lämnades in vid en tid då enligt gällande lag tillåtligheten skulle avgöras av vattendomstolen och icke av regeringen. Om utskottsmajoriteten bifaller propositionen, kommer frågan givetvis i ett annat läge.

Jag hoppas att detta bara var en missuppfattning av herr Helén av gällande lagstiftning och utskottets skrivningar, men det är ju synd att sprida dessa missuppfattningar till människor som känner sig engagerade i frågan.

Herr Bohman höll delvis sitt vanliga anförande. Det tillåter jag mig att förbigå. Det innehöll till en del den vanliga svartmålningen av Sverige, men det anförandet har vi hört herr Bohman hålla många gånger här i kammaren. Herr Bohman och jag kommer säkert att diskutera det ämnet i framtiden. Med hänsyn till det stora antalet talare skall jag inte försöka ta upp den delen av herr Bohmans anförande nu.

Den andra delen av herr Bohmans anförande gällde hela regionalpolitiken. Det intressanta var de klart manchesterliberala tonfall som herr Bohman anslog. Här skulle man inte styra utvecklingen, utan här skulle marknaden få ordna saker och ting till det bästa: marknaden skulle säkert ha ett socialt innehåll. Herr Bohman befann sig i det avsnittet långt ifrån regeringen men också synnerligen långt från utskottet och sina egna partivänner i utskottet och hela ljusår från centern. Jag vet inte varför herr Bohman höll den delen av sitt anförande; jag får förutsätta att hans partivänner står för vad de har sagt i utskottet.

Om jag tillåts citera något på latin, skulle det vara: Dixi et salvavi animam meam, dvs: Detta säger jag för att frälsa min själ. Den Bohmanska själen, alltså. Den manchesterliberala själen är frälst, och sedan må moderaterna i utskottet rösta för en modern regionalpolitik!

Därför skall jag inte polemisera mot herr Bohman – det var i ett för hans själ angeläget ärende han var ute.

På en punkt har moderaterna helt skilt sig från oss andra. Det är när det gäller marken. Den frågan diskuterades i natt – vid spöktimmen, som herr Bohman sade, innan han gav sig in på sina litet spöklika betraktelser. Då polemiserade han mot statsrådet Lidbom mycket länge, men detta vill jag inte ta upp här – kanske statsrådet Lidbom har möjlighet att göra det senare under debatten; det är väl bäst att de båda diskuterar det direkt.

Herr Bohmans polemik riktade sig också, och med om möjligt ännu större skärpa, mot hans borgerliga vänner, men det får dessa ta upp – inte jag. På en punkt vill jag ändå ta upp frågan om markspekulanterna. Herr Bohman försökte antyda att man försöker ta ifrån människorna någonting och att markägare skall behandlas lika.

Men vad är det fråga om när det gäller att skydda miljön? Jo, samhället skall t. ex. kunna besluta: Det här markområdet skall förbli grönt! Här vill vi inte ha kontorsskrapor eller höghus eller annan bebyggelse! Detta får markägaren då finna sig i. Han behåller sin egendom, men han får finna sig i den begränsningen.

Samhället kan vidare säga: Den här kustremsan skall vara öppen och tillgänglig för alla; den skall inte byggas full av sommarhus och villor och exploateras. Det får markägaren finna sig i. Eller: Den här grusåsen skall vi bevara i landskapet. Där vill vi inte tillåta att grävskoporna hugger sår i

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

naturen. Detta får markägaren finna sig i. Eller ett annat exempel: Den här älvsträckan — kring Ljusnan eller någon annan älv — vill vi bevara i dess naturliga tillstånd. Där vill vi inte ha något kraftverk. Detta får den markägare som äger fallhöjden finna sig i.

Allt detta håller jag med om, säger herr Bohman.

Men vad innebär då hans krav på rättvisa mellan olika markägare, kravet att alla markägare skall behandlas lika? Jo, han menar att de markägare, som inte får bygga kontorshus eller sommarvillor, inte får sprätta upp grusåsen och inte får anlägga kraftverk, skall ha ersättning. Ersättning av vem? Jo, av staten, dvs. av skattebetalarna. Men, herr Bohman, i så fall innebär ert krav på rättvisa att alla människor, som inte har förmånen att äga mark, via skatterna skall subventionera de måhända besvikna markägare som hade hoppats kunna exploatera sin mark på det sätt som gav största möjliga ekonomiska utbyte utan hänsyn till miljövärdena men som till följd av hänsynen till miljövärdena inte kunnat få tillstånd till det, därför att det skulle bli till skada för andra människor, både i denna och i kommande generationer. På denna punkt säger en bred majoritet i riksdagen: Vi tar inte ifrån markägaren hans mark, men vi kan inte med skattebetalarnas medel ersätta väldiga värden av en möjlig exploatering till förfång för naturvärden och miljövården. Miljövård är att bevara det bestående, sade herr Bohman i god konservativ anda, men i god konservativ anda skulle det också innebära att man med skattebetalarnas medel ersatte privata markägare för att det bestående skall få bli bestående och icke exploateras med ekonomisk vinst. Där står herr Bohman isolerad.

I övrigt hänvisar jag i den debatten till ett direkt möte mellan herrar Bohman och Lidbom, och även herrar Lundkvist och Grebäck, som i natt efter vad jag vet höll ett behjärtat anförande där han påpekade att moderaterna tycktes vara något slags garantier för markspekulation. Så har jag inte ens uttryckt det, men det kanske ligger någonting i det — det får vi höra senare i debatten.

Så till herr Fälldin, som höll ett oerhört polemiskt anförande, som hela tiden riktade sig mot socialdemokratin, men det måste ju i lika hög grad vara riktat mot moderaterna och folkpartiet. Vi får så att säga utgöra ett ställföreträdande lidande. Skället mellan de borgerliga partierna sker via oss, och det må vara hänt — den uppgiften kan vi fylla här i livet.

Herr Fälldin sade först och främst att jag inte hade läst centerns riksplan; jag hade bara läst tidningar. Nej, det är nog en missuppfattning. Jag har visst läst riksplanen, men jag har också läst omdömen om denna riksplan, och det var omdömena i den borgerliga pressen som jag anförde i den allmänpolitiska debatten. Dagens Nyheter skrev att centerns riksplan förmodligen är "det mest centralistiskt inspirerade dokument som något svenskt parti, kommunisterna undantagna, presenterat under efterkrigstiden". Det skulle krävas "en oerhörd maktanhopning till kanslihuset — långt större än Palme någonsin vågat eller velat drömma om", om förslaget skulle genomföras. Jönköpings-Posten skrev: "Centern måste som medel för sin decentraliseringspolitik motivera en politisk centralstyrning som inte har sin motsvarighet i västvärlden." Vestman-

lands Läns Tidning skrev att det är "ett ovetligt dokument" och: "Det är nog bra att sätta potatisen med jämna mellanrum i fårorna, men nu är det faktiskt fråga om människor som det viktigaste i samhällsbyggandet."

Detta hindrar inte att jag hade läst riksplanen. Men man får också läsa andra sidan, och i det här fallet tog jag några borgerliga tidningar, och det var måhända inte så vänliga omdömen de hade.

Herr Fälldin ställde några frågor, där han i stor utsträckning exerceerade siffror. Han sade att regeringen hade justerat ned befolkningstalen i skogslänen; nu kunde de inte ge service. Eller kunde jag med äran i behåll hävda det? Ja, det är ju inte fråga om dueller nu.

Länsprogrammen utgick ifrån en totalbefolkning på nio miljoner invånare. Regeringen och centern utgår från en totalbefolkning på 8,5 miljoner invånare år 1980 med hänsyn bl. a. till sannolikheten av en minskad invandring. Då måste självfallet invånarantalet justeras ned.

Men det hindrar inte att vi även med de befolkningstalen kan klara en hygglig service i alla delar av länen.

Det kan inte ha undgått herr Fälldin att en central del i de regionala handlingsprogrammen utgörs av förslag till åtgärder för att klara serviceförsörjningen i glesbygderna.

Äran i behåll — jovisst, men det gäller också att ha anständigheten i behåll när man citerar politiska meningsmotståndare.

Sedan sade herr Fälldin att här utgår man -- han avsåg därvid utskottet, och den saken får utskottets representanter klara upp -- från en befolkning på 200 000 invånare i Stockholm. Det byggde han flera sidor i talet på. Men det står ju i regeringsförslaget att med hänsyn till födelseöverskott och sådant och en med tillgängliga resurser anpassad planeringsnivå har man en befolkningsökning på mellan 120 000 och 195 000 människor. Det innebär en väsentligt minskad expansionstakt jämfört med 1960-talet -- ungefär en halvering av befolkningsökningen. Men då skall man inte göra påståenden om förslaget som inte finns. Utskottet har här följt regeringens förslag.

Sedan innehöll herr Fälldins anförande igen den här anklagelsen mot socialdemokratin för att ha drivit koncentrationspolitiken. Det är samhället som drivit koncentrationspolitiken, sade herr Fälldin.

Jag tog exempel från skolan: 9-årig grundskola i hela landet, dubbelt så många gymnasieorter och tre gånger så många högskoleorter på senare år. Är det centralisering? Jag tog vidare som exempel kommunalskatteutjämnningen, lokaliseringsbidragen och allt det andra som vi gjort för att få en jämnare fördelning. Regeringen -- samhället -- har alltså gått emot koncentrationstendenserna så mycket man kunnat göra det.

Vem har då koncentrerat? Centern har inte haft några förslag här i riksdagen som gått längre i det avseendet. Det område där centerpartiet verkligen haft ett inflytande är inom den ekonomiska föreningsrörelsen på jordbrukets område -- den är nästan helt dominerad av centerpartister. Vad har hänt där? Om tiden medgav det skulle jag kunna gå igenom punkt efter punkt, område efter område: slakterierna, kvarnarna, brännerierna, mejerierna. Där sker det ju en centralisering, en rationalisering, en koncentration som har få -- om ens något -- motstycken i andra delar av samhällslivet. Jag skall inte säga här om detta är berättigat eller

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten.*

inte — det kan man diskutera i annat sammanhang. Men det är faktum.

Sedan 1950 har omkring 500 mejerier lagts ned i det här landet. Under det senaste året ligger siffran på mellan 15 och 20 mejerier varje år. År 1971 upphörde mejeridriften — för att ta några exempel — i Klippan, i Lamhult, i Ronneby, i Vittaryd, i Hyltebruk, i Havdhem, i Varberg, i Skee, i Filipstad, i Kristinehamn, i Vansbro, i Änge. Nu har man 150 mejerier kvar, och år 1980 skall det finnas 70 driftsplatser och ett enda företag.

I år räknar man med att kunna lägga ned fem slakterier, nämligen slakterierna i Alingsås, Karlskrona, Eskilstuna, Norrköping och Valbo. Stora utredningar görs om hur man skall kunna rationalisera, koncentrera och centralisera slakteridriften i södra Sverige. Man skall slopa alla föreningar och ha sex slakterier kvar. Det har livat andarna. Man bygger Böndernas hus i Malmö. Man bygger Böndernas hus i Stockholm.

Jag vill inte påstå att detta förfaringsätt är felaktigt. Vi diskuterar inte den frågan. Det sägs ibland att denna utveckling beror på att antalet kor minskar eller på andra faktorer. Men föreningsrörelsens verkställande direktör förklarar att om man med centralisering menar koncentration till större företag, då måste den trenden fortsätta. Varför? Jo, det tjänar man pengar på. Annars, säger man, blir det kanske högre priser för konsumenterna eller lägre inkomster för bönderna. Man måste begagna stordriftens fördelar för att ta ut största möjliga vinst på verksamheten.

Jag kritiserar inte detta. Det som för mig är obegripligt är att samma centerpartister — herr Fälldin var själv med i föreningsrörelsens styrelse för ett par år sedan — sitter på det ena stället och slår ihop, centraliserar, rationaliserar, koncentrerar och flyttar folk. Sedan går man till lokalen bredvid och påstår att det är samhället som koncentrerar. Men om man å ena sidan tar bort 500 mejerier och å andra sidan ger ett tillskott av 500 skolor ute i landet — vem är det som centraliserar, samhället eller böndernas föreningsrörelse? En satsning på Norrbotten med två miljarder kronor i investeringar, Böndernas hus i Malmö — vem är det som centraliserar?

Detta kan tyckas vara likgiltigt, men det är det inte, för det berör själva trovärdigheten i centerns framställning. Bondekooperationen styrs av hårda ekonomiska lagar, som man anpassar sig till och utnyttjar till egen fördel. Jag skall inte kritisera detta. Jag kan inte ta upp det till bedömning. Men det går inte att på ett politiskt plan sedan framstå som om man företräder någonting annat.

Nu var herr Fälldin litet ledsen över att jag sagt att centerns plan inte är trovärdig. Men om vi skall ha 100 000 flera människor i skogslänen har jag frågat: Hur skall det gå till? Vad har ni för medel utöver regeringens politik? Centerpartiets reserver erkänner följande — och det hedrar dem: "För uppnående av den målsättning, som ramarna är uttryck för, har i motionen inte föreslagits några regionalpolitiska medel av annan karaktär än de som förordas i propositionen." Man har alltså inga andra ambitioner när det gäller medlen, utan man begagnar precis samma medel som socialdemokrater, folkpartister och moderater. Då har man själv undergrävt sin trovärdighet. Då är de fasta befolkningstalen borta, och det tror jag är en upprepning av debatten.

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Nej, felet med centerns hela tänkande är egentligen att man inte angriper de ekonomiska krafterna utan riktar sig mot människorna i stället. Herr Fälldin har många gånger talat om att samhället inte skall betala flyttningsbidrag. Det är ett uttryck för flyttningspolitiken. Men de allra flesta flyttar ju på egen hand. Det är ofta unga människor som får bättre betalt på en annan ort.

Samhällets flyttningsstöd utgår till ungefär 20 000 människor till en kostnad av drygt 30 miljoner kronor per år mot 2 000 miljoner kronor i lokaliseringsstöd av olika slag. Det är alltså en mycket liten del. Centerpartiets och framför allt herr Fälldins resonemang är att om flyttningsstödet togs bort skulle företagen få betala det, och då vore det mera lönsamt för företagen att lokalisera sig i glesbygder. Skall en person som ställs utan jobb därför att ett företag läggs ner, t. ex. ett av de 500 mejerierna, vänta på att det kommer ett annat företag i stället? Skall inte samhället under tiden bry sig om honom och ge honom hjälp att flytta någon annanstans? Skulle ett sådant handlande stimulera till lokalisering?

För att förenkla det hela skall jag beskriva ett konkret fall. När Kristianstad-Blekinge Slakteriförening, KBS, lade ner slakteriet i Karlskrona, berördes ett 40-tal man. Många av dem fick andra jobb i Karlskrona. Fem slaktare och en köttklassificerare fick flyttningsbidrag av AMS för att fortsätta att jobba åt slakteribolaget i Kristianstad, dit man hade centraliserat verksamheten. En annan fick flyttningsbidrag och jobbar nu på ett gjuteri någon annanstans i landet. Men låt oss hålla oss till dem som flyttade till KBS i Kristianstad. Tror ni att bönderna hade låtit bli att lägga ner slakteriet i Karlskrona om vi inte hade gett flyttningsbidrag till de anställda?

Ett liknande fall inträffade i Jämtland. När mejeriet i Hammarstrand lades ner därför att mejeridriften i Jämtland skulle centraliseras till Östersund, berördes fem anställda. Två fick flyttningsbidrag av AMS så att de kunde fortsätta i sitt gamla yrke vid mejeriet i Östersund.

När slakteriet i Sveg lades ner fanns det tolv anställda. Fyra fick flyttningsbidrag för att kunna flytta till det centraliserade slakteriet i Östersund för att fortsätta i sin bransch, då åt Nedre Norrlands Producentförening.

Hade bönderna låtit bli att lägga ner mejeriet i Hammarstrand och slakteriet i Sveg, om vi inte hade gett flyttningsbidrag till de här människorna?

Man måste bryta ner det allmänna talet om flyttning och se till de konkreta, enskilda fallen där människor berörs. Vi måste hjälpa enskilda människor. Att ta bort detta stöd innebär att man lämnar människan i sticket. Det är de mest utsatta som ofta får det stöd som flyttningsbidraget utgör.

Detta är en av de få punkter, där centerpartiet haft en annan inställning än vi beträffande medlen för regionalpolitiken.

När det gäller människan i storstadsområdena är det likadant. Man kanske bestämmer att det skall bo mindre folk i en storstadsregion. För att få ner befolkningstalet skär man ner bostadsbyggandet, åldringsvården, antalet sjukhusplatser, fritidslokaler etc. Men människorna föds ju

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

ändå där och de bor där. Det är människorna som drabbas om man skär ner samhällets service och egentligen inte vågar göra någonting åt marknadskrafterna. Människorna vingklippas och inte de ekonomiska krafterna.

Med en sådan inställning kommer man alldeles bort från det tänkande som har legat bakom när vi har försökt bygga upp samhället.

Jag har tagit del av en studiehandledning som används inom centerns studieverksamhet om regionalpolitik i hela landet under denna vinter. Någon skriver i denna studiehandledning: Skolbyggen i en glesbygd betyder bara att bygden snabbare töms på folk, därför att skolan ger den lokala befolkningen en utbildning som det är omöjligt att få användning för i lokalsamhället. Alltså borde man ha en utbildning som huvudsakligen inriktas på utbildning i de verksamheter som kan finnas på orten.

Ärade kammarledamöter! Tänk er in i vad detta betyder. Det betyder att en pojke eller en flicka som växer upp i en sådan ort, som kanske skulle vilja bli mekaniker, lärare, tekniker eller sjuksköterska, inte skulle få den utbildning som kommer alla andra ungdomar i landet till del och som öppnar chanser, utan man skulle styra den grabbens eller flickans utbildning rakt in på jorden eller skogen, dvs. de verksamheter som finns på den omedelbara orten så att man kunde binda den människan fast där därför att den inte hade valmöjligheter.

Jag reagerar oerhört starkt inför sådana tankegångar därför att de strider mot hela den grundsyn på människor som vi försökt bygga upp i vårt samhälle; unga människor skall få chansen att utveckla sin personlighet till måttet av sin förmåga och sina intressen. Utbildningen skall vara lika för ungdomarna, de skall ha chansen att välja de yrken och sysselsättningar som de har intresse för och trivs med. Om man tror sig kunna driva en regionalpolitik som på det här sättet skulle vingklippa unga människor, tror jag att dessa skulle reagera oerhört starkt emot denna.

Jag hade inte tänkt ta upp denna polemik i dag, men efter herr Fälldins aggressiva utspel måste jag göra det. Även om man gjort glädjande reträtter från de resonemang som gjordes när riksplanen först lades fram, består omdömet att centerns politik inte är trovärdig därför att man inte anvisar medel för att nå sina mål, därför att man ger människor föreställningar som man inte kan uppfylla och därför att man på egen planhalva — det enda område man själv kan behärska — inte på något sätt följer de planer som man kräver att samhället skall följa och därför att man inriktar sina åtgärder mot människorna i stället för mot de ekonomiska krafter, som en bred riksdagsmajoritet ändå vill att vi efter förmåga skall styra för att gagna människornas välfärd.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Sex minuter går fort och jag måste därför fatta mig mycket kort.

Jag vill hänvisa herr Bohman till vår motion 1813 där vi på s. 8 säger: "De rena spekulationsintressena skulle kunna avgränsas om ersättnings- och inlösenrätt gavs till den som för år 1972 varit mantalsskriven på brukningsenheten, till dödsbo efter person som vid frånfallet varit där

mantalsskriven och till successorer och följande innehavare av en sådan rätt." Detta har vi följt upp i en reservation som herr Bohman och andra av kammarens ledamöter har en möjlighet att biträda i omröstningen.

Herr Helén pekade på ålderssammansättningen i skogslänen. Det är alldeles riktigt, och just därför att den är så negativ är det bråttom att vidta åtgärder för att klara situationen i skogslänen och i andra avfolkningslän.

Herr Helén och statsminister Palme pekade på storstadsproblemen, och herr Palme gjorde gällande att vi skulle vara ute för att skära ned sjukhusbyggandet, skära ned annan service osv. för att förhindra människor att bo i storstäderna. Den här frågan, herr statsminister, är redan tillräckligt komplicerad för att vi inte skall behöva komplicera den ytterligare genom att tillvita varandra omdömen och förslag som inte existerar i sinnevärlden. Det är väl närmast en självklarhet att möjligheterna att skapa en bättre miljö i storstäderna ökar om befolkningsökningen inte är så snabb som hittills — det visar all erfarenhet. Alla försök att påstå att vi vill tvinga folk att flytta bort från storstäderna strandar på att våra förslag innebär att storstäderna skall planera för den folkökning som födelseöverskottet leder till. Vår siffra på en ökning med 65 000 människor i Stockholms län har ju denna innebörd. I propositionen säger statsministern själv att en lugnare tillväxt i storstadsregionerna ökar inte bara utrymmet för ekonomisk tillväxt i andra delar av landet, utan gör det också lättare för storstäderna att klara utbyggnaden av samhällsfunktionerna och bemästra miljöproblemen. Det är ju vår tes för att verkligen dämpa storstadstillväxten. Hur kan statsministern och andra i det läget stå upp och säga att vi försvårar för människorna att leva i storstäderna?

Herr Hermanssons tes, som statsminister Palme anslöt sig till, var att länsdemokratin inte är tillräcklig för att t. ex. hindra nedläggningar av storföretag i Västernorrland. Får jag fråga: Vad har ett 40-årigt socialdemokratiskt regeringsinnehav betytt i det avscendet? Vad har det betytt för Västernorrland, när SCA nu vidtar dessa åtgärder.

Man säger att centern inte föreslår några medel för att komma till rätta med problemen. Ja, vi har angett dem här och sagt att det i princip inte är några nya medel, men att vi vill använda dem åt rätt håll. Om vi skall kunna uppnå ett bättre sysselsättningsläge krävs det ökade investeringar inom näringslivet — det är alla intresserade av. Samhälls-ekonomiskt blir det inte dyrare, tvärtom, om dessa arbetstillfällen lokaliseras så att vi får en bättre regional balans. Därför är det fel att påstå att våra förslag om en bättre regional balans skulle utgöra en påfrestning av de totala resurserna som vi inte klarar. Det är summan av investeringarna i näringslivet som vi vill fördela bättre för att ge ökad sysselsättning. Inte innebär det några särskilt stora påfrestningar i förhållande till summan av investeringar.

Jag har lämnat ett klart besked, herr statsministern, att bakom förslaget att planera för ytterligare 200 000 människor i Storstockholm står socialdemokrater, folkpartister och moderater i utskottsbetänkandet, och självklart riktas kritiken mot dessa partier. Deras ställningstagande där stämmer inte alls, sade jag i mitt huvudanförande, med deklarationer

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

att det är viktigt att dämpa storstadstillväxten.

Så är det anklagelsen mot socialdemokratin för koncentrationspolitiken. Detta att ni har suttit vid regeringsmakten i 40 år måste väl ändå på något sätt ha påverkat utvecklingen i det här landet. Ert regeringsinnehav har väl inte varit alldeles betydelselöst i det sammanhanget. Det kan ni väl ändå inte stå upp och hävda. Visst måste vi kunna framföra den här kritiken. Och vad LO:s samordnade näringspolitik beträffar så har ju en vetenskapsman sagt att detta program varit regeringsprogram, och där hyllade man denna tes.

Statsministern anförde några siffror om vad lokaliseringpolitiken och flyttningpolitiken kostat. Jag hänvisar till vad jag har sagt om de totala investeringarna. Men vad har utvecklingen betytt för människorna? Det var under femårsperioden i slutet av 1960-talet som 30 000 människor flyttades från skogslänen. Det rörde sig om 9 000 sysselsättningstillfällen som skapades i samma län.

Herr talman! Får jag i min nästa replik återkomma till herr Palmes försök att kvalificera sig som rationaliseringsexpert i jordbrukskooperationen.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den här debatten handlar verkligen om allt mellan himmel och jord. Det viktiga är ju att vi nu äntligen får en fysisk riksplan och att vi får en fastare grund för en bättre regionalpolitik, även om det kommit med några fula socialistiska fläckar på ett par ställen i majoritetsbetänkandet.

Herr Bohman ville ägna sig åt exercis i en delfråga och åstadkomma någon sorts ideologiskt snabb med centern och folkpartiet. Utöver vad herr Färdin redan har svarat vill jag hänvisa till vad herr Tobé kommer att säga. När det gäller frågan om ersättning för mark enligt glesbebyggelseregleringen så är ju saken ingalunda så enkel som herr Bohman tycktes göra gällande. Herrar Tobé och Bohman får väl diskutera detaljerna i denna viktiga fråga.

Herr Palme menade att jag var offer för en missuppfattning när det gällde Ljusnan. Folkpartiet föreslår, sade statsministern, ingenting annat än att vattendomstolen skall besluta. Det är fel, herr Palme. Vi ger i reservationen 15 klar anvisning om hur man skall rädda Mellanljusnan. Bara på en punkt har herr Palme rätt: Vi vill inte ha en retroaktiv lagstiftning — inte gå in och göra om lagstiftningen när ett mål redan är anhängiggjort. Men i sakfrågan är det faktiskt herr Palme som måste ha missuppfattat läget. Vårt förslag innebär ju att, om reservationen segrar, riksdagen ger klar anvisning till regeringen om hur regler skall utformas som skyddar outbyggda älvdalar. De reglerna och de kommunala generalplanereglererna blir det som sedan avgör Ljusnans öde, även om vattendomstolens utslag skulle gå åt "fel håll" — om jag får använda det uttrycket — från miljövärdssynpunkt. För innan ett sådant domslut hunnit vinna laga kraft kommer dessa nya generalplaneregler att gälla.

Utskottsmajoriteten lovar ingenting. Man föreslår bara denna retroaktiva lagstiftning som innebär att regeringen skulle kunna pröva även denna fråga. Majoriteten ger alltså ingen garanti för att Ljusnan skall

bevaras.

Hur skulle vi kunna lita på regeringen, som handlade som den gjorde i fallet Ritsem? Nej, här är det fråga om att riksdagen klart tar ställning.

Sedan skulle jag faktiskt på en punkt vilja fråga statsministern om det inte i en socialdemokratisk reservation har inträffat ett olycksfall i arbetet. Det är den reservation som handlar om hur man skall hjälpa småorter och ren glesbygd. Jag förstår inte hur Edra partikamrater kan reservera sig i utskottet mot förslag till en statlig garantisedel utfärdad för den händelse den mest grundläggande servicen riskerar att falla bort i mindre tätorter. Det måste ju bli billigare att staten ger kommunen ett särskilt statsbidrag för att kommunen i sin tur skall kunna stötta upp en butik, hålla låg- och mellanstadieskola vid liv, hålla liv i en filial till kommunalkontoret. Det kan inte vara riktigt att här gå vid sidan av förslaget, för då har man verkligen inte tillgodosett rimliga krav på valfrihet för dem som för sin försörjning vill och måste bo kvar på landet, i små orter långt från de större tätorterna.

Här har vidare varit en debatt mellan herr Palme och herr Fälldin om vad som har hänt under ett antal år. Det har talats en del om behovet av att styra marknadskrafternas fria spel. Det var väl själva huvudtanken i statsministerns stora inlägg att det skulle finnas någon sorts dolska och anonyma marknadskrafter som verkar tväremot statsmakternas vilja och som nu måste styras.

Ja, det resonemanget är väl riktigt så till vida att det behövs en utvecklad ramplanering, som anger riktlinjerna för samhällets utveckling på längre sikt. Vi behöver få vad jag kallat en socialt styrd ramhushållning. Men resonemanget är fel, om man som statsministern försöker göra de politiskt ansvariga utan ansvar för en utveckling, som har pågått under hela efterkrigstiden. Det är väl alldeles klart att regeringen inte kan slå ifrån sig det ansvaret. I denna del av debatten måste jag ge herr Fälldin helt rätt.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag läste för en stund sedan upp en utomordentligt besynnerlig mening i ett av betänkandena och frågade, om inte herrar Fälldin och Helén ville ta avstånd från den. Det ville de inte göra. Nu vet vi alltså det.

Det viktigaste är ändå att prata med herr Palme, och herr Palme använde nu precis samma slags polemik mot mig som han har gjort under den senaste tiden. Han bemötte inte vad jag har sagt. Herr Palme måste alltså inte ha lyssnat till mig utan till några inre röster som han sedan polemiserade mot. Det ger debatten ett mycket besynnerligt intryck.

Herr Palme talade om "svartmålning" därför att jag varnat för en alltför långt gående styrning, en övertro på planering, och påvisat vilka negativa effekter som den hittillsvarande planeringen har fått. Skulle det vara svartmålning? Detta tal om svartmålning, som förs från regeringsbänken, förefaller mig snart vara ett försök att strypa en debatt i vilken jag påvisar inte att vårt samhälle är dåligt utan vilka följer den socialdemokratiska politiken har fått. Om jag talar om vad socialdemokraterna har ställt till med, kallar Olof Palme det för svartmålning. Det

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

kanske är ett uttryck för något slags självprövning – herr Palme har möjligen kommit underfund med att det är illa ställt. I så fall är det på tiden.

Vidare beskyller herr Palme mig för manchesterliberalism. Ja, vad var det jag sade? Jo, jag påvisade sambandet mellan den allmänna ekonomiska utvecklingen och våra möjligheter att föra en effektiv regionalpolitik. Jag citerade i detta avsnitt företrädesvis herr Olof Palme själv. Jag återgav vad han har sagt i sin s. k. kapprock. Om detta är att ge uttryck för manchesterliberalism, befinner jag mig alltså i gott sällskap – eller i dåligt sällskap; det beror på hur man ser det -- med Olof Palme.

Eftersom herr Palme emellertid tog upp frågan vill jag gå tillbaka till herr Palmes inledningsanförande. Han tecknade däri en verklighetsbild som jag tror att människorna inte upplever. När han talade om behovet av en långsiktig planering på demokratisk grund ställde han som alternativ till detta upp: fritt spelrum för anonyma marknadskrafter, handlingsoförmåga och växande svårigheter både ekonomiskt och socialt.

Skulle detta alltså vara en beskrivning av den blandekonomi som utvecklats i vårt land under de 40 år som socialdemokraterna har suttit vid makten, är det i varje fall en beskrivning som människorna i vårt land inte känner igen. Den blandekonomi vi har innebär ju att samhället skall ställa upp ramar så att sådana effekter som herr Palme talade om inte uppkommer. Det är inte någon som har kritiserat en sådan politik. Tvärtom har vi talat om behovet av sådana generella ramregler och behovet av att påverka och stimulera utvecklingen, men vi har varnat för detaljdirigering. Vi har också varnat för en politik, som gör det svårare för människorna att få en meningsfylld tillvaro som gör det svårare för vår företagsamhet, svårare att skapa resurser för att angripa de många samhällsproblemen.

Ändå upprepar herr Palme i sitt anförande att det är väsentligt att motverka de anonyma ekonomiska krafter som människorna upplever som ett hot och att i stället ge förändringen ett socialt innehåll. Ja, visst skall vi försöka ge förändringen ett socialt innehåll inom ramen för den blandekonomi som vi behöver. Men människorna upplever inte de ekonomiska krafterna på detta sätt som ett hot. Tror verkligen herr Palme att de enskilda människorna upplever de små företagen ute i landet, de knepiga hantverkarna som bygger upp industrier och de flera hundra tusen små och medelstora företagen som ger sysselsättning, som något slags hot?

Vad man däremot praktiskt upplever som ett hot är de effekter som den socialdemokratiska ekonomiska politiken skapar för människorna och deras möjligheter att ge sysselsättning – den fördubblade löneskatten, för att ta ett exempel, höga skatter över huvud taget och en selektiv, dvs. punktvis insatt politik som kan få och på många håll får allvarliga konsekvenser. Att den blandekonomi som vi har haft börjar urholkas av den socialdemokratiska politiken det är det som utgör det allvarliga hotet, men detta konstaterande har inte ett skvatt med manchesterliberalism att göra.

Sedan frågan om ersättning. Statsministern måtte ha totalt missat frågans stora principiella betydelse. Den handlar om den enskilda

människans ställning mot mäktiga kollektiv – mot kommuner och mot staten – där i intressekonflikter den enskilde alltid måste ge efter. Vi har för närvarande – herrarna på regeringsbänken – vissa regler som skall skydda den enskilde mot alltför allvarliga konsekvenser, då samhället hoppar in och vill förfoga över marken. Det är lagregler som den socialdemokratiska regeringen själv har infört, och de bygger på att om man hindras att utnyttja sin mark enligt de förutsättningar som marken ger, skall man få ersättning därför. Om herr Palme polemiserar mot mig därför att jag tycker att de reglerna skall vara kvar, är det alltså en polemik mot den politik som regeringen själv har fört, ett underkännande av den politiken.

Så talar herr Palme om kontorshus och kraftverk. Vet inte statsministern vad det är för skillnad mellan tätbebyggelse och glesbebyggelse, att skilda principer gäller i dessa fall? Vad jag talar om är småfolkets rätt till sin mark, rätten att bebygga den marken enligt de villkor som gällt tidigare och som den socialdemokratiska regeringen har accepterat men nu går ifrån.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Palme sade att vpk bygger hela sin regionalpolitik på att vi måste få en socialistisk ekonomi. Det skulle väl vara kritik, men det är litet konstigt att höra det från en socialdemokrat. Det är också en missuppfattning. Statens och storfinansens snedlokaliseringspolitik måste bekämpas redan *här* och *nu*. Vi har också lagt fram en rad konkreta förslag som vi anser bör genomföras nu. Man kan alltså inte som herr Palme vifta bort våra förslag med att de alla förutsätter socialism och att de inte gäller dagens problem. Det är inte sant. Ta frågan om att bygga basindustrier för pengar ur AP-fonderna, ta andra förslag. Det torde också vara en farlig linje för herr Palme att i alla sammanhang tala om socialism som någonting som endera är vad han kallar stalinistisk eller över huvud taget inte har någon betydelse i sinnevärlden. Kravet på en socialistisk samhällsomvandling är väl ändå inte alldeles dött inom det socialdemokratiska partiet.

Herr Palme föll tillbaka på den borgerliga agitationen, när han påstod att ingripanden mot storfinansens och socialism förutsätter en förödande byråkrati. Det var som att höra herr Burenstam Linder tala. Inom det privata näringslivet i det här landet finns i dag en väldig byråkrati. Den statliga byråkratin runt kanslihuset är heller inte dålig – jag menar rent kvantitativt. Det är inte folket som bestämmer i dagens samhälle. De som bekämpar koncentration och avfolkning måste bekämpa också både den privata och den statliga byråkratin. Det är i herr Palmes samhälle byråkratin har en väldig makt. Vi vill ha ett samhälle där folket i stället har hela bestämmanderätten. Socialismen är en antibyråkratisk rörelse.

Herr talman! Det avgörande i regionalpolitiken är sysselsättningen. Det läge som råder i dag utmärks av hög arbetslöshet. Den drabbar framför allt skogslänen, som främst måste få stöd. Sysselsättningsfrågan kommer inte att bli mindre i framtiden. Den kommer att växa i betydelse, eftersom det som vi kallar kapitalism och herr Palme kallar marknadskrafterna påtagligt allt sämre sköter uppgifterna att bereda

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

människor arbete. Den enda möjliga slutsatsen är att stat, landsting och kommuner måste gå in och ta ansvaret för att skapa sysselsättning.

Herr Fälldin säger nu i sitt tal att en diskussion mellan honom och mig om mål och medel i regionalpolitiken är meningslös, eftersom jag hävdar att det krävs steg i riktning mot en socialistisk ekonomi för att man i längden skall klara målsättningarna. Tvärtom, herr Fälldin, detta gör diskussionen desto mer intressant och nödvändig. Det finns vissa likheter mellan vpk:s och centerpartiets syn på de regionalpolitiska frågorna. Vi kritiserar bägge koncentrationen, vi kräver bägge att folket i skogslänen skall beredas sysselsättning och utkomst. Men hur skall detta klaras? Det är det som är frågan. Det är det avgörande.

Vi hävdar att centerpartiet inte anvisar medel och verktyg för att klara de mål man uppställer, och då blir målen irrbloss! Vi visar däremot vad man måste göra för att ge människorna sysselsättning. Gemensamma organ måste ta sitt ansvar.

Utvecklingen visar att det privata näringslivet inte klarar sysselsättningsfrågan, men då måste väl även herr Fälldin och centerpartiet börja fundera på vilka medel som måste användas! Eller skall man göra avkall på riktiga regionalpolitiska målsättningar bara därför att Cellulosakoncernen och andra kapitalistiska storbolag inte klarar att ge folk arbete och utveckla produktionen? En del av herr Fälldins yngre partikamrater drar nu slutsatsen att det kapitalistiska systemet inte är heligt. Det är människornas intressen det gäller, inte de kapitalistiska företagens.

För att vi skall klara både regionpolitik och en riktig markanvändning krävs en planering av näringslivet och insatser från samhällets sida för att skapa nya företag och ny sysselsättning. Här är det viktigt att medel ur AP-fonderna kan sättas in för byggande av samhällsägda företag, där löntagarna har ett avgörande inflytande. Det skall vara företag byggda på modern teknik och inhördes väl samordnade.

Lokaliseringspolitikens problem skall inte lösas med statliga företag, sade herr Bohman. Det är en mycket dogmatisk uppfattning. Vi ser i dag att privata företag inte klarar uppgifterna. Man behöver bara läsa arbetslöshetsstatistiken för att begripa det. Man behöver bara se effekterna av koncentrationspolitiken under 1960-talet för att begripa det. Skall då människorna tvingas att gå arbetslösa därför att moderaterna bara godkänner företag som Wallenberg äger?

Herr statsministern PALME

Herr talman! Socialism är ett honnörsord, och därför är det många som lägger sig till med det. T. o. m. medlemmarna av kfml(r) försöker kalla sig socialister ibland, för att inte tala om andra, så det finns varianter man tycker mycket illa om.

Jag tycker, och det har jag alltid tyckt, att den typ av ekonomisk planering som man har i de statskapitalistiska ekonomierna är en byråkratisk och ineffektiv planering. Det måste jag tycka, även om det naturligtvis var ett lyckat polemiskt grepp av herr Hermansson att säga att jag låter som herr Burenstam Linder – herr Hermansson kan ju väl förstå att en sådan beskyllning sårar mig. Men jag har den uppfattningen, och jag anser att den typ av demokratisk socialism som jag företräder är

obyråkratisk. Demokrati innebär folklig kontroll, och om den svenska kommunismen utvecklas i riktning mot det är det bra, men kommunisternas senaste program tyder inte på det!

Jag kan citera vad Per Albin Hansson sade i riksdagen 1935 – det kan gälla även för den här regionalpolitiska debatten: "Utvecklingstanken är själva nerven i den socialdemokratiska samhällsbetraktelsen." – I det konstaterandet ligger just förklaringen till att vi inte kan se bakåt, romantisera det förflutna, tro att man kan återskapa det gamla bondesamhället, som var ett ont samhälle för majoriteten människor. Vi måste gå framåt, ta itu med problemen, bejaka utvecklingen.

Per Albin Hansson fortsatte: "Vi har ett intresse, som består i att hjälpa de människor, som kommer i särskilda svårigheter under brytnings-tiden. Därför inriktar sig vår politik på att bringa åt det svenska folket den bästa försörjning och den största trygghet som situationen och det ekonomiska systemet över huvud taget har möjlighet att ge."

Och han fortsätter: "Men anpassningen av vår politik till dagens läge och behov betyder inte, att man plötsligt stannar av och säger, att när vi nått detta, ha vi nått allt. Samhällets utveckling fortsätter. Genom att föra en försiktig, kontrollerande politik bereda vi så att säga formerna för en annan organisation inom produktionen. Enligt mitt förmenande komma de nya samhällsformerna att i allt högre grad bli präglade av det samhällseliga inflytandet – – . Jag finner det vara en förnuftig politik att icke försöka envisas med det gamla och förlegade, så att det när utvecklingen omsider kommer med sina krav blir katastrof. Den riktiga politiken måste ju vara att försöka med framsynthet länka det hela så, att samhället utan allt för stora kastningar kan gå över i de för varje tid naturliga formerna."

Det där var egentligen en bra beskrivning av en reformistisk socialdemokrati. Den skiljer oss ut från herr Hermansson eftersom det är systemet som skall förändras. Vi går in i systemet och förändrar det på de punkter där systemet leder till orimliga resultat – efter varje tids förutsättningar. Den skiljer också ut oss från tillbakablickarna, från de falska romantikerna. Utvecklingen måste alltid drivas framåt.

Men sedan vill jag gärna bekräfta att herr Hermansson är mycket effektiv när han går till rätta med centern. Han säger: "Centern och vi har ju i stort sett samma mål. Vi har medlen. Varför vill inte centern medlen med vår hårdare dirigering av det ekonomiska läget? Det är inte underligt att det börjar mullra bland de yngre centerpartisterna, för de kommer till samma slutsats. En av dem skrev om "Metropolimperialismen" – det var liksom centerns nya slagord, det var kampen mot storstäderna. Det visar den dubbelhet som centern har hamnat i, när man inte vågar följa kommunisterna på den vägen.

Herr Bohman har alltid uppbyggt oss med att säga att låt företagen – de allra största multinationella företag blir i herr Bohmans mun något av knepiga hantverkare, det är så idylliskt så det är inte sant – sköta utvecklingen, så ordnar sig allt till det bästa. Det har alltid varit herr Bohmans evangelium. Så upptäcker han att riksdagen står i begrepp att fatta beslut om att vi med olika styrmedel skall få en bättre balans för vård av miljön och naturen, och där känner han sig inte hemma. Men det

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

är inte mycket att göra åt det, och därför talar han om någonting annat. Och då kommer han med det vanliga talet om hur illa det är ställt över huvud taget i landet. Den debatten får vi ta sedan, men jag förstår herr Bohmans predikament i dagens debatt. Det enda han kan tala om – för där har ju högern skyllt sig ut – är markpolitiken. Även den grävsta markspekulant blir i herr Bohmans mun något av knepig hantverkare och småfolk. Det är också idylliskt, men det stämmer inte med verkligheten. Svante Lundkvist kommer att behandla det här senare, så jag skall inte ta upp tiden med det. Men småfolket har inte någon anledning att oroa sig till följd av den nya lagstiftningen – det är de stora markspekulanterna som har det.

Herr Fälldin sade apropå Västernorrland att socialdemokratin har regerat i 40 år men har ändå inte satt åt SCA så att det inte lägger ner några fabriker. Nej, det är möjligt. Men fråga Ivar Högström, som sitter på bänken bakom, hur det hade sett ut i Ådalen, om inte samhället hade gått in med sina instrument och sina resurser för att skapa sysselsättning, utan man hade varit helt utlämnad åt det privata näringsliv som herr Fälldin i högtidliga ögonblick hyllar. Jag vet inte hur många befolkningsplaner som herr Fälldin hade haft tillfälle att utforma då, i varje fall för den delen av landet.

Tyvärr kommer herr Fälldin egentligen inte med något nytt. Vi har inte föreslagit att det skall komma till 200 000 invånare i Stockholm. Jag har satt 125 000–195 000 som ramar, varav en mycket stor del består av födelseöverskott, en del av invandring från utlandet och en annan, ganska liten, av invandring från andra delar av landet. Centern vill ha ungefär 100 000 mindre. Jag överlämnar den här debatten till representanterna för Stockholm och Stockholms län, som kommer upp här så småningom. Vi har sett hur centerns företrädare på det lokala planet i Stockholm har velat skära ner just servicen för människorna, så att de skulle få det sämre. Man klarar inte väsentliga vård- och servicefunktioner för människorna, om man inte planerar på ett rimligt sätt. Men det här kommer att beröras så utförligt att jag inte skall ta upp mer tid med det. Debatten i Stockholms stadshus var på den här punkten utomordentligt upplysande. Jag tror att man har haft liknande övningar i Göteborg och Malmö.

Herr Fälldin har aldrig ett gott ord att säga om människor i storstäderna och inte heller om storstädernas och de större tätorternas betydelse för vår ekonomi. Det är självklart, och det har alla sagt, att vi skall dämpa ökningstakten, men den är bara hälften så stor nu som tidigare. En rimlig önskan att dämpa ökningstakten får ändå inte gå ut över människornas naturliga krav på bostäder, vård och fritidsmiljö.

Om man lovar att det skall finnas 100 000 människor mer i skogslänen utan att anvisa dem något jobb och sedan säger att det skall bo 100 000 mindre i städerna och att man därför inte skall ordna med service och bostäder och vård åt dem – då skapar man felaktiga föreställningar hos människorna om de praktiska möjligheterna, och man gör det svårare både i glesbygderna ute i skogslänen och i storstadsområdena. Då bryter man upp solidariteten mellan stad och land, då skapar man motsättningar mellan människor i städer och i glesbygd, och det är något som vi inte vill

ha i det här samhället. Bland det vi har lyckats med inom vårt parti är att ändå hålla ihop detta i en gemensam grundsyn. Det är denna gemensamma grundsyn som vi skall försöka prägla hela landet med. Men här spelar centern, herr Fälldin, hela tiden på motsättningar.

Sedan var herr Fälldin och herr Helén inne på: Ja, men den här samhällsutvecklingen har regeringen styrt och den har regeringen ansvar för. Det ligger en del i det. Men det är litet märkvärdigt när det kommer från herrarna, därför att vi har ju i hög grad en s. k. fri ekonomi. Vi har en av världens mest decentraliserade ekonomier, om inte den mest decentraliserade ekonomi som finns, eftersom kommunerna har så mycket att säga till om liksom landsting och organisationer – och vi har ett till 95 procent privatägt näringsliv. De gör sina dispositioner. Ni säger: Javisst, så skall vi ha det. Men de gör sina dispositioner efter möjligheterna att få den största vinsten, framför allt på den privata sidan, vilket de enligt ert system skall göra. Detta leder till konsekvenser som är felaktiga för människorna och som vi måste korrigera med samhällets insatser.

Då säger ni att det är regeringens fel. Ja, möjligen kunde vi ha gått in ännu hårdare på 1950-talet med styrande, dirigerande åtgärder för att få en regional balans, möjligen kan man säga i efterhand att det hade varit bra. Men vad var det ni krävde då? Det var ju den stora kampen mot den offentliga sektorn, kampen mot ATP. När vi kom med vårt lokaliseringsprogram, gav folkpartiet ut en skrift som hette "Lokalisering utan dirigerande". Det man då sade var ungefär lika listigt som ärtsoppa utan ärtor. Det innebär ett visst mått av stimulanser och dirigerande att få ut företagen. Det jag sade är att regeringens åtgärder har i varje särskild situation varit inriktade på att sprida insatserna, framför allt genom utbyggnad av den offentliga sektorn och genom lokaliseringspolitik och annat. Vi har försökt så gott vi kunnat att motverka koncentrationen. Det är möjligt att vi på 1950-talet hade kunnat ta till hårdare åtgärder, men dem var ni emot på den tiden.

Detta är illustrerat i det här med bonderörelsen, som herr Fälldin inte ville tala om i sin första replik. Här har man suttit i föreningsrörelsen – kom ihåg att jag inte värderar det nu utan bara skildrar det – och lagt ned 500 mejerier och jag vet inte hur många slakterier, köpt upp, jag vet inte hur många kvarnar, centraliserat och koncentrerat med den klara motiveringen att det är det ekonomiskt mest lönsamma sättet. Det har naturligtvis lett till koncentration och påverkat samhället i övrigt.

Men det jag pekar på som en motsättning är att samma centerpartister som sitter och driver denna hårda koncentrationspolitik sedan glatt går till nästa rum och säger att det är samhällets fel att koncentrationen och centraliseringen sker.

Vi har inte ingripit mot föreningsrörelsen – detta har ni fått klara själva. Det är emellertid denna tvetydighet i inställningen som minskar er trovärdighet. Vi kan med gott samvete säga att vi har satt in samhällets åtgärder så gott vi har kunnat för att få en jämnare fördelning i landet. Det har inte räckt -- vi behöver mer. Ni har på det enda område som ni själva helt behärskar drivit en hårdhänt centraliseringspolitik.

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveckling och hushållning
med mark och vat-*
ten

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte slösa med minuterna som statsministern när jag står här i talarstolen — debattreglerna tillåter inte det.

Får jag om jordbruket säga en gång till: Vi gör inget undantag för jordbrukskooperationen, lika litet som vi gör något undantag för konsumentkooperationen. Nu gör statsministern detta till en huvudfråga för hela lokaliseringsspolitiken. Då säger jag: Kan statsministern peka på någon ekonomisk verksamhet där aktiviteterna är så spridda över landet som när det gäller jordbrukskooperationen? Kan statsministern peka på någon ekonomisk verksamhet som har motsvarande spridning? Om vi hade detta förhållande i övrigt skulle den regionala balansen vara rätt bra.

Men om statsministern nu vill medverka, så kan han ju göra det på primärplanet. Säg då ja till en förändring av rationaliseringskungörelsen — den som hänger ihop med jordbrukspolitiken — så att det blir möjligt att få kreditstöd för det kombinerade jordbruket, vilket är av utomordentlig betydelse bl. a. i skogslänen.

Så flyttningsbidragen! Om det kostar 10 000 kronor i snitt att flytta en människa, vilket arbetsmarknadsstyrelsens generaldirektör har sagt, måste det rimligen vara en stimulans att etablera sig i koncentrationsområdena, om arbetsmarknadsstyrelsen med skattemedel får betala detta.

Statsministern tog exempel från några mejerier och från några slakterier och sade att arbetsmarknadsstyrelsen betalat flyttningskostnaden dit. Jag säger: Det hade mejeriföreningen kunnat göra, det kan företagen göra. Det är väl nästan en självklarhet också att om man tar bort denna subvention som det innebär för företagen att få arbetskraften gratis flyttad till ett koncentrationsområde, så blir företagets intresse av att studera andra lokaliseringorter större. Det borde vi inte behöva lägga ned många minuter på att diskutera.

När det gäller detta med länsdemokratin, så har jag inte talat om ett 40-årigt regeringsinnehav i Västernorrland — vad jag tänkte på var regeringsinnehavet i riket.

Statsministern säger: Men tänk vad samhället har gjort i Ådalen. Ja, det vet jag. Men vad som är intressant, herr statsminister, är detta: Om ett länsorgan hade haft att inom Västernorrlands län fördela de resurser som samhället har ställt till förfogande för att klara sysselsättningen i Ådalen, är det då troligt att länsborna hade lagt ner dessa resurser någon annanstans än i Ådalen? Har regeringen tvingats att i strid med länsbefolkningen lokalisera dessa resurser till Ådalen? Nej, det går ju inte att göra gällande något sådant. Det är väl en självklarhet att de som bor i detta län hade resonerat som så: Om vi nu har resurser, så lägger vi ner dem i Ådalen efter den industrinedläggning som har ägt rum där.

Detta kan vi inte behöva hålla på att diskutera.

Återigen detta med Storstockholm och ett gott ord om storstadsborna. Det goda i vår inställning när det gäller storstadsborna är att möjligheterna att planera för deras vardagstillvaro ökar om befolkningsökningen icke är så stark. De storstadsbor jag träffar har detta klart för sig, även om statsministern inte har det klart för sig.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först avsluta den del av debatten som herr Bohman tog upp genom att hänvisa honom till reservationen 24 och det särskilda yttrandet nr 5 vid civilutskottets betänkande. Där gör vi och centern de erinringar som vi från liberal utgångspunkt anser oss böra göra i fråga om ersättningsreglerna och praxis i glesbebyggelseärenden.

Statsministern har nu i debatten med herr Fälldin och mig erkänt att regeringen och det socialdemokratiska partiet har ett visst ansvar för den koncentrationsutveckling som skett under efterkrigstiden. Den har alltså inte skett mot statsmakternas vilja. Då tycker jag att herr Palme för klarhetens skull borde säga ut att företagens agerande ju alltid är präglat och bundet av de allmänna näringspolitiska riktlinjerna. Och där har socialdemokratin sannerligen inte tvekat. Tillsammans med LO har man formulerat näringspolitiska riktlinjer, som just har gått ut på att som ett första steg slå ut perifert belägna och svagare företag. Man skall inte bara agera städgumma, har man sagt, utan man skall också vara pådrivare för en hård strukturomvandling.

Genom att slå ut dessa svaga företag, som framför allt har legat i sysselsättningssvaga regioner, har man medverkat till att många människor i de områdena har blivit utan jobb och ofta under tvång har ansett sig böra flytta till mer välavlönade jobb i expanderande regioner. Den beskrivningen av utvecklingen borde vi väl ändå i stort sett kunna vara ense om. Man kan diskutera om den politiken har varit felaktig eller inte, men att den förts av regeringen, att den har varit medveten och att den har fått klara effekter på befolkningskoncentrationen tror jag är omöjligt att bestrida.

Sedan fick jag tyvärr inget svar av herr Palme om reservationen 7 i inrikesutskottets betänkande, alltså den reservation som gäller servicegarantier för mindre orter. Skulle ni inte nu kunna göra det generösa medgivandet att ni sade: Vi lägger ner vår talan på denna punkt. Denna reservation är ett olycksfall i arbetet. Vi inser att det är bättre att ha en rejäl garantisedel utfärdad för dessa mindre orter.

Slutligen några ord om Ljusnan. Eftersom statsministern inte tog upp den frågan utgår jag från att han kommer tillbaka till den i sitt sista inlägg, då jag inte har någon möjlighet att replikera. Därför vill jag nu slå fast att utskottsmajoriteten inte ger någon garanti för att man räddar Ljusnan. Men trepartireservationen ger ett klart besked om att man vill rädda Mellanljusnan, Västerdalälven och andra hotade vattendrag. Om den reservationen segrar är alltså saken klar, annars får vi ett nytt Ritsemärende.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är här i Sverige som det behövs ingripanden mot storfinans och koncentrationsprocess. Det är vägarna för att avgöra detta som vi skall diskutera, herr Palme. Vi vill ha kampformer och en uppbyggnad av socialismen i Sverige som utgår från de konkreta förhållanden som råder i vårt land och som ger hela makten åt folket. Detta är också huvudtanken i vårt partiprogram.

Det finns byråkratiska inslag i planeringen i vissa socialistiska stater,

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

sade herr Palme. Det är riktigt. Vi riktar också den kritiken. Det kan vara en fråga om den historiska utvecklingen. Men man kan inte förneka, herr Palme, att många socialistiska länder klarar regionpolitiken effektivt. Jag hade nyligen tillfälle att under några dagar studera hur man i det socialistiska Cuba under svåra förhållanden och i ett underutvecklat land kan klara de regionalpolitiska problemen på ett mycket beundransvärt sätt. Det är mycket intressant att studera just den planmässiga uppbyggnaden och industrialiseringen av de olika regionerna som i dag äger rum i ett land som Cuba, där man använder sig av metoden att lägga ut statligt finansierade basindustrier enligt en plan för hela landet. Det går alltså att göra det.

Vad vi menar är att också här i landet måste skapas liknande möjligheter att styra och utveckla hela industrialiseringsprocessen och få fram de många nya sysselsättningstillfällen som behövs för att människor skall få jobb och för att man skall kunna stoppa avfolkningen. Det är detta som är det avgörande i hela regionpolitiken.

Jag hade också tidigare tänkt att gå in på Ljusnanfrågan, och jag kan göra det nu, eftersom den saken ånyo har kommit upp i debatten. Herr Helén talade om befolkningens aktion för att rädda Ljusnan och sade sig vara motståndare till en utbyggnad. Men den ståndpunkt som de borgerliga partierna har intagit i civilutskottet hjälper ju inte Ljusnan. De vill inte vara med om förslaget att ett vattendomstolsbeslut i tillståndsfrågan skall underställas regeringen, som utskottsmajoriteten vill. Därmed tar de också ställning mot de krav som nu stöds av aktionsgruppen Rädda Ljusnan.

Det är två saker som behövs här: Man behöver ett klart ställningstagande från riksdagen mot fortsatt utbyggnad, bl. a. av Ljusnan, och man behöver ett bestämt krav från riksdagen på en sådan retroaktivitet i lagstiftningen som civilutskottets majoritet förordar. Dessa bägge saker är nödvändiga för att rädda Ljusnan.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! De multinationella företagen blir i herr Bohmans mun knepiga hantverkare, sade statsministern. Men det är ju precis tvärtom. Våra svenska, medelstora och små företagare blir i herr Palmes mun alltid stora, multinationella företag, precis på samma sätt som små markägare och småbrukare i herr Palmes och herr Lidboms mun blir till de grävsta markspekulanter. Och varför gör ni på det sättet? Jo, därför att ni därigenom tycker er få lättare att klara en debatt, som ni upplever som ömtålig. Om det är några som gynnas av de nya reglerna, så är det markexploatörerna — det är inte i och för sig något fel på markexploatörerna; de skaffar mark till människor som behöver hus — därför att det är bara de som har förmåga att göra upp och förverkliga de omfattande planer som man numera i allt större utsträckning kräver.

Jag har inte heller sagt: Lämna allting till företagen så går det nog bra! Herr Palme påstod det för en stund sedan. Vi har inte bara att välja mellan två alternativ: en långtgående detaljstyrning med punktinsatser och subventioner av olika slag *eller* de fria marknadskrafternas skumma spel. Detta är inte alternativen i svensk politik, herr Palme. Den

blandekonomi inom vars ram hela vårt välstånd byggts upp, i varje fall under 1950- och 1960-talen, utgör en syntes av dessa två olika krafter. Statsmakternas uppgift är att dra upp generella ramar, driva en god politik, stimulera arbete och initiativ, och även, som nu är fallet, stimulera till etablering i de områden som av olika skäl blivit eftersatta.

Det är den stimulanspolitiken socialdemokraterna inte har bedrivit. Under en stor del av 1950-talet och början av 1960-talet – de tidigare talarna har rätt i det – har socialdemokraterna drivit en hänsynslöst hård egen "marknadskrafternas" politik, en politik som överensstämde med de riktlinjer som på sin tid drogs upp i LO:s skrift om samordnad näringspolitik och som lett till en hårdhänt utslagning av företag, en utslagning som framför allt drabbat små och medelstora företag i glesbygderna.

Under samma tid drev ni en starkt centraliserad koncentrationspolitik. Ni byggde upp nya ämbetsverk i Stockholm på löpande band; ända tills ni för några år sedan gjorde en kovändning, en kovändning av det slag som i allt större utsträckning börjat hängas likt pärlor på socialdemokraternas allt skörare tråd.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Två gånger har jag i replikskiftena blivit återopad som något slags jämförelseobjekt. Jag har ingenting emot vad herr Hermansson sade, men jag tycker, herr talman, att det är synd att landets statsminister i en debatt som den här inte kan hålla inne med försmädligheter om en person som inte deltar i replikskiftet.

Sakfrågan gällde i vad mån socialismen som styrelseform är byråkratisk eller inte. Herr Hermansson förnekade det. Nåväl, vi vet ju att det i läroböckerna heter att staten skall vittra bort i socialistekonomin. Men vad är det som har hänt i verkligheten? Inte är det byråkratin som har vittrat bort i de länder där man prövat detta system, utan snarare de mänskliga rättigheterna.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Där ser herr Hermansson vådan av att återopa herr Burenstam Linder – man riskerar att han dyker upp!

Försmädlighet? För all del – jag sade att det i och för sig var en polemisk poäng, som naturligtvis drabbade mig hårt, att jämföra mig med herr Burenstam Linder. Därav har herr Burenstam Linder tagit djupt illa vid sig, och det må han väl då göra.

Herr Helén skall jag be om ursäkt på en punkt. När man tvingas till ett sådant här simultanparti med fem debattörer riskerar man att glömma någon av de lappar som man gör anteckningar på, och jag glömde två av herr Heléns punkter.

Den första gällde den här utskottsreservationen. Nu uppgav herr Helén vilket nummer reservationen har, och jag har letat fram den. Men såvitt jag begriper är det här fråga om att vi har en glesbygdsutredning som har lagt fram sitt betänkande som just syftar till en sådan garanti och som vi kommer att ta upp på olika sätt. Det där får utskottets ledamöter klara upp med varandra.

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Vad beträffar Ljusnan har jag det bestämda intrycket att herr Helén har helt fel och att herr Hermansson har rätt. Vattendomstolen kom ju till som slutinstans, för att så att säga undandra politikerna det slutgiltiga avgörandet. Det allmänna talet om generalplaner hjälper inte i det här fallet. Ligger ärendet i vattendomstolen då har den det slutgiltiga avgörandet. Därför tror jag att herr Helén ger Ljusnanentusiasterna en alldeles felaktig föreställning om vad den borgerliga reservationen innebär.

Så till herr Fälldin och sedermera åter till herr Helén!

Lokaliseringsstödet till Västernorrland har under en ganska kort period varit 288 miljoner kronor, och det beräknas ge upp till 2 300 människor arbete. Det är inte dåligt – det är 18 procent av det totala stödet, men det finns mycket kvar att göra i Västernorrland.

Visst kunde mejeriföreningen i och för sig ha betalat flyttningsbidrag – det hade måhända inte drabbat någon fattig – men det är ju inte det saken gäller, utan centerns resonemang har varit, att bara man tar bort flyttningsbidragen så kommer företagen att lokalisera sig till de aktuella orterna i stället. Den intressanta frågan blir då: Hade slakteriet fått vara kvar i Kariskrona, hade mejeriet fått vara kvar i Hammarstrand och hade slakteriet fått vara kvar i Sveg, om man inte hade hjälpt de människor som blev arbetslösa – ett par av dem med flyttningsbidrag? Det kan herr Fälldin inte lova, utan han säger bara: Flyttningsbidragen kunde väl mejeriföreningen ha betalt. Det hade man kanske kunnat göra, ur sina stora kassor, men man kunde också ha tagit en annan människa i stället, och då hade de tidigare anställda suttit kvar i Sveg och Hammarstrand och inte blivit hjälpta av någon – inte förrän i den avlägsna stunden då något nytt mejeri skulle ha kommit dit. Det enda argumentet i hela denna intressanta debatt om skället på staten för koncentration och om vad som sker inom föreningsrörelsen, som ju är centerns stora hemvist, är att föreningsrörelsen är den mest decentraliserade ekonomiska verksamhet som förekommer i landet. Det är svårt att avgöra. Det vet jag inte. Livsmedelsindustrin t. ex. är starkt koncentrerad till storstadsområdena, såg jag i ett statligt betänkande i somras. Men jag vet att knappast någon ekonomisk verksamhet i landet är underkastad en så snabb centraliserings- och koncentrationsprocess som just jordbrukets föreningsrörelse. Det sker parallellt med att den politiska grenen av denna föreningsrörelse, centerpartiet, angriper arbetarrörelsen för koncentration och talar om decentralisering. Det är en grundläggande motsättning i detta, som naturligtvis hårt drabbar centerns trovärdighet ute bland människorna.

Herrar Helén, Fälldin och Bohman påstår att det är samhället som drivit fram en hård strukturrationalisering. Det är inte så, utan vad ni här angriper är den solidariska lönepolitiken. Landsorganisationen har förklarat: "Vi måste hjälpa de sämst avlönade, de lågavlönade. Det måste vi göra genom en solidarisk lönepolitik." Om det får till konsekvens att några ställs utan arbete, får vi hjälpa med omskolning och med samhällseliga åtgärder så att de kan få andra och om möjligt bättre betalda jobb.

Hela detta tal från er sida innebär ingenting annat än ett angrepp på den solidariska lönepolitiken. Alternativet har varit att låta människor gå med sämre löner och öka inkomstkllyftorna. Men det har aldrig den

fackliga rörelsen velat. Skulle vi ha låtit textilarbetarna förbli en utpräglad låglönegrupp i samhället, kanske en ännu mer utpräglad låglönegrupp än tidigare, och pressat deras löner? Nej, har de själva sagt, låt oss försöka ordna andra jobb i stället. Det har man gjort i stor utsträckning med samhällets stöd. Men samhället har visst för ofta fått gå in såsom städgumma. Vi har sagt att textilindustrin kan leva kvar och att den har goda utvecklingsmöjligheter. Låt oss ge den ett stöd som gör strukturen sådan att man kan skapa stabila sysselsättningsstillfällen. Det har hälsats med glädje av de fackligt anställda och av företagen. Det är också en del i en klok regionalpolitik.

När jag sade att regeringen har ett ansvar, utgick jag från den enkla förutsättningen att en regering i princip kan göra hårda ingripanden i det ekonomiska livet. Det kunde vi ha gjort på 1950- och 1960-talen, men vi tvekade. När jag hör er, förstår jag att ni försökte nagla den solidariska lönepolitiken vid skampålen. Det tycker jag är orättfärdigt. Vi vet t. ex. att vi aldrig får rättvisa för kvinnorna utan den solidariska lönepolitiken.

Men det senaste intermezzot hindrar inte det faktum att vi kommer att fortsatt kunna glädja oss åt en bred anslutning till de förslag som behandlas här i riksdagen. Det är en bred majoritet, som väl i hög grad är en följd av den borgerliga splittringen. I markfrågorna står moderaterna isolerade i vissa frågor. I regionalpolitiken står centerpartiet isolerat – i någon mån tillsammans med kommunisterna – men i övrigt är också de isolerade. Men eftersom i varje särskilt avsnitt två av de borgerliga partierna i stort sett befinner sig på regeringens linje kommer vi att få dessa breda majoriteter.

Därmed är också sagt att en borgerlig regering väl knappast hade kunnat utforma vare sig en regionalpolitik eller en miljöpolitik – men detta har dess bättre inte heller varit aktuellt.

Samtidigt kan jag inte underlåta att än en gång, när vi står inför detta stora genomgripande förslag, uttrycka min glädje och tillfredsställelse över den starka uppslutning som de förslagen fått i den allmänna debatten och här i riksdagen. Jag hoppas att den uppslutningen kommer att bestå när förslagen skall genomföras ute i verkligheten.

Herr talmannen anmälde att herrar Helén och Bohman anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Flera talare har sagt att det ärende vi nu diskuterar är det viktigaste som riksdagen behandlat på mycket länge. Jag delar den uppfattningen, och jag vill tillägga att det är ett ärende, där vi har det fylligaste och mest utförliga material som vi haft i något ärende, åtminstone under min riksdagstid.

Utskottet har också i anledning av sitt betänkande uttalat sin uppskattning över det förtjänstfulla sätt som det stora utredningsmaterialet presenteras på. Jag vill redan nu säga att det är vår förhoppning att utskottsbetänkandet också skall fylla vissa krav, även om det där finns någon detalj som jag kommer att korrigera senare i debatten.

Jag är övertygad om att det samlade materialet i detta ärende skall bli

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

av stort värde för olika slag av samhällsplanering under de kommande åren.

Med hänsyn till att det, bl. a. vid uppvaktningar inför delar av utskottet, har framförts kritik över att det har varit för dålig information till allmänheten i den här frågan, skulle jag önska att även enskilda samhällsmedborgare ville ta del av materialet. Betänkandena och bilagorna till dem är inget lättläst material — det är ingen skönlitteratur — men jag skulle ändå vilja uttrycka en önskan om att betänkandet och det övriga materialet skulle få bli en läsebok för folket om vårt land — alla Sveriges invånare har faktiskt intresse av och är berörda av innehållet i det här materialet!

Vi har i folkpartiet i många år krävt klarare målsättningar i regionalpolitiken. Vi har också i motioner vid flera tillfällen redovisat partiets egna målsättningar, som för det första är att vi önskar att alla människor, i vilken del av landet de än bor, skall få samma chans till arbete, utbildning och service, och som för det andra är att vi genom regionalpolitiken också på ett riktigt sätt utnyttjar vad som lagts ner genom satsningar från samhälle och enskilda i olika delar av landet i form av bostäder, samlingslokaler, kommunikationsleder, serviceinrättningar m. m.

I folkpartiets motion har vi öppet sagt att vi inte tror att befolkningsomflyttningarna helt kan upphöra, men genom en god regionalpolitik förutsätter vi att det skall gå att begränsa de ofrivilliga flyttningarna, både i omfattning och avstånd. Vi har sagt att det bör vara en strävan att göra det möjligt för dem som önskar bo kvar i sin bygd att ha tillgång till arbete inom rimligt avstånd. Detta bör inte bara gälla oss själva som nu bor där utan bör också gälla våra barn, om de vill stanna kvar i hembygden.

Vi har också deklarerat att vår målsättning uppnås endast om vi i varje län har en ort eller en grupp orter som kan erbjuda en god arbetsmarknad, bra utbildningsmöjligheter och så utbyggd service, att de verkligen utgör ett konkurrenskraftigt alternativ gentemot storstadsområdena. Så långt tror jag att vi alla är ense när det gäller den s. k. Ortsstrukturen.

Vem skall då utse dessa orter, som i de flesta län är helt självklara? Ja, där går meningarna isär. Jag har ett behov av att med några ord som motivering deklarerar varför vi i folkpartiet ställt oss bakom regeringens förslag att riksdagen skall genom beslut bekräfta vilka orter som skall vara primära centra. Jag har i något sammanhang tillåtit mig att kalla dem länshuvudstäder. Vi har också sagt detsamma när det gäller regionala centra. Jag hoppas att kammarens ledamöter noterade att jag sade att riksdagen genom beslut bekräftar — det är just vad vi gör. Här har praktiskt taget enhälliga länsstyrelser, där de större partierna har sina representanter placerade, efter att ha hört kommuner, landsting och andra tunga remissinstanser lagt fram förslag för respektive län. I stort sett sammanfaller propositionen med länsstyrelsernas förslag. I ett fall, Skellefteå, sammanfaller utskottets förslag ytterligare med länsstyrelseförslaget.

Från vårt håll ser vi detta som ett åtagande mot länen, som ett löfte som vi infriar genom att säga ifrån var åtgärder skall sättas in.

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Jag vill tillägga att beslutet bör kompletteras med två saker – herr Helén har redan varit inne på detta. De mindre orterna bör erhålla garanti om viss service. Jag vill här citera en mening ur vår motion: "Vi anser det emellertid vara en allvarlig brist att de många mindre orter som inte är centralorter i en kommun nästan helt förbigås i propositionen." För undvikande av missförstånd vill jag deklarerat att vi självklart inte lägger oss i kommunernas planering. Vad vi sagt är att man här från statens sida måste ta ett ansvar och genom generella åtgärder stödja kommunerna så att dessa kan upprätthålla en viss service också i de mindre orterna. Det andra som ett beslut i ortsstrukturfrågan måste kompletteras med är att den föreliggande planen inte får låsas. Det har vi också sagt i utskottsbetänkandet – jag vill minnas att vi på ett par ställen skrivit fast detta. Självfallet måste modifikationer i planen kunna göras när det visar sig påkallat i det fortsatta planeringsarbetet.

Varför lägger då vi så stor vikt vid att bekräfta en planering som vill hålla liv i ett nät av orter över hela landet? Jag har funderat över hur jag bäst skall redovisa detta. Låt mig använda en bild när det gäller ortsstrukturen, en bild som åtminstone jordbrukare och landsbygdsfolk förstår. Jag tycker att ortsstrukturen kan liknas vid hässjeverke: virket är bra att ha, det är outhärligt i vissa lägen om man skall ha något att hänga skörden på, men ensamt har hässjevirket egentligen inget värde. Ortsstrukturen, klarläggandet av de olika orternas uppgift är viktig, men den fyller också sin funktion först när den fått innehåll, när det vidtagits åtgärder som gör att målsättningen för varje ort kan uppfyllas. Klara besked om orternas funktioner anser vi vara nödvändiga om de åtgärder vi sätter in skall ge önskat resultat. Vi menar, sade statsministern för en stund sedan, att ortsstrukturen skall innebära att orterna skall stödja varandra, inte slå ut varandra. Det tycker jag var ett bra uttalande, som mycket väl går in i den bild som jag har försökt teckna.

Många av de förslag som skall ge den här planeringen ett innehåll kommer att föreläggas vårriksdagen i en proposition. Från folkpartiets sida har vi dock redan nu bl. a. i några reservationer till detta betänkande velat ge vår syn på några, som vi tycker, viktiga åtgärder. Andra talare kommer att gå in på dessa, och jag skall därför beröra dem mycket kort.

Vi har tillsammans med centerpartiet och moderata samlingspartiet pekat på skatteinstrumentet och investeringsfonderna som medel i regionalpolitiken. Vi har också upprepat kravet på att i större utsträckning använda generella åtgärder i regionalpolitiken, t. ex. att förbättra transportstödet, sänka taxorna på längre avstånd och se till att initialkostnaderna för marknadsföring inräknas i det underlag på vilket statligt lokaliseringsskott beräknas. Det sista är ytterst viktigt, vilket företagare på många platser har sagt till oss vid våra resor ute i länen.

På några av dessa punkter har vi en gemensam skrivning, och det vill jag öppet säga att jag noterar som något mycket positivt från höstens hårda utskottsarbete. Ett sådant avsnitt är tillkännagivandet i anslutning till folkpartimotionens yrkande om en bättre samordning av statliga verks och myndigheters organisation och verksamhet i regionalpolitiskt hänseende. När det gäller indragningar av statlig service de senaste åren – där tror jag var och en av oss kan rannsaka sig – har vi nog gått för långt på

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

en del håll. Jag tycker att vi öppet skall bekänna att vi alla där bär en del av ansvaret. Men vi vill nu från vårt håll att man skall lära av misstagen, och jag hälsar därför med tillfredsställelse att vi kunnat enas om att klarare direktiv skall utfärdas om hur de statliga myndigheterna skall beakta de regionalpolitiska aspekterna.

Ett annat viktigt område där vi har kommit överens i utskottet är i fråga om stödområdesgränsen och en flexibel tillämpning av bestämmelserna i gränsområden som ligger intill stödområdet. Det gäller delar av Gävleborgs, Kopparbergs, Västmanlands, Örebro och Värmlands län samt norra delen av Uppsala län. Här har folkpartiets gamla förslag om en s. k. grå zon nu blivit förverkligat. Det ser jag som en framgång. Beträffande gränsen har vi ansett det sakligt riktigt att i stödområdet införliva Avesta och Hedernora kommuner i Kopparbergs län. Det har alltså ett enigt utskott ställt sig bakom.

Jag skall också något gå in på frågan om befolkningsramarna för länen – ramarnas storlek och innebörden av dem. Först vill jag slå fast att som det numera verkar alla utom möjligen vänsterpartiet kommunisterna tycks vara ense om att ramarna inte skall vara bindande. Vilken roll skall då ramarna ha? I propositionen sägs det att det skall vara planeringsramar, dvs. befolkningstal efter vilka man skall planera samhällsbyggnaden. Utskottets majoritet har godtagit detta och ansluter sig till den teknik som man använder i propositionen, att ange ett högre och ett lägre tal för planeringen. Inom den intervallen skall planeringen av samhällsbyggnaden ske.

När det gäller storleken av de tal som departementschefen uppställer ansluter sig utskottet också till propositionen. Här ber jag att direkt få citera ur utskottsbetänkandet, eftersom den här frågan har blivit föremål för debatt också före denna kammardebatt: "Sammantaget finner utskottet att de i propositionen förordade befolkningsramarna ger uttryck för en med hänsyn till osäkerheten i den framtida utvecklingen nödvändig flexibilitet och en efter tillgängliga resurser avpassad planeringsnivå." Detta, kammarkamrater, står på s. 28 i inrikesutskottets betänkande. I följd härav avstyrks alltså centerpartiets motionsförslag i ämnet.

Utskottet hänvisar sedan till att det kan bli aktuellt att se över talen med hänsyn till resultatet av den planeringsomgång som skall dras i gång nu på nyåret och även under de kommande budgetåren – i enstaka fall om utvecklingen skulle ge anledning därtill. Sannolikt finns det sådana exempel – som redan har påpekats och som jag kanske kan återkomma till i repliker senare.

Någon tvekan om utskottets uppfattning beträffande ramarnas storlek bör alltså inte råda. Jag vill emellertid betona att utskottet beträffande ramarna för skogslänen sagt att planering och ambitioner primärt bör inriktas på de högre talen i ramarna. Jag vill också säga att detta är en mycket ambitiös målsättning, enligt vår uppfattning, och att det är viktigt att man i det här sammanhanget är realistisk. Det kan inte vara riktigt att inge befolkningen i skogslänen förväntningar som vi sannolikt inte kan uppfylla.

När jag nu är inne på befolkningsramarna, herr talman, vill jag passa på

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

att klarlägga en uppgift som finns på ett annat ställe i inrikesutskottets betänkande. Herr talmannen och jag kom överens om att jag skulle något förlänga mitt anförande och nämna detta nu i stället för i den replik som jag inte hade möjlighet att få tidigare i debatten. På s. 40 för utskottet ett resonemang i anslutning till ett par motioner som rör utvecklingen i Storstockholmsområdet. Utskottet anser att det bör vara möjligt att förhindra stagnation och sociala problem i detta område genom "den av utskottet förordade befolkningsramen för länet". Så långt citerar jag ordagrant utskottet. Och den ramen innebär, som har sagts här tidigare, en tillväxt under 1970-talet på mellan ca 125 000 och 200 000 personer. Statsministern använde nyss siffran 195 000. I betänkandet är emellertid i det här sammanhanget endast nämnt det högre talet om ca 200 000 personer, vilket jag här öppet beklagar. Det hade naturligtvis varit korrektare, eftersom utskottet nu refererar till de ramar som utskottet har tagit, att säga att med hänsyn till ramen 125 000 — ca 200 000 bör det vara möjligt att tillgodose en rimlig utveckling även i Storstockholmsområdet. Någon risk för missuppfattning om vad utskottet menar anser åtminstone jag att det inte bör vara. Jag citerar ytterligare en gång från s. 28 i betänkandet: "Utskottet tillstyrker därför de i propositionen förordade befolkningsramarna." På den punkten står majoriteten enig.

Vad jag här berört har tagits upp i utskottet, senast i går med anledning av den debatt som förts. Det är därför jag så bestämt vill stryka under det. Därmed torde alla risker för missuppfattningar i fråga om denna detalj vara undanröjda.

Jag vill också tillägga att den förutsedda expansionen i Stockholms län inte innebär att den enbart skall förläggas till Storstockholm, som det har framskymtat. Självfallet är det önskvärt att den sprids inom länet. Städer som Nynäshamn, Norrtälje, Södertälje och många andra orter bör i högre grad än som hittills varit fallet anses ägnade att ta emot den här expansionen. Det är alltså inte enbart en fråga som rör Stockholm utan det är en fråga för hela Stockholms län.

Till sist en önskan till inrikesministern Holmqvist! Det är min förhoppning att när vårens propositioner kommer dessa måste innehålla så mycket av åtgärder och konkreta förbättringar av den nuvarande regionalpolitiken att vi även då skall kunna behålla den enighet som i huvudsak präglat helhetsbilden av behandlingen av propositionen 111 i vad den avser regionalpolitiken.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 6, 10, 11, 15, 18 och 20 vid inrikesutskottets betänkande nr 28. I övrigt yrkar jag bifall till inrikesutskottets hemställan.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Det är med särskild glädje jag som talesman för centerpartiet kan notera hur alla talare hittills i dag understrukit vikten av den fråga vi diskuterar. Under lång tid fick centern ensam driva denna fråga i riksdagen och på annat sätt.

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

En lugnare behandlingsordning hade naturligtvis varit önskvärd bl. a. med hänsyn till frågans vikt. De utskottsbetänkanden som nu behandlas har arbetats fram under en mycket stark tidspress. Detta till trots åskådliggör betänkandet var partierna står vad beträffar vårt samhälles utformning i framtiden.

Statsministern uttalade nyss att det var angeläget att inte skapa motsättningar mellan stad och landsbygd och mellan olika grupper. För centerns del är denna värdering grundläggande — att överbrygga motsättningar och att finna samlande lösningar på samhällsproblemen. Centern möter nu en stark uppslutning kring sin politik för ett mera decentraliserat samhälle — i storstäder, på landsbygden, i norr och i söder och bland olika grupper. Att överbrygga motsättningar finner vi möjligheter till genom vår målsättning om ett mera decentraliserat samhälle, som regionalpolitiken är en väsentlig del av.

Inrikesutskottet konstaterar att den förda lokaliseringpolitiken inte medfört en utveckling mot en bättre balans i vårt samhälle. Det är vad centern har påtalat under hela 1960-talet, nämligen att obalansen har förstärkts. Vi har haft en otillräcklig regionalpolitik. Sysselsättning och bebyggelse har koncentrerats alltmer. Drygt 36 procent av landets befolkning bor nu i de tre storstadslänen mot ca 33,5 procent för tio år sedan. Skogslänsens befolkning utgör nu 21,5 procent av rikets folkmängd mot 24 procent för tio år sedan.

Valfriheten till arbetsplats, bostadsort och livsmiljö har begränsats. Man har naturligtvis trott att koncentrationspolitiken skulle gagna effektivitet och välfärd, men koncentrationen har drivits så långt att de negativa konsekvenserna nu överväger. Många exempel kan ges på hur teknik och ekonomi driver på centraliseringen. Samhällets resurser blir fel utnyttjade i såväl glesbygder som storstäder. Politiker måste ju sätta sig in i människors samlade välfärd. Jämlikhets- och miljövärden spolieras och många människor har råkat i kläm — blivit "utslagna". Detta är resultatet av en rad åtgärder inom politik och näringsliv. Kommunikationer och annan samhällsservice har formats för fortsatt centralisering. Storindustrin och regeringen synes särskilt under 1960-talet i vad gäller koncentrationspolitiken ha funnit varandra. Det är en mycket stark konstellation i vårt samhälle.

Vi har inom centern klart för oss att det är svårt att bryta denna utveckling och att anpassa tekniken till människans behov. Detta tar tid. Centern har under 1940-, 1950- och 1960-talen ofta varit en ensam ropandes röst för en decentraliseringspolitik. Denna har nu fått särskild tyngd då verkligheten visar, att koncentrationen och centraliseringen numera i stort sett inte berikar tillvaron för människorna som biologiska varelser. Med tekniska och ekonomiska motiv har koncentrationen drivits på för att öka bruttonationalprodukten. Men den är en mycket ofullständig måttstock på välfärden i samhället och för enskilda individer. Välfärden har också andra dimensioner än de rent materiella.

Enligt vår mening har vi nu nått en punkt då en ytterligare koncentration av människor ger mindre effektivitet i näringslivet, skapar otillfredsställande miljöer och färre valmöjligheter. Allt detta är effekter som strider mot de regionalpolitiska målen. Särskilt gäller detta välfär-

dens innehåll i vidaste mening. Det är vår övertygelse att välfärd i denna mening för flertalet människor inte kan uppnås annat än i ett mera decentraliserat samhälle. Det är viktigt att skapa goda miljöer, och detta är ett problem särskilt i storstadskoncentrationerna. Även storstadsbor bör ges möjlighet till fri natur och andra rekreationsmöjligheter inom räckhåll.

Statsministern fällde alldeles nyss ett enligt min mening nästan otroligt yttrande: Centern har inget gott att säga om storstadsmänniskorna. — Naturligtvis finns det lika mycket gott att säga om dem som om alla andra. Man försöker på det här sättet odla myten om centerns storstadsfientlighet. Centern är sannerligen ingen fiende till storstadsbefolkningen. Tvärtom, genom att möjliggöra bättre miljöer, genom att minska trängseln, genom att öppna möjligheter till naturliga fritidsaktiviteter för ung och för gammal, tillgängliga även för små inkomsttagare, vill centern skapa bättre trivsel och en bättre trygghet i storstadsmiljön. För att uppnå detta behöver inte Storstockholm växa som under 1960-talet, som utskottsmajoriteten föreslår. Enligt centerns riksplan bör det räcka med den egna tillväxten genom födelseöverskottet. Det är ingen brist på människor i storstaden. Det är snarare brist på utrymme för dem som vill bo där och som älskar sin stad.

Det här behöver inte betyda att människor skall tvingas kvar i bygder där de inte vill bo eller hindras från att flytta på sig inom landets gränser och söka de arbeten som de är intresserade av och önskar.

Naturligtvis har också storstadsbor hembygds känsla, det vill jag understryka. Den bör stärkas genom utveckling av bättre miljöer, och det är också ett starkt motiv för att bromsa storstadstillväxten.

Men, som statsministern nyss har anfört, det finns en motsättning mellan centern och socialdemokraterna i fråga om att skapa bättre miljöer i storstäderna. Socialdemokraterna önskar skapa en bättre miljö i storstaden genom att öka koncentrationen där, medan vi anser att man skall skapa den genom att dämpa tillväxten. Vi har fått många bevis för att vår uppfattning delas av människor i storstad och i glesbygd, att människor i storstaden har förståelse för stimulansåtgärder i andra bygder och att glesbygdens folk förstår att det är nödvändigt att dämpa tillväxten i storstadsregionerna och få till stånd bättre miljöer där. Det är därför konsekvent att vår riksplan syftar till en i stort sett oförändrad befolkning över hela riket räknat, medan regeringens riksplan är inriktad på fortsatt centralisering.

Folkpartiet och moderaterna, som i detta sammanhang inte har egna alternativ, har i allt väsentligt, som utskottets ordförande nyss underströk, anslutit sig till propositionen vad gäller allmänna målsättningar och riktlinjer, Ortsstrukturer och befolkningsramar. Centern står fast vid sin riksplan. Det framgår av vår partimotion och av våra reservationer till utskottsbetänkandet. Vi har inte haft anledning att ändra på de befolkningsramar vi har ställt upp som målsättningar eller på riktlinjer och handlingsprogram. Vi har under utskottsarbetet tvärtom styrkts i vår uppfattning att vi har en realistisk regionalpolitik som är angelägen och nödvändig.

Jag vill gärna säga att det är också angeläget att människorna i vårt

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveckling
och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

land tar del av skillnaden mellan centerns och regeringens riksplaner.

Det har riktats en våldsam kritik mot centerns riksplan från olika håll, inte minst från regeringssidan. Det är tillåtet. Vi tål kritik, men vi önskar att den vore vederhäftig. Man kan konstatera att det i utskottsmajoritetens skrivning nu inte finns mycket kvar av överorden från tidigare, överord mot vår riksplan som också fölls i debatten hittills i kammaren. I ett seriöst utskottsarbete måste man ju försöka vara saklig. Med vilken rätt och med vilket underlag kan statsministern och hans eftersägare ifrågasätta centerns trovärdighet? Därom må människorna själva döma.

Vi vill inte ge människor överdrivna förväntningar, som vissa påstår. Vi vill inte sätta målet högre än att vi bör kunna förverkliga det med vår politik. Centraliseringsutvecklingen har obestriddligen negativa följder ekonomiskt, jämlikhetspolitiskt och miljöpolitiskt. Vi upplever att det stora flertalet människor inte önskar denna centraliseringspolitik. Det kan därför inte rimligen vara en realistisk målsättning som regeringen och utskottsmajoriteten har, nämligen att man bara skall fortsätta centraliseringen ungefär som förut. Det realistiska måste vara att nu försöka bryta centraliseringsutvecklingen.

Herr talman! Det är många människor som i dag ställer frågorna: Är det verkligen nödvändigt att befolkningsomflyttningen skall fortsätta som förut? Skall Stockholms län behöva ta emot inemot hälften av landets folkmängd fram till 1980, som utskottsmajoriteten anger möjligheten av inom sina befolkningsramar? Också detta har faktiskt utskottsordföranden påpekat i sitt anförande. Blir det inte bara trängre och sämre miljöer i storstäderna om flera måste flytta dit? Faktum är att utskottsmajoriteten föreslår en planering som innebär att de större städerna år 1980 har ökat kraftigt på det övriga landets bekostnad.

Centerns målsättning är en i förhållande till dagsläget ungefär oförändrad situation år 1980, dvs. samma befolkningsfördelning länsvis över landet som nu. Det är naturligtvis nödvändigt med livskraftiga länscentra — ett eller flera i varje län. De är redan etablerade utan någon centralstyrning uppifrån. Regeringen och utskottsmajoriteten är uppenbarligen inriktade på en mycket stark koncentration även inom länen. Det skulle betyda luckor i servicetäckningen för stora områden, enligt vår mening. Kommunförbundet har anförut att en sådan koncentration av resurserna måste befaras leda till förfång för övriga kommuner. Det stämmer också med vår uppfattning. Det är risk för att många kommuner inte kan bestå som de näringsgeografiska enheter som avsågs vid kommunreformen, understryker Kommunförbundet. Frågor om ortstrukturen kommer att ytterligare behandlas i Torsten Stridsmans anförande.

Utskottsmajoriteten anför att det inte skulle vara realistiskt att skapa den sysselsättning i skogslänen som svarar mot centerns målsättning. Jag vill till att börja med säga att det är en nödvändighet att det förs en politik som ökar antalet arbetstillfällen så att arbete skapas till den beräknade befolkningsökningen till 1980 för hela landet om ca 400 000 människor. Vad gäller befolkningsökningen är regeringens och centerns bedömning densamma. Kritiken mot centerns riksplan innebär att det således skulle vara lättare, billigare och mer i överensstämmelse med den

regionalpolitiska målsättningen att skapa dessa arbetstillfällen framför allt i storstäderna. Vi anser att det är dyrare att skapa dessa arbetstillfällen där än på många andra ställen i landet. En koncentration av arbetstillfällena till storstäderna måste oundvikligen innebära att åldersfördelningen i skogslänen blir ännu oförmånligare i framtiden. I tillväxtområdena ökar de yngre åldersgrupperna, och i skogslänen ökar antalet åldringar. Under 1980-talet får detta mycket svåra återverkningar just i skogslänen, särskilt som utflyttningen redan har medfört en ogynnsam åldersfördelning där.

Mot denna bakgrund får man se nödvändigheten av en viss återflyttning av yngre människor; den behövs för att man skall kunna bibehålla befolkningstalet under tiden efter 1980. Enligt centerens åsikt måste de s. k. avfolkningslänen få möjligheter att återvinna en del av tidigare flyttningsförluster. Regeringens och utskottsmajoritetens ramar och riktlinjer innebär att befolkningstalet i skogslänen kommer att rasa nedåt efter 1980. Som följd av den fortsatta befolkningsökningen i tidigare expansionsregioner byggs automatiskt in en extra utvecklingskraft där genom en stor andel unga människor i barnproducerande ålder. Detta förhållande lockar dit industrier och servicenäringar. Regeringen och utskottsmajoriteten har därför en otillfredsställande ambitionsnivå och målsättning. Vill man verkligen åstadkomma en förändring i den regionala balansen, som gör välfärden tillgänglig för alla människor och livsbetingelserna likvärdiga i landets olika delar, som man också uttalar sig för i utskottsmajoritetens skrivning, måste ambitionen ligga i nivå med centerens.

Bryts inte koncentrationsutvecklingen snart kan det bli *mycket* svårare i en framtid att ändra riktningen. Ändringen kan inte ske annat än successivt – vi har så att säga byggt fast oss i vårt samhälle. Ett av grundkraven är att en så långt som möjligt differentierad arbetsmarknad skall byggas ut i olika delar av landet. Centern underskattar verkligen inte denna fråga, som utskottet vill göra gällande. Men det gäller alla delar av landet, inte bara de största orterna.

För denna målsättning är det nödvändigt att lätta trycket på storstäderna och stimulera tillväxten i olika orter så att de kompletterar varandra *inom regionerna*. Det är viktigt att också mindre orter och regioner fungerar i samverkan med större. Genom en fortsatt koncentration kommer underlag så småningom att saknas för de mindre orterna att över huvud taget kunna existera.

Karl Erik Eriksson tog upp till diskussion vem som skall besluta om ortsstrukturen och gjorde en liknelse med hässjevirket. Jag tyckte att historien var riktigt bra men att hans slutsats var felaktig. Så länge tekniken inte har fört oss längre än att vi fortfarande måste använda hässjevirket behövs det naturligtvis någonting att fylla hässjorna med. Men, min gode vän Karl Erik Eriksson, nog känner Du till att bonden själv vill bestämma var hässjan skall stå! Det skall inte bestämmas i Stockholm, vilket folkpartister, moderater och socialdemokrater menar i detta fall. Liknelsen var som sagt alldeles utomordentlig och säger något om vad centern menar med länsdemokrati.

Sedan flera år har centern i motioner framfört meningen att

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

planeringen i riket bör ske med ledning av befolkningsramar. Detta har gjorts regionalt i Länsprogram 70. Centerns riksplan är uppbyggd enligt samma teknik som länsplanerna. Inrikesutskottet skriver: "Utskottet har svårt att uppfatta någon principiell skillnad i motionärernas förslag — fränsett ramarnas innehåll — gentemot propositionens." Det är mycket värdefullt att det är utsagt i utskottsutlåtandet, inte minst med tanke på vad statsministern sade under remissdebatten — andra har också sagt det —, nämligen att vi menar spikade tal som man inte får rucka på.

Utskottsordföranden har förtydligat utskottsskrivningen, främst beträffande befolkningstalen för Stockholm. Det var bra även om jag aldrig har tvivlat på utskottsskrivningens innebörd. Men trots förtydligandet förändras ingenting i sak.

Det är inte lätt att läsa ut vilken målsättning utskottsmajoriteten har. I ett avseende har utskottet närmat sig centerns planeringsteknik — det gäller riktvärdena för befolkningstalen i skogslänen. Utskottet skriver: "Utskottet anser det visserligen önskvärt att planering och ambitioner i skogslänen primärt inriktas på de högre talen i planeringsramarna — — —." Detta noteras med tillfredsställelse. I ett enda steg tar utskottet bort tredjedelen av de 100 000 som skiljer oss från regeringens plan i skogslänen. Denna ändring är glädjande. Detta är då räknat på de medeltal som man kan få fram av regeringens övre och nedre ramtal. Tar regeringen bara två steg till är vi på samma linje. Man säger dock ingenting om varifrån människorna skall hämtas, som vi gör.

På s. 40 har inrikesutskottet behandlat motionen av herr Arne Geijer i Stockholm m. fl. socialdemokrater och försökt glädja motionärerna med löfte om en kraftigare tillväxt i Stockholmsområdet. Det var detta avsnitt som utskottets ordförande främst avsåg att tillrättalägga. Det heter så här: "Utskottet vill därtill erinra om att Stockholms län med den av utskottet förordade befolkningsramen för länet beräknas få en befolkningstillväxt under 1970-talet om ca 200 000 invånare." Några sådana uttalanden har inte gjorts om Göteborgs- och Malmöregionerna. Man får väl förutsätta att dessa storstadsområden skall beaktas på samma sätt som Storstockholmsområdet. Då skulle det bli en ökning i Göteborgs- och Malmöhuslänen med mer än 140 000 människor. De tre storstadslänen skulle då få över 340 000 av den beräknade folkökningen fram till 1980 för hela landet på 400 000. Denna möjlighet anges uttryckligen i utskottsmajoritetens befolkningsramar. Det har som sagt tidigare bekräftats härifrån talarstolen. Om man i detta exempel beaktar den gynnsammare inställning utskottet har intagit till skogslänen med ytterligare 30 000 människor i jämförelse med propositionen, blir det kvar bara 25 000 att dela på i hela det övriga landet, bestående av 14 län. Detta visar att utskottsmajoritetens ramar är så lösliga att man egentligen inte vet var man till sist hamnar. Det behövs en fastare målsättning, om man verkligen menar allvar med talet om att åstadkomma bättre regional balans. Det är ett av de medel som vi vill peka på. Denna löslighet kan möjligen passa en fortsatt koncentrationspolitik, då man, som hittills, efteråt bara tämligen hjälplöst kan konstatera vad som har inträffat. Jag skall lämna ett exempel på den lösliga målsättningen när det gäller utskottets befolkningsramar. Folkökningen i Stockholms län var 1971 ca

10 000 människor. I år får man räkna med en minskning i storleksordningen 700. Siffrorna inkluderar födelseöverskottet. En folkökning med 200 000, som utskottets och regeringens ramar ger möjlighet till, betyder att man tillåter en folkökning i Stockholm med 24 000 människor under de återstående åren fram till 1980. Den naturliga folkökningen genom födelseöverskottet är ca 65 000 till 1980. Det stämmer bra med centerns riksplän. Men utskottsmajoriteten räknar tydligen med möjligheten av en nettoinflyttning på ytterligare 125 000 – 130 000 människor. Detta skulle betyda en hårdare koncentrationstakt än vad som förekommit under perioden 1956–1972. Det är väl ändå anmärkningsvärt när utskottet och regeringen talar om att de skall åstadkomma en bättre regional balans.

Under tiden 1960–1970 ökade Stockholms län med drygt 21 000 människor per år, men nu skulle det bli möjligt med en ökning på 24 000 människor per år, alltså en högre koncentrationstakt än under 1960-talet. Jag vill fråga hur utskottsmajoriteten kan förena detta med vad som skrivits i propositionen om att man måste dämpa storstadstillväxten. Naturligtvis ställer jag frågan till inrikesministern.

Men jag skall inte bara fästa mig vid det högre ramtalet för Stockholm. Jag skall ta mittalet och det lägsta talet i ramen också. Om man går ut från mittalet, alltså mellan den högre och den lägre ramen, kommer man till 1 638 000 invånare. Det blir en årlig ökning för Stockholm med ca 19 000 människor per år under återstoden av 1970-talet, fram till 1980. Det motsvarar i stort sett den genomsnittliga ökningen under 1960-talet. Går man på den nedre gränsen, 1,6 miljoner människor, blir den årliga folkökningen under återstoden av 1970-talet 14 000 människor. Också detta lägsta tal betyder en mycket kraftig ökning av obalansen mellan storstaden och det övriga riket. Motionärerna Geijer m. fl., kommunalmännen i Stockholm, herrar Hjerne och Hallerby, folkpartiet, Aronsson m. fl. socialdemokrater och Sven Johansson m. fl. moderater har genom utskottets skrivning fått mer, skulle jag tro, än vad de väntat sig. Återigen vill jag ställa frågan till mina goda vänner i utskottet: Hur kan ni tala om att åstadkomma en bättre regional balans när verkligheten ser ut som jag har redovisat här? Det är sannerligen distans mellan vackert tal om regional balans och verkligheten i det här fallet.

Utskottsmajoriteten säger sig tvivla på att centerns målsättning skall kunna uppnås med de medel som vi föreslår i vår riksplän. Det finns naturligtvis inga undermedel, ingen patentmedicin. Vi föreslår inte medel av någon radikalt ny och annan karaktär som inte passar in i vårt samhällssystem. Men helt avgörande – det har Thorbjörn Fälldin tidigare sagt – är de regionalpolitiska medlens storlek. Avgörande är också att man inte för en politik som neutraliserar de regionalpolitiska medlens effekter. Så har skett hittills. Regionalpolitiken måste även komponeras och användas så att man når de uppsatta målen. Jag bedömer skatteinstrumentet som det allra mest effektiva – ett intryck som man fått från kommunalmän och företagare och som framhålls av vissa länsstyrelser. Men detta instrument vill inte regeringen utveckla.

Regionalpolitiken måste alltså förstärkas och användas konsekvent åt rätt håll – mot ett decentraliserat samhälle. Från centern vill vi starkt

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

understryka att hela samhällsverksamheten – inte bara de medel som så att säga är öronmärkta som regionalpolitiska – måste inriktas mot målet regional balans. För oss är det inte tomma ord när vi säger detta. Men vi anser faktiskt att det kan bli tomma ord om man för en politik, inriktad på utskottsmajoritetens målsättning.

I fråga om medlen och storleken av medlen för lokaliseringspolitiken har det stått en hård strid under hela 1960-talet mellan vårt parti och främst regeringspartiet. Utskottsmajoritetens förslag är helt otillfredsställande enligt vår målsättning. Vill man uppnå utskottsmajoritetens målsättning betyder det att man får en fortsatt koncentration. Vad man *kan* uppnå beror ju till mycket stor del på vad man *vill* uppnå – det har ju varit en av statsministerns teser förut. Den politiska viljan finns ute i kommunerna och länen. Där vill centern förlägga en större del av vår svenska demokrati. Det får inte hindras av centraldirigeringen.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag till sist säga att de målsättningar, som vi angett genom befolkningsramar i riksplanen, är både angelägna och realistiska. Koncentrationsutvecklingen har negativa följder samhällsekonomiskt, miljöpolitiskt och jämlikhetspolitiskt. Fortsatt centralisering ökar svårigheterna. Stora områden skulle drabbas av försämrade sysselsättnings- och servicemöjligheter. Det skulle bli svårare att klara miljöproblemen, särskilt i storstäderna. Det är inte en utveckling som svarar mot det stora flertalet människors önskemål. Fortsatt centralisering, som regeringens och utskottsmajoritetens förslag innebär, kan inte vara en rimlig målsättning. Det är en svår uppgift att bryta centraliseringsutvecklingen. Men det är realistiskt och dessutom nödvändigt för att uppnå målen med regionalpolitiken att under 1970-talet föra en sådan regionalpolitik att vi år 1980 bör kunna ha ungefär samma befolkningsfördelning över landet länsvis som vi har i dag. Detta är centerns målsättning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 3, 4, 5, 9, 10, 11, 16, 17 och 20.

Herr NORDGREN (m):

Herr talman! De allmänna målen för regionalpolitiken är i stort sett desamma som fastställdes av 1970 års riksdag. Moderata samlingspartiets målsättning för regionalpolitiken finns redovisad i vårt Norrlandsprogram och i motionen 294 till årets riksdag. Den överensstämmer i stort med den av riksdagen fastställda och kan sammanfattas sålunda: Människor i alla delar av landet bör få del av den materiella, sociala och kulturella välfärden så långt detta är möjligt.

I den nämnda motionen från moderata samlingspartiet framhålls vidare att regionalpolitiken bör ledas i sådana banor att näringslivets strukturomvandling i framtiden inte skall behöva åtföljas av massomflyttningar. Enligt vår uppfattning i moderata samlingspartiet bör möjligheterna till tillfredsställande service åt alla människor förbättras. I princip delar vi alltså såväl statsministerns i propositionen framförda uppfattning att planeringen bör bygga på människans behov och önskemål som inrikesministerns syn i vad gäller både de regionalpolitiska målen och de föreslagna åtgärderna, ehuru vi inom en del områden har andra

uppfattningar eller kanske vill anvisa andra kompletterande vägar.

Vi vill i första hand satsa på följande:

1. En god företagsmiljö över hela landet som grund för regionalpolitiken.
2. Så likvärdiga förutsättningar som över huvud taget är möjliga över hela landet och mellan olika regioner.
3. Generella stimulansåtgärder i syfte att skapa likvärdiga förhållanden mellan regioner samt mellan redan etablerade och nybyggda företag.
4. Ökat stöd till basnäringarna jord- och skogsbruk.
5. Åtgärder med verkan på hela regioner, såsom differentierade taxor, avgifter och avskrivningsregler, utvidgning av transportstödet och upprustning av norra stambanan.

I korta drag har moderata samlingspartiets representanter i inrikesutskottet strävat efter att följa de här inledningsvis angivna riktlinjerna. Jag beklagar emellertid, herr talman, att vi tyvärr haft alldeles för kort tid på oss för att ingående kunna behandla ett så ofantligt stort, viktigt och för lång framtid betydelsefullt ärende. Propositionen presenterades av regeringen så sent som den 1 november i år. Det betyder att den tid som stått till buds för motionsskrivning, föredragning, utskottsbehandling, uppvaktningar, kontakter m. m. har varit cirka fem veckor. Den knappt tillmätta tiden gjorde också att det var så gott som uteslutet att hinna ta emot några uppvaktningar samt inhämta upplysningar och yttranden från berörda myndigheter eller andra utskott, vilket i ett så här viktigt ärende kanske hade varit önskvärt.

Arbetstiderna och forceringen i riksdagsarbetet — inte minst behandlingen här i kammaren — framstår som helt orimliga i förhållande till det årslånga förberedelsearbetet med propositionen och till den stora betydelse för många år framåt som riksdagens ställningstagande kommer att få.

Särskilt betänkligt synes det förhållandet att i varje fall oppositionspartierna inte beretts möjligheter att verka på ett sätt som ett demokratiskt styrelseskick förutsätter. De krav som ställts på utskottspersonalen i form av övertid m. m. har vida överstigit vad en arbetsgivare enligt lag har rätt att fordra. Det kan ifrågasättas om riksdagen som arbetsgivare bör uppträda på det viset.

Det kan också ifrågasättas — utan att därmed rikta någon kritik vare sig mot herr ordföranden, herr vice ordföranden eller sekretariatet — om ärendet har fått en tillfredsställande saklig behandling i utskottet. Moderata samlingspartiet förutsåg att detta kunde inträffa och yrkade i sin partimotion på bordläggning till vårriksdagen, och mycket tyder på att detta hade varit det enda riktiga.

I detta sammanhang vill jag gärna instämma i den deklaration som utskottets ordförande gjorde här angående de uteblivna siffrorna på s. 40 i utskottets betänkande, där det beträffande ökningen i Stockholmsområdet borde ha stått — och som vi naturligtvis borde ha hunnit kontrollera — 125 000–200 000. Det är ytterligare ett bevis på den tidsnöd som utskottet har arbetat under.

Jag kanske också får säga att det förvånar mig att man över huvud taget ägnar dessa siffror så stort intresse. De är ju ändå — hoppas i varje

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

fall jag -- menade som riktpunkter från oss samtliga, alltså även från centerpartiet, inte som några absolut spikade tal. Ingen av oss, i varje fall inte vi, vill väl tvångsförflytta någon människa, för den händelse talet inte är uppnått. Och inte heller vill vi väl förhindra en naturlig tillväxt den dag talen är uppnådda. Det finns exempel på regioner där talen redan nu i stort sett är uppnådda.

Herr talman! Med dessa ord har jag redan behandlat reservationen 1 av herr Oskarson och mig, och jag ber att få yrka bifall till densamma.

Ingen tvekan råder om att det är tillväxten i hela landet som skall möjliggöra för oss att realisera den regionalpolitik som vi här är i färd med att besluta om. Vi har från vårt håll ständigt understrukt att det är ett företagsvänligt klimat i hela landet som utgör själva grundvalen för regionalpolitiken. Utan den grunden bygger vi på lösan sand. Utskottet redovisar i princip samma uppfattning, när utskottet hävdar att den industriella utvecklingen behöver stimuleras. Men man lägger över ansvaret på "privatägda företag", som i dag äger 95 procent av den svenska industrin. Vi skall nog vara enbart tacksamma för att det är så stor del av företagsamheten som är privatägd. Hur skall man kunna lägga över ansvaret för utvecklingen på det enskilda näringslivet, om man inte samtidigt är beredd att för detta näringsliv skapa goda förutsättningar att fungera och utvecklas? Här finns det enligt min mening en dubbelhet i argumenteringen, som vi från vårt håll har velat uppmärksamma. Utskottet skriver nämligen att om inte ett "tillfredsställande resultat nås av privat industriutveckling bör detta vara en ytterligare anledning att intensifiera den statliga industriverksamheten". I den meningen kommer socialiseringssträvandena fram, åtminstone enligt vad vi lägger in i den meningen. Man skulle kunna tro att meningen var dikterad av herr Hermansson. Man är tydligt ute för att kunna försvara en fortsatt utbyggnad av den statliga industriverksamheten. Jag har tidigare i höst motionsvägen visat att flertalet, eller åtminstone många, statsägda företag gått med förlust. Det finns alltså all anledning för riksdagen att klart säga ifrån på den punkten.

Från vårt håll har vi alltid ansett att tyngdpunkten borde ligga på generella åtgärder. Från början blev det emellertid i praktiken tvärtom. Regeringen — helfrälst för den selektiva politiken, vars misslyckande vi i dessa dagar upplever — beslutade sig för punktåtgärder inriktade på kapitalsubventioner. Det är möjligt att punktinsatser är nödvändiga i en ekonomi som är centralstyrd och som inte fungerar — inte som vi skulle önska, i varje fall. Men jag upprepar vad vi sagt så många gånger: både den ekonomiska politiken och regionalpolitiken skall vara så generellt stimulerande att punktinsatser endast behöver användas i särskilda fall. De får aldrig bli en huvudlinje. Väljer man den selektiva regionalpolitiken väljer man samtidigt en central styrning av både ekonomi, tillväxt och företagsamhet. Annars menar man inget med det hela.

Vi vill ha en utbyggnad av marknadsekonomin. Det är därför som vi ser generella medel som den enda möjligheten att på sikt bygga upp en regional balans och rättvisa mellan landets olika delar.

Här kommer skatteinstrumentet in i bilden. Regeringen och kommunisterna har för några dagar sedan på nytt tagit ställning för en

fördubbling av löneskatten. Det är ingen vacker bakgrund för den här debatten, som vi för i dag, i morgon och sannolikt nästa vecka. Varje företagare inom stödområdet måste ju veta att samtidigt som dessa partier står här och talar för ökad företagsamhet och ökad industriell utveckling i stödområdet har de beslutat sig för en dubbel skatt på arbetskraften. Vi skall ha klart för oss en sak, när det gäller löneskatten, och det är att den visserligen betalas av arbetsgivarna, men den drabbar i lika hög grad – om inte högre – arbetstagarna och pensionären, och den drabbar de arbetsintensiva företagen särskilt hårt. Och det kan inte gärna vara klokt allra minst i en tid med hög arbetslöshet. Vi har redan i annat sammanhang krävt att löneskatten skall slopas. I en reservation tar vi upp hela skatteinstrumentet, som vi menar att man borde använda i de regionalpolitiska sammanhangen. Andra länder har prövat den möjligheten med – till synes – goda resultat. Det finns anledning för oss att göra det också. Här menar vi inte bara investeringsfonderna, som har en begränsad räckvidd.

Vi vill att en utredning skall gripa sig an de här frågorna på ett konstruktivt sätt. Vi hoppas att det då skall öppna sig vägar som gör det möjligt att underlätta nyföretagsamheten och utvecklingen av befintliga företag i de delar av landet som kan komma i fråga.

Den statliga verksamheten har jag delvis berört tidigare. Jag vill dock erinra om att vi inte kunnat acceptera följande mening i utskottets utlåtande angående statliga företag: "Utskottet förutsätter att ytterligare insatser kommer att göras i takt med att lämpliga objekt aktualiseras." Blir det så att den meningen kan komma att användas som argument för etablering av statliga företag, så snart lämpliga objekt kan letas upp, är det betänkligt. Skall statlig företagsamhet komma i fråga, skall det vara för att skapa ökade sysselsättningsmöjligheter där detta inte är möjligt på andra vägar. Vi har för klarhetens skull föreslagit följande lydelse: "Utskottet förutsätter att insatser även fortsättningsvis göres där särskild anledning finns att öka sysselsättningen inom stödområdet eller i andra sysselsättningssvaga områden."

Kommunikationerna utgör alldeles självklart en primär fråga i alla regionalpolitiska sammanhang. Det gäller inte bara en utjämning av taxor och andra kostnader utan i lika hög grad en utbyggnad av kommunikationslederna. Den trafikpolitiska utredningen får enligt sina direktiv inte några möjligheter att syssla med i stort sett annat än SJ:s problem. Det är inte tillräckligt. Vi vill att utredningen också skall kunna behandla frågor som rör vägnätet, både underhåll och utbyggnad. Vi föreslår därför tilläggsdirektiv till utredningen i detta syfte. Vi menar att det är nödvändigt att utredningen presenterar en helhetslösning av trafikfrågorna, inkluderande vägpolitiken, så att vi får en kommunikationspolitik som är mera regionalpolitiskt anpassad än den nuvarande.

Glädjande nog har vi fått utskottet med oss på en framställning om ökat stöd till basnäringarna jord- och skogsbruk. Vi har i den frågan utgått från de faktiska förhållandena och från erfarenheten att den nuvarande undersysselsättningen i stor utsträckning orsakats av flyttningen från dessa näringar. Dessa näringar har också under det senaste årtiondet genomgått en mycket hård strukturrationalisering, förutom att

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

driften effektiviserats och gjorts betydligt mera arbetskraftsbesparande.

Den nyföretagsamhet som tillkommit har inte ens tillnärmelsevis kunnat suga upp den friställda arbetskraften från basnäringarna. Om regeringen hade varit beredd att på ett tidigt stadium angripa just dessa problem vid roten och underlätta för människorna att bli kvar i det kombinerade jord- och skogsbruket, skulle bygden ha kunnat hållas levande och nytt underlag för servicenäringar och gemensamma anläggningar kunnat skapas. Det är bl. a. därför som de av oss föreslagna åtgärderna, även om de sätts in sent, är betydelsefulla. De möjliggör landskapsvård till låga kostnader. Pengar i omskolningsbidrag och andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder kan sparas. Underlag kan skapas för jordbruksbaserad livsmedelsindustri. En ökad satsning på skogsvård leder till ökad skogsavkastning. Att på nytt satsa på basnäringarna på det sätt vi skisserat innebär inte att vi vrider klockan tillbaka. Det utgör en anpassning av politiken efter människornas behov och önskningar. Det är inte fråga om något nytt slags jordbrukspolitik. Satsningen har regionalpolitisk karaktär och kan alltså *inte* ingå i den vanliga jordbrukskalkylen och påverka de priser och inkomster som ingår som element i den. Vad det kostar beror på ambitionerna. Men satsningen måste vara sådan att den avsedda effekten kan uppnås, bli meningsfull och varaktig. Och en del av de pengar som på detta sätt läggs ner kan vi räkna med kommer tillbaka i form av minskade insatser för beredskapsarbeten, för att upprätthålla en service som annars försvinner, för flyttning av människor och andra lokaliseringspolitiska stödåtgärder samt i form av ökad skogsavkastning. Vad det gäller är inte att skapa ett överlevandeskydd utan framtidsmöjligheter för alla

I min motionen 1777 behandlas lasarettsvården i regionala centra.

Statsministern anförde i den egentliga propositionen på s. 10: "Både den regionalpolitiska och den fysiska planeringen måste bygga på de enskilda människornas behov och önskemål. Det är därför en utomordentligt väsentlig uppgift att försöka få så god kännedom som möjligt om människors levnadsförhållanden och deras egen inställning till olika faktorer som har betydelse för trivsel och välfärd."

Inrikesministern anger som exempel på samhällsservice i regionala centra bl. a. lasarett. Uttalandena är klara och entydiga, och jag förutsätter att såväl statsministern som inrikesministern menar allvar med dessa uttalanden, är beredda att stå för dem och även medverka till att — där det i landet förekommer tendenser och planering som direkt strider mot propositionens anda och mot dessa uttalanden — rättelse snarast kommer till stånd.

Jag tänker på planeringen för sjukvården, som har en så avgörande betydelse för den sociala servicen, människans behov och trivsel samt utvecklingen inom regionen. Jag har belägg för mina farhågor från Gävleborgs län och då främst Söderhamn, som klassats som regionalt centrum. Grunden till lasarettet i Söderhamn lades 1831. Efter stadens brand byggdes det upp på nytt i slutet av 1800-talet. Det har renoverats och byggts till flera gånger och senast under 1960-talet med ny behandlingsavdelning som togs i bruk 1965. Den tillbyggnaden är projekterad för påbyggnad av ytterligare två våningar. 1969 komplettera-

des det med ett nytt sjukhem för långtidsvård. Sammanlagt torde minst 40 miljoner kronor ha investerats där under den senaste tiden.

Mot bakgrund av sjukvårdsplaneringen har trots detta och trots gjorda investeringar under senare tid diskussioner förts i press och vid offentliga sammankomster, som tyder på att lasarettets framtid är hotad. Kritiska skrivelser från de fackliga organisationerna, t. ex. Byggnads, Handelsanställdas förbund, Ljusne FCO, m. fl., industrier, näringslivsorganisationer, flygflottilj, samtliga politiska partiers organisationer m. fl. har tillställts kommunen i ärendet.

Lördagen den 25 november gav medborgarna i regionen genom en massdemonstration, som kan ses på bildskärmen, till känna i enlighet med statsministerns önskan, som jag inledningsvis citerade, ”— — — deras egen inställning till olika faktorer som har betydelse för trivsel och välfärd”. Enligt polisens uppskattning demonstrerade 13 000–15 000 människor på Rådhusorget i Söderhamn, där en allvarligt utformad resolution antogs. Den slutade med följande ord:

”I Söderhamns kommun verkar och lever 32 000 medborgare. Några av länets större och mest utvecklingsbara industrier har här sitt hemvist. De verkar vid sidan av mindre industrier, framåtgående hantverk och köpenskap. De kommunala aktiviteterna är framåtriktade. Kommunen är bärare av utomordentliga naturliga möjligheter till förkovran och utveckling. I den av regeringen framlagda planen för den regionala strukturen är Söderhamn ett regionalt centrum, som bland andra servicefunktioner förutsättes ha ett lasarett. Så mycket mera beklämande uppleves den förskingring av trygghet och samhällsservice som utarmningen av sjukvårdsresurserna, främst inom den slutna vården, är utsatt för. Söderhamns medborgare anser som rimligt kunna kräva att dess lasarett beredes möjlighet fortbliva som normallasarett och att det bemannas på adekvat sätt för att kunna fullgöra sina vitala samhällsuppgifter.”

Jag hoppas nu, herr talman, att statsministern och inrikesministern i handling visar att ni menar allvar med uttalandena i propositionen och inte tillåter att den sociala servicen i regionala centra försämras utan tillgodoser här angivna behov och önskningar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 8. Och så, herr talman, eftersom tiden är knapp och jag inte har begärt ordet på civilutskottets ärende, skall jag nu be att få säga några ord om ett par ärenden i detta sammanhang.

Frågan om utbyggnaden av en viss del av Ljusnan, som det tydligen under dagens lopp har rått olika uppfattningar om hur man skall tolka utskottets respektive reservanternas skrivningar, har tilldragit sig stor uppmärksamhet i samband med den del av propositionen som behandlas av civilutskottet. Motioner, som har till syfte att försöka få riksdagen att anta ett beslut om att förhindra eventuellt en utbyggnad, föreligger. Jag har inte deltagit i detta motionerande och vill förklara varför.

Det hade varit önskvärt att här först ge en kort historik över tidigare och nu pågående utbyggnader, naturen kring dessa områden och förslagen till utbyggnad. Tyvärr tillåter inte min tillmätta tid detta.

Låt mig bara konstatera att frågan om viss del av Ljusnans utbyggnad

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

för närvarande prövas av vattendomstolen. Det ankommer på *domstolen* att avgöra, enligt vattenlagen i dess lydelse, före den 1 januari 1972. Ett direkt uttalande från riksdagens sida, som skulle innebära ett föregripande av domen i tillåtlighetsfrågan, strider mot grundlagens anda beträffande kompetensfördelning mellan lagstiftande och dömande instans. Det kan inte heller vara förenligt med godtagen praxis att genom lagstiftning med retroaktiv verkan förändra formerna för handläggning av redan anhängiggjort ärende.

Vi har, herr talman, ett fungerande rättsväsende här i landet. Det tillkommer då enligt min uppfattning inte någon annan myndighet – inte ens riksdagen – att föregripa domstolens beslut.

Vad gäller den delvis redan exploaterade Ljusnan har diskussionen tidigare i dag varit rätt förvirrad – en talare menar att utskottsskrivningen är positiv för Ljusnan, och en annan talare att reservationen är positiv för Ljusnan. I verkligheten – som jag har utläst betänkandet som jag tror att det skall läsas – sammanfaller utskottsmajoritetens skrivning delvis med reservanternas. Skillnaden ligger i att utskottets majoritet kan tänka sig någon form av retroaktiv lagstiftning, och det är den principen vi i moderata samlingspartiet bestämt vänder oss emot.

Jag yrkar bifall till reservationen 15a i civilutskottets betänkande.

Civilutskottet behandlar med några rader min motion nr 1798 angående viss kommunsammanläggning. Med anledning därav vill jag på nytt erinra om att regionalpolitiken aktualiserar inte bara frågor om näringslivets framtida betingelser och samspelet mellan tätort och glesbygd utan även – och inte minst – de framtida livsbetingelserna för kommunerna. Jag gör detta konstaterande därför att det synes svårt att få lokala önskemål tillräckligt beaktade.

Riksdagens beslut om att slutföra sammanläggningarna av kommuner till år 1974 fattades mot en stark riksdagsminoritet, och lagstiftningens tvångskaraktär har icke underlättat genomförandet. Många kommuner menar sig ha starka skäl att få en annan blocktillhörighet än den ursprungliga indelningen angav.

I programförklaringen – som jag tidigare har berört – till propositionen om regionalplanering framhåller statsministern: "Både den regionalpolitiska planeringen och den fysiska planeringen måste bygga på de enskilda människornas behov och önskemål."

Mot bakgrund av det uttalandet är det självklart att beslut från t. ex. kommunfullmäktige i sammanläggningskommunerna måste tillmätas mycket stor betydelse. Sammanläggning tvångsvis är ett allvarligt politiskt ingrepp, som dåligt rimmar med vår uppfattning om självstyrelse och demokrati.

Ett sådant övergrepp har skett med bl. a. Afta kommun i Gävleborgs län. Kommunfullmäktige har i besvär till Konungen klagat över länsstyrelsens beslut att avslå kommunens ansökan att få ändring i blockindelningen. Kommunens fullmäktige har bestämt avvisat nuvarande blockplan och krävt att antingen få bilda egen kommun eller bilda kommunblock med Ovanåker.

Visst känner man där respekt för läns- och riksmyndigheter och deras utredningar och målsättningar. Men då deras uppfattningar kraftigt

kolliderar med de för området ändrade förutsättningarna kan det vara en varning mot att planera i strid mot de lokala betingelser och villkor som särpräglad och möjliggjort ett visst områdes utveckling.

Entydiga lokala opinioner i den så viktiga sammanläggningsfrågan bör i enlighet med propositionens riktlinjer beaktas. Utskottet har tyvärr ansett att min motion inte skall föranleda någon åtgärd. Det lönar sig därför inte, herr talman, för mig att här framställa något yrkande, utan jag vädjar i stället till såväl statsministern som inrikesministern – som är närvarande inne i kammaren just nu – att med hänsyn till befolkningens önskemål och kommunens utveckling på nytt pröva frågan angående Alftas blocktillhörighet.

Herr talman! Jag ber att sammanfattningsvis få yrka bifall till reservationerna 1, 6, 8, 10, 14, 15, 18 och 20 vid inrikesutskottets betänkande och till reservationen 15 a vid civilutskottets betänkande.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! När majoritetsförhållandena i parlamentariska sammanhang är en smula oklara är det väl inte så underligt om det förekommer åtskillig politisk hästhandel. Men när det gäller region- och planpolitiken har det gått betydligt längre än så. Det regionpolitiska spelet kan närmast liknas vid en Skansenauktion, där framför allt centern och socialdemokraterna försöker överbjuda varandra och där länens befolkningsramar friskt rasar i höjden, allt medan auktionsförvärfaren svingar klubban och själv försöker stå på så många ståndpunkter som möjligt på en gång.

Vad är det som gör detta auktionerande inför folket nödvändigt? Det är trycket från opinionen, bl. a. trycket från det som brukar kallas den gröna vågen. Den gröna vågen är en delvis mycket sammansatt och dubbelbottnad företeelse, åtminstone än så länge. Den har åtskilliga konservativa och tillbakablickande inslag, men den innehåller också ett stort mått av politisk progressiv samhällskritik. Den gröna vågen har kort sagt åtskilliga förutsättningar att med tiden bli en röd våg.

Trycket från den vågen är kännbar, särskilt för de politiker som valt rollen att administrera storkapitalismens samhälle, där koncentrationen och avfolkningen ständigt skrider vidare med en naturlags styrka.

Socialdemokratin sitter här i rävsaxen. Man vill inte och kan inte bryta med kapitalismen. Man är bunden av dess utvecklingslagar, men man måste inför folket framställa det som om man vill någonting annat. Folk skall fås att tro och rösta på en sak, och medan de tror skall deras vaksamhet mot den skoningslösa koncentrationen dämpas. Om propositionen 111 kan det med goda skäl sägas att den är opium för folket.

I det lilla propositionshäftet, som gör tjänst som propagandabroschyr, sägs det på sidan 11 att alla vuxna så långt möjligt skall få arbete i hemorten eller i dess närhet. Det kunde lika gärna ha skrivits av centerpartiet, för grönnare kunde det inte vara. Men denna publikfriande målsättning tas eftertryckligt tillbaka i bilaga 1, sidan 475. Där talar siffrorna om vad det verkligen gäller. Enligt regeringens befolkningsramar skall storstäderna fram till 1980 få ta emot mellan 115 000 och 250 000 nya inflyttare. Och de inflyttarna skall komma från samma håll som de sedan länge har kommit från: främst från skogslänen. Skogslänen skall

enligt regeringens befolkningsramar på tio år förlora upp till 70 000 människor genom utflyttning, såvitt inte landet får en utomordentligt stark invandring, något som är högst osannolikt. Det är vad regeringen inriktar planeringen på. Det är verkligheten när man klär av den statsministerfraserna.

Målsättningen oförändrad befolkning för skogslänen betyder alltså i verkligheten fortsatt utflyttning. Men hur är det sedan i sin tur med målsättningens trovärdighet? Den är också lindrigt sagt tvivelaktig. Bilagan rörande regionpolitiken är på över 500 sidor. Regeringen gör stort nummer av målsättningen oförändrad befolkning i skogslänen. Men ingenstans på dessa 500 sidor gör man minsta försök att beräkna den faktor på vilken allting vilar, nämligen hur många nya jobb som måste skapas i avfolkningsområdena för att man skall hindra befolkningsminskning under 1970-talet.

Det finns inte minsta kalkyl som berör det problemet. Det finns ingen kalkyl på hur många jobb olika åtgärder kan skapa. Det finns ingen kalkyl på vad det kostar att nyskapa det antal jobb som måste till för att uppnå målsättningen. Hela kanslihusets expertstab har inte kunnat åstadkomma ett svar på den enkla frågan om hur många nya jobb som behövs för att hindra folkminskning. Och ingen socialdemokratisk Norrlandsrepresentant har kommit sig för att fråga regeringen i saken. Om man inte vet hur många jobb som krävs, om man inte vet vad det skulle kosta att skapa dem, när man inte kan tala om vare sig vad privatföretagen tänker investera eller huruvida statsföretagen förmår öka sin sysselsättning — hur kan man då över huvud taget sätta upp en befolkningsmålsättning? Det kan man bara under en enda förutsättning — att befolkningsmålsättningen bara är avsedd som ren propaganda.

Under den tid regeringens lokaliseringspolitik hittills tillämpats har skogslänen gått starkt tillbaka. Enligt folkräkningarna har skogslänen mellan 1965 och 1970 gjort en nettoförlust på omkring 50 000 arbetstillfällen. Enligt arbetskraftsundersökningarna har samma län från tredje kvartalet 1970 till tredje kvartalet 1972 ytterligare förlorat bortåt 8 000 arbetstillfällen. Men om man vill ge skogslänen en bibehållen befolkning, då kan ju utvecklingen inte få fortsätta på det sättet. Om regeringen vill uppnå sin målsättning måste man fram till 1980 i skogslänen skapa allra minst 100 000 nya arbetstillfällen.

Men om det problemet säger propositionen inte ett ord. Man gör inte ens ett försök att komma med en kalkyl. De medel man presenterar är ungefär desamma som man tillämpat sedan 1965, de medel som alltså inte har kunnat hindra skogslänen att tappa omkring 10 000 arbetstillfällen om året.

Om nu sysselsättningen ständigt krymper i en region, om förlusten av arbetstillfällen är så stor som den är i skogslänen, om en regering påstår att den med liknande medel som hittills skall garantera skogslänen oförändrad befolkning — då är inte det trovärdigt. Man kan inte vända en minskning på 50 000 på fem år till en ökning med upp emot 100 000 på tio år genom att använda samma medel som under den tid minskningen inträffade.

Regeringens målsättning är en fras, utslungad under trycket från den

gröna vågen. Det är en fras som skall dölja att koncentrationen och avfolkningen i verkligheten skall gå vidare.

På liknande sätt är det med den fysiska riksplanen. En sådan plan är i och för sig högst angelägen. Den borde ha funnits redan när den verkligt svårartade typen av miljöförstöring började göra sig gällande under den ödesdigra slapphet som präglade epoken Erlander. Men innehållet i den plan som nu presenteras är inte ett innehåll i folkflertalets intresse. Planen är ingen plan i egentlig mening. Bara i få undantagsfall tar den ställning till viktiga planfrågor. Den är egentligen mest ett informationsmaterial utan rättsverkan. Många människor tror i dag att därför att experterna har målat en viss älvdal grön på en karta, så skall den älvdalen skyddas. Men planpolitiska ställningstaganden tas inte nu i konkreta frågor. Planen är ett underlag för framtida ställningstaganden, och en plan som styckats upp i en oändlig serie hittills okända detaljbeslut är ju ingen plan, i synnerhet som ingen i dag kan förutsäga efter vilka linjer detaljbesluten skall fattas. Låt mig ge ett typiskt exempel på detta. I planen talas i starka ord om miljö och ekologi. Det talas om att vattenkraftsepoken snart är slut. Man får det allmänna intrycket att regeringen är positiv till att spara de återstående älvarna. Allt detta är inbillning. För samtidigt propagerar ledande socialdemokratiska politiker för utbyggnad av Kalix älv, detta trots att man i Ritsemfrågan gav löftet att för alltid spara Kaitum som ingår i Kalix älvsystem. Sådan är riksplanens innehåll -- ord som döljer avsikten, frasradikalism som döljer kapitalistisk exploateringsfilosofi.

Samma sak går igen när det gäller tung industris lokalisering. Regeringen talar i bilaga 2 mycket om att lokaliseringen skall ske efter miljömässiga synpunkter. Men innebörden av det är inte vad den synes vara. Det s. k. miljöpolitiska resonemanget går nämligen ut på att det är speciellt miljövänligt, åtminstone i de allra flesta fall, att lokalisera de miljöförstörande industrierna till Västkusten, där vattnen ännu inte är lika fördärvade som på ostkusten. Det talas om att så stor del av tillväxten som möjligt måste ledas bort från Västkusten. Men samtidigt förkastar rapporten, som civilministern ansluter sig till, i stort sett inlandslokalisering och bedömer nästan alla industrityper som relativt olämpliga för ostkustlokalisering. Regeringen accepterar storindustrins önskemål om koncentration till sydvästra Sverige. Man draperar detta i miljöresonemang, som döljer att hela miljövärden går ut på att hitta vatten där storindustrins föroreningar skall synas så litet som möjligt. Riksplanens material hade kunnat läggas till grund för en helt ny epok i miljö- och lokaliseringspolitik. Men här har den missbrukats som kuliss för en geografisk industrikoncentration och ett accepterande av storindustrins intressen att få fria utsläpp.

Hur står då oppositionspartierna till koncentrationen och avfolkningen? Folkpartiet har uppenbarligen avbrutit sin smekmånad med decentralisterna och står samtidigt på flera olika ståndpunkter. Dels vill man hålla sig väl med avfolkningsbygderna, dels vill man å andra sidan inte försvaga storstadskoncentrationen. Ungefär detsamma gäller för moderaterna, som ständigt talar om behovet av hjälp och åtgärder för de län som är drabbade av avfolkningen men som samtidigt vänder sig emot

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

alla försök till reglering och styrning och statlig påverkan. Det har ju bildats en koalition här i dag i kammaren mellan regeringen, folkpartiet och moderaterna i de centrala frågor som rör regionpolitiken. Trots opinionsundersökningarnas siffror kan alltså regeringen känna sig rätt lugn. Den har när det gäller regionpolitiken två koalitionspartner att välja på. Där folkpartiet i någon detalj inte vill stödja den, kan säkert moderaterna stå till tjänst.

Två partier har drivit en grundläggande kritik mot koncentrations-tänkandet – centern och kommunisterna. Båda avvisar ortsklassificeringen, och det finns flera andra beröringspunkter i deras kritik.

Men om socialdemokratin är i ett dilemma när det gäller mål och medel, så gäller det i ännu högre grad centerpartiet. Centerpartiets mål för 1980 betyder att skogslänen skall öka sin befolkning med 100 000. Centern vill alltså åstadkomma en inflyttning till skogslänen – utom i Norrbotten, där centerns målsättning av någon anledning innebär en flyttningsförlust med 12 000 människor på tio år. Jag vet inte vad Norrbotten har gjort centern för ont, men det kanske bara är ett räknefel.

Allt detta betyder att centern måste tillföra skogslänen 45 000 å 50 000 fler jobb än vad som skulle krävas med regeringens målsättning. Regeringens politik har hittills gått parallellt med över 50 000 förlorade jobb i skogslänen. Därför tror vi inte på regeringen, när den säger sig ha ett befolkningsmål som kräver inte minus 50 000 utan plus 100 000 sysselsättningstillfällen. Men centerns mål kräver att det skapas halvannan gång så stort plus i sysselsättningen i skogslänen, eller i runt tal 150 000 nya jobb. Tror centern att man kan åstadkomma det? Centern vet lika väl som alla andra, att koncentrationen är en ekonomisk lag under det nuvarande ekonomiska systemet. Den tar ifrån vissa regioner fler och fler jobb. Vi vet att småföretagarna, som betyder mycket för näringslivet i skogslänen och glesbygderna, i massvis trängs ut av storkapitalet. Vi vet att antalet småföretagare på fem år har minskat med 65 000.

Om man nu har framför sig denna utveckling av ständig koncentration, tror man då att man med samma svaga uppmuntringsåtgärder som regeringens skall kunna åstadkomma en så kolossal tillväxt av sysselsättningen i skogslänen att den innebär en fullständig vändning av den koncentrationsprocess som har präglat det svenska privatkapitalistiska industrisamhället under många decennier? För problemet är ju att de kapitalistiska företagen, i synnerhet de större företagen, inte låter sig uppmuntras till att i någon större utsträckning lägga sig i de län som är utsatta för avfolkning och folkminskning. Det är inte pengar som fattas i och för sig. Ramarna för lokaliseringsmedlen är nämligen ganska ordentligt tilltagna, men de har aldrig utnyttjats i den utsträckning som skulle ha varit möjligt, av det krassa och cyniska skälet att det stora flertalet företag och speciellt storföretagen helt enkelt inte vill lägga sig i de landsdelar som det gäller.

Det är alltså omöjligt att vända en lagbunden ekonomisk process under ett visst system med mindre än att man radikalt bryter in i systemets själva sätt att fungera och i sista hand också upphäver systemet och dess ekonomiska lagar. Det är där som centern självklart alltid

kommer att sväva på målet, därför att det är politiskt omöjligt för centern med sin borgerliga förankring att förespråka de medel, de åtgärder, den grad av styrning, organisation och planmässighet från samhälleliga organs och folkliga organs sida som är nödigt för att upphäva koncentrationstendenserna.

Vidare finns det också ett annat problem som centern mycket vagt tar ställning till men som spelar en avgörande roll för hela regionpolitiken och som tidigare har berörts av kamrat C.-H. Hermansson, nämligen tillväxten i sysselsättningen totalt i landet och dess sammanhang med fördelningsproblemet. Det är uppenbart för var och en oavsett hur man tvistar om hur olika statistiska källor belyser utvecklingen, att efter 1965 utvecklingen när det gäller sysselsättningens förändringar här i landet varit av en helt annan karaktär än vad den var före 1965.

Under första hälften av 1960-talet skedde en kraftig tillväxt av sysselsättningen. Under andra hälften tyder alla tecken på att det skett en kraftig avmattning, och många källor visar att det skett en stagnation eller mindre minskning. Särskilt obestridlig är den utvecklingen, när vi kommer fram till åren efter 1970, där veterligen ingen i den offentliga diskussionen ännu har förnekat att en direkt tillbakagång i landets totala sysselsättning har skett.

Vad beror då denna tillbakagång på? Den beror på många faktorer som har att göra med det kapitalistiska systemets sätt att fungera. Sålunda sjunker ständigt den sysselsättningseffekt som varje given investering i det kapitalistiska systemet ger upphov till. Vi får på det sättet en ständig tendens i det högt utvecklade kapitalistiska samhället till en stagnation eller minskning i sysselsättningen. Vidare är det så att i de högre stadierna av kapitalismen sker från de länder som lever under de stadierna en kraftig och tilltagande export av kapital. Det betyder naturligtvis att tillväxten inom landet påverkas på ett negativt sätt. Den sysselsättningseffekt som vore möjlig med detta exporterade kapital kommer inte Sverige och de svenska arbetarna till godo. På det sättet får man stagnationsfenomenen, som tar sig det uttrycket att sysselsättningen inte längre växer och i stället arbetslösheten och undersysselsättningen ökar.

Här ligger i själva verket också kärnan till det regionalpolitiska problemet och själva källan i den strid som har utbrutit mellan storstadsintresset och glesbygdsintresset, där man alltså slåss om resurser, som i själva verket är alltför knappa, där det som finns att fördela inte räcker till för att lösa de problem som bägge de här typerna av regioner nu plågas av. Arbetslösheten stiger och har stigit väsentligt också i storstadsområdena, där tidigare ett underskott på arbetskraft rådde sett ur företagens synpunkt.

Inte heller detta tillväxtproblem, denna absolut vitala punkt i hela diskussionen, tas på något sätt upp i regeringens proposition, och den spelar för övrigt en ganska underordnad roll även i centerns diskussion. Det är förklarligt därför att denna bristande tillväxt är den avslöjande faktor som visar att det nuvarande ekonomiska systemet inte kan lösa sysselsättningsproblemen i allmänhet i landet och därför inte heller kan på ett riktigt sätt i folkets intresse lösa fördelningsproblemen regionerna emellan.

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972
*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Det finns en ensam ropande röst inom socialdemokratin, som oerhört starkt har understrukit detta problem, dess djupa allvar inför framtiden och som ständigt har lagt fram detta problem i debatter med regeringen. Det är Hans Hagnell. Men det verkar som om ministrarna anser sig stå för högt för att diskutera det problemet. Därför har Hagnells uppfattningar, som i vissa sammanhang i långa stycken delas av oss kommunister, aldrig föranlett någon verklig sakdiskussion vare sig här i kammaren eller inför andra offentliga fora.

Från kommunistisk sida anser vi att tillväxtproblemet och därmed det regionala fördelningsproblemet inte kan lösas under kapitalismen. Det kan inte lösas med mindre än att man börjar gripa in i den kapitalistiska strukturen, naturligtvis då med sikte på att det tämligen snabbt kommer en tidpunkt när man inte längre kan upprätthålla systemet som sådant, när dess definitiva överförande i ett socialistiskt system blir nödvändigt.

Man kan aldrig skapa den expansiva statliga industripolitik, det teknologiska avancemang, det angrepp på de stora bristproblemen i samhället, man kan aldrig ställa de kreditmedel som krävs för denna expansion till förfogande, med mindre än att man skaffar sig en samhällelig kontroll över hela den ekonomiska planprocessen, över alla de tunga investeringarna och över hela kapitalmarknaden. I och med att man griper fatt på de medlen, i och med att man garanterar sig den makt som är nödvändig för att åstadkomma denna utveckling och denna samordning rör man också vid kapitalismens innersta livsnerv.

Överallt där man närmar sig tillväxtproblematiken och den regionala fördelningsproblematiken stöter man på alla de begränsningar som kapitalismen har. Den är och framstår överallt som en fiende till en riktig region- och sysselsättningspolitik. Därmed ställs också självklart socialismen på dagordningen.

Jag vill slutligen yrka bifall till reservationen 2 vid inrikesutskottets betänkande.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Jag vill börja med att instämma i vad inrikesutskottets ordförande sade om värderingarna i propositionen och om det arbete som sekreterarna har lagt ned.

Jag vill även instämma i vad han sade om den siffra i propositionen som har upptagit en så stor del av debatten och som herr Fäldin och herr Nilsson i Tvärälund har ägnat så mycken tid åt. De kopplar ihop två saker.

Vi har — som utskottsordföranden sade — tagit ställning till ramarna, och på den punkten godkänner vi vad regeringen har uppgivit, nämligen mellan 125 000 och 200 000 människor. Vidare har vi behandlat en motion. Vi borde då ha skrivit "mellan 125 000 och 200 000 människor" eller "upp till 200 000 människor". Den här saken borde vara utagerad nu. I ett så här stort material kan det bortfalla ett ord utan att det skall behöva få en så stor betydelse i sammanhanget.

Herr talman! De frågor som vi diskuterar i dag, regional utveckling och hushållning med mark och vatten, berör många människor i vårt land. Av diskussionen kan man få den uppfattningen att befolkningsomflyttningar är någonting nytt, men så är ingalunda fallet.

I slutet av förra århundradet och i början av detta århundrade skedde en större utflyttning från den svenska landsbygden än i dag. Det var när industrin i städer och tätorter började efterfråga lönearbetare och det gamla bondesamhället inte längre kunde ge sina söner och döttrar en försörjning så att nöden kunde hållas från dörren. Men vid detta tillfälle var det de fattiga — dagsverkarna, backstugesittarnas barn — som fick söka sig bort från sin hembygd. I stora skaror drog de bort dels till landet i väster men till största delen till den begynnande industrin i Sverige. Man bör observera att de inte hade någon hjälp i sin flyttning av det dåvarande borgerliga samhället. Det samhället hade varken resurser eller vilja att göra något. De flyttande fick ofta uppleva samma fattigdom i städernas dåliga arbetarbostäder och även i industrisamhällena som den de tidigare hade lämnat.

Industrin utnyttjade de stora skarorna arbetssökande genom att ge en ersättning för arbetet som var oförskämt låg. Boende- och arbetsmiljön var fruktansvärd och skördade varje år sina offer.

Den nya industriarbetarklassen tog då sitt öde i egna händer. Man bildade fackföreningar och politiska organisationer som underlag för en kamp för bättre villkor. Dessa organisationer var människornas enda värn i ett samhälle som präglades av en för oss nästan ofattbar otrygghet. Deras organisationer byggde på idén om samverkan och solidaritet och att ett kollektivt samhälle skulle ta ansvar för de enskilda människorna.

Jag vill poängtera att grunden för den regionalpolitik som vi skall besluta om bygger på samma värderingar som arbetarrörelsen haft och har. Den hade varit omöjlig att genomföra om inte arbetarrörelsens idéer genomsyrade vår samhällsdebatt. I dag råder det stor enighet att samhället har ett ansvar för sina medlemmar. När man erkänner det måste man vara med om att skapa resurser för samhället. Fortfarande är det ofta så att arbetarrörelsen får föra den kampen ensam.

Sammanfattningsvis kan sägas att i ett samhälle med en borgerlig prägel, där var och en hänvisas till att klara sig själv och där kollektivet framställs som någonting fult hade en regionalpolitik som den vi skall besluta om varit en omöjlighet. Den hade också varit en omöjlighet om vi inte hade haft den industriella expansionen som kännetecknar det här seklet. Den hade kanske inte heller varit nödvändig, men då hade Sverige fortfarande varit ett fattigland utan möjlighet att ge den sociala trygghet som vi har i dag. När man målar industrialiseringen i mörka färger glömmer man bort att den utgör grunden för våra framtida möjligheter.

Statsministern har i propositionen 111 formulerat detta på ett bra sätt, och jag vill läsa in det i protokollet:

”Det är lätt att måla den industriella utvecklingens sociala skadeverkningar i dystra färger. Men som helhetsbild blir en sådan skildring inte rättvisande. Man får inte glömma att industrialiseringen har öppnat möjligheter till en förbättring av ekonomisk standard och social välfärd som tidigare generationer inte kunde drömma om. Fortsatt produktivitetssökning inom industrin är också både nödvändig och önskvärd. Nödvändig, därför att vi för att bevara den välfärd vi uppnått är helt beroende av att våra företag kan hävda sig i den internationella konkurrensen. Önskvärd, bl. a. därför att det inte finns någon annan väg

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

att skaffa resurser till förbättringar och reformer inom olika samhällsområden.

Men det är klart att denna industrialisering och koncentration har medfört vissa stora sociala problem. På vilket sätt skall vi då kunna klara detta? Jo, som det framhålls i propositionen är jag personligen övertygad om att det måste ske genom att samhället och löntagarna får i högre grad än nu möjligheter att påverka beslutsprocessen inom industrisektorn och styra den ekonomiska utvecklingen i stort. Detta är en decentralisering som vi från socialdemokratins sida anser vara det stora och viktiga i förslaget.

De olika miljöproblem som industrialiseringen har skapat kan icke lösas genom en återgång till det gamla agrarsamhället, som endast bjöd den stora delen av befolkningen fattigdom och svält trots att 80 procent av befolkningen arbetade i de agrara näringarna för 100 år sedan, och nästan 90 procent bodde på rena landsbygden och bara 10 procent i städer och samhällen. Industrisamhället har kommit för att stanna.

När man i dag upplever romantiken kring det gamla samhället — som herr Jörn Svensson redan har påtalat — och den gröna vågen får något av romantik omkring sig, då vill jag säga att om den gröna vågen är en dröm om det gamla självhushållet, då vet man mycket litet vad man talar om och vad det samhället innebar av svält och umbäranden. Om däremot den gröna vågen är en rörelse för att skapa en bättre miljö för människorna såväl under arbete som under fritid, då är det endast arbetarrörelsens värderingar om solidaritet och samverkan som kan uppfylla människornas berättigade krav på dessa områden. De fria ekonomiska krafterna kan aldrig lösa dessa problem och har inte heller den viljan. Kampen för en bättre arbetsmiljö och en bättre livsmiljö har vi fört från begynnelsen.

När såväl herr Fälldin som herr Nilsson i Tvärålund från centerpartiet i dag talar om befolkningsramar och säger att man skall frysa den procentuella andelen av befolkningen som den nu är, så ryser man faktiskt när man tänker på hur det skulle ha blivit om de hade låst fast befolkningstalen för 100 år sedan eller kanske år 1900 eller någonting i den stilen. Norrlandslänen hade ju förlorat på en fastlåsning för 100 år sedan. Småland och Gotland har gått ner med mer än 5 procent, medan AC, BD, Y och Z län har haft en befolkningsökning med 2 à 3 procent. Man måste också ha detta perspektiv, när man diskuterar fastlåsning av befolkningstalen.

Efter dessa principiella reflexioner kring grunderna för regionalpolitiken skall jag säga något om den hittills förda regionalpolitiken och om vad proposition 111 innehåller.

I det beslut som riksdagen tog år 1964 intogs några principiella ståndpunkter, som har värde även i dag. Lokaliseringspolitiken skulle främja en lokalisering av näringslivet så att landets tillgångar av kapital och arbetskraft blev fullt utnyttjade och fördelade så att ett snabbt ekonomiskt framåtskridande skulle främjas. Samhället borde också styra utvecklingen i sådana banor att det stigande välståndet fördelades på ett rättvist sätt och så att människorna i olika delar av landet erbjöds en tillfredsställande social och kulturell standard. Den ekonomiska expansionen skulle ske i sådana former att den enskilda människans trygghet värnades.

Vi kanske inte har lyckats fullständigt, vi skulle kanske haft hårdare tag, men själva grundvärderingen står sig den dag som i dag är.

När vi på nytt beslutade ett program år 1970, underströks att man behövde konkretisera de regionalpolitiska målen, och detta fick man möjlighet att göra genom Länsprogram 1970, som länsstyrelserna i samarbete med kommunerna höll på att utarbeta. Propositionen är produkten av ett långvarigt och omfattande arbete. Det är viktigt att påpeka — liksom utskottets ordförande förut har gjort — att de förslag som föreläggs i propositionen är förankrade ute i landet genom det arbete som skett på länsplanet i samarbete med kommunerna.

Propositionen är en principproposition och åtgärdsprogrammet kommer vi att få till hösten. Den omfattar ramar för planering av verksamheten i länen, plan för utveckling av den regionala strukturen som grund för planeringen av samhällsutbyggnaden samt ett regionalpolitiskt handlingsprogram. Den innehåller också en sammanfattning av de viktigaste förslagen som kommer att föreläggas nästa års riksdag för att man skall uppnå de regionalpolitiska mål som redovisas i propositionen. Dessa mål innebär bl. a. att man skall bygga ut den regionala strukturen så att man får orter som kompletterar varandra så att de i möjligaste mån kan ge människorna samtidig tillgång till yrkesarbete, god service och en positiv yttre miljö. Till ledning för planeringen i länen och för fördelningen av de samhälleliga resurserna mellan dessa föreslås ramar i form av befolkningstal. Planeringstalen anger det intervall inom vilket utvecklingen förutsätts ligga.

Då befolkningsramarna upptagit ett stort utrymme i den allmänna debatten vill jag understryka vad inrikesministern säger, nämligen att befolkningstal som vägledning för samhällsplanering är ett grovt och ofullständigt instrument som måste kompletteras med många andra bedömningar, vilket också sker inom den regionala utvecklingsplaneringen.

Utskottets värderade ordförande har framhållit att det råder stor majoritet omkring propositionens huvudlinjer, och det vill jag understryka, men det är självklart att vi också har fått reservationer i detta sammanhang. Bl. a. är socialdemokraterna reser vanter på fyra punkter.

Den första är reservationen 7 och gäller statlig servicegaranti. Jag kan inte se att det finns någon större skillnad i uppfattningarna mellan majoriteten och reser vanterna mer än att majoriteten vill ge ett tillkännagivande till riksdagen att när glesbygdsutredningen framlägger sina förslag riksdagen skall beakta vissa överväganden, bl. a. "en rejäl" servicegaranti. I den socialdemokratiska reservationen ansluter vi oss till propositionens allmänna riktlinjer för tryggheten av serviceförsörjningen i glesbygdskommunerna men understryker att servicenivån i berörda kommuner såvitt möjligt bör behållas eller där så är påkallat förbättras. I sak är vi ense. Det är i själva åtgärden att skriva om någonting som vi tycker är självklart som vi inte går med.

Vi har också en reservation nr 13 om jord- och skogsbruk. Reser vanternas inställning kommer att redovisas av talare från utskottet längre fram.

Vi har också en reservation beträffande decentralisering av statlig

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

verksamhet. Diskussioner har förts år 1971, och vi anser från vårt håll att dessa frågor bör prövas i samband med behandlingen av den aviserade propositionen om ytterligare omlokalisering av statliga verk. Låt mig emellertid ställa en fråga: Innebär utskottsmajoritetens skrivning att centerpartiet inte längre är med på utflyttning av hela statliga verk? Från socialdemokratisk sida har vi hela tiden hävdat att vi måste ha både- och.

Reservationen 19 beträffande utvecklingen av vägnätet och järnvägsnätet samt taxefrågor vid järnvägstrafik kommer senare att kommenteras mera ingående. Låt mig bara kort konstatera att utskottsmajoritetens skrivning är densamma som avslagits av kammaren i samband med behandlingen av trafikutskottets betänkande nr 18. Det är ungefär 14 dagar sedan. Att behandla en fråga två gånger på ett år hade varit en omöjlighet i den gamla riksdagen.

De borgerliga oppositionspartierna har enat sig om tre reservationer. De gäller bl. a. generella åtgärder – skatteinstrumentets och investeringsfondernas användning och generella medel i regionalpolitiken samt det regionalpolitiska transportstödet och transportstödet till Gotland. Den sistnämnda reservationen kommer också att kommenteras av andra talare.

Beträffande de två första reservationerna, om skatteinstrumentet, har vi haft många diskussioner. Jag har förut påpekat att det kommer en principproposition om dessa medel, och vi kan diskutera dem då. Nu är det bara att konstatera att det återigen är fråga om ett direkt stöd till företagen.

Beträffande det regionalpolitiska transportstödet och transportstödet till Gotland bör vi väl tänka på de problem som Gotland i sin helhet har som ö och som helt län. Visby blir inte ett primärt centrum, men utskottet uttalar sig för att det i många avseenden måste betraktas precis på samma sätt som ett sådant. Vi hänvisar bl. a. till att Penninglotteriet utflyttas till Visby och att arbetssituationen på hela Gotland måste uppmärksammas.

Utskottet har, som redan framhållits, också gjort vissa avvikelser t. ex. när det gäller Skellefteå som föreslås bli primärt centrum. Låt mig då påpeka att vi i utskottet är överens om att detta icke får innebära att Västerbotten blir dubbelt så väl gynnat som de regioner som bara har ett enda primärt centrum. Utskottet har också, efter att ha tittat på det här materialet, ansett att Avestaregionen har problem liknande dem som det allmänna stödområdet har.

I detta sammanhang vill jag också anföra något med anledning av att herr Nordgren yrkade bifall till sin reservation om lasarettsvården i Söderhamn. Vi är väl fullständigt överens om att de regionala centra bör ha en så hög servicenivå som möjligt. Men att riksdagen skulle börja blanda sig i landstingens politik anser vi icke lämpligt. Därför yrkar jag avslag på herr Nordgrens reservation.

Jag har sagt att när det gäller huvudlinjerna har det bildats en majoritet. Två partier har skiljt ut sig. Vpk yrkar avslag på propositionen och förordar i en reservation en skrivelse till regeringen med begäran om förslag till ny region- och planpolitik innefattande ett punktprogram som de presenterar i slutet av motionen 1819.

Man säger i reservationen att de nödvändiga åtgärderna innebär sådana ingrepp i den rådande ekonomiska och politiska markstrukturen att hittills dominerande grupper av kapitalägare finner dem oacceptabla. Man följer upp detta i ett niopunktsprogram.

Om detta niopunktsprogram kan man väl säga att om man bortser från de garanterade befolkningsramarna såväl i län som i kommunblock så är det inte mycket som skiljer det åtgärdsprogrammet från det program som antogs vid den socialdemokratiska partikongressen. Utskottet yrkar avslag på denna motion, och det gör jag också. Men en sak skall man hålla vpk räkning för: man har i botten, och det har även jag, en socialistisk värdering. Men så är inte fallet med centerpartiet, vars resonemang i stället grundar sig på ett mystiskt begrepp, nämligen "decentralisering" eller "så långt möjligt decentralisering", något som går igen i reservationerna 3, 4, 5, 9, 16 och 17.

Herr Nilsson i Tvärålund säger nu att centern står fast vid sin riksplan, och han tar upp den kritik som denna har utsatts för. Är det så underligt att man blir litet frågande inför vad centern egentligen vill? Herr Nilsson i Tvärålund talar för en fastare målsättning och menar att regeringens, oppositionens och utskottets förslag till befolkningsramar är lösliga och tillåter en folkökning. Jag måste fråga vad det är för styrmedel som herr Nilsson i Tvärålund vill använda. Jag måste även be om en förklaring av uttrycket "så långt möjligt decentralisering". Innebär detta ett ökat krav på centralisering eller en viss inskränkning av denna?

Centerpartiets uttalande på partistämman i Växjö ger i varje fall mig känslan av att det är fråga om en skärpning. Enligt stämmans protokoll § 69 antogs inte riksplanen av stämman utan "centraliserades" efter diskussion till förtroenderådet, som skulle fatta det slutgiltiga beslutet. Men man antog dock ett uttalande av följande lydelse: "Med utgångspunkt från sociala krav, miljö och naturresurser måste befolkningsramar fastställas för varje län. All samhällsplanering måste inriktas på att uppfylla de fastställda målsättningarna."

"All samhällsplanering" skall alltså inriktas på detta. Vilka ingrepp är centern redo att göra i det privata kapitalets makt? Var vpk står i dessa frågor är fullständigt klart. Men var står centerpartiet? Innebär uttrycket "så långt möjligt" att människorna skall spridas med lock och pock över hela landet till de ställen där en människa över huvud taget kan bo?

Jag tycker att man inte bara skall tala allmänt om "så långt möjligt decentralisering" utan skall försöka konkretisera sina uttalanden. Efter att ha lyssnat på herr Nilsson i Tvärålund får jag säga, att man inte löser dessa problem genom att bara tala, utan att det också fordras några åtgärder.

I centerns motion och reservation liksom även i riksplanen talar man mycket om befolkningstal. Är detta det väsentligaste i centerns diskussion om decentralisering? Då är vi ju tillbaka till fattigsamhället. Jag vill understryka herr Svenssons uttalande att det viktigaste är att skaffa människorna sysselsättning, inte att sprida ut dem i landet. Det är ju inte heller enbart befolkningstalet som är avgörande för den service som kan finnas i en kommun. En liten befolkning med goda inkomster kan ju skaffa sig en bättre service än vad en utspridd och fattig befolkning kan

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

göra. Därför är sysselsättningen ett huvudkrav i högre grad än decentraliseringen.

Något som är intressant i centerns riksplan är fördelningen av befolkningstalen i vårt land, något som också tas upp i reservationen 4. På riksnivå är det riksdagen som skall bestämma hur mycket folk som skall finnas i varje län. Sedan blir det ännu intressantare: Landstingen skall enligt centerpartiet svara för den befolkningsmässiga regionalplaneringen med ramar för kommunerna, vilka sedan har att svara för den befolkningsmässiga kommunala planeringen.

Är det meningen att man i kommunerna skall bestämma var varje människa skall bo — det är nämligen innebörden i uttrycket "så långt möjligt" — eller finns det något mellanting i detta sammanhang? Vi behöver verkligen få konkreta uppgifter om vad centerpartiet menar på dessa punkter. När centern går emot ortsklassificeringen, som partiet också gör i sina reservationer, glömmer man fullständigt bort den risk som befolkningen utsätts för på orter med en liten arbetsmarknad och ett ensidigt näringsliv. Det finns risker för ökad ojämlikhet mellan medborgarna i olika områden. Jag tycker att man hela tiden inte uppmärksammar att vi behöver ha starka och robusta arbetsmarknader för att klara den problematiken.

Jag kommer så tillbaka till vad som här har sagts om storstad och landsbygd. Centern hävdar att samhällsbyggnads- och socialkostnaderna per individ är höga i storstadskoncentrationen. Är det en uppföljning av vad som sägs i motionen om att kostnaderna för vatten och avlopp, gator och trafikleder är per individ väsentligt högre i storstäderna än i medelstora städer?

I centerns riksplan tycker jag mig hela tiden ana en nedvärdering av storstaden och en romantisering av landsbygden, och det måste vara ett grundläggande fel. För att vi skall kunna föra en regionalpolitik måste samhället bygga, som jag förut har sagt, på solidaritet och samverkan. Jag tycker att en fråga som professor Bentzel ställer i boken *Regioner* att leva i är verkligen central i sammanhanget: "I vilken utsträckning kan man av tätortsbefolkningen begära att den skall subventionera människorna i glesbygden för att dessa skall slippa flytta från sina hemtrakter?" Denna fråga är väsentlig. Det innebär inte att jag är motståndare till regionalpolitik. Det är inte professor Bentzel heller. Men det är nödvändigt att få ett svar på den frågan, om man vill ha en verklig diskussion i sammanhanget.

Därför reagerar jag mot svartmålningen och felaktigheterna i debatten om kostnaderna i storstäderna och av hela befolkningen där. Såvitt jag har funnit framgår klart av den statistik som finns att samhällsbyggnaden generellt sett inte är dyrare i Stockholm än på andra håll — tvärtom framgår det att motsatsen är fallet. Därför tycker jag att centerpartiets inställning är felaktig.

Låt mig också säga att även de som bor i Stockholm tycker om sin hembygd. De människorna är också hemkära. Visserligen får varenda en som flyttar ut från Stockholm stora artiklar i veckopress och i tidningen *Land*, men herr Nilsson i Tvärålund vet ju vilka problem vi hade med utlokaliseringen av statlig verksamhet 1971, och jag är övertygad om att vi får de problemen tillbaka när den proposition om fortsatt utflyttning

kommer som aviserats till våren 1973.

Ta den här diskussionen om den kommunala skatteutjämningen och löftet om förbättring. Vilka, herr Nilsson i Tvärålund, är det som medverkar till denna utjämning? Om det skulle vara som centern säger, att kostnaderna är större i storstäderna, vantrivseln outhärdlig och köerna värre, då skulle ju dessa kommuner ha skatteutjämningsbidrag i stället för som nu de fattiga landsbygdskommuner som vi verkligen slår vakt om i det här sammanhanget. Vi från socialdemokratin är redo att i solidaritet för trygghet även i fortsättningen försöka utjämna klyftorna mellan stad och land. Jag vågar påstå att den solidariteten är större här i Sverige än i något annat land och att levnadsstandarden i städer och på landsbygd också mera jämlik i vårt land än någon annanstans.

Till slut, herr talman, skall jag ta upp bara en enda fråga till, en fråga som har varit aktuell förut. När jag läser vad Käck skriver om skolan i sin bok Framtid och decentralisering vill jag verkligen ha ett besked från herr Nilsson i Tvärålund. Centern tar upp frågan om decentralisering av skola och kultur, och de har som en form av studiematerial haft Käck's bok Framtid—Decentralisering. Där skriver han: "ett skolbygge i en glesbygd bara (betyder) att bygden än snabbare töms på folk. Skolan ger nämligen den lokala befolkningen en utbildning som det är omöjligt att få användning för i lokalsamhället. Även undervisningen måste vara en del av och integreras i de aktiviteter som har naturliga förutsättningar på orten. Undervisningen i lokalsamhället bör alltså huvudsakligen inriktas på utbildning i de verksamheter som kan finnas på orten. Därigenom ges ungdomen en förutsättning att stanna kvar."

Vi som var unga på 1920-talet och i början av 1930-talet, som aldrig fick en chans att gå i mer än sexårig skola — som i ett ensidigt näringsliv endast hade att välja mellan en hytta, ett sliperi eller diversearbete — måste reagera när man tar upp en sådan här debatt, som tydligen är allvarligt menad, i det här sammanhanget. Om man dessutom är förälder och vet att barnen inte har varit intresserade av den ensidiga industri som är typisk för min hembygd utan valt andra yrken kan man ställa frågan: Skall de hindras i sin verksamhet genom det resonemang som centern för? Jag tycker att det skall bli intressant att få veta vad man menar.

Herr talman, det kanske hade funnits mer att säga, men jag ser att den begränsade tiden — som alla har — rinner i väg alldeles för snabbt, och de 30 minuterna har gått till ända. Låt mig sluta, herr talman, med att yrka bifall till reservationerna 7, 12, 13 och 19 vid inrikesutskottets betänkande nr 28 samt i övrigt till inrikesutskottets hemställan.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till att börja med göra ett par korta kommentarer till vad herr Fagerlund sagt. Han sade att det inte skiljer så mycket när det gäller uppfattningen om de mindre orterna, och det noterar jag med tillfredsställelse. Vi har ju, som herr Fagerlund citerade, skrivit in en beställning om en reell servicegaranti i mindre orter, och jag tycker det är värdefullt om vi kan enas om den skrivningen.

Vad sedan beträffar trafikreservationen medger jag att det kanske är något otympligt att den frågan behandlas 2 gånger i så nära sammanhang

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

men att motionsyrkandet har avslagits innebär inte att det behöver vara oriktigt. Vi måste kunna redovisa vår ställning när frågan på nytt behandlades.

Jag skulle vilja ge herr Nordgren rätt i mycket stor utsträckning när han säger att det varit en mycket hård arbetsbörda för utskottet och en mycket smal tidsmarginal för behandlingen av det här ärendet. Skälet till att vi, trots den korta tiden, inte biträder moderaternas yrkande är att vi anser att det är viktigt att höstriksdagen antar propositionen och därmed ger möjlighet följa det uppgjorda tidsprogrammet för kommande proposition. Om riksdagen följer majoritetens förslag får vi ett beslut som ger klart besked och ökat handlingsutrymme för utarbetande av förslag om medlen i regionalpolitiken, och detta har vi bedömt som så pass viktigt att vi gjort försöket att klara av behandlingen av propositionen – även om det var arbetsamt.

Jag skulle dock be att till herr inrikesministern och herr finansministern åtminstone få framföra en hälsning och be att inte det här upprepas. Sekreterarna, personalen och också vi ledamöter har haft en väldig arbetsbörda, men det arbetet har ändå gett utrymme för att kommande propositioner skall kunna läggas fram i tid vid vårriksdagen. Jag vill bestämt säga att jag hoppas att herrar statsråd gör allt för att den korta tidsperioden inte skall upprepas vid vårriksdagen.

Det finns ingenting som jag reagerar så hårt emot som när man i regionalpolitiken försöker skapa motsättningar mellan befolkningen i storstäder och oss som bor i andra delar av landet. Vi behöver varandra. Och också de människor som bor i blivande länshuvudstäder eller primära centra och de som bor i mer glest befolkade delar av länen behöver varandra.

Jag upprepar att starka orter i ett län är vårt bästa medel att avlasta de expanderande storstadsområdena. De är något av dammar mot befolkningsströmmarna. Men både länshuvudstäder och storstadsområden och regionala centra är beroende av ett livskraftigt omland.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fagerlund kritiserar med goda skäl centern för att den ställer upp befolkningsramar utan att klart tala om hur man skall skapa jobb för den befolkning som man anser skall finnas. Men det intressanta är att den kritiken i rätt hög grad kan riktas också mot regeringens befolkningsmålsättning. Som jag nyss konstaterade talas det på de 500 sidorna i bil. 1 inte ett enda ord om och presenteras ingen kalkyl över hur många jobb som behövs för att realisera målsättningarna. Det enda man kan konstatera beträffande regeringens program är att skogslänen, under den tid den hittillsvarande lokaliseringspolitiken verkat har gjort en nettoförlust på 50 000 sysselsättningstillfällen. Då är det väl rimligt att ni också talar om, när ni nu sätter upp befolkningsramar, hur många jobb som behöver skapas och i hur hög grad utvecklingen behöver bli annorlunda än vad den varit under den hittillsvarande lokaliseringspolitiken för att målsättningen skall kunna klaras. Såvitt jag förstår är ni lika obestämda som vad centerpartiet är. Och ni liknar varandra ganska mycket i fråga om den typ av medel som ni föreslår. Möjligen är centern

ningen ambitiösare, eftersom den faktiskt vågar tala om etableringskontroll, vilket socialdemokratin hittills inte har vågat göra.

När det gäller inställningen till socialismen är centern och socialdemokraterna så lika varandra att de är i gott sällskap med herr Burenstam Linder.

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fagerlund angrep centern mycket intensivt i slutet av sitt anförande. Han påstod bl. a. att kostnaden för utbyggnaden i storstäderna inte är högre än i övriga delar av landet. Låt mig peka på några fakta.

Storstäderna har av ekonomiska skäl inte klarat servicen för sina invånare. Forskningen pekar på att det är dyrare att bygga ut servicen i storstadsområdena. Antalet sjukdagar är större i storstadsområdena än i övriga delar av landet. Behovet av poliser är större där. Brottsligheten och otryggheten är betydligt större i storstäderna. Och märk väl, detta beror inte på att det är fel på människorna som bor där — det beror på att miljön är sådan att människorna inte kan anpassa sig. Det är en bättre miljö inte minst i storstäderna som vi vill åstadkomma genom vår politik.

I sina petita för budgetåret 1971/72 hänvisade statens vägverk till en undersökning av vilken det klart framgår att "erforderliga investeringar i trafikleder är väsentligt mer kostnadskrävande per invånare räknat och i förhållande till tätortsytan ju större folkmängd en kommun har". Jag har velat läsa in detta till protokollet med anledning av herr Fagerlunds tal om samhällskostnaderna.

När det gäller miljön tycker jag att herr Fagerlund slåss mot väderkvarnar. Jag underströk mycket starkt att storstadsbor naturligtvis också har en hembygdskänsla. Men vi vill åstadkomma en bättre miljö som skapar trygghet och bättre trivsel och därigenom förstärker hembygdskänslan.

Herr Fagerlund frågade också vad vi menade med decentraliseringspolitik och tyckte att det var något mycket mystiskt. Jag är inte alls förvånad över att en centralist tycker att decentralism är något märkligt och svårförståeligt.

I utskottet har vi nu behandlat många mer eller mindre konkreta åtgärder. Bl. a. de 43 punkterna i vår riksplan. Nästa år får vi förslag om konkreta regionalpolitiska åtgärder, dels från Kungl. Maj:t, dels — förutsätter jag — från alla partier. Då aktualiseras på nytt de 43 punkterna, av vilka de flesta har avstyrkts i föreliggande betänkande. Vi har att avvakta med beslut till nästa år.

För oss inom centern är detta med decentraliseringspolitik ingenting mystiskt eller märkligt. Vi anser att det är viktigt att hela samhällsplaneringen måste inriktas mot ett decentraliserat samhälle. Man kan jämföra detta med utskottets skrivning, att hela samhällsverksamheten bör inriktas på att uppnå en regionalpolitisk balans. Mellan utskottets uttalande på denna punkt och vårt tycker jag inte att det skiljer så mycket. Men det kan skilja mycket mellan tal och handling.

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveckling
och hushållning
med mark och vat-*
ten

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fagerlund och jag är överens på många punkter i den här frågan, även när det gäller reservationen 8. Vi anser båda att det bör vara en god sjukvård över huvud taget, framför allt i de regionala centra som propositionen tagit som exempel på orter, där lasarett skall finnas. Därom är vi helt eniga. I varje fall är jag övertygad om att herr Fagerlund delar min uppfattning att man inte skall försämlra sjukvården.

Sedan sade herr Fagerlund: "Vi skall inte lägga oss i landstingens ärenden." Nej, naturligtvis inte, men när landstingen inte sköter sina uppgifter så som de borde göra för en relativt stor region, då är frågan om det inte är regeringens eller kanske t. o. m. riksdagens sak att peka på bristerna. Fortsätter den här utfrysningen av en region i Hälsingland, kommer det att resultera i att man opererar bort möjligheterna för Söderhamns lasarett att fungera. Därmed försämlrar man också utvecklingsmöjligheterna för Hälsinglands största industridistrikt. Det rimmar illa med andan i den proposition vi i dag diskuterar. Man gör det ytterligt svårt för det distriktets näringsliv att få någon rekrytering. Det första både stora och små företag frågar är om det finns en god samhällsservice. Jag hoppas att statsråden delar uppfattningen att man inte skall försämlra den på det här sättet. Det har redan uttalats i propositionen.

Inrikesutskottets vice ordförande var vänlig nog att läsa in några rader från s. 6 i propositionen. Den uppfattning som uttrycks där delar jag helt och hållet. I dagens läge är det verkligen nödvändigt, som det där står, att man försöker skapa förutsättningar för det befintliga näringslivet att ge ökad sysselsättning och därmed minska arbetslösheten. Därför behöver vi, vilket vi tydligen är ense om och vilket också understryks i propositionen, en näringspolitik som tillgodoser de där framförda intressena. Jag är glad, liksom utskottets ordförande och många andra talare, för att det är så pass stor uppslutning just kring regionalpolitiken och betänkandet.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först säga ett par ord till herr Nordgren. Det är dock landstingen som skall betala sjukvården, och det är ganska svårt för riksdagen att ta dem i örat och säga att nu skall de bygga på en viss plats, när det inte är vi utan de som skall betala. Jag tror att det är olyckligt om vi blandar oss i landstingens åtgöranden på den här punkten.

Till herr Svensson i Malmö vill jag säga att vi har ju inte bara en regionalpolitik på socialdemokratiskt håll, utan vi har också en näringspolitik. Och jag påpekade redan i mitt första inlägg att de programåtgärder som ni redovisar i er motion, efter att ha talat så mycket, kommer ganska nära vårt näringspolitiska program.

När det gäller socialisering frågar jag: Vilket slags socialisering vill herr Svensson i Malmö ha, och vad lägger han in i detta ord? Är det någon av de former som finns ute i världen i dag, eller har han någon speciell form i detta sammanhang?

Till herr Nilsson i Tvärålund vill jag säga att vad jag önskade var att få en konkretisering av vad ni menar när ni skriver om decentralisering "så

långt möjligt". Jag frågade t. o. m.: Skall vi med lock och pock börja placera människorna i landet? Det kan man nämligen göra "så långt möjligt".

Herr Nilsson i Tvärålund talar om de 43 punkterna. Hur många reservationer har de 43 punkterna utmynnat i? På hur många ställen är herr Nilsson i Tvärålund överens med utskottet?

När det gäller skolfrågan fick jag inget som helst svar om det som jag anser vara något anmärkningsvärt i en studiehandledning.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig fortsätta samtalet med herr Nilsson i Tvärålund. Han var vänlig nog att bygga vidare på min liknelse om ortsstrukturen och hässjevirket. Herr Nilsson i Tvärålund sade att Eriksson borde väl ändå veta att man inte kan sätta upp hässjevirke från Stockholm. Jag vill säga till vännen Nilsson att jag mycket noga har tänkt igenom den här bilden, och vi kan väl komma överens om en sak, nämligen att samma arbetslag som utnyttjar hässjevirket och som fyller det också sätter upp det. Vad är då arbetslaget när det gäller ortsstrukturen? Jo, det är riksdagen, länsmyndigheter och de kommunala beslutande instanser som skall fylla denna ortsstruktur genom medel, genom åtgärder, genom satsningar. Då är det också riktigt att de sätter upp den.

Jag har här ett sammandrag över ledamöter i länsstyrelser, av vilket framgår att centern har 73 ledamöter och suppleanter i länsstyrelserna — 37 är ordinarie och 6 är riksdagsmän. Det finns i länsstyrelsernas yttranden bara ett par tre reservationer på olika punkter. Annars har man accepterat ortsstrukturen. Centerns folk på fältet har alltså här varit med om att sätta upp hässjevirket, och det har man gjort rätt i.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fagerlund är så väldigt rädd för den byråkratism som han tror med nödvändighet skall följa med socialismen. Jag vill fråga om han tycker att den typ av byråkratism, som reserverar besluten om investeringar och lokaliseringar till de privata stora koncernernas styrelserum, är mindre byråkratisk och mera demokratisk, eftersom han är anhängare av en socialdemokratisk regering som har sammanlevt med denna storkapitalism i 40 år.

Sedan vill jag inte bestrida att det kan vara så att vissa av de åtgärder som vi föreslår ligger nära vad radikala och progressiva socialdemokrater tänker och säger på era kongresser — det är ju, höll jag på att säga, de enda gånger som de får komma till tals i ert parti. I den mån som de progressiva socialdemokraternas uppfattningar ligger nära våra så är det ju intressant. Men om det program som vi presenterar skulle vara så likt de radikala socialdemokraternas så är det väl också därför som herr Fagerlund yrkar avslag på det.

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Fagerlund vill inte gärna att man skall ge pekpinna till landstingen — det är ju de som betalar kostnaderna. Detta är väl riktigt. Men, herr Fagerlund, när civilutskottet till och med kan föreslå

retroaktiv lagstiftning, så tycker jag att man när det gäller service för människor i en utvecklingsbar region skulle kunna ge ord på vägen även till landstinget om att den servicesjukvård som för närvarande finns åtminstone skall bibehållas.

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig börja med Karl Erik Eriksson och hans hässjevirket. Karl Erik Eriksson säger att det arbetslag som arbetar med hässjevirket och hässjningen skall sätta upp hässjorna. Ja visst – men vad jag ännu en gång vill påpeka är att de som bestämmer *var* och *hur* hässjorna skall sättas upp, de skall inte sitta i Stockholm. Vad vet man i Stockholm om hässjevirket i Arvika och i Tvärålund?

Vidare säger Karl Erik Eriksson att i olika län har man ju föreslagit i stort sett vad Kungl. Maj:t nu har föreslagit riksdagen. Ja, men varför skall man då begränsa de lokala möjligheterna att besluta? Varför skall man göra den begränsningen att län och kommuner bara skall föreslå och överlåta till regering och riksdag att besluta? Argumenteringen faller på sin rimlighet eller orimlighet – det får var och en avgöra.

Herr Fagerlund har svårt att förstå vad som är decentraliseringspolitik och vad som är ett så långt möjligt decentraliserat samhälle. Vetenskapen har kommit fram till att om det gäller en viss åsikt som av en person inte uppfattas som positiv, så har vederbörande utomordentligt svårt att förstå saken. En kommunist har mycket svårt att förstå en centerpartist, och en socialist minns mycket mer om socialism än vad t.ex. en centerpartist gör, för att nu ta ett exempel. En riksdagsman sade när jag var ung i riksdagen: Om inte viljan finns, då hindrar allt. Det är detta som är felet med socialdemokraterna och decentraliseringspolitiken. Viljan och förståelsen finns inte, och då är det mycket svårt att förstå decentraliseringspolitiken och naturligtvis ändå svårare att genomföra den.

Herr Fagerlund försöker ge en bild som skapar intrycket att vi i centerpartiet önskar oss tillbaka till fattigsamhället, till det gamla fattiga agrara samhället. Vi upplever detta som en ganska förvånansvärd förvrängning, som väl människor i allmänhet inte kan sätta minsta tilltro till. Och så vill jag säga vad det gäller trovärdigheten, att oavsett om en sak förvanskas avsiktligt eller oavsiktligt så minskas trovärdigheten.

Herr FAGERLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Den debatt jag för med herr Nilsson i Tvärålund är ganska konstig. Jag ber honom något konkretisera vad han menar med "så långt möjligt decentraliserat", och då stiger han upp här och säger: Herr Fagerlund vill inte förstå det här, för det är inte värdeladdat, och det upplever herr Fagerlund då inte som positivt.

Jag är, herr Nilsson i Tvärålund, uppväxt med socialdemokratin och med en socialistisk grundsyn. Socialism är i sig en decentraliserad rörelse som vill decentralisera den ekonomiska makten från ett fåtal till de många i samhället. Decentralisering är för mig något värdefullt, men det måste kopplas med en ekonomisk politik som verkligen ger någonting.

Det är detta jag har försökt få ut av herr Nilsson i Tvärålund, och då ger han mig ett sådant här svar. Jag måste säga: Det är avslöjande för den

ideologi på vilken ni bygger hela ert partiprogram om "en så långt möjligt driven decentralisering". Herr Nilsson i Tvärålund svarar helt enkelt att det inte uppfattas som värdeladdat av mig.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Nilsson i Tvärålund anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik samt tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Herr talman! Den regionalpolitiska proposition som vi nu diskuterar är resultatet av ett planeringsarbete som har pågått i ungefär fem år. Det är säkert den största samlade planeringsaktivitet som någonsin förekommit i vårt land, och flera tusen personer har i varierande omfattning varit engagerade i arbetet. Överläggningar mellan kommuner och länsstyrelser har hållits i flera omgångar. Kommunernas uppslutning kring länsprogrammen har också utgjort en mycket värdefull grund för detta samlade program. Även de mest kontroversiella frågorna, t. ex. den framtida orsstruktur, har behandlats så att det nu står en majoritet av kommuner bakom den i samtliga län, i flertalet län en mycket stor majoritet av kommuner.

Ett annat uttryck på denna goda förankring är att det bara i fem länsstyrelser föreligger några reservationer mot länsplanen. I många län har man fört ut frågorna till debatt i organisationslivet, i partiorganisationerna, i studiecirkelarna osv. Herr Eriksson i Arvika brukar ju visa upp grejor och gjorde så även nu. Jag kanske också får lov att visa upp några länsplaner. I det material som jag här visar finns det en beskrivning av hur planeringen har gått till och vad den innehåller. Materialet har varit underlag för diskussioner, i vilka tiotusentals människor har varit engagerade.

En annan del av bakgrundsmaterialet utgör de betänkanden och rapporter som expertgruppen för regional utredningsverksamhet har utarbetat. Ett flertal forskare har på ett mycket förtjänstfullt sätt givit oss ett vetenskapligt underlag för bedömningar av människornas önsningar och värderingar när det gäller arbetsmarknad, serviceinrättningar och en rad andra samhällsfunktioner. Jag vill gärna säga att för oss som varit med om att utforma denna proposition har samarbetet med olika samhällsforskare, bl. a. ekonomer och näringsgeografer, varit mycket stimulerande och givit impulser när det gällt att utarbeta detta program.

I flera avseenden har också statistiska centralbyråns mycket rikhaltiga statistikmaterial varit oss till stort gagn. Genom bearbetning och speciell körning av det materialet har vi kunnat få fram uppgifter som varit av stort värde när det varit fråga om att belysa den regionala obalansen och utvecklingstendenserna på skilda områden.

Jag vill också betona att propositionen har vuxit fram under medverkan av en särskild lokaliseringsberedning, i vilken har ingått företrädare för kommuner, näringsliv, organisationer och ämbetsverk, och deltagarna i den beredningen har på ett förtjänstfullt sätt medverkat till och tagit ställning i en rad frågor som har samband med detta planeringsprogram.

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

Regional utveckling och hushållning med mark och vatten

Som alla kunnat konstatera grundar sig propositionen på ett mycket utförligt faktamaterial, och de bärande tankegångarna har en mycket vid förankring. Jag vill också säga att det är med stor tillfredsställelse jag noterat den starka uppslutningen kring programmet vid utskottsbehandlingen. Utskottet har givit den redovisning som lämnas i propositionen sitt erkännande. Låt mig, helt uppriktigt och inte bara av artighet, i gengäld till inrikesutskottets ledamöter säga att jag tycker att det är beundransvärt att man på den korta tid som stått till förfogande har kunnat utföra ett så verkligt imponerande arbete. Betänkandet är utformat på ett osedvanligt överskådligt sätt, och det har också serverats i en mycket njutbar form. Jag tycker således att utskottet gjort ett mycket gott arbete.

Jag har inte anledning att efter statsministerns, som jag tycker, intressanta och fyllda anförande, som speciellt tog upp problemen kring regionalpolitiken, gå in på de frågeställningar som där behandlas. Jag skall inskränka mig till några kortfattade synpunkter, och jag skall avstå från att ge mig in på någon diskussion om planeringsramarna.

För att vi skall nå en rättvis regional fördelning av välfärden måste vi målmedvetet utnyttja våra resurser, så att vi i länen kan bygga upp orter och boendemiljöer som är av olika karaktär men som ändå inbördes kompletterar varandra så att arbete, service och god miljö kan bli tillgängliga och inom räckhåll för de människor som bor i regionen. Det är kring dessa strävanden som hela det regionalpolitiska programmet kretsar.

Vi vet att människor har olika krav när det gäller arbetsmarknad och när det gäller service. Man skall naturligtvis noga akta sig för att generalisera — individer är olika. Men om jag ändå skulle våga mig på det, så vill jag säga att de något äldre ofta har ganska blygsamma krav och att deras anspråk när det gäller de problem vi nu behandlar kan tillgodoses på ett lättare sätt än de unga människornas. De har funnit sin plats i tillvaron. De vill stanna där, och de vill känna trygghet. De har förväntningar på att den samhällsservice som finns i bygden skall bevaras och att inte den egna arbetsplatsen skall drabbas av sådana nedläggningshot som de läser om i tidningarna.

De yngre har krav som är annorlunda och som i många fall går längre. De vill ha större valmöjligheter, såväl på arbetsmarknaden som i fråga om samhällsservice. Om vi vill hålla kvar ungdomarna och personer med längre utbildning i de skilda länen, måste vi sträva efter att utveckla arbetsmarknader som svarar, mot dessa förväntningar och mot de nya möjligheter som ungdomarna har. Många ungdomar har fått en specialiserad utbildning, och deras krav kan enligt de erfarenheter vi har gjort de senaste åren endast tillgodoses på de något större arbetsmarknaderna. En strävan att förkorta flyttningsavstånden har då varit vårt motiv för att få till stånd ett primärt centrum i varje län och försöka bygga ut arbetsmarknader som är så väl differentierade när det gäller samhällelig och kommersiell service att de kan dra till sig ungdomen, så att inte ungdomarnas enda möjlighet är att söka sig till storstadsregionen.

Problem av denna art, initiativ för att kunna bygga upp sådana regioner, kommer förvisso att bli en av 1970-talets viktigaste strävanden

för oss som har ett politiskt ansvar. Jag menar inte att fastväxandet i en bygd är någonting som särskilt skall prioriteras. En stark bygdegemenskap och rotfasthet har positiva men kanske också negativa drag. Att flytta, att pröva någonting nytt kan också ha sina fördelar. Men vad vi skall eftersträva är inte att här ta ställning till detta, utan det är att skapa ett större mått av valfrihet för människorna i de här avseendena. När vi vill satsa på primärcentra och regionala centra inom länen är det inte i och för sig för att åstadkomma koncentration — såsom det har hävdats här i debatten — utan det är för att vi skall kunna ge dagens och morgondagens generationer en arbetsmarknad och service i de olika länen som verkligen innebär alternativ till den flyttning som förekommit under de senaste årtiondena.

Visserligen går kanske centern inte emot en sådan här centralisering, men man säger i sin allmänna välvilja att vi naturligtvis bör sträva efter att föra ut dessa kvalificerade sysselsättningar till flera orter, att de inte bör koncentreras på det sätt som jag här beskrivit. Men hur det skall vara möjligt för centerpartiet att infria ett sådant löfte vet jag inte. Här gäller det en verksamhet som — det har jag redan betonat — i dag väsentligen är lokaliserad till storstadsområdena. Primärcentra är med hänsyn till kommunikationerna de enda tänkbara naturliga lokaliseringalternativen för den verksamheten. Och med vilka medel skulle det vara möjligt att föra ut den typen av verksamhet också till mindre orter? Det väsentliga är att vi har den inom räckhåll ... inte alltför långt borta. I det avseendet anser jag att regeringens förslag innebär ett väsentligt framsteg när det gäller att åstadkomma en utjämning.

Slutsatsen blir att centern, med sin allmänt deklarerade decentraliseringspolitik, tycks ha sopat det här problemet under mattan med formuleringar i stället för att verkligen analysera vilka faktiska möjligheter som kunde föreligga.

När jag läste centerns riksplan och motion tyckte jag att orden "decentralisering" och "centralisering" förekom så ofta, att jag tog mig före att räkna dem. Inte mindre än 82 gånger används dessa ord. Det ger ett intryck av att man upprepat de orden så ofta att man saknat utrymme för att gå in på en analys i det här sammanhanget.

Jag tycker inte att man kan förenkla frågeställningarna på det sätt som här skett. Om vi skall få en seriös behandling av dessa problem är det nog nödvändigt att vi mer ägnar oss åt att göra riktiga värderingar.

Om man inte förstår att i de olika länen anpassa service och arbetsmarknad efter den moderna tidens krav kommer förvisso ungdomen att fortsätta att flytta bort. Men naturligtvis — det vill jag betona — kan vårt regionalpolitiska arbete inte inskränkas till ungdomens situation. Även de medelålders och äldre har rätt att få sina intressen tillgodosedda. I de grupperna möter vi kanske också det största misstroendet mot centraliseringen, såsom denna nu kommit till uttryck i marknadshushållningen, i konkurrenssamhället. Människor är ängsliga för sin sysselsättning, och det är — som vi vet — konkurrensen som driver fram nedläggning av arbetsplatser ute i bygderna.

Under den här debatten har det förekommit ett intressant meningsutbyte mellan statsministern och herr Fälldin. Det gällde jordbruks-

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

kooperationens insatser i näringslivet beträffande centraliseringen. Herr Fälldin bad statsministern att ge ett exempel på en näring, som är mer bygdeanknuten än jordbrukskooperationen. Jag vet inte om det var av tidsskäl som statsministern avstod från att ta upp ett i varje fall mycket näraliggande exempel som jag tror att vem som helst av kammarens ledamöter skulle ha kunnat ge herr Fälldin i dessa sammanhang. Jag tänker då på sågverksrörelsen sådan den är gestaltad i vårt land.

Det finns i Sverige inte mindre än 4 000 sågverksföretag, som sammantaget sysselsätter 25 000 människor. Men det är en näringsgren som befinner sig i en press, och många av de mindre sågarna håller i dag på att försvinna. Inom denna näringsgren finns en stark oro inför framtiden. Denna oro härleder sig främst till risken för att bondekooperationen skall slå bort underlaget för dessa småindustrier och genom stora anläggningar vid kusterna samt med leveransplikt för skogsägarna bygga upp sina egna företag.

Jag tar upp denna fråga därför att den är högst aktuell för oss, när vi har att ta ställning till olika ansökningar om lokaliseringstöd. Naturligtvis — det vill jag betona — skall vi inte gå emot en rationalisering av sågverksrörelsen. Men här kan dock finnas, menar jag, goda alternativ till en så våldsam centraliseringprocess som skett i fråga om förädlingen av de egentliga jordbruksprodukterna. Låt oss nu verkligen undersöka om vi inte kan ta till vara de tekniska möjligheterna att rationalisera även inom de mindre enheterna, så att vi slipper den koncentration som varit så utmärkande för mejerihanteringen och för slakten.

Jag har haft kontakt med många sågverksägare, som beskrivit sitt dilemma. Jag har blivit uppvaktad från kommuner som säger: Ni kommer väl inte att ge stöd till denna etablering vid kusten. Slå vakt om våra intressen så att vi kan ha kvar sysselsättningen här i inlandet.

Jag kan försäkra er att vi här står inför ett sådant problem att vi, om vi inte gör ett allvarligt försök att komma till rätta med denna struktur-omvandling, löper risk att förlora många tusental arbetstillfällen i inlandet, där vi har mycket små förutsättningar att ge någonting annat i stället.

Jag skulle gärna vilja fråga, inte bara centerns representanter utan också er andra här: Är det riktigt att agera på det sätt som vi gör? Kan inte den tekniska utvecklingen ge oss möjlighet att bevara sysselsättningen i de mindre och medelstora företag som i dag löper risk att slukas upp av en obönhörlig rationalisering, såvida den skall ha såsom målsättning att de stora enheterna alltid skall betraktas som överlägsna?

Jag ställer denna fråga, men jag vet att jag inte kommer att få något svar på den. Jag har märkt under denna diskussion att de borgerliga representanterna inte kommer att delta i denna debatt på det seriösa sätt som man skulle föreställa sig vara naturligt i en riksdagsdebatt om en stor fråga. Jag märkte av partiledarnas ordbyte att man tydligen bör avhålla sig från att kritisera någonting som kan vara obchagligt för ett annat borgerligt parti. Därför har jag inte föreställningen att de kommer att handla i riksdagsstadgans goda anda, där det sägs att ledamot äger att fritt tala och utläta sig i alla frågor som under överläggning komma. Här kommer i stället partiintressena och de taktiska intressena att utåt

markera enighet även om det är ett aldrig så undergrävt gemensamt ställningstagande. Det gör att man avstår från att ge sig i den debatten.

Låt mig till sist, ärade ledamöter, också ta upp till diskussion en annan aspekt på Ortsstrukturen och knyta an till de motioner som här föreligger!

De resurser som vi kan avsätta för regionalpolitiken är begränsade. Det gäller för oss att inom givna ramar försöka tillgodose olika mål för vår samhällspolitik. Det gäller också att avväga intressena hos den nuvarande och den kommande generationen, något som kanske alldeles speciellt kommer till uttryck i den fysiska riksplanen men som också gäller vissa element i den regionalpolitiska planeringen.

Allt i fråga om planering skulle emellertid vara lugnt och välbeställt, om man bara kunde planera utan kontakt med verkligheten, men de teorier och modeller som har tillhandahållits av vetenskapsmän med flera skall vi ju föra ut i en verklighet som inte alltid passar utan erbjuder svårigheter vid tillämpningen.

Länen är så olika befolkningsmässigt och på andra sätt, att det med en viss typ av planering inte är möjligt att nå samma resultat i alla län. Vi har med hänsyn till resurserna inte vågat räkna med att ha mer än ett primärt centrum i varje län. Planeringsproblemet i Östergötlands län med dess 380 000 invånare är av lätt förståeliga skäl andra än problemen i t. ex. Jämtlands län, där man har 125 000 invånare och en fem gånger så stor yta. Sådana skillnader återspeglas också i länsprogrammen.

Vid avvägningen mellan olika orter har Västerbottens län varit ett särskilt problem. I kustlandet finns två dominerande befolkningscentra, Umeå och Skellefteå. — Jag tror vi såg bilder, som herr Nordgren visade, därifrån för en stund sedan — eller var de kanske från det egna hemlandet? De påminde i alla fall mycket om en bild från Skellefteå som jag har sett nyligen.

Länsstyrelsen gjorde i länsprogrammet en åtskillnad mellan dessa båda orter och gav vid klassificeringen ett visst försteg åt Umeå. I propositionen hänförde vi, bl. a. med hänsyn till den totala befolkningen i länet, Skellefteå till gruppen regionala centra. De små skillnaderna mellan de båda orterna gjorde naturligtvis att det fanns skäl både för och emot denna skillnad. Det förvånar mig inte att man vid utskottsbehandlingen har föreslagit att Skellefteå skall hänföras till gruppen primära centra. Jag kan försäkra att regeringen inte tar illa vid sig av detta, lika litet som vi har någon invändning att göra mot att utskottet anser att Avesta- och Hedemorablocken bör föras till stödområdet. Jag vill betona — och denna uppfattning har jag kunnat utläsa hos dem som talat för utskottet — att även om man delar upp detta län på två primära centra, kan det självfallet inte innebära att länet kan påräkna nämnvärt större resurser än det skulle ha fått, om det varit fråga om ett primärt centrum. Därför måste det bli rätt så intrikata avvägningar mellan dessa båda kommuner. Jag förutsätter att länsstyrelsen i samarbete med respektive kommuner får ägna dessa avvägningsfrågor en särskild uppmärksamhet i framtiden.

Ser vi till ortsstorlek och funktioner finns det i andra delar av landet orter, som är ganska jämförbara med Skellefteå. Redan i det angränsande Västernorrlands län finner vi sådana exempel. Sundsvall med över 90 000

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

som befolkningsunderlag inom sitt kommunblock är ett primärt centrum i länsplanen. Men norr om Sundsvall ligger längs kusten Härnösand, Kramfors och Örnsköldsvik, som alla tre är betecknade som regionala centra.

Dessa kommuner har ganska olika befolkningstal. Skulle man enbart gå efter en jämförelse mellan befolkningsunderlagen, kan man kanske i Örnsköldsvik säga: Här har vi lika många människor som det finns i Skellefteå. Vi befinner oss ett trappsteg över Kramfors och Härnösand. Nu bör också vår ort betecknas som ett primärt centrum.

Jag vill då erinra om att länsplanen och planen för den regionala strukturen över huvud taget skall ge underlag för planering av olika samhällsaktiviteter, men givetvis måste anpassning ske så att problem av olika slag får en rationell lösning oberoende av till vilken region en ort här hör. Jag vill liksom utskottet erinra om att den regionala utvecklingsplaneringen är en rullande planering och att vi därför om några år kan få anledning att se över vår plan, registrera de erfarenheter man har gjort och söka oss fram kanske till andra värderingar, om så är nödvändigt. Det kan, fru talman, inte upprepas ofta nog att vi i regionalpolitiken måste ha en helhetssyn på förhållandet mellan olika tätorter och mellan tätort och landsbygd. Jag tyckte det var sympatiskt att herr Nilsson i Tvärålund, som vanligtvis eftersom han är vald i Norrland sysslar med Norrlandsproblemen, nu ägnade så stort intresse åt Stockholmsregionens förhållanden.

Men låt oss inte enbart därför att vi funnit att länets primära centra i vissa avseenden fyller en funktion för arbetsmarknad och service beteckna dessa orter som någonting förmer än de övriga som finns inom regionen. Alla regiontyper har ju sina uppgifter i vårt komplicerade samhällssystem. De är delar i en region, i vilken människorna skall verka, finna rekreation och avkoppling, och vi skall se detta som så att säga en gemensam tillgång.

Jag vill understryka att det regionalpolitiska handlingsprogrammet inte innebär ett underkännande av kommunreformen, som det antytts på visst håll. Vi kommer 1974 att ha fullbordat den här bitvis ganska smärtsamma sammanläggningen, men vi har då skapat kommuner med bättre förutsättningar att ge likvärdiga förhållanden för människorna. Vi kan då också räkna med att primärkommunen bättre än tidigare kan fylla en uppgift både för arbetsmarknad och för service.

Den planering som vi nu diskuterar och det program som riksdagen kommer att fatta beslut om — som vi hoppas åtminstone någon gång under morgondagen — är det första program av den här karaktären som vi antar. Det blir en fortsatt planering som måste gå ut på att vi försöker att ytterligare förbättra våra kunskaper om de regionalpolitiska problemen och förbättra de hjälpmedel som vi skall använda oss av för att åstadkomma en bättre regional balans.

Vi går alltså ut med detta program. Jag vill gärna liksom herr Eriksson i Arvika understryka att det gäller att engagera de många människorna i detta land i dessa problem. Själv skall jag gärna försöka ta vara på det uppslag som utskottets ordförande gav, att vi i någon form skall ge information om det riksdagsbeslut som jag uttrycker förhoppningen om

skall bli positivt i den bemärkelsen att riksdagen följer regeringsförslaget i allt väsentligt. Jag tror att en sådan information betyder ökad förståelse för dessa problem liksom att vi skall kunna diskutera dem utan att missförstå varandra i så hög grad som kanske har förekommit i den här typen av debatter.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag tycker nog att inrikesministern tar på sig bekymmer i onödan när han står här i talarstolen och säger att han är ängslig för att vi vanliga riksdagsmän inte skulle efterleva riksdagsstadgan. Jag undrar om inte statsrådet Holmqvist med fullt förtroende kan överlåta åt talmans-kretsen att avgöra när vi bryter mot den stadgan.

Några ord om det här med jordbrukskooperationen. Det är på något vis avslöjande att statsråd och andra socialdemokrater inte har något annat att exemplifiera med än jordbrukskooperationen när ni diskuterar lokaliseringspolitik och regionalpolitik. Ni skulle kunna åstadkomma långt mer dramatiska effekter. Låt mig ge ett litet tips. Nöj er inte med att i broschyrer och handlingar som ni skickar ut tala om hur många mejerier det fanns 1929. Gå gärna något ytterligare antal år tillbaka, när det i varje jordbruk fanns en separator och en kärna och då smör- och osttillverkning utfördes i varje lantbrukarhem. Se efter hur många mejerier det då fanns och jämför med antalet i dag. Effekten blir ju så mycket mera dramatisk om ni väljer den metoden.

Så några ord beträffande sågverken. Ja, verkligen herr inrikesminister; från mitt eget lokala område vet jag hur småsägverksägarna i offentliga sammanhang har förklarat det vara positivt och bra att skogsägarrörelsen har garanterat dem virke så att de kunnat fortsätta driften. De har också uttryckt sin tillfredsställelse över att skogsägarrörelsen har svarat för krediter, vilket också bidragit till att de kunnat fortsätta sin verksamhet. Jag vet att i lokaliseringsärenden i sen tid är det just bondekooperationen, skogsägarrörelsen, som i områden jag känner till har garanterat virke till dessa småsågar. Om inrikesministern ser till att domänverket och bolagen gör samma prestation så finns det ett underlag för denna sågverksrörelse, som också jag tycker skall ligga så nära virkesområdet som möjligt. Det visar sig att den flis man får av avfallet med fördel kan transporteras till en massafabrik, den tål ganska långa transporter.

Det här är ingen ny tanke från vår sida, och jag är glad över att inrikesministern numera är inne på att försöka medverka till en sådan utveckling.

Sedan hela resonemanget om ortsklassificeringen! Först framhåller inrikesministern i början av sitt anförande hur viktigt det är att man i varje län får en kraftig koncentration genom ett primärcentrum, och han bygger upp ett resonemang omkring det. I slutet av sitt anförande säger inrikesministern att nu innebär inte det här att de andra orterna skulle komma i ett sämre läge. Det är inte särskilt förenliga ståndpunkter. Däremellan säger inrikesministern att när man nu gör två primära centra i

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Västerbotten, kommer det att medföra ett intrikat problem därför att några mer resurser skall man inte få. Sedan gör inrikesministern en jämförelse med Kramfors, Sollefteå och Örnsköldsvik i mitt eget län och visar att det finns skäl i och för sig att bygga ut i Örnsköldsviksområdet eller Kramforsområdet — ja visst gör det det — och frågar: Vad har centern för möjligheter att föra ut verksamheter till sådana områden? Ja, i alla de fall där vi kan fatta politiska beslut om det går det ju bra.

Vilken inställning hade inrikesministern när det gällde myntverkets utflyttning till Söderhamn? Visst hade det gått bra att genom ett beslut här i riksdagen föra ut den aktiviteten till Söderhamn fastän detta i dag inte är klassat som primärcentrum. Nu vill jag fråga dem som avstyrkte den gången: Var det därför att Söderhamn inte är lokalisingsvärdigt? Eller vad är det för filosofi som ligger bakom? Inrikesministern visar hur komplicerat det här är. Jag kan ta upp Jämtland, där majoriteten i länsstyrelsen föreslog sju orter och en minoritet föreslog fem orter. Statsrådet föreslår tre orter.

Naturligtvis har inrikesministern tillsammans med alla sina sakkunniga i departementet — det vill jag gärna säga — skaffat sig god kännedom om situationen i alla län. Därvidlag får det inte vara något missförstånd. Jag känner situationen rätt bra i Västernorrland. Men jag skäms inte för att tillstå att jag inte har motsvarande kunskaper om norra Älvsborgs eller Kalmar län eller vilket annat län man tar.

När det nu är så komplicerat i Västernorrland som inrikesministern visade, är inte det resonemanget i och för sig ett skäl att säga: Vi ställer den här resursen till Västernorrlands läns förfogande? Sedan får människorna där fördela de resurserna och lösa de här mycket knepiga avvägningsfrågorna. Enkelt uttryckt: det finns ju förnuftigt folk kvar i varje län trots att man har skickat några stycken hit till Sveriges riksdag.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag är litet överraskad av att inrikesministern anser sig nästan behöva ta till tumskrivar för att få upp både herr Fälldin och mig i talarstolen. Det är ju bara omsorg om kammarens tid som gör att vi är litet försiktiga. Annars skulle vi med förtjusning och glädje diskutera de här frågorna med inrikesministern mycket länge.

Jag skall gå direkt in på frågan om sågverksnäringens ställning och om statsmakternas ansvar i det läge där en omstruktureringsprocess är alldeles nödvändig. Jag tror liksom herr Fälldin att inrikesministern överdriver det här med leveransplikten. Jag har själv suttit som ordförande i en stiftelse som ägde skogsmark på ett par tusen hektar. Och jag har förhandlat med skogsägarföreningen. Det fanns inget som helst krav på leveransplikt när man skulle gå in som medlem.

Men viktigare än så är ju frågan: Hur skall man klara ett rimligt antal av de här småsågarna? Vi var för några år sedan i ett läge där det gällde att få upp dem till en nivå över 5 000 standards. Det gällde att se till att de alla hade sin barkningsmaskin. Företagarföreningarna kunde möjligen med direktlån klara just detta. Men att sedan ge pengar till en vidareutveckling så att sågverket kunde utvecklas och tävla med de större enheterna, t. ex. dem som finns inom skogsägarföreningarna, och

åstadkomma en exportkapacitet som verkligen var konkurrensduglig, det hade vi icke resurser till.

Jag skulle i detta sammanhang vilja ta upp en fråga som jag har grunnat mycket över. Varför har socialdemokraterna och regeringen så benhårt år efter år motarbetat utvecklingen av företagarföreningarnas resurser? Varje år har ni nödtorftigt ökat anslagen men aldrig i relation till vad företagarföreningarna och deras riksorganisation har begärt. Tänk om vi under dessa viktiga omstruktureringsår hade haft de administrativa resurserna att hjälpa dem med kalkylering och marknadsföring. Tänk om vi hade haft möjligt att ge direktlån, inte med de snäva gränser som gällt utan upp till ett par tre hundratusen, så att vi hade kunnat sätta in lånen i det rätta ögonblicket och inte behövt vänta i månader på kommerskollegii behandling av dessa ärenden!

Jag tror faktiskt, herr inrikesminister, att vi skulle ha kunnat genomföra denna strukturomvandling mycket mjukare inte minst i de berörda skogslänen och därmed ha räddat åtskilliga arbetstillfällen – inte bara för stunden genom att hålla tillbaka den omstrukturering som var nödvändig utan genom att verkligen ge ett underlag för näringen. Det skulle t. o. m. under de svåra år när valutareserven gick tillbaka som värst ha varit möjligt att få ett icke föraktligt tillskott av valuta, om vi hade lyckats upprätthålla leveranserna på England av sågat och hyvlat virke i större utsträckning än vad som blev fallet.

Den helhetssyn på näringslivet som inrikesministern så riktigt anlägger hade alltså kunnat komma till uttryck på ett helt annat sätt inom denna näring, om regeringen hade varit mera positiv, satsat i tid på företagarföreningarna och inte som nu låtit sig släpas fram till att ge dessa föreningar större resurser.

I detta sammanhang har också – det vill jag framhålla – affärsbankerna betytt och hört mycket för möjligheterna att vidmakthålla en viss utveckling i ett kritiskt läge. Med tanke på vad man kan läsa exempelvis i protokollet från SAP-kongressen om hur fruktansvärda dessa affärsbanker är, hur illa de betar sig, hur litet ansvar de känner och hur litet de gör för att underlätta näringslivets utveckling tycker jag, att detta är ett naturligt tillfälle att konstatera, att det faktiskt bedrivs ett mycket värdefullt samarbete mellan kreditinstituten och det utövande näringslivet.

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Fru talman! Statsrådet hänvisade till att den nu föreliggande propositionen vilar på en säker grund: bara fem länsstyrelser har anfört erinringar och avgivit reservationer. Man skulle alltså vara enig ute i länen. Jag är själv ledamot i en länsstyrelse och känner något till planeringsproblematiken. Jag vill göra gällande att man ute i länen främst bland förtroendevalda känner en viss ovana i denna hantering. Vidare ger Kungl. Maj:t anvisningar och direktiv för planeringen, som länsstyrelsernas ledamöter har att rätta sig efter. I Västerbotten har bl. a. det parti som jag representerar reserverat sig mot de föreslagna storstadsalternativen och för etableringskontroll i storstadsområdena. Jag ser med vissa förväntningar fram emot fortsatt planeringsverksamhet som kan ge mera

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveckling och hushållning
med mark och vatten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

av värdefulla erfarenheter.

Statsrådet väntar sig inget svar på sina frågor beträffande jordbrukets föreningsrörelse. Han tog upp skogsägarrörelsen och nämnde de 4 000 sågverken, som skulle komma att minska i antal. Vad gäller sågverksstrukturen och dess lokalisering var den etablerad redan innan skogsägarrörelsen i någon större utsträckning kom in i detta sammanhang. Låt mig dock peka på vad ett företag som jag känner till, NCB, har gjort för att rädda fabriker och sysselsättning i Jämtland t. ex. Statsrådet känner till vad skogsägareföreningen i Västerbotten försöker göra på sågverksområdet och i inlandet. Jag vill gärna tacksamt notera att regeringen i olika fall har varit positivt inställd till dessa frågor. NCB:s huvudkontor är beläget i Kramfors; ett exempel på decentraliserad företagsledning.

Det finns mycket mer att tillägga. Ett annat förhållande som hör hemma i det här sammanhanget är att de privata skogsägarna i inlandet har en liten andel av skogsmarken och skogsproduktionen i jämförelse med hur det är vid kusten. I inlandet är bolagen och domänverket de dominerande skogsägarna, och de borde därför dominera förädlingsindustrin där. Jag hoppas att statsrådet tänker på detta vid etablering av industriell verksamhet på skogsområdet.

Så en liten rättelse av herr Svensson i Malmö, som vanligtvis läser mycket noggrant och är väl insatt i de här frågorna: centerns riksplan upptar 260 000 invånare i Norrbotten och överensstämmer på den punkten med länsstyrelsens länsplan 70 för Norrbotten.

Herr NORDGREN (m) kort genmäle:

Fru talman! Det är naturligtvis vissa risker med att över huvud taget klassificera någonting, inte minst orter. Jag har emellertid förstått att klassificeringen bygger på länsprogrammen och att det har varit nödvändigt med någon form av gradering. Det viktigaste är ju – och det noterar jag med tillfredsställelse – att statsrådet precis som folkpartiet och vi från moderat håll har konstaterat att det här inte är någonting som man har bundit upp för all framtid utan att det mera skall vara en rullande plan. Man skall alltså kunna ta hänsyn till de erfarenheter man kommer att vinna. Det noterar vi som sagt med tillfredsställelse, och det överensstämmer också med det särskilda yttrande som utskottets folkpartister och moderater har fogat till betänkandet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Först ett par ord till herr Nilsson i Tvärålund med anledning av hans anmärkning. En framskrivning av dagens befolkning i Norrbottens län utan flyttningsantagande – utan nettoflyttning – skulle för 1980 ge en totalbefolkning på 272 000. Den som då i ett program sätter befolkningssiffran för 1980 till 260 000 måste alltså vara anhängare av att det flyttar ut 12 000 människor, dvs. mellanskillnaden mellan 272 00 och 260 000. Det var detta jag påtalade. Då är det alltså inget misstag att centern skulle tolerera att 12 000 människor flyttar ut från Norrbottens län. Jag trodde att det var en felskrivning, för det stämmer dåligt med vad ni i övrigt säger.

Så till frågan om befolkningsramarna som mycket ytligt har berörts av

inrikesministern. Jag har tidigare ställt en fråga till herr Fagerlund utan att ha fått något svar. Liksom centern ställer regeringen upp en befolkningsmålsättning eller befolkningsramar. Varför ger man då inga beräkningar på hur många jobb som behöver skapas för att målen i dessa befolkningsramar skall kunna uppnås? Jag har konstaterat att grovt taget 50 000 sysselsättningstillfällen har gått förlorade i skogslänen på fem år, under de år då den hittillsvarande lokaliseringpolitiken har ägt bestånd. Man måste skapa grovt räknat 100 000 nya jobb för att kompensera förlusten och för att bygga under den befolkning som dessa län enligt regeringens målsättning skall ha 1980.

Hur skall man kunna åstadkomma det med nuvarande koncentrationsprocess inom det privatkapitalistiska näringslivet? Hur skall man över huvud taget åstadkomma det utan styrningsåtgärder? Och varför finns det inga kalkyler på hur många jobb som behövs? När ni har kalkyler för befolkningen, borde ni väl ha kalkyler för jobben, annars råkar ni ut för samma kritik som ni själva riktar mot centern.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Fru talman! Jag är väldigt ledsen över att herr Fälldin tog så illa vid sig när jag på hans uttryckliga önskan nämnde ett exempel på en näringsgren med stark bygdeanknytning. När jag gjorde det, tog herr Fälldin upp det precis som om jag ville komma honom eller föreningsrörelsen till livs. Jag redovisade den oro som finns bland dessa sågverksägare. Om herr Fälldin har behov av det skall jag gärna säga att jag vill ge erkännande åt vad skogsägarrörelsen har betytt på många håll. Jag är också säker på att den inställningen finns, som herr Fälldin säger, att man vill hjälpa sina bygdesågar på åtskilliga håll. Men jag skall inte dölja att jag har mött problemet, och det har faktiskt varit mest framträdande för mig i södra Sverige. Jag vet inte om f. d. landshövdingen i Kronobergs län haft tillfälle att följa upp detta. Också i det länet finns problem av det här slaget, även om de inte är så markerade som i Kalmar län, där det är en ännu större koncentration av småsågar.

Jag är mycket tacksam för den deklaration som herr Fälldin gjort här i kammaren. Den ger oss ett underlag för vårt handlande. Vi behöver — och det var därför jag gjorde min redovisning — få en viljeyttring när det gäller hur vi skall gå fram på det här området. Jag är nämligen rädd för att vi kan stå inför en utveckling där antalet sågar mycket snabbt rasar ned, och i så fall tappar vi många arbetstillfällen i inlandet, där vi har stora svårigheter att finna andra. Jag har inte behov av att fortsätta den debatten. Jag är tacksam för det som här är deklarerat, även om jag tyckte att herr Helén inte bara skulle ha skyggat undan, som han nu gjorde, inför det här problemet — för det är ett faktiskt problem i södra Sverige.

Jag vet inte varför myntverket kom in i debatten; den frågan behandlades ju av riksdagen, som tog ställning till lokaliseringen. Och vem skulle annars ha gjort det? Det är vår egen uppgift att slå mynt i det här landet; det är någonting som tillkommer oss här i riksdagen att fatta beslut om. Jag vet inte vad detta beslut har med dagens debatt att skaffa.

Men låt mig gärna ta fasta på kritiken mot Ortsbestämningen av

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Skellefteå. Jag kan gärna erkänna att vi kanske gjorde en missbedömning när vi försökte tolka ut länsprogrammen. Vi hade ett preliminärt länsprogram och vi hade det slutliga. Det fanns skillnader mellan dessa båda program när det gällde graderingen av orterna. Vi stod då inför frågan: Skall vi här göra ett avsteg från den princip som vi i övrigt har, att varje län skall ha ett centrum?

När vi vägde för och emot kom vi fram till att det bara borde vara ett primärt centrum i Västerbotten. Men sedan fick vi klart för oss att vi hade tolkat situationen fel och att det fanns en stark opinion – inte bara i Skellefteå – för två centra. Vi upptäckte också att representanter från Umeå hade väckt motioner om att beslutet borde korrigeras.

Jag är öppen för att det göres en ändring; jag är inte prestigebunden i dessa frågor. Jag har inte några överdrivna föreställningar om planeringen, utan jag tror att det snarast är herr Fäldin och hans partivänner som försökt utnyttja det här planeringsarbetet i överkant och slagit mynt av det – för att återkomma till det uttrycket – politiskt ute i bygderna. När det gäller Skellefteå, har jag för min del deklarerat att jag inte har någonting emot om riksdagen kommer fram till ett annat beslut.

I Jämtland hade faktiskt länsstyrelsen betecknat alla kommuner utöver Östersund som regionala centra. Utgångspunkten var att ett regionalt centrum skulle ha betydelse också för intilliggande kommuner, och när alla kommuner var markerade som centra, tappade den markeringen sin betydelse. Jag kan inte se att vårt förslag i sak innebär någon ändring, men vi har försökt göra en avvägning som står i bättre överensstämmelse med planeringsmetodiken i övrigt.

För tydlighetens skull vill jag säga – om jag nu formulerade mig illa – att det naturligtvis inte är någon som bryter mot riksdagsstadgan, utan jag sade att man inte utnyttjar den möjlighet stadgan ger. Det var väl närmast ett litet skämtsamt inpass – det var absolut inte menat som någon kritik mot fru talmannen eller någon annan.

Om jag nu med hjälp av tumskrivar fick herr Helén att tala, tycker jag nog att hans besked på denna punkt blev litet halvdant. Men jag får väl nöja mig med det.

Företagarföreningarna har redan nu möjlighet att bevilja lån på 200 000 kronor. Delvis är herr Heléns önskemål alltså redan tillgodosedda. Kommerskollegium, som företagarföreningarna lätt kan ta kontakt med, kan dessutom gå in med garantilån. Jag tycker därför att företagarföreningarnas möjligheter att ge stöd inte är så dåliga.

Det har, herr Nilsson i Tvärålund, utfärdats anvisningar för planeringsarbetet. Innan dessa anvisningar gick ut hade vi kontakter med Kommunförbundet, Landstingsförbundet och andra organisationer. Vi har överlagt med vissa länsstyrelser. Det har ingått som en rutin i arbetet att vi har försökt testa formulär på något län innan vi gått ut med dem.

Avsikten har aldrig varit att lägga någon politisk innebörd i anvisningarna; de har i hög grad varit ett expertjobb. Experterna har ju en benägenhet att – för att uppnå förståelse sinsemellan och röra sig med så distinkta begrepp som möjligt – skapa en speciell vokabulär som inte alltid är gångbar i det praktiska livet. Det kan nog både Jörn Svensson och andra som sysslat med dessa frågor som experter intyga. Men jag tror

att vi har lyckats i planen formulera om experternas språk till ett språk som vi vanliga människor också kan förstå.

Jag vill bara understryka, herr Nordgren, att det är en rullande plan. Jag tror att dess värde kanske främst är att vi nu har någonting att utgå från, när vi resonerar om vad som skall ske. Man kan göra avvikelser från planen, men man vet då vad man gör. Många har sagt till mig att enbart det förhållandet att vi nu har en mall, en karta att utgå från gör det lättare. Jag tror att det skall bli möjligt för oss att efter hand som utvecklingen går vidare vinna allt större förståelse för detta arbete. Vi upplever ett starkt behov av att planera i vår egen kommun, vi erkänner behovet av att planera i länet och självklart behöver vi också en översiktlig planering för hela riket när det gäller utveckling av näringsliv, arbetstillfällen, service osv.

Fru talman! Jag skall inte fresta kammarens tålmod med ett längre inlägg med hänsyn till den långa talarlistan.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag tog inte illa vid mig av diskussionen om småsågverksägarna. Jag tyckte att det var en intressant sida som jag gärna ville kommentera. Men för undvikande av varje missförstånd vill jag säga att jag gör inga deklarationer på jordbrukskooperationens vägnar. Jag redovisade erfarenheter från mitt eget län och tog dem som underlag för mitt resonemang om att om det blev en motsvarande inställning på andra håll kan vi se positivt på möjligheterna att få en spridd sysselsättning.

Vad jag tycker är anmärkningsvärt i inrikesministerns redovisning av ortsstrukturen är att han å ena sidan gör gällande att det är viktigt att ha ett primärt centrum som man kan satsa på men å andra sidan säger att det här med ortsklassificering inte skulle ha någon betydelse. Ty det är ju innebörden i vad han säger om att de andra därför inte är utestängda.

"Man skulle öka koncentrationsgraden i de primära centra", sade inrikesministern i sitt förra anförande, "och det är möjligt att Fälldin inte tycker om det." Men om man gör det måste det få en motsvarande effekt någonstans i andra delar av länet.

En sak som inrikesministern sade håller jag med om till hundra procent, och det är att förutsättningarna i de olika länen skiljer sig mycket. Det finns ingen mall som gäller överallt.

Med anknytning till det resonemang som inrikesministern själv utvecklar om hur komplicerat det här kan vara återkommer jag då till detta: Om vi har förtroende för människorna i länet och litar på att de är angelägna om en god sysselsättning, en god service och goda kommunikationer, varför tror inrikesministern att vi här i riksdagen på hans rekommendationer bättre skulle klara de sakerna än människorna själva där ute? Vi skall väl ändå försöka komma bort från den ordning som hittills har gällt — jag skall ta ett exempel: När man hemma i länet skulle ordna med vård för en viss grupp människor var man över alla partigränser ense om att man skulle ha två avdelningar, en i Sundsvall och en i Sollefteå. Medicinalstyrelsen krånglade i ett års tid innan detta landstingsönskemål fick gå igenom. Varför detta förmynderskap i det här

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

avseendet? Nej, låt besluten tas där problemen finns! Människorna kommer att se till länets bästa.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Inrikesministern tog upp sågverksnäringen som ett intressant och belysande exempel på hur man skall hantera ett branschproblem i omstruktureringsår, och det var därför jag gick in på saken lite mera i detalj. Jag är ledsen att inrikesministern inte ville följa med i den debatten.

Jag tog särskilt det samhällsstöd som företagarföreningarna kan ge som exempel på hur man skulle ha kunnat underlätta omstruktureringen, så att inte så många hade stupat i onödan, och det var därför att regeringen år efter år har prutat på de begärda anslagen. Nu har de visserligen, som inrikesministern säger, kommit upp i rimligare belopp när det gäller de regionala företagarföreningarnas handlingsfrihet i fråga om både direktlån och annat stöd, men just under de åren var det icke så. Säg då inte att det här skulle ha krävt skattehöjningar, för här är det mycket produktiva investeringar som kan komma till stånd, om man bara får hjälp med kalkyleringsarbetet, med marknadsföringen och med de nödvändiga maskininvesteringarna.

Sedan frågade inrikesministern nästan litet hotfullt hur jag följde upp det här i Kronobergs län, så jag började undra om jag skulle få någon retroaktiv JO-anmälan på mig. Jag jobbade faktiskt ordentligt med det här. I företagarföreningens styrelse hade vi den man som nu är ordförande i de enskilda sågverkens riksorganisation, så nog fick jag klart för mig att det fanns spänningar och problem mellan skogsägarrörelsen och dessa sågverk. Men det gick att rätta till saken, och jag kunde aldrig konstatera att det förelåg någon leveransplikt som gjorde att något enskilt sågverk stupade.

Till sist säger inrikesministern att jag skyggar undan för de verkliga problemen i debatten mellan honom och herr Fälldin. Jag har en känsla av att inte förrän jag ger mig på herr Fälldin med såg och yxa är inrikesministern riktigt nöjd — men det tänker jag inte göra.

Herr NILSSON i Tvärålund (c) kort genmäle:

Fru talman! Den igångsatta planeringen på länsnivå tror jag är en mycket god början på en utveckling mot länsdemokrati, som vi inom centern ser fram emot.

När det gäller anvisningarnas styrande inverkan på länsplaneringen kan jag nämna ett exempel, som kanske klargör min synpunkt i det fallet. Kungl. Maj:ts anvisningar om ortsklassificering upptog i ortshierarkin allt från storstäder, storstadsalternativ och ända ner till små orter. Vi har tre storstäder i vårt land, brukar vi komma överens om. Storstadsalternativen skulle ha minst 100 000 människor. Dit skulle styras huvuddelen av samhällelig service och regionalpolitiska resurser. Det är naturligt att varje län strävade efter att presentera åtminstone ett storstadsalternativ. Det har också de flesta länsstyrelser strävat efter och argumenterat för. Från vårt län argumenterade vi mot principen med storstadsalternativ, och vi kan med glädje konstatera att statsrådet har beaktat våra synpunkter i

det avseendet. Men vi var trots allt tvungna att presentera Umeå som ett realistiskt storstadsalternativ.

Fru talman! Jag konstaterar med stor glädje att hetsigheten i debatten har sjunkit undan för undan -- från statsministerns hetsighet vid remissdebatten till hans något lugnare uppträdande i dag och nu senast statsrådet Holmqvists som jag tycker sympatiskt sansade inlägg och repliker. Det är ingen kvittering av hans uppmärksammande av mitt inlägg i vad gäller storstäderna, utan jag menar detta uppriktigt. Jag tror att ett lugnt uppträdande är en god förutsättning för samförstånd och undvikande av missförstånd. Det är ju ett mycket stort missförstånd om socialdemokratin inte har uppfattat vår syn på lokaliseringspolitiken och regionalpolitiken såsom en helhetssyn omfattande hela riket.

Till sist vill jag till herr Jörn Svensson på nytt säga att det är riktigt att länsplanen för Norrbotten omfattar en ram på 260 000 människor och att centerplanen har samma befolkningstal. Det han nämnde var den teoretiska framskrivningen av vissa befolkningssiffror. Om jag tar BD 80, så får jag uppgiften att den då först utarbetade planen hade en sådan teoretisk framskrivning i Norrbotten på 290 000–300 000 personer. Jörn Svenssons inlägg bevisade väl för kammaren att centerpartiets tackling av det här problemet vilar på en saklig grund. Grunden var länsstyrelsens egen uppfattning.

Herr inrikesministern HOLMQVIST:

Fru talman! Herr Nilsson i Tvärålund är mycket vänlig. Däremot tycks både herr Fälldin och herr Helén nästan ha uppfattat det så att jag har burit mig förskräckligt klumpigt åt här. Det höll på att bli tal om en JO-anmälan och brott mot riksdagsstadgan, så jag vet inte om mitt uppträdande har varit så prydligt i detta sammanhang.

Jag kan inte se någon skillnad mellan statsministerns och min presentation av regionpolitiken. Jag anslöt mig ju helt till vad statsministern hade sagt och uttalade också att jag tyckte det var ett alldeles utmärkt anförande han hade hållit om dessa frågor, och det tycker jag verkligen. Gör inga försök att få någon skillnad i uppfattningen mellan oss, för någon sådan existerar absolut inte!

Till herr Fälldin vill jag säga -- och nu skall jag inte försöka föranleda någon ny replik -- att förslaget har vuxit fram, som flera talare har sagt, även representanter för utskottet, genom en samverkan. Kommunerna har varit med när man har uttalat sig på länsplanet. Jag tycker vi kan säga att vi har en ovanligt bred förankring för detta förslag.

Sedan är det självfallet så att vi inte har den där typen av länsdemokrati som centern talar om. Det har inte funnits något alternativ, och vi har alltså gått fram på det sätt jag beskrivit. Därför tycker jag inte man skall kritisera arbetet utifrån föreställningar om vad man möjligen kan få någon gång i en oviss framtid. Det får vi väl låta bli en diskussion för sig.

Fru talman! Nu lovar jag att inte komma tillbaka.

Herr GREBÄCK (c):

Fru talman! Vi står nu inför tredje rondan i den mammutmatch som pågår här i kammaren, och vi kan ännu inte skönja något slut på den. Än

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

har inte någon blivit uträknad, men mer än en kan bli schack och matt med tanke på det utskottsarbete som ligger bakom den här propositionen, den debatt vi hade i natt om expropriationslagstiftningen och de timmar vi har att se fram emot.

Av en ödets skickelse har jag under hela mitt yrkesverksamma liv kommit att syssla med markfrågor och markpolitik, och detta har gjort att jag också kommit att intressera mig för markpolitikens historia. Någon tänkare har sagt att man måste känna det förflutna för att förstå samtiden och för att kunna tyda framtiden.

Det var med stort intresse jag lyssnade på statsministerns historieskrivning. Men statsministern får verkligen förlåta mig att jag tycker att det var en väl ensidig och även en orättvis bild han gav av den historiska utvecklingen. Han satte likhetstecken mellan Bondesverige och Fattigsverige och påstod att vi i centerpartiet önskade oss tillbaka till detta Fattigsverige.

Det finns anledning att fundera åtskilligt över om det här är en riktig beskrivning av det historiska förloppet i vårt land. Man kan fråga sig: Hur kunde detta Bondesverige, Fattigsverige, hålla ut i över 1 500 år och under hela den tiden hävda frihet och oberoende mot en maktthungrig statsmakt, mot adeln och mot kyrkan? Förklaringen är ju helt enkelt den att detta Bondesverige – Fattigsverige som statsministern kallar det – var ett bysamhälle, och i detta bysamhälle rådde lagen om den inbördes hjälpen, där rådde solidaritet och gemenskap. Det var förutsättningen över huvud taget för att detta bysamhälle och detta Bondesverige skulle bestå århundrade efter århundrade.

Och det var ett samhälle byggt på naturhushållning, där produktionskedjan var sluten. Det existerade ingen miljöförstöring i detta samhälle, och det var givetvis en av förutsättningarna för att det skulle kunna bestå tiderna igenom.

Förhållandena människor emellan i detta bysamhälle reglerades genom de gamla landskapslagarna, och dessa reglerade inte minst markpolitiken i samhället. Detta bysamhälle hade siktat inställt på *nästa* generation – man hade byggt upp hela produktionen och hela utvecklingen i detta samhälle med tanke på kommande generationer. Äganderätten har helt enkelt sitt ursprung i denna målsättning; det gällde att trygga den för att nästa generation i sin tur skulle ha möjligheter att skaffa sig utkomst.

I detta by- och bondesamhälle inträffade en revolution, som inte genomfördes underifrån av människorna i detta samhälle utan genom påbud från statsmakten, alltså uppifrån. Jag tänker här på skiftena i slutet av 1700- och början av 1800-talet, då man sprängde byarna, flyttade ut gårdarna och frångick de principer som samhället dittills byggt på, nämligen lagen om den inbördes hjälpen, solidariteten och gemenskapen. Då gick vi in i nästa epok i och med liberalismens och industrialismens genombrott. Det var en ny fas i historien, nämligen exploateringsepoken. Jag skall visst inte förneka att industrialismen har haft enorm betydelse när det gällt att höja levnadsstandarden och ge oss möjligheter att leva ett rikare liv över huvud taget. Men den byggde ytterst på att man utnyttjade de naturtillgångar som vårt land och andra länder, inte minst utvecklingsländerna, förfogade över. Och vad har vi

gjort under dessa 100 eller 150 år? Jo, vi har i mycket hög grad undan för undan förbrukat det kapital som naturtillgångarna utgjort: kol, olja, mineraler och mycket annat. Och det är just de produktionskällorna som har skapat möjligheterna för den höga standard vi har i dag.

Nu står emellertid detta industrisamhälle vid ett vägskil. Vi kan inte fortsätta på den inslagna vägen, vi kan inte fortsätta att exploatera naturtillgångarna, vi kan inte fortsätta med miljöförstöringen. Vi måste välja en annan väg. Och det gör vi med ett beslut om att gå in för en hushållning med mark och vatten och övriga naturtillgångar, alltså det beslut som vi kommer att fatta här om några dagar — och som vi måste fatta om vi över huvud taget vill att vårt samhälle skall överleva och människorna ha en chans i fortsättningen.

Statsministern har naturligtvis rätt i att vår höga levnadsstandard beror på om vi kan upprätthålla och utveckla vår industriella kapacitet, men någon garanti för våra chanser att överleva innebär inte industrin i och för sig. Vi kan inte leva av järnfilspån och bilgaser, utan det behövs bröd för det. Och då är vi — det är dit jag har velat komma med hela detta mitt resonemang — tillbaka vid ungefär den utgångspunkt där industrialismen en gång startade. Vi måste falla tillbaka på de principer som bar upp det gamla bysamhället, nämligen solidaritet, gemenskap och lagen om inbördes hjälp. Och vi måste hushålla med de naturtillgångar som står till vårt förfogande.

På det viset blir industriepoken bara en parentes, och vi startar någonting nytt. Jag hoppas att vi gör det med det beslut vi här kommer att fatta om att hushålla på ett annat sätt med våra naturtillgångar. Och vi tar ett första steg på den vägen genom att gemensamt och solidariskt ställa oss bakom den proposition som här har lagts fram, inte minst då den del därav som civildepartementet är ansvarigt för och det utskottsbestänkande som civilutskottet står bakom.

Jag skulle också vilja säga några ord om centerns syn på mark och markinnehav och vår syn på äganderätt över huvud taget. Jag vet inte om de andra partierna vill ansluta sig till den synen. Men vi kan inte, med de traditioner partiet har i det förgångna, se på marken som på vilken annan handelsvara som helst, som en konsumtionsartikel som kläder, skor, mat eller dylikt. Marken har ett unikt värde. Den ligger där den ligger; vi kan inte flytta på den. Den är över huvud taget en förutsättning för att mänskligheten skall kunna överleva. Det är där vi skaffar oss vårt dagliga bröd. Av den orsaken måste vi hushålla med marken som produktionskälla.

Jag vill gärna ge chefen för civildepartementet, statsrådet Lundqvist, ett erkännande för att han i propositionen så klart understrukt de areella näringarnas betydelse och poängterat att vi måste vårda oss om marken som produktionskälla, inte bara för friluftslivet och naturvårdens skull utan därför att detta är en nödvändig förutsättning för att producera vårt dagliga bröd. Det har vi faktiskt, såvitt jag kan förstå, för första gången i vår historia nu fått fastslaget, och det betraktar jag som en stor tillgång.

Det finns en hel del kverulanter — skribenter och andra — som har försökt förringa det arbete som ligger bakom propositionen Hushållning

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

med mark och vatten. Jag har ingen förståelse för sådana synpunkter. Man säger att den är mer eller mindre betydelselös, man förringar dess betydelse med tanke på framtiden, och man hävdar att det här inte är någonting att komma med och att det behövs ett helt annat grepp om ämnet. Jag vill då bara säga att någon gång och någonstans måste man börja, och det har man nu gjort, man har börjat med en riksplanering för våra kuster och våra fjällområden, och man måste gå vidare. Vi måste hushålla med våra naturtillgångar, och vi måste planera för hur vi skall använda dem.

Jag skall inte mera utveckla den här filosofin utan gå över till mera konkreta ting som har anknytning till utskottsbehandlingen av detta ärende. Jag skall ta upp några av de reservationer som jag själv står bakom. Jag börjar då med några kommentarer till reservationen 6.

Inriktningen av miljöinsatserna har inte fått någon övergripande beskrivning av civilministern. Det är kanske förklarligt med hänsyn till arbetssättet och den rätt hårda bindningen till rapportens disposition och uppläggning. En utgångspunkt för det fortsatta arbetet måste dock vara att innan man kommer till sammanvägningsstadiet få klarhet i de allmänna prioriteringsfrågorna. Det som förs fram i reservationen 6 är sålunda inte någonting som framförs i polemik mot propositionen. Det är avsett som en del av det i propositionen begärda yttrandet över riktlinjerna, en del som betonar behovet av att se på frågan om prioriteringen av miljöinsatserna för att få ut det bästa möjliga. Egentligen hade det inte behövt bli en reservation, men det är ofta så vid behandlingen i ett utskott att när man inte kan påvisa att motionens krav är tillgodosedda i propositionen, så avstyrker man för säkerhets skull motionen. Jag är övertygad om att vi inte behöver debattera reservationens sakliga riktighet.

Reservationen 8 innehåller alternativa motiv till den hemställer som vi liksom majoriteten står bakom. Reservationens syfte är att betona att inrikesministerns regionalpolitiska handlingsprogram inte är allena saliggörande för hushållningen med mark och vatten. I de allmänna delarna får vi komma ihåg att valet fortfarande står mellan en centralistisk och en decentralistisk inriktning. Civilministerns uttalanden i denna del är dock så utformade att vi inte funnit skäl att gå emot dem. Reservationen med sin hänvisning till att andra alternativ står till buds borde t. o. m. kunna ha flutit in i en majoritetsskrivning om det inte var för regeringspartiets politiska prestige.

I motionen 1824 har frågan väckts om den fortsatta planeringen i norra Bohuslän. Utskottets ledamöter från centern och moderata samlingspartiet har i reservationen 12 förordat att riktlinjerna preciseras i ett hänseende, nämligen att de inte skall anses hindra att industrimark reserveras vid Idefjorden. Utgångspunkten är ju den att de geografiska riktlinjerna enligt propositionen ger vissa restriktioner till förmån för rekreation och naturvård i vissa kustområden, bl. a. norra Bohusläns obrutna skärgårdskust från Brofjorden till norska gränsen. Civilministern ansluter sig till förslagen i rapporten. Detta skulle enligt propositionen innebära att etablering av miljöstörande industri — i första hand kraftverk, raffinaderier, tung kemisk industri, vissa metallverk och

skogsindustri — bör helt undvikas, att området skall planeras för fritidsändamål med återhållsamhet beträffande enskilt fritidsbyggande i kustbandet, att ytterskärgården hålls helt fri från bebyggelse men att i andra områden kan rymmas åtskillig ytterligare fritidsbebyggelse. Sätter man punkt där får man en uppfattning om planeringsriktlinjerna.

Det sägs emellertid också att detta inte innebär att näringslivets utveckling inom området skall hindras vad det gäller företag inom huvudparten av industri. Tvärtom kan, enligt propositionen, förbudet mot miljöstörande industri stärka motiven för att lämna regionalpolitiskt stöd till annan industri som vill etablera sig där. Det sägs också att de riktlinjer som nu kan anges är mycket översiktliga samt att de angivna områdena är endast grovt avgränsade. Riktlinjerna får också anses innebära att förekomsten av djuphamnsmöjligheter inom områdena vägts in men inte ansetts väga så tungt att den obrutna kustens princip borde naggas i kanten.

I Länsprogram 1970 har länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län bl. a. betonat att det påbörjade samarbetet mellan Tanum och Strömstad samt de norska grannkommunerna i frågor som berör samhällsplaneringen bör kraftigt understödjas. Vidare har länsstyrelsen föreslagit att tung industri lokaliseras till Strömstad för att ersätta den avtagande sysselsättningen inom jord- och stenindustrin. I det regionalpolitiska handlingsprogrammet har Strömstad klassats som regionalt centrum.

Vi svävar i ovisshet om hur de allmänna riktlinjerna slutligen konkretiseras i andra. Vad innebär den grova gränsdragningen? Kan man tänka sig att jämka på angivelsen "den norska gränsen" i den del som ligger vid Idefjorden och som inte är havskust i vanlig mening? Hur skall man kunna beakta industrilokaliseringen på norsk sida? Vad kan samrådet över riksgränsen leda till? Det är möjligt att vi inte får besked förrän efter den första etappen — således våren 1974. Men, som vi i andra sammanhang så ofta påpekat, får samhället inte kvävas i planeringsförklämning, och riksdagen måste veta vad den gör när den godtar planeringsriktlinjer av den här typen.

Utskottsledamöterna bakom reservationen 12 föreslår en precisering av riktlinjerna för Bohuskusten. Preciseringsen innebär ett uttalande, att riktlinjerna inte hindrar att industrimark reserveras vid Idefjorden.

Vi har följt motionen 1824 av herrar Mattsson i Skee och Mattsson i Lane-Herrestad. I motionen preciseras områdets läge vid Idefjordens mynning. Reservanterna har inte gått så långt utan vill överlåta preciseringen till den kommunala planeringen. Vad vi vill är att klart säga ut att ett område i anslutning till den norska gränsen får reserveras för — även tung — industri som inte ger miljöfarliga utsläpp. Vi vill inte gå emot principen om en obruten kust. Vi vill inte heller motverka rekreationssyftet. I stället anser vi att bevarandet av detta kräver ett utbyggt näringsliv och en bofast befolkning.

Jag hoppas att civilministern redan här i kammaren kan ge en sådan bild av vad anvisningarna till länsstyrelsen kommer att innehålla i det här sammanhanget, dvs. om direktiven till länsstyrelsen medger att kommunen kan göra en generalplan med det föreslagna industriområdet. Under alla förhållanden bör riksdagen för sin del påkalla en precisering enligt

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

reservationen.

I centerns partimotion 1813 har vi föreslagit en ändring i övergångsbestämmelserna till de ändrade ersättningsreglerna. Motionens tankar har av center- och folkpartiledamöterna förts vidare i reservationen 24 till civilutskottets betänkande. Majoriteten har sagt nej, därför att ändringen skulle föra för långt — moderaterna har sagt nej, därför att ändringen inte för nog långt.

Jag tänker närmare utveckla denna fråga därför att jag anser den vara principiellt viktig. Bakgrunden är ju den att enligt propositionens huvudförslag ersättning inte skall lämnas för minskad glesbebyggelserätt. Riksdagsmajoriteten sade i fjol — då den här beställningen gjordes — följande:

”— -- exploateringsrätt för glesbebyggelse har hittills uppfattats som i princip fri och inskränkt endast av temporära förbud. Det skulle därför kunna anses som obilligt om markägare som hittills på ett påtagligt sätt vidtagit åtgärder för att få till stånd en glesbebyggelse inte under en övergångstid skulle kunna ställa anspråk på ersättning. Övergångsregler — — — bör utformas så att de inte medger spekulation eller missbruk.”

Innebörden av uttalandet måste ha varit att man skall skilja de konkret angivna användningsavsikterna från de endast påstådda.

I propositionen har civilministern gjort en gränsdragning genom att reservera en möjlighet att få ersättning endast för markägare som ”vidtagit påtagliga åtgärder”. Han tolkar själv huvudprincipen så, att förväntningarna på glesbebyggelse skall ha ”tagit mera påtaglig form” och att ersättning inte skall lämnas ”när bebyggelse inte är påtänkt”. Och så långt är vi helt ense.

Civilministern exemplifierar i propositionen vad han vill se som bevis för att tankarna på glesbebyggelse ”tagit mera påtaglig form”. Han anger då först vissa faktiska handlingar: vägbygge, brunnsborrning, avstyckningsansökan m. m. Vidare anger han vissa faktiska förhållanden som skall godtas oberoende av om nuvarande ägare varit aktiv eller inte — t. ex. att fastigheten, kanske på ansökan av annan, avstyckats för glesbebyggelse år 1948 eller senare.

Kritik har framförts i remissbehandlingen mot det här sättet att skilja fåret från getterna i ersättningshänseende. Man har sagt att den här metoden ger ett slumpartat val. Civilministern tycks sig ha känt sig berörd av den kritiken. Han säger att han går på den här linjen därför att ingen har kommit fram med något annat förslag som håller sig inom huvudprincipen.

Men nu har civilministern fått ett förslag i reservationen 24. Allmänt sett tycker jag att det har en sådan utformning att det borde kunna övervägas även av regeringspartiet.

Förslaget i reservationen går ut på att det önskvärda konstaterandet av att tankar på glesbebyggelse ”tagit mera påtaglig form” skall kunna göras också med hänsyn till taxeringen. Jag tror att civilministern kan hålla med mig åtminstone så långt att det finns fastigheter där man av hänsyn till familjeskäl eller personliga förhållanden skjutit upp att ”vidta en påtaglig åtgärd” men där glesbebyggelseförväntningen egentligen är lika konkret som i fall där man fått i väg en ansökan om avstyckning i rätt

tid. För att ge litet mer resultat åt den princip vi gemensamt utgår från — nämligen att inte hindra ersättning där detta kan uppfattas som obilligt — kan man enligt min mening mycket väl hålla sig till de taxeringsvärdena. De är satta av en opartisk myndighet, och de har använts för att ge underlag för statens krav på skatt. Därför bör de rimligtvis duga också som underlag för att i varje fall skilja ut en krets fastighetsägare som skall kunna yrka på ersättning under ett övergångsskede.

Jag är för egen del fullt medveten om att det inte är så enkelt att man bara kan avläsa i taxeringslängden var det finns upptaxeringar på grund av glesbebyggelsevärde ens enligt den äldre definitionen. Jag är också på det klara med att det inte alls går att läsa ut vad som beror på glesbebyggelsevärde enligt den nyare definitionen. På den punkten behöver vi inte argumentera. Men jag tycks påstå att det inte skulle vara svårt att skilja ut en övervägande grupp fastigheter med ett särskilt exploateringsvärde som klart beror på förväntningar om tätbebyggelse. Om man dessutom, som enligt reservationen 24, inom den återstående gruppen skiljer ut i princip de fastigheter där ägaren bor på brukningsenheten har vi kvar en grupp fastighetsägare som det enligt min mening skulle vara obilligt att neka en prövningsrätt övergångsvis.

Det är kanske inte omöjligt att jag skulle kunna få civilministern med på resonemanget så här långt. Då invänder han förmodligen att han aldrig kan tänka sig — för principens skull — att lämna ersättning för glesbebyggelserätt enligt den äldre definitionen. Jag tycker att den känsligheten är överdriven. Han går ju själv från en princip för att göra övergångsregler som inte upplevs som obilliga. Och för övrigt skulle också en ersättningsrätt endast för det inskränkta glesbebyggelsevärdet kunna diskuteras, om vi bara kan komma så långt. Reservationens innehåll utesluter inte detta, och det skulle väl inte vara svårare att låta domstolen värdera inom den här kretsen än inom en krets som bestämts av vägbygge och brunnsgrävning.

Det är mot den bakgrunden som jag gärna vill ha ett löfte av civilministern att han — oavsett hur det går i voteringen om reservationen — låter den här frågan utredas närmare. Om vi får en proposition om grustäkterna i vår, skulle ju utfallet kunna anmälas då.

Det bör också noteras att vi begränsat ersättningsrätten till ett högsta belopp om 150 000 kronor. Det har vi gjort därför att vi delar civilministerns uppfattning att både statsfinansiella och fördelningspolitiska motiv måste beaktas. Jag skall inte fästa mig vid den ur debattsynpunkt otrevliga släng som majoriteten — tydligen inspirerad utifrån — ger i det här sammanhanget. Den sortens debatteknik är i varje fall civilministern främmande för. I stället vill jag påpeka för de ledamöter av moderata samlingspartiet som står bakom det särskilda yttrandet 4 att jag tror att det ligger bra mycket mera realism i reservanternas positiva förslag till förbättringar. Spel utanför planen brukar inte leda till mål.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till alla reservationer under vilka mitt namn återfinns och i övrigt till civilutskottets hemställan.

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Herr TOBÉ (fp):

Fru talman! Tidigare på dagen har partiledarna vädrat sina visioner — de har påmint om sfärernas harmoni med en och annan dissonans. Nu är det vi från utskottet som skall vara litet mera marknära.

Jag ber att från början säga att rapporten om Hushållning med mark och vatten är ett utomordentligt fint arbete. Det är klart, att det är ofullständigt. Det har sagts att man för den skull inte skulle ha lagt fram det, men jag anser att tiden var inne för publicering, eftersom en sådan här sak aldrig blir färdig. Kritik har också riktats mot att det fått en insmickrande layout i presentförpackning. Jag tycker vi skall vara tacksamma också för det. Många fina utredningar har förblivit olästa på grund av att de haft tråkig typografi och tråkiga omslag. Arbetet har på ett lättare sätt kunnat användas vid undervisning och sådant.

Samtidigt skulle jag kanske säga något om den fina titeln Hushållning. Jag undrar om det inte är herr Grebäck som inspirerat till denna. Den första jag hörde tala om hushållning med sådana här resurser var just herr Grebäck. Tidigare talades om markanvändning.

I samband därmed skulle jag vilja instämma i vad herr Grebäck sade angående centerpartiets syn på markäganderätten. Det ligger något i det uttryck jag mött under min tjänstgöring i vissa mellannorrländska län. Man talar där om "gudslånet" när det gäller fast egendom — det är en sak man har, medan man är på jorden, men sedan skall andra ha den och man får därför inte förstöra den.

Jag skall nu ingå på några av reservationerna och jag tar dem i nummerordning. De första är de som gäller Ljusnan och vattendragen över huvud taget. I vår motion 1817 säger vi att vi vill ha sådana riktlinjer för riksplaneringen, att vattenkraftsutbyggandet ej bör tillåtas i hittills oexploaterade älv- och sjösystem. Vi har på grund av utskottstekniska skäl fått dela upp frågan i tre reservationer. Den första gäller reservatio- nen 13 om Kalix älv. Utskottsmajoriteten vill där ha ett temporärt förbud i avvaktan på ytterligare överväganden för att grunda ett definitivt beslut på ett bättre underlag. Vi säger att det är onödigt att skaffa fram detta underlag och att Kalix älv skall vara outbyggd.

Reservationerna 14 och 15 handlar om de södra huvudälvarna och oexploaterade älv- och sjösystem i övrigt. Här har frågan om Ljusnan, som diskuterades tidigare i dag, kommit in. Jag skulle vilja försöka att analysera vad som är skillnaden mellan utskottsmajoritetens förslag och reservationen. Det har påståtts att skillnaden inte är så stor, och det är den kanske inte heller, för vi har tydligen samma strävan att bevara dessa älvar — men på olika sätt. Majoriteten säger, att vi inte kan ge oss in i den process, som pågår beträffande Ljusnan speciellt. Men vi vill att man hos Kungl. Maj:t beställer en lagändring, som gör att den från 1 januari i år gällande regeln i vattenlagen om underställning till Konungen skall gälla även för pågående mål. Det kan alltså komma en sådan lag under våren 1973 om Kungl. Maj:t tycker som riksdagsmajoriteten. Om sedan Kungl. Maj:t tycker på samma sätt i målet har man ingen garanti för. Frågan underställs Kungl. Maj:t för bedömning, och det finns alltså ingen garanti för att Ljusnan förblir outbyggd. Sedan vill man att Kungl. Maj:t skall bedöma frågan om alla dessa älvars eventuella utbyggnad i ett samman-

hang. Det finns en särskild utredning tillsatt om det, och här är alltså ytterligare ett osäkerhetsmoment.

Vad gör då reservanterna? Jo, vi går på motionens förslag om att det skall utfärdas riktlinjer att dessa vattenkraftstillgångar icke skall utbyggas. Vi har i reservationen 15 till civilutskottets betänkande föreslagit följande lydelse: "Starka skäl talar enligt utskottets mening för att hittills oexploaterade älv- och sjösystem bör bevaras. Utskottet vill därför understryka att de hittills oexploaterade huvudälvarna bör undantas från kraftverksutbyggnad." Därefter talar vi om vad som därutöver bör innefattas i oexploaterade älv- och sjösystem. Vi säger vidare att denna princip bör gälla som riktlinje för det fortsatta riksplaneringsarbetet och att vad utskottet här anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Vi säger att det nu har presenterats ett stort arbete som skall ligga till grund för hushållningen med dessa resurser. Vi inbjudes av statsministern och därefter av fackministrarna att godkänna riktlinjerna. Men vi vill ha en riktlinje som går ut på att det inte skall ske någon utbyggnad, det är en klar viljeyttring. Om det blir majoritet i riksdagen för denna mening, måste alltså regeringen expediera detta beslut med något av de knep och konster som redan finns i den nuvarande och kommande lagstiftningen. Där finns frågan om generalplan, det finns möjligheter att använda naturvårdslagen, och vi har 87 § Byggnadslagen som drevs igenom förra året genom vilken Kungl. Maj:t kan utfärda byggnadsförbud i viss utsträckning. Vidare kan länsstyrelserna agera genom byggnadsförbud, man kan ha provisoriska förbud osv. Om regeringen slår på trumman och säger att det skall bli en riksplanering och riksdagen fattar beslut beträffande dessa älvar, vore det väl underligt om inte regeringen skulle kunna expediera detta beslut. Om regeringen inte kan göra det blir ju dess uttalande bara luftbubblor. Statsminister Palme antydde att det inte fanns någon annan möjlighet än en retroaktiv lagstiftning för att man skulle kunna gå i process. Jag har talat med vattenrättsdomare om den här saken, och de säger att de inte tycker om ingrepp i processer och tycker inte om retroaktiv lagstiftning. Men om det kommer ett administrativt beslut som förbjuder att man t. ex. tar grus ur en grusås eller bygger i vatten, är det klart att en pågående process måste upphöra.

Anta att vi har sju älvar kvar i detta land och att det pågår processer, sökta före den 1 januari 1972, för alla sju älvarna i något avseende. Om processen leder till att det ges utbyggnadstillstånd i allesammans, upptäcker man plötsligt att vi inte har några älvar kvar. Då måste man innan processerna slutförts vidta åtgärder, och dessa åtgärder är att kräva stopp för all utbyggnad. Blir beslutet att ingen utbyggnad får ske då måste också processen upphöra och papperen lämnas tillbaka såvitt jag förstär. Däremot ställs det krav på ersättningar, och det görs ju ändå. Det sätt på vilket statsministern har framfört dessa saker tycker jag utgör ett bevis på att man inte vill ha riktlinjer, för man har ingenting att genomföra dem med. Jag har fattat det så att man har sådana möjligheter. Jag har för säkerhets skull plockat fram propositionen 106 från förra året i vilken föreslogs en ändring i vattenlagen. I den propositionen diskuterades förhållandet mellan plan och beslut i vatten-domstolen. Samma diskussion hade vi i fråga om miljöskyddslagen -- plan

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

och koncession. Det sades att en koncession binder inte planmyndigheterna, däremot binder planmyndigheterna en koncession. Man får inte ge koncession om det strider mot planen, om man inte tror att den skall bli ändrad. På samma sätt är det här. Man får inte utfärda en vattendom i strid mot en plan annat än under förutsättning att planen ändras. Använder man sig t. ex. av generalplaneinstitutet eller av någon av naturvårdslagarna, sätter det stopp för en sådan exploatering. Det är min åsikt. Det vore intressant att få höra vad regeringens företrädare här har för åsikter om detta.

Reservationen 16 handlar om parlamentarisk insyn i riksplanarbetet. När riksplanarbetet nu läggs fram för riksdagens prövning, blir en av de första frågorna: Hur skall denna verksamhet handhas i fortsättningen? Vad behöver göras för att föra ut idéerna och hur skall det göras?

Förarbetena har pågått sedan 1965 i stort sett utan någon insyn fram till förra hösten då rapporten Hushållning med mark och vatten publicerades. Under årens lopp har mycken kritik framförts mot att arbetet bedrivits helt inom departementen, först kommunikationsdepartementet och senare civildepartementet. I interpellationsdebatter och på annat sätt har framförts önskemål om parlamentarisk insyn, men ingen öppning åt det hållet har gjorts. Däremot är det bekant att socialdemokratiska partiet har haft en studie- eller testgrupp eller vad det nu kallas, som fått ta del av materialet innan det publicerades. Men det anser inte vi vara tillräckligt.

Med ett visst jämnmod har vi inom folkpartiet funnit oss i att det tekniska arbetet i form av inventeringar, metodstudier osv. har ägt rum i avskildhet. Däremot har vi sagt att riksplaneringen måste förankras i det demokratiskt utformade beslutssystem som gäller planering i vårt land.

Vi har också framhållit att den kopplingen är så mycket svårare som riksplaneringen är något nytt som inkräktar på kommunernas planmonopol och att det inte bara är fråga om teknik utan att därtill bör läggas även en god dos av psykologi. Det skulle därför vara till gagn för resultatet om en parlamentarisk beredning finge delta i riksplanarbetet i fortsättningen. Därav blir nu intet tills vidare.

Tre månader försenad i jämförelse med riksplanerappen kom i mars i år en lagstiftningspromemoria från departementet. Den var helt okänslig för det kommunala sambandet, och stor fara förelåg för att remissmyndigheterna på den korta tid som stod till buds inte skulle uppmärksamma svagheterna och hinna komma med andra, konstruktiva förslag. Så blev nu också fallet i stor utsträckning. Men så mycket kritik kom i alla fall fram att den proposition som nu framlagts innehåller för kommunerna acceptabla lösningar. Man kan t. o. m. tala om ett helt omtänkande i vissa delar.

Däremot presenteras ingen lösning på hur det fortsatta riksplanarbetet skall kunna få en parlamentarisk förankring. Och en sådan behövs, både för att ge insyn och för att utveckla arbetet. Civilministern har antytt möjligheten av att som rådgivare utnyttja något organ av typen lokaliseringsberedningen. Det anser vi inte vara tillfyllest. Vi önskar en parlamentarisk insyn i verkställigheten och vi är övertygade om att en sådan skulle medverka till ett bra resultat.

Det är ytterst viktiga frågor som skall avgöras, alltför viktiga för att överlämna till departementets avgörande utan någon insyn från riksdagspartierna. Herr civilministern har omgett sig med en fin krets av goda experter — duktiga, kunniga och trevliga experter. Men vi vill i alla fall inte lämna den fortsatta beredningen bara till dem. Kom ihåg definitionen på en expert! Det är alltså en person som vet allting om sin specialitet — utom meningen med den.

Bakom kravet på en sådan här parlamentarisk nämnd står de tre borgerliga partiernas representanter i civilutskottet.

Beträffande reservation 22 vill jag bara erinra om att vi här i riksdagen redan i går hade frågan uppe om *pågående* markanvändning och *tillåten* markanvändning. Vi tycker att här riksdagen i går antagit en proposition som tillåter markanvändning, skulle man kunna tillåta det i dag också och inte använda uttrycket *pågående* markanvändning. Det finns inte någon förklaring till att man inte kan använda samma uttryck i dag. Man talar i många andra fall om önskvärdheten av enhetlighet i lagstiftningen, och eftersom det av mig förordade uttrycket använts i den nämnda propositionen och även på flera andra ställen, tycker jag att man skall utnyttja det även i detta sammanhang.

I reservationen 23 behandlas den s. k. trelantmätarmotionen — såvitt jag vet den första i världshistorien — där ett lantmäteritekniskt problem tas upp. Det föreligger ett remissyttrande, där det antyds att en kommun vid intrång som bara berör en del av en fastighet bör ha skyldighet att inlösa denna del. Detta önskemål har viftats bort med hänvisning till att det blir så besvärligt att bilda en särskild fastighet för ett sådant ändamål. Det finns inget sakskäl för denna inställning. Jag kan försäkra civilministern att vi angripit detta spörsmål ur yrkesmässig synpunkt, och jag tror att vi begriper det. Jag vill inte gå närmare in på frågan i detta sammanhang.

När det sedan gäller reservationen 25 a beträffande lokalisering av viss industri får jag först gratulera departementet till att ha framlagt ett i jämförelse med lösningen i lagstiftningspromemorian hyggligt förslag. Vi skulle emellertid vilja gå litet längre, och vi har givit uttryck för detta i vår reservation. Jag medger att det gäller en svår konstruktion. Vårt förslag avser ett önskemål för framtiden, som jag tror på något sätt måste beaktas i detta sammanhang. Vi menar att det i koncessionsnämnden eller över huvud taget vid prövning av koncessionsfrågor, i första hand enligt miljöskyddslagen, i viss mån bör tillämpas ett planeringstänkande. Låt mig ta ett fall, där det gäller att förlägga en cellulosaindustri vid en av Hallandsälvarna, t. ex. Lagan. Om man vet att det finns önskemål om förläggning av flera ytterligare industrier i anslutning till denna älv, skall man då låta hela det s. k. recipientutrymmet tas i anspråk redan av den första industrin? Skall man inte försöka tillämpa ett planeringstänkande i ett sådant sammanhang? Det är svårt att göra det med nuvarande regler. Det är något som måste övervägas, och kanske bör t. o. m. de berörda myndigheternas struktur ändras i detta sammanhang.

Jag tänkte också säga något om ändringarna i 71 § i byggnadsstadgan, där civilutskottet gjorde en beställning förra året, vilken helt åsidosattes i lagstiftningspromemorian med stöd av en sällsynt utstuderad advokatyr.

Nu har man emellertid ändrat sig och handlat i enlighet med civilutskottets önskan. Det är jag tillfredsställd med. Men det har tillkommit ett stadgande i 2 mom., som jag tror att man kommer att få besvär med, nämligen de mellan kammarrätt och regering delade målen. Regeringen skall i dessa fall ta befattning med det som gäller planfrågor. Om det alltså inte gäller en rättsfråga utan snarare en bedömningsfråga, skall regeringen handlägga ärendet. Jag fruktar emellertid att regeringen kommer att bli nedlusad med ärenden som inte är av sådan dignitet att de bör behandlas av regeringen. Sådana frågor borde på något sätt kunna avföras från denna nivå. Jag vet att det ibland är besvärligt för kammarrätten att skilja ut den ena och den andra kategorin av ärenden. Ni borde därför överväga en förändring i detta avseende.

Jag har nu gått igenom de reservationer som jag tänkte ta upp. Jag vill för säkerhets skull yrka bifall till de reservationer som är undertecknade av mig, nämligen reservationerna 13, 14, 15 a, 16, 17, 19, 20, 22, 23, 24 och 25 a.

Jag har nu behandlat civilministerns del av detta ärende. Jag anser mig också kunna säga något om den andra delen. Statsministern talade under förmiddagen om kombinationen "lokalisering och ärtsoppa". Både statsministern och inrikesministern har berömt sig av att lokaliseringssstödet hittills inte annat än indirekt har inneburit någon dirigering. Det har varit fråga om understöd av olika slag — lån, bidrag osv. — men det har inte varit någon dirigering. Det förefaller ha varit nyttigt för regeringen att ha läst boken Lokalisering utan dirigering. Det är kanske därför den är så svår att få tag i ett exemplar. Den är utgången från förlaget.

Jag vill dessutom säga något om befolkningsramarna, som regeringen har lockats att ta upp i sin proposition.

Vi blev i utskottet uppvaktade av en delegation från Uppsala län, i vilken ingick landshövdingen — före detta inflytelserik ledamot av regeringen —, ett landstingsråd — ledande socialdemokrat —, ett kommunalråd — också ledande socialdemokrat — och ett folkpartistiskt kommunalråd. Det visade sig att det lägre befolkningstalet i ramen uppnår Uppsala län redan den 1 januari 1973, och det övre befolkningstalet uppnås innan perioden är slut genom bara det normala födelsetillskottet minskat med dödstalet, såvitt man kan se. Frågan är vad man skall göra med de nyfödda barnen. Inte sedan konung Herodes' tid har det varit fråga om så drastiska åtgärder som vi skulle behöva göra. Jag påminner om att konung Herodes lät döda alla de gossebarn i Betlehemsregionen som var två år gamla och därunder. Det står i Matteus 2:16. Andra ledamöter från Uppsalalänsbanken kommer att föra den här saken vidare.

Fröken LJUNGBERG (m):

Fru talman! Det är ett anseeligt julpaket som regeringen har plockat ihop åt oss och slagit ett brett rött band omkring, och nu håller vi på att ta fram ett stycke i sänder. Ett stycke tog man upp i går, och vi ser hur alltihop hänger samman.

Det var inte minst det anförande som statsrådet Lidbom höll sent i natt som jag hade lust att inledningsvis anknyta till. Nu är jag litet tveksam, eftersom jag ser att han gått ut. Men jag gissar på en rökpaus,

och det tycker jag är mänskligt, så jag vågar kanske ändå ta mig före vad jag hade tänkt göra.

Jag delar herr Tobés uppfattning, att civildepartementets rapport för ett år sedan var en fin sak, inte bara innehållsmässigt utan också i sin layout. Den pryddes ju med två mycket vackra bilder på omslaget. Den ena bilden – den kommer ni nog ihåg allihop – var ett norrländskt landskap, tror jag, med en älvtära och sjöar mellan skogklädda åsar avbrutna av en öppen bygd med bybebyggelse, åkrar och ängar, allt i en sval aftonbelysning. Den andra bilden visade en björkhage med en solbelyst glänta, där en grupp äldre och yngre hade slagit sig ned med sin matsäck. Det här är bilder som jag tror går direkt till hjärtat på varenda en av oss. Det är ett stycke av det land som vi älskar – det är riktigt roligt att få säga det – det land som vi har fått att leva i, att förvalta, bevara och berika. Jag ställer mig gärna bakom det sätt på vilket herr Grebäck nyss i sin markhistoria belyste bevarandets roll.

Jag tror att statsrådet Lidbom i sitt tal i går bortsåg från det här. Han drog en gränslinje någonstans genom det svenska folket. På den här sidan finns vi – alltså statsrådet med sympatisörer – som förstår vad svensk natur är som glädjekälla, som livgivare för trötta sinnen, som skönhetsvärde, som nationell tillgång, som förstår markens värde som naturtillgång. Och på den andra sidan är ni andra, herr Bohman och hans parti – dit jag hör. För oss är alltså marken bara ett objekt för en god penningplacering, för egoistisk exploatering.

Det är ganska förvånande, tycker jag, att ett svenskt statsråd – med en speciell juridisk sakkunskap och med en skärpa i sitt intellekt som många av oss beundrar – tillåter sig att utgå från, i ett i övrigt på flera punkter sakbelagt anförande, en så falsk demagogisk klassificering som statsrådet Lidbom gjorde i natt.

Fru talman, ett riktigt återgivande av det här förhållandet med gränslinjer hade väl varit om man hade sagt att på ena sidan befinner vi oss, med en socialistisk syn, och på den andra befinner ni andra er, som inte har det synsättet. Då hade det varit lättare att förstå.

I själva verket förhåller det väl sig så att vi när det gäller förståelsen för markens betydelse – allt det, som hushållningen med mark och vatten alltigenom handlar om – är helt överens, horisontellt, vertikalt, diagonalt och hur ni vill i vårt samhälle. Vi är överens om att just vi i vår generation har fått ett alldeles särskilt ansvar. Det är inte alls säreget för vårt land, utan det är i hög grad internationellt kännetecknande. Herr Bohman var inne på det ett slag i sitt anförande i förmiddags.

Den högt utvecklade industrin har givit en enastående snabb ekonomisk utveckling i många länder. Men med den har också följt en förbrukning av naturresurser som gör att man nu – åtminstone på vissa områden – börjar räkna deras varaktighet inte i sekler utan i decennier! Jag tror att vi är helt överens om att detta är ett observandum för oss alla: Stanna upp! Tänk efter! Och översätter man problemen till våra svenska förhållanden är väl det ljusa i situationen att problemen ännu förefaller möjliga att lösa.

Vi vet att det handlar i första hand om markerna, som man vill ströva i, om skogarna, som både skall ge avkastning och möjlighet till

bärplockning, om vatten att dricka och att bada i – under den korta, härligt intensiva sommaren. Jag tror att vi är helt överens om att lägesbeskrivningen – såsom den gjorts i den här rapporten – skall vara så verklighetsbetonad som möjligt om man skall komma fram till hur skadorna som dock finns skall kunna botas, hur framtidsutsikterna skall kunna ljusna. Det är vårt gemensamma ansvar! Men visst kan meningarna vara delade om hur det skall ske – det kan gälla principiella frågor och det gäller förvisso en hel del detaljer. Det kanske också gäller vem det är som skall göra vad. Därom finns det kanske också anledning att tala.

Jag skall återkomma ett ögonblick till herr Lidboms tal i natt. Jag vet faktiskt inte någon av kött och blod som i dag bekänner sig till ett renodlat naturrättsligt synsätt. Lika litet tror jag att det finns någon som i sitt tänkande och handlande enbart leds av ett socialt betraktelsesätt. Det var därför den gränsdragning som statsrådet gjorde blev så skev. Och den långa brottskatalog, som statsrådet sedan anmälde för deras räkning som här betraktades som naturrättsliga anhängare, handlade ju om att hänsynslöst ta ut växande markvärden.

När jag i går satt och lyssnade på statsrådet Lidbom kunde jag inte låta bli att erinra mig några fall från min egen kommun. Jag skulle vilja ta upp dem för balansens skull.

År 1956 skulle vi i Uppsala börja bygga ett bostadsområde på Artillerifältet. Man var också från militärens sida angelägen om det, eftersom man behövde bostäder för militären. Den där marken hade en gång vederlagsfritt upplåtits åt staten för regementets behov. Nu skulle vi försöka köpa tillbaka det. Ja, då fick vi betala drygt 14 kronor per kvadratmeter för råmarken. Det kändes väldigt bittert.

Några år senare uppstod en likartad situation. Staden, som det då ännu hette, hade sålt ett visst område till staten för militärt ändamål och ville köpa tillbaka det ungefär tio år senare, då det visade sig att området kunde disponeras på annat sätt – det gällde också bostadsändamål. Under tiden hade markvärdet stigit så att man fick betala ett 160 procent högre pris. Den socialdemokratiska drätselkammardföranden var inte glad, och det sades inte några vackra ord om staten som förhandlingspartner.

När jag nämner detta är det faktiskt inte för att rikta någon speciell anklagelse mot det statliga verk som hade att driva förhandlingarna eller för att komma med ensidiga beskyllningar som kan tyckas mer eller mindre orättfärdiga. Jag tar bara upp det för att få litet balans i den där brottskatalogen. Jag tycker att det är angeläget att fråga sig om man på allvar menar att förhållandena mellan stat och kommun, båda representerande samhällets intresse och allmännyttan som det har talats om, i fortsättningen skall bli av den arten att sådant här inte skall behöva ske. Markvärdestegringen har naturligtvis också det allmänna fått lov att ta ut, och det hade kanske varit det enklaste att säga i stället för att dra mina exempel.

Strax efter det att naturvårdslagen hade antagits – det var väl 1965 – höll en av våra dåvarande riksdagskamrater ett tal på lantbruksveckan. Jag läste det härom dagen och vill gärna citera en liten bit ur det, eftersom det har aktualitet i dagens situation:

”Här är inte platsen att polemisera mot en lag, som antagits i laga ordning. Varför då ändå komma med kritik, när anförandet egentligen skulle handla om hur vi bevarar vår natur? Jo, helt enkelt därför, att vården av kulturlandskapet bäst utövas genom ett gott samarbete mellan markägare, friluftsfolk och myndigheter. Lagen är full av konfliktämnen. Många av dem kan säkert dämpas genom en klokt avfattad tillämpningskungörelse i något slags samarbetsråd, där följaktligen länsstyrelsen eller främst dess naturvårdsråd, kommuner, RLF och jordägareföreningar skulle vara representerade. Jag tror mig lugnt våga påstå, att från jordägarehåll allt kommer att göras för att få till stånd det goda samarbete, som på lång sikt blir till fördel för alla. Vi förväntar, att överhet och allmänhet tar vår utsträckta hand.”

Men regeringen tog inte den utsträckta handen. Man gick i stället vidare genom en kansliutredning, som efter remiss resulterade i den proposition som vi nu har att avverka — i stor hast därför att det är bråttom nu.

Jag vill gärna kort och gott instämma i vad herr Tobé sade om behovet av någon form av insyn och samarbete i fortsättningen, just för att man från början skall kunna känna sig helt överens om det riktiga i inte bara att saker och ting behöver åtgärdas, som det heter, utan också *hur* och *av vem*. Det är mycket som med ett sådant förberedande arbete kanske skulle ha kunnat rättas till, och kanske en del av den debatt som har kommit då inte hade behövts.

Om man tynger jordbruk och skogsbruk, och andra näringsgrenar också, med alltför kraftiga pålagor, som kanske tillgångarna — när det gäller jordbruk och skogsbruk helt enkelt naturresurserna — biologiskt inte kan klara av, blir, som vi vet, lätt följderna stora kalhyggen, vilket onekligen är ett billigare sätt att avverka, eftersom det är mera rationellt. Det blir en ökad användning av gifter, som lika ovedersägligt medför en större avkastning. Kanske blir det t. o. m. tvång för markägaren att ge sig på landskapsbilden, även om han egentligen inte skulle vilja det. Men inför valet att gå från gård och grund eller att förstöra t. ex. en grusås känner han sig inte ha något alternativ.

Äganderätten har inget en gång för alla givet innehåll, säger statsrådet Lidbom. Nej, men ersättningsfrågorna är för dem som känner sig trängda inte bagateller. De är inte heller ett uttryck för konfrontationen mellan å ena sidan markägare och å andra sidan människor med socialt synsätt, så som man i viss mån har velat göra gällande från regeringshåll.

Herr Bohman har tidigare i dag behandlat den principiella sidan av rättssäkerhetsfrågan, och jag skall inte gå in på den saken. Jag vill bara säga att det är reella förhållanden, vilka berör många svenska medborgare i dag, som ligger bakom våra reservationsvis framförda yrkanden, där vi hävdar att förslagen till nya grunder för ersättningsreglerna inte är acceptabla. Jag yrkar härvidlag kort bifall till reservationerna 21 och 23 samt till följdreservationerna 26 t. o. m. 32 vid civilutskottets betänkande nr 35.

Fru talman! Något om konflikterna mellan miljömässiga, regionalpolitiska och arbetsmarknadsmässiga synpunkter! Planeringen för riksin-tressernas tillvaratagande inrymmer i sig konfliktämnen, säger departe-

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*

mentschefen, ja, jag tror att situationen förblir sådan till dess att man förstår att tillvarata den villighet till både ekonomisk utveckling och ansvar för utnyttjandet av naturresurserna som finns hos näringslivets representanter, hos de olika provinsernas valda representanter, hos dem som redan äger mark och hos dem som längtar efter att bli ägare av en bit svensk jord. När jag hörde Erik Grebäck tidigare i dag satt jag och tänkte att vi har visst alla en liten bonde i oss — vi hittar honom kanske en eller flera generationer tillbaka. Det finns liksom ett värde i sig, tycker vi, i ägandet av jord. Det kan inte vara något fel, eftersom däri är inrymt så många ideella värden. Jag skall strax kort återkomma till det och nu bara säga att konflikterna skulle kunna undvikas om man ville se den här inställningen också hos markägaren. Jag har inte förnekat, statsrådet Lidbom, att det är mycket orätt som har gjorts, men det har ingenting med markägandet som idé att göra.

Jag tror det är viktigt att ta till vara det ideella innehållet. Då kanske man bättre förstår att det här talet om att allting skall ske med styrmedel upplevs av människorna väldigt mycket som ett hot mot dem som känner att de dock har ett ansvar gemensamt. Detta är en av anledningarna till att vi har gått emot sådana lagändringar som kanske innebär en större koncentration i Kungl. Maj:ts hand när det gäller dessa frågor.

Jag skulle kort vilja beröra en speciell fråga som ingen av de föregående talarna har varit inne på och där jag varit med om att avge en reservation. Det gäller frågan om friluftsliv och fritidsbebyggelse.

Utvecklingen av det rörliga friluftslivet liksom av fritidsbebyggelse av olika slag är ju mycket positiva uttryck för hur människorna försöker skaffa sig en god kondition, bygga upp sig till kropp och själ, när det känns som om arbetsförhållanden och stadsmiljö kan slita och bryta ned. Därför är det väl också riktigt att uppmärksamma de ökande krav som kommer att ställas på just sådana tillgångar som riksplaneringen avses omfatta — mark, vatten, vacker natur, särpräglad landskapsbild och allt detta. Rapporten Hushållning med mark och vatten gav värdefulla synpunkter och överväganden därvidlag på grundval av bl. a. vissa undersökningar. Men som vi har framhållit på s. 16 i civilutskottets betänkande kan *kunskapsunderlaget* i denna del i många hänseenden behöva kompletteras.

Redan detta borde kanske ge anledning till en viss försiktighet i avvägningen av föreslagna åtgärder. Då är frågan om propositionen ger uttryck för en sådan försiktighet. Vi från moderata samlingspartiet anser inte det, och det har vi sagt ut i motionen 1807.

I rapporten Hushållning med mark och vatten redovisas bl. a. en undersökning av motiv till förvärv av eget fritidshus. Bland de svarsalternativ som tog det högsta procenttalet redovisas motivet "Avkoppling med arbete på egen tomt och hus". Rapporten formulerade det mycket positivt: "De rekreationsmöjligheter som fritidsboendet bjuder innefattar en mångfald aspekter. Av dessa torde den enskilt ägda fritidsbostaden vara ensam om att kunna erbjuda verksamhetsmöjlighet genom arbete på hus och tomt och möjlighet att forma sin egen miljö." I propositionen har departementschefen valt att uttrycka sin anslutning till rapportens tanke med idel dubbla negationer. Han säger att krav på en bättre

planläggning behöver inte innebära minskade möjligheter till enskilt fritidsboende och att kraven självfallet inte heller får innebära att fritidsbebyggelse i framtiden bara tillåts i form av stora tätbebyggda fritidsbyar.

Det är mot bakgrund av detta, herr statsråd, som jag — i anslutning till utskottets uttalande att kunskapsunderlaget är ofullständigt — vill framhålla att vi reservanter menar att det finns skäl att riksdagen fastslår som en huvudprincip att fritidsboendets karaktär måste få bestämmas utifrån människornas egna önskemål.

Planeringskraven — som vi erkänner — medför alltid den begränsning av det fria valet som ligger i att hänsyn måste tas till allmänna intressen. Utskottsmajoritetens ”kraftiga avståndstagande” från de här tankarna återges på s. 17 i civilutskottets betänkande och förefaller mig med förlov sagt vara ett slag i tomma luften. Det slår nämligen mot ett uttalande som inte finns vare sig i moderata samlingspartiets motion 1807 eller i något annat uttalande av mitt parti. Jag ber att därvidlag få yrka bifall till reservationen 9 a.

Fru talman! Tiden har gått över 18.00; jag ber att i övrigt få yrka bifall till de reservationer under vilka herr Wennerfors' och mitt namn återfinns.

I detta anförande instämde herr Wennerfors (m).

På förslag av fru andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30.

§ 5 Anmälades och bordlades finansutskottets betänkande nr 42 angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1972/73.

§ 6 Kammaren åtskildes kl. 18.11.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 144

Fredagen den
15 december 1972

*Regional utveck-
ling och hushållning
med mark och vat-
ten*